

**REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA**

IZVJEŠĆE

O RADU

ZA 2009. GODINU

Zagreb, ožujak 2010.

SADRŽAJ:

0. UVODNI DIO	4
I. POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U 2009. GODINI	5
1. STRUKTURA PRITUŽBI	8
2. STATISTIČKI PODACI	9
3. STRUKTURA OSTALIH PREDMETA PO KOJIMA SE POSTUPALO U 2009.	11
II. ANALIZA PO PODRUČJIMA RADA	12
1. ZAPOŠLJAVANJE I RAD.....	12
1.1. PRITUŽBE UPUĆENE PRAVOBRANITELJICI.....	16
1.2. PRIJEDLOG ZAKONA O RADU – MIŠLJENJE PRAVOBRANITELJICE.....	39
1.3. ANALIZA KOLEKTIVNIH UGOVORA S ASPEKTA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA, JEDANKIH Mogućnosti i uravnoteženja privatnog i profesionalnog života	43
1.4. ANALIZA IMPLEMENTACIJE ANTIDISKRIMINACIJSKIH ZAKONSKIH ODREDBI I MJERA ZA USPOSTAVLJANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA KROZ OPĆE AKTE JEDINICA LOKALNE I PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE	51
1.5. NACIONALNI PLAN ZA POTICANJE ZAPOŠLJAVANJA ZA RAZDOBLJE OD 2009. DO 2010.	65
1.5.1. REZULTATI MJERA NACIONALNOG PLAN ZA POTICANJE ZAPOŠLJAVANJA ZA RAZDOBLJE OD 2009. DO 2010. – ZA 2009. GODINU	65
1.5.2. ZAPOSLENOST – NEZAPOSLENOST, STANJE I KRETANJA	73
1.5.3. HRVATSKI ZAVOD ZA ZAPOŠLJAVANJE – MJERE IZ NPPZ PREMA NACIONALNOM PROGRAMU ZA ROME I AKCIJSKOM PLANU DESETLJEČA ZA UKLJUČIVANJE ROMA 2005.-2015.	74
1.6. DISKRIMINACIJA PO SPOLU PRILIKOM OGLAŠAVANJA POTREBA ZA ZAPOŠLJAVANJEM.....	74
1.7. DRŽAVNI INSPEKTORAT - ANALIZA IZVJEŠĆA O RADU	78
1.8. KORISNICE/I NAKNADA ZA VRIJEME RODILJNIH I RODITELJSKIH POTPORA, ANALIZA PODATAKA HRVATSKOG ZAVODA ZA ZDRAVSTVENO OSIGURANJE.....	80
2. OBITELJ	85
2.1. NASILJE U OBITELJI.....	85
2.2. POLICIJSKI STATISTIČKI PODACI O NASILJU U OBITELJI.....	88
2.3. PRITUŽBE UPUĆENE PRAVOBRANITELJICI.....	91
2.4. NACIONALNA STRATEGIJA ZAŠTITE OD NASILJA U OBITELJI, ZA RAZDOBLJE OD 2008. DO 2010. GODINE, PROVEDBA MJERA U 2009.....	111
2.5. PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U OBITELJI, PROVEDBA U 2009.	119
2.6. AKTIVNOSTI DRUŠTVA ZA PSIHOLOŠKU POMOĆ U SUZBIJANJU OBITELJSKOG NASILJA	129
2.7. BESPLATNA PRAVNA POMOĆ.....	130
2.8. RODITELJSKA SKRB	131
3. SPOLNA ORIJENTACIJA	144
3.1. PRITUŽBE UPUĆENE PRAVOBRANITELJICI.....	145
4. DISKRIMINACIJA - OSTALO	151
4.1. PRITUŽBE UPUĆENE PRAVOBRANITELJICI.....	151
5. PODRUČJE OBRAZOVANJA.....	155
5.1. ANALIZA ZASTUPLJENOSTI ŽENA I MUŠKARACA U PODRUČJU OBRAZOVANJA	155
5.2. ANALIZA AKATA HRVATSKIH SVEUČILIŠTA VEZANO ZA ODREDBE O DISKRIMINACIJI I SPOLNOM UZNEMIRAVANJU	167
5.3. ANALIZA PODATAKA O OBRAZOVANJU ROMSKE NACIONALNE MANJINE	169
5.4. PRITUŽBE UPUĆENE PRAVOBRANITELJICI.....	174
5.5. PROVOĐENJE MJERA NACIONALNE POLITIKE ZA PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA ZA RAZDOBLJE 2006.-2010. GODINE	182
6. MEDIJI.....	192
6.1. ANALIZE MEDIJSKIH SADRŽAJA	196
6.1.1. ANALIZA 2239 ČLANAKA IZ ASPEKTA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA NA 17 PODRUČJA ŽIVOTA.....	197
6.1.1.2. Mediji o ravnopravnosti spolova u politici.....	198
6.1.1.3. Lokalni izbori.....	200
6.1.1.4. Predsjednička kampanja.....	202
6.1.1.5. Žene u sportu	203
6.1.2. ANALIZA FOTOGRAFIJA I ČLANAKA OBJAVLJENIH NA SPORTSKIM STRANICAMA OD 1. DO 30. RUJNA 2009.	204
6.1.3. ANALIZA INTERVJUIRANIH OSOBA U UKUPNO 381 INTERVJUU OBJAVLJENOM U DVA NAJTIRAŽNIJA NACIONALNA TJEDNIKA.....	211

6.1.3.1. Zanimanje intervjuiranih osoba po spolu.....	213
6.1.4. ANALIZA NASLOVNICA DVA NAJTIRAŽNIJA TISKANA DNEVNA LISTA	217
6.1.5. ANALIZA 271 ČLANKA OBJAVLJENOG NA TZV. ZABAVNIM STRANICAMA NACIONALNOG DNEVNOG LISTA.....	218
7. ŽENE I ZDRAVLJE.....	219
7.1. PRITUŽBE UPUĆENE PRAVOBRANITELJICI.....	221
8. ISTRAŽIVANJE LOKALNIH IZBORA 2009. U ODNOSU NA PROMICANJE NAČELA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA	225
9. STATISTIKA	229
9.1. PRITUŽBE UPUĆENE PRAVOBRANITELJICI.....	229
9.2. ANALIZA SPOLNE STRUKTURE TRAŽITELJA/ICA AZILA I AZILANATA/ICA U HRVATSKOJ 2007.- 2009.....	231
9.3. ANALIZA SPOLNE STRUKTURE DRŽAVNIH TAJNIKA/CA U TIJELIMA DRŽAVNE UPRAVE REPUBLIKE HRVATSKE	232
9.4. ANALIZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U PROCESU ODLUČIVANJANA TEMELJU MJERE 4.2.4. NACIONALNE POLITIKE ZA PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA 2006.-2010.	233
10. ZAKONI – INICIJATIVE PRAVOBRANITELJICE	236
III. AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE NA PROMICANJU RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA.....	239
1. OSTALE AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA.....	239
1.1. OBILAZAK ŽUPANIJA	239
1.2. OSTALE AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA	242
1.2.1. KONFERENCIJE	242
1.2.2. MEĐUNARODNE KONFERENCIJE.....	244
1.2.3. SUSRETI PRAVOBRANITELJICE S PREDSTAVNICIMA MEĐUNARODNIH INSTITUCIJA.....	247
1.2.4. SEMINARI, OKRUGLI STOLOVI, PROMOCIJE, TRIBINE, PREDSTAVLJANJA	248
1.2.5. PRAVOBRANITELJICA U MEDIJIMA	253
IV. FINANCIJSKO POSLOVANJE.....	255
V. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE.....	256
VI. PRILOZI - TABLICE	1
VII. PRILOG - LOKALNI IZBORI 2009.....	1
UVOD.....	2
ANALIZA UKUPNE ZASTUPLJENOSTI ŽENA NA LOKALNIM IZBORIMA.....	4
PREDSTAVNIČKA TIJELA	6
IZVRŠNA TIJELA	26

0. UVODNI DIO

Zakonom o ravnopravnosti spolova (NN¹ 82/08) (u daljem tekstu ZORS) pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova definiran/a je kao neovisno tijelo za suzbijanje diskriminacije u području ravnopravnosti spolova.

U okviru svoga rada pravobranitelj/ica:

1. zaprima prijave svih fizičkih i pravnih osoba vezane uz diskriminaciju u području ravnopravnosti spolova;
2. pruža pomoć fizičkim i pravnim osobama koje su podnijele pritužbu zbog spolne diskriminacije pri pokretanju sudskog postupka;
3. poduzima radnje ispitivanja pojedinačnih prijava do pokretanja sudskog spora;
4. uz pristanak stranaka provodi postupak mirenja uz mogućnost sklapanja izvansudske nagodbe;
5. prikuplja i analizira statističke podatke o slučajevima spolne diskriminacije;
6. provodi neovisna istraživanja o diskriminaciji, objavljuje neovisna izvješća i razmjenjuje raspoložive informacije s odgovarajućim europskim tijelima.

Budući da su distribuirani svi tiskani primjerci Zakona o ravnopravnosti spolova, koje je Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova tiskao u 2008., u 2009. tiskani su dodatni primjerci koji se kontinuirano distribuiraju povodom sudjelovanja pravobraniteljice na okruglim stolovima ili prilikom obilaska županija. Dana 1. siječnja 2009. stupio je na snagu **Zakon o suzbijanju diskriminacije** (NN 85/08.) koji u nekoliko članaka donosi odredbe vezane i uz nadležnosti i obaveze pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova.² Sukladno članku 22. st. 1. ZORS-a i članku 18. Poslovnika o radu pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova (NN 29/04.), pravobranitelj/ica podnosi redovita godišnja izvješća o radu Hrvatskom saboru **do 31. ožujka tekuće godine**.

Ovo izvješće je **sedmo godišnje izvješće** koje pravobraniteljica za ravnopravnost spolova u svom mandatu podnosi Hrvatskom saboru.

U Izvješću o radu za 2009. detaljno su opisane sve aktivnosti Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova tijekom izvještajne godine u skladu s ovlastima i djelokrugom rada pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova određenim ZORS-om. Tamo gdje se u izvješću navodi, detaljnija i cjelovitija istraživanja objavljena su na službenim web stranicama pravobraniteljice za ravnopravnost spolova (www.prs.hr).

¹ NN – Narodne novine

² članak 13., 14., 29 Zakona o suzbijanju diskriminacije

I. POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U 2009. GODINI

Građani/ke se obraćaju pravobraniteljici za ravnopravnost spolova osobno u Uredu, pisanim pritužbama i putem telefona.

Spisi predmeta se otvaraju po zahtjevu oštećenog/e građanina/ke, po zahtjevu drugih fizičkih i pravnih osoba (nevladinih organizacija, državnih tijela i ureda, odbora/povjerenstava za ravnopravnost spolova, drugih institucija ili pojedinaca/ki) ili po inicijativi pravobraniteljice. Po sadržaju se odnose na kršenje načela ravnopravnosti spolova ili diskriminaciju na temelju spola, bračnog ili obiteljskog statusa i spolne orijentacije te rodnog identiteta i izražavanja, kao i na praćenje provođenja Zakona o ravnopravnosti spolova.

Stranaka koje se obraćaju putem telefona, a za koje se ne otvaraju spisi predmeta pa se ti podaci ne uključuju u statistički pregled, ima oko 30-ak tjedno.

Tijekom 2009. godine radilo se na ukupno 919 predmeta, i to:

- **885** predmeta otvorenih u 2009. godini
- **34** predmeta prenesenih iz ranijih godina.

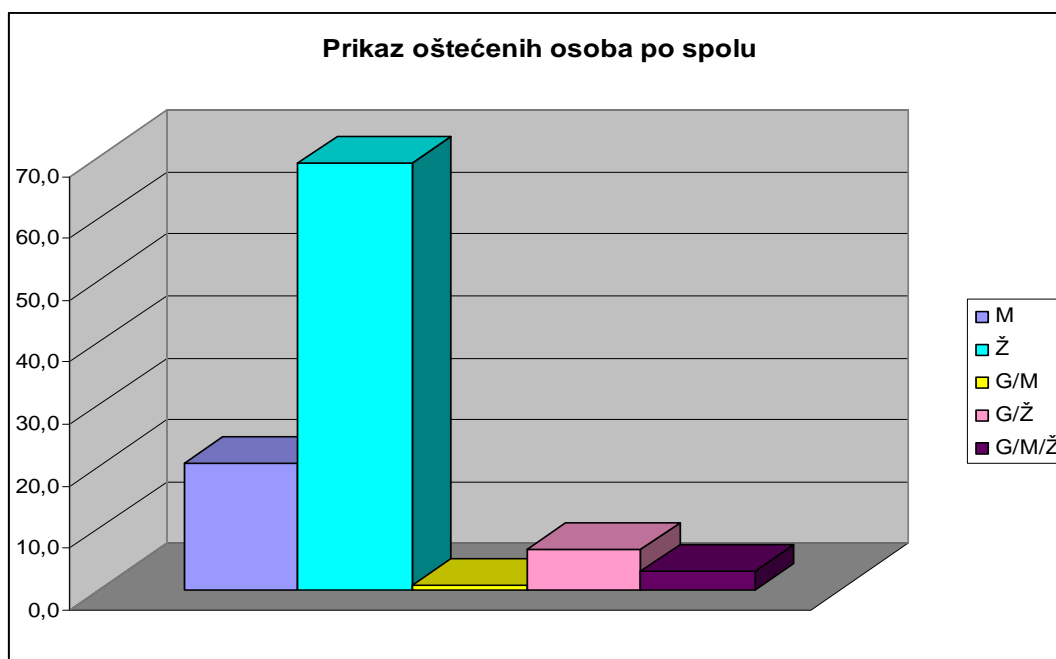
Navedenih 919 predmeta odnosi se na:

- **308** predmeta zaprimljenih po pritužbama građana/ki, od kojih je **274** novih predmeta iz 2009. godine i 34 iz ranijih razdoblja;
- **9** novih predmeta iz 2009. godine otvorenih na inicijativu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova vezano za kršenje načela ravnopravnosti spolova ili diskriminaciju na temelju spola u odnosu na pojedince/ke;
- **602** novih predmeta iz 2009. godine otvorenih na inicijativu pravobraniteljice radi praćenja primjene Zakona o ravnopravnosti spolova, odnosno temeljem dopisa drugih institucija, organizacija ili pravnih osoba.

Ako se 283 novih slučajeva u 2009. godini razvrsta po spolu oštećenih, pravobraniteljica je razmatrala slučajeve u vezi

- žena 195 (68,9 %);
- muškaraca 58 (20,5 %);
- grupa žena 19 (6,7 %);
- grupa muškaraca 2 (0,7 %);
- grupa žene i muškarci zajedno 9 (3,2 %).

Grafikon 1. Prikaz oštećenih osoba po spolu

Nakon postupanja po pritužbama pravobraniteljica je uputila 31 pismeno upozorenje, 33 preporuke i 19 prijedloga, ukupno manje nego 2008. godine što je rezultat, prije svega, napretka u radu i postupanju policije i centara za socijalnu skrb.

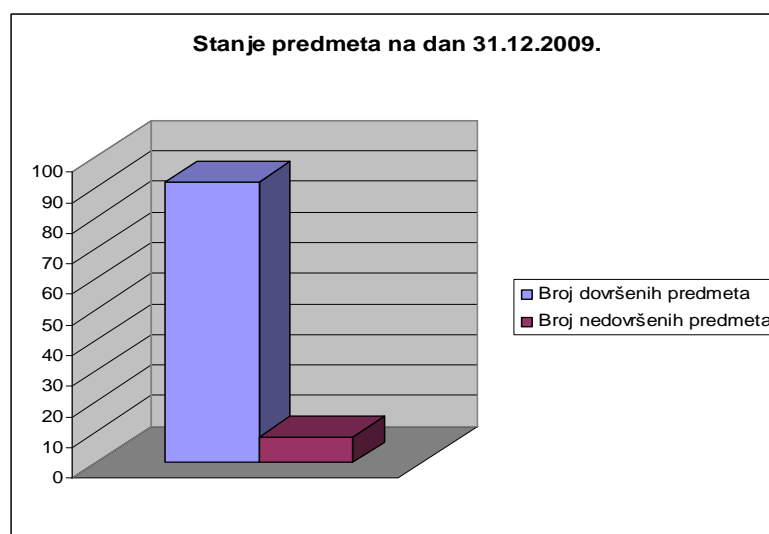
U tablici 1. prikazano je 885 novootvorenih predmeta u 2009. godini po područjima po kojima je postupala pravobraniteljica za ravnopravnost spolova.

Tablica 1. *Struktura 885 novootvorenih predmeta po područjima*

Područja djelovanja u 2009.	Broj predmeta
1. Zapošljavanje i rad	97
2. Oglašavanje potreba za zapošljavanjem	102
3. Roditeljska skrb, nasilje u obitelji i nasilje ostalo	169
4. Obrazovanje	45
5. Mediji	46
6. Političke stranke	3
6. Državna tijela, tijela JLP(R)S s pravnim osobama, pravne osobe s javnim ovlastima	325
7. Civilno društvo	51
8. Statistika	47
UKUPNO:	885

Tijekom 2009. godine dovršeno je 842 predmeta, a 77 nedovršenih prenosi se u 2010. godinu, od kojih se 39 odnosi na pritužbe građana/ki.

Grafikon 2. Prikaz predmeta po kojima se postupalo u 2009. godini na dan 31.prosinca 2009.

1. STRUKTURA PRITUŽBI

Podaci se odnose na **283** novih predmeta, zaprimljenih po pritužbama građana/ki u 2009. godini, kojih je 1,7 % manje u odnosu na 2008. godinu.

U **283** slučajeva postupalo se po zahtjevu ili inicijativi:

- oštećene strane: **žene** u 159 slučajeva (**56,2 %**), **muškarci** u 57 slučajeva (**20,1 %**);
- **drugih** u ime oštećene strane u 67 slučajeva (**23,7 %**), i to: državna tijela i druge institucije u 34 slučaja (12,0 %), nevladine udruge u 19 slučajeva (6,6 %), pojedinac/ka u 2 slučaja (0,8 %), po zahtjevu ostalih u 3 slučaja (1,1 %);
- **pravobraniteljice** u **9** slučajeva (3,2 %).

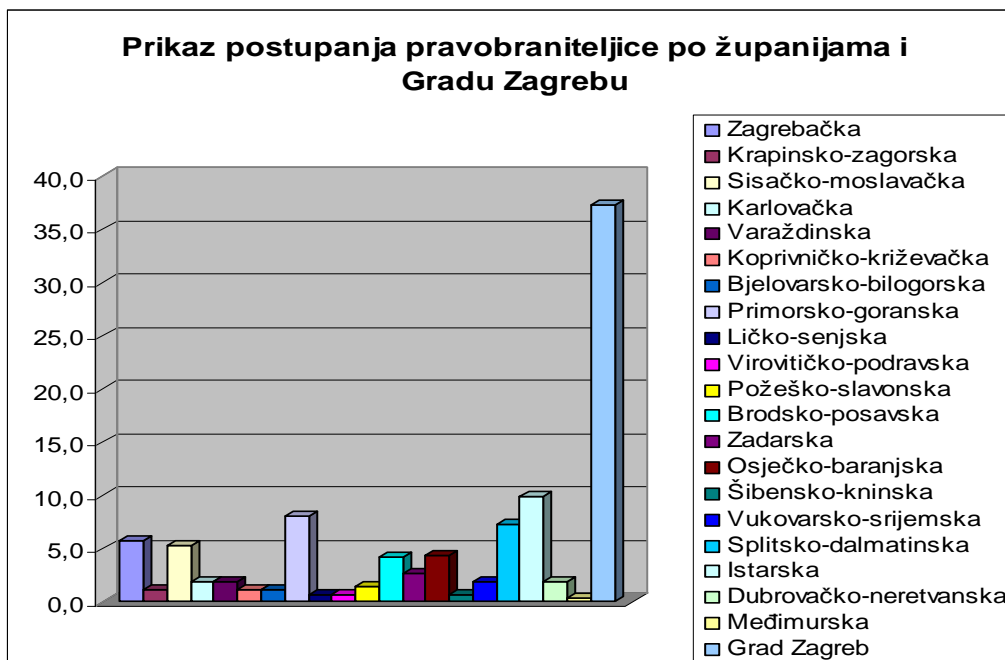
Oštećene osobe po stručnoj spremi: NK – 0,9 %; PK – 8,0 %; KV – 9,5 %; SSS – 45,3 %; VKV – 0,9 %; VŠS – 9,0 %; VSS – 21,2 %; magisterij – 2,8 % i doktorat – 2,4 %.

Oštećene osobe prema bračnom statusu: neudata/neoženjen – 12,7 %; udata/oženjen – 39,6 %; izvanbračna zajednica – 2,1 %; udovac/ica – 1,5 %; istospolna zajednica – 0,3 %; razveden/a – 21,9 %; član/ica raskinute izvanbračne zajednice 2,5 %, nepoznato – 19,4 %.

Po starosnoj dobi oštećene osobe bile su: 18-24 godine – 7,6 %; 25-34 godine – 19,6 %; 35-44 godine – 35,9 %; 45-54 godine – 21,7 %; 55-64 godine – 13,0 %; 65 i više godina – 2,2 %.

Kao i ranijih godina, pravobraniteljici za ravnopravnost spolova prituživale su se osobe s područja cijele Republike Hrvatske, a najviše iz Grada Zagreba (37,4 %), zatim s područja Istarske (9,9 %), Primorsko-goranske (8,0 %), Splitsko-dalmatinske (7,3 %) te drugih županija kako je prikazano u grafikonu 3.

Grafikon 3. *Prikaz postupanja pravobraniteljice po županijama i Gradu Zagrebu*

2. STATISTIČKI PODACI

Podaci se prikupljaju i analiziraju po: diskriminaciji na temelju spola, bračnom ili obiteljskom statusu i po spolnoj orijentaciji te rodnom identitetu i izražavanju.

Temelj diskriminacije:

- spol 251 (88,7 %);
- ostalo 32 (11,3 %).

U odnosu na 2008. godinu smanjen je broj pritužbi diskriminacije na temelju spola, a povećan je broj pritužbi na temelju spolne orijentacije, bračnog ili obiteljskog statusa i po spolnoj orijentaciji.

Pritužbe su se odnosile na:

- nasilje u obitelji – 28,3 %;
- roditeljsku skrb – 17,0 %;
- uznemiravanje i spolno uznemiravanje – 9,5 %;
- ostalo – 45,2 %.

Diskriminacija na radu i zapošljavanju

Sagledavajući izdvojeno slučajeve koji se odnose na područje zapošljavanja i rada, u 2009. pojavili su se sljedeći oblici diskriminacije:

- uznemiravanje – 37,7 %;
- spolno uznemiravanje – 18,8 %;
- povreda prava na zaštitu majčinstva – 10,2 % i
- ostalo – 33,3 %.

Pritužbe iz područja rada i zapošljavanja dolaze iz sljedećih djelatnosti:

- javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje – 26,1 %;
- obrazovanje – 17,4 %;
- zdravstvena zaštita i socijalna skrb – 14,5 %;
- prerađivačka industrija – 8,7 %;
- trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikla te predmeta za osobnu uporabu i kućanstvo – 7,2 %;
- hoteli i restorani – 7,2 %;
- prijevoz, skladištenje i veze – 4,3 %;
- poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne usluge – 2,9 %
- ostale društvene, socijalne i osobne uslužne djelatnosti – 2,9 %;
- građevinarstvo – 1,5 %;
- financijsko posredovanje – 1,5 %;
- opskrba električnom energijom, plinom i vodom – 1,5 %;
- poljoprivreda, lov i šumarstvo – 1,4 %;
- nepoznato – 2,9 %.

3. STRUKTURA OSTALIH PREDMETA PO KOJIMA SE POSTUPALO U 2009.

Od 602 predmeta koji nisu bili pritužbe građana/ki :

- u **107** slučaja otvorena po inicijativi pravobraniteljice (u praćenju provedbe ZORS-a na području zapošljavanja), **pravobraniteljica je dala isto toliko upozorenja** (čl. 13. st. 2. ZORS);
- u **79** slučaja otvorena po inicijativi pravobraniteljice (u praćenju provedbe ZORS-a na području opće osnove za zaštitu i promicanje ravnopravnosti spolova kao temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske), **pravobraniteljica je dala isto toliko upozorenja** (čl. 37. ZORS);

ZAKLJUČAK

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, postupajući po individualnim pritužbama i osobnoj inicijativi, djelovala je na svim razinama državne uprave te jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, uključujući i druge pravne i fizičke osobe te medije.

Ukupno je uputila 217 pismenih upozorenja, 33 preporuke i 19 prijedloga, obišla je 8 županija, sudjelovala na 7 domaćih i 7 međunarodnih konferencija (dvije su održane u RH) i 1 međunarodnoj radionici, dala je 150 izjava medijima. Prikupljala je i analizirala statističke podatke iz područja zapošljavanja i rada, obrazovanja, nasilja u obitelji, medija te provela dva neovisna istraživanja o diskriminaciji na području rada i jedno na području političke participacije žena i muškaraca. Pravobraniteljica i/ili predstavnici/e Ureda pravobraniteljice sudjelovali/e su i/ili prisustvovali/e na 52 okrugla stola, seminara i javne rasprave.

II. ANALIZA PO PODRUČJIMA RADA

1. ZAPOŠLJAVANJE I RAD

Prema Zakonu o ravnopravnosti spolova, pravobraniteljica prati područje zapošljavanja i rada u odnosu na uvjete zapošljavanja, napredovanje na poslu, pristup stručnom usavršavanju i osposobljavanju, uvjete zaposlenja i rada, usklađivanje profesionalnog i privatnog života, trudnoću, roditeljstvo i skrbništvo.³

Statistika pokazuje da je krajem prosinca 2009. u Hrvatskom zavodu za zapošljavanje bilo evidentirano 291.545 nezaposlenih osoba, od čega 165.238 nezaposlenih žena (56,6%), što je za 10,2% više nego u prosincu 2008. Međutim, udio žena u evidenciji ukupno nezaposlenih osoba smanjio se sa 62,4% na 56,7%⁴, očito zato što se povećao broj nezaposlenih muškaraca.

Od ukupno 118.286 osoba zaposlenih u 2009., **na neodređeno vrijeme** zaposleno je 17.186 osoba ili **14,5 %**, a **na određeno** 101.100 osoba ili **85,5 %**. Udio žena u broju zaposlenih na neodređeno vrijeme je 55,4 %, a na određeno 59,4%.

Potkraj prosinca 2009., prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i podacima iz analize koju je izradio Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, **najveći postotak nezaposlenih žena nalazi se u dobnoj skupini od 50 do 54 godine ili 15,3 %**.

I dalje je veći udio žena među nezaposlenima (56,7%) i u potplaćenim sektorima, rjeđe napreduju na poslu, veći broj žena radi po ugovoru na određeno vrijeme, žene su u većini uznemiravane na radnom mjestu temeljem spola, postoji jasna horizontalna i vertikalna segregacija između muškaraca i žena, žene su još uvijek dvostruko opterećene svojim radom izvan kuće i u okviru obitelji. Značajno poboljšanje na tržištu rada je vidljivo u poštivanju odredbe ZORS-a o oglašavanju radnih mjesta⁵, čiji je cilj ukidanje diskriminacije kod zapošljavanja⁶, ali se na tržištu rada reflektira još uvijek jaka podjela na „muška“ i „ženska“ zanimanja na razini srednjoškolskog i visokog obrazovanja.

³ Članak 13. Zakona o ravnopravnosti spolova

⁴ Detaljno u Analizi Nacionalnog plana za poticanje zapošljavanja za razdoblje od 2009. do 2010. godine ovog Izvješća.

⁵ čl. 13.st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova: „Prilikom oglašavanja potrebe za zapošljavanjem u oglasu mora biti jasno istaknuto da se za oglašeno radno mjesto mogu javiti osobe oba spola.“

⁶ Analiza natječaja za zapošljavanje dio je ovog Izvješća.

Najveći postotak pritužbi u području zapošljavanja i rada, odnosio se, kao i prethodne godine, na uznemiravanje i spolno uznemiravanje (56,5%). Druge osnove za diskriminaciju na ovom području, na koje su se pritužitelji/pritužiteljice pozivali/e, obuhvatile su natječaje i proceduru pri zapošljavanju, razlike u plaćama, premještaje na slabije plaćeno ili kvalifikacijama neadekvatno radno mjesto, onemogućavanje napredovanja, nezakonito potpisivanje ugovora o radu i uskratu prava na usavršavanje.

Kao i u prethodnom izvještajnom razdoblju, pritužbe u području zapošljavanja i rada podnosile su većinom žene. Muškarci podnose pritužbe za diskriminaciju po spolu uglavnom vezano za natječaje za zapošljavanje, odnosno proceduru zapošljavanja. Diskriminacija u području zapošljavanja i rada prisutna je u privatnom sektoru i u javnom sektoru, uključujući državna tijela.

Na temelju pritužbi koje pravobraniteljica zaprima, očigledno je da se diskriminacija na području rada i zapošljavanja i dalje rijetko prijavljuje, a osnovni razlog tome treba tražiti u nesigurnosti radnog mjesta, tj. u strahu od otkaza, pogoršanja uvjeta rada ili nepovoljnog utjecaja na buduće zapošljavanje. Stoga zaposleni u velikom broju slučajeva ili povlače svoju već podnesenu pritužbu ili se više ne javljaju kad se od njih zatraže konkretni podaci na temelju kojih bi pravobraniteljica mogla postupati.

Iz podataka Državnog inspektorata proizlazi da žene u nešto većem broju podnose pritužbe zbog povrede dostojanstva na radnom mjestu, a da muškarci bitno više podnose pritužbe za diskriminaciju, ali da je ukupan broj prijavi ne samo mali, nego bitno smanjen u odnosu na 2008. godinu.

Na temelju pritužbi vezanih za uznemiravanje i spolno uznemiravanje na radnom mjestu, koje su podnosile isključivo žene, pravobraniteljica je zaključila da su se u izvještajnom razdoblju, prije nego su se obratile pravobraniteljici, pritužiteljice obraćale i poslodavcu i tražile zaštitu dostojanstva. Poslodavci su provodili postupke i imenovali ovlaštenu osobu, ali najčešće nisu utvrdili povrede dostojanstva pritužiteljice, odnosno postojanje uznemiravanja i spolnog uznemiravanja. Međutim, poslodavci kojima je pravobraniteljica uputila upozorenje i preporuku, nakon primitka istih poduzeli su mjere i radnje vezano za zaštitu dostojanstva svojih djelatnika/ca, ukoliko prethodno nisu proveli postupak.

Uznemiravanje i spolno uznemiravanje rješava se tek kad se dogodi konkretan slučaj, međutim, poslodavci bi trebali izraditi i primjenjivati preventivne programe za sprječavanje uznemiravanja ili spolnog uznemiravanja na radu te povesti posebnu brigu o informiranju i senzibiliziranju radnika/ca za problematiku zaštite njihovog dostojanstva te edukaciju ovlaštenih osoba.

Iako razmatranjem navoda iz pritužbi na diskriminaciju po spolu prilikom zapošljavanja pravobraniteljica nije u konkretnim slučajevima ustanovila da se zaista radilo o diskriminaciji po

spolu, činjenica je da, na primjer, odsustvo muškaraca u odgojnim ustanovama podržava stereotipe o ženskim i muškim zanimanjima i narušava ustavno zakonsko načelo ravnopravnosti spolova. Poželjno je i u skladu s mjerama iz Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010. da osobe zaposlene u odgojnim ili obrazovnim ustanovama (vrtićima, školama) odražavaju činjenicu da su u svim područjima javnog i privatnog života prisutni i žene i muškarci.

Neovisno o tome po kojoj osnovi je podnesena pritužba na ovom području, pravobraniteljica je poduzimala radnje ispitivanja svih navoda iz svake pojedine pritužbe, osim ukoliko je pritužitelj/ica pokrenuo/la sudski spor, sukladno odredbi članka 19. st.2. točka 3. Zakona o ravnopravnosti spolova.

Iako pritužbe rijetko pružaju osnovu za pristupanje postupku mirenja i sklapanja izvansudske nagodbe, kako to predviđa Zakon o ravnopravnosti spolova⁷, u 2009. pravobraniteljica je provela i uspješan postupak mirenja poslodavca i djelatnice.

1. siječnja 2009. stupio je na snagu **Zakon o roditeljskom dopustu** (NN 85/08.) donesen radi zaštite materinstva, njege novorođenog djeteta i podizanja novorođenog djeteta, kao i usklađenja obiteljskog i poslovnog života, a koji i očevima omogućava korištenje roditeljskog dopusta od 43. dana života djeteta.

Prema dostavljenim podacima, **roditeljski dopust od 43. dana života djeteta koristilo je tek 0,6% očeva**, odnosno 146 očeva u odnosu na 26.997 majki koje su koristile taj dopust. **Produženi roditeljski dopust za ranije rođeno dijete koristilo je 1,1% očeva**, odnosno 9 očeva, u odnosu na 838 majki koje su ga koristile.

Prema tome, podaci ukazuju na činjenicu da je, neovisno o zakonskoj mogućnosti da očevi koriste roditeljski dopust, još uvijek mali postotak onih koji to čine. Neki od razloga navedeni su i u Preporuci Rec (2007) 17 Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama: *“Rodni stereotipi i čvrsta podjela rodni uloga utječu na društvene modele zbog kojih se na žene gleda kao na one koje su odgovorne za obitelj i sferu privatnog života (dakle vežu se za neplaćeni rad), a na muškarce kao na one koji djeluju u javnoj sferi i profesionalnome radu (dakle vežu se za plaćeni rad). Takva podjela dovodi do uvriježene nejednake podjele kućanskih i obiteljskih obveza, što je jedan od glavnih razloga diskriminacije žena na tržištu rada, kao i jedan od glavnih razloga njihove ograničene društvene i političke uključenosti.“*

Za uklanjanje stereotipa kao jednog od temelja neravnopravne podjele kućanskih poslova i brige o djeci, u Preporuci se navodi i *„organiziranje kampanja za podizanje javne svijesti o važnosti jednake podjele obiteljskih zadataka i obveza između žena i muškaraca, što podrazumijeva i*

⁷ Članak 19. st. 4. Zakona o ravnopravnosti spolova

jednako sudjelovanje dječaka i djevojčica u kućanskim obvezama kao važnoga elementa obrazovanja“.

Ravnopravnije preuzimanje kućanskih obveza i brige oko djece, pridonijet će i boljem usklađivanju radnih i obiteljskih obveza oba zaposlena roditelja i omogućiti ženama brži povratak na radno mjesto⁸.

I u ovom dijelu Izvješća želim ukazati da analiza implementacije antidiskriminacijskih zakonski odredbi i mjera za uspostavljanje ravnopravnosti spolova kroz opće akte jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave koje je proveo Ured pravobraniteljice pokazuje da se zakonske odredbe ne provode, a da su te jedinice ujedno i poslodavci koji nisu uveli nikakve mjere za uspostavljanje ravnopravnosti spolova kod zapošljavanja.

Isto tako rezultati provođenja mjera nacionalnog plana za poticanje zapošljavanja za razdoblje od 2009. do 2010. godine po županijama za 2009. godinu pokazuju da su u svim provedenim mjerama muškarci uvijek bili uključeni, a žene nisu, a da je kroz pojedine mjere bilo uključeno manje žena nego muškaraca, i to iz razloga što su se manje, ili se uopće nisu, prijavljivale.

⁸ „Važno je također znati, kako iskustvo pokazuje, da zemlje članice, koje imaju učinkovite mjere kojima se omogućava i ženama i muškarcima usklađivanje profesionalnih s obiteljskim obavezama, imaju višu stopu rađanja i višu stopu zaposlenosti žena. U svjetlu svega navedenog, mjere usklađivanja posla i privatnog života i za žene i za muškarce važan su dio Europske strategije za zapošljavanje“. – Putokazi ka ravnopravnosti žena i muškaraca 2006.-2010. u izdanju Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH, Zagreb, 2006.

1.1. PRITUŽBE UPUĆENE PRAVOBRANITELJICI

1.1.1. OPIS SLUČAJA (PRS 01-02/09-05): Pritužiteljici se obratila gospođa Z. K. iz Z. pritužbom da je kao radnica u pekarnici Š. bila diskriminirana temeljem spola. Pritužiteljica navodi da je oko 25 mjeseci radila bez prijave, u noćnoj smjeni, da je od 21 do 6 sati radila kao jedina žena s dvojicom muških kolega i da ju je jedan od dvojice kolega spolno uznemiravao i vrijeđao na temelju spola govoreći da „ženama treba ona stvar“ i da ih treba „mlatiti kao krave“. Pritužiteljica navodi da se na ponašanje kolege požalila vlasniku pekarnice D. Š., koji joj je obećao da će to riješiti, ali da se uznemiravanje i ponižavanje nakon nekog vremena nastavilo u još gorem obliku. Pritužiteljica navodi da je kolega pred njom otkopčavao šlic, skidao hlače, te da je znao brusiti nož i govoriti „Sve ću vas poklat“. Da bi izbjegla fizički napad, 27. listopada 2008. napustila je radno mjesto i ujutro telefonom pozvala vlasnika pekarnice D. Š. opisavši mu što se dogodilo prethodne noći na poslu. Kad je pritužiteljica sljedeći dan došla na razgovor, vlasnik pekarnice nije joj, kako navodi, dao podršku, nego joj je rekao da, ako ne može raditi s tim kolegom, mora otići. Nešto kasnije ponudio joj je da radi u jutarnjoj smjeni, no pritužiteljica navodi kako nije mogla bez zaštite nastaviti s radom jer ne može izbjeći susrete s kolegom. Pritužiteljica također navodi da je za razliku od muških kolega radila „na crno“, te da je bila manje plaćena od muških kolega jer je bila plaćena po satu. Nadalje navodi da je imala nejednak položaj na radu jer je unatoč velikim vrućinama morala biti zakopčana do vrata za razliku od muških kolega koji su bili lagano odjeveni. Također navodi kako za vrijeme rada nije imala dnevnu pauzu te da nije bila plaćena za prekovremeni rad.

PODUZETE MJERE: Nakon uvida u prikupljenu dokumentaciju, pravobraniteljica je zaključila da je obavljen inspekcijski nadzor Državnog inspektorata, Odsjeka za nadzor u području radnih odnosa, te da je prema činjeničnom stanju nad poslodavcem D. Š. podnjet optužni prijedlog Prekršajnom sudu u Z., i to zbog počinjenog prekršaja iz članka 16. st. 3. Zakona o radu, zbog počinjenog prekršaja iz članka 101. st. 1. točka 2. Zakona o mirovinskom osiguranju te zbog počinjenog prekršaja iz članka 110. st. 2. Zakona o obveznom mirovinskom osiguranju. Budući da se pritužiteljica željela vratiti na posao, pravobraniteljica je obavila razgovor s poslodavcem koji je naveo da želi da se pritužiteljica vrati na posao i da je uznemiravatelju dao upozorenje da će u slučaju ponovljenog uznemiravanja dobiti otkaz.

ISHOD: Na zajedničkom sastanku održanom u Uredu pravobraniteljice, poslodavac i pritužiteljica su **sklopili izvansudsku nagodbu u postupku mirenja** temeljem čl. 19. st. 4 ZORS-a na način da se poslodavac obvezao da će pritužiteljica biti vraćena na posao, da će raditi u dnevnoj smjeni i da na poslu neće dolaziti u doticaj s kolegom koji ju je uznemiravao.

1.1.2. OPIS SLUČAJA (PRS 01-02/09-01): Pritužiteljica Š. B. B. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je 15. prosinca 2008. podnijela svom poslodavcu Zahtjev za zaštitu dostojanstva, te se pritužila da je od strane njezinog radnog kolege izložena nedoličnom ponašanju, verbalnom zlostavljanju, uvredama, zastrašivanju i prijetnjama. Također je ranije, odnosno 11. siječnja 2008., podnijela u pisanom obliku pritužbu protiv istog radnog kolege, a nakon što je imenovani radni kolega obavio razgovor s ovlaštenom osobom za zaprimanje pritužbi za zaštitu dostojanstva radnika, na povratku je pritužiteljici rekao „kako se njoj svi smiju u firmi zato što je protiv njega podnijela pritužbu“. Pritužiteljica navodi da povodom te pritužbe nije dobila nikakvu odluku, niti je bila obaviještena o ishodu postupka za zaštitu dostojanstva radnika/ca. Također navodi da je kao žena diskriminirana na radu, ali je u bila u strahu od moguće odmazde ukoliko bi se pritužila i pokrenula postupak za svoju zaštitu.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je pribavila izvješće i dopunu izvješća te dokumentaciju od poslodavaca. U svom izvješću poslodavac navodi da je prije pritužbe pritužiteljice od 11. prosinca 2008. zaprimio prijavu istog radnog kolege protiv pritužiteljice zbog ometanja u radu neprihvatljivim ponašanjem, te da se obje pritužbe odnose na događaje koji su se zbili 8. i 9. prosinca 2008. Kako su se oba zahtjeva, po ocjeni ovlaštene osobe za zaprimanje i rješavanje pritužbi za zaštitu dostojanstva radnika, odnosila na isti događaj, a tvrdnje u njima su u bitnom suprotstavljene, radi utvrđivanja činjeničnog stanja imenovana stručna komisija provela je saslušanje, a zatim suočenje pritužiteljice i radnog kolege. Iz svega utvrđenog u postupku za zaštitu dostojanstva, kao i iz vlastitih saznanja o prijašnjim konfliktnim situacijama pritužiteljice, zaključeno je da nije bilo nikakvog uznemiravanja ili spolnog uznemiravanja, uzrokovanog nekim od temelja iz članka 2. st. 1 Zakona o radu, radnog kolege u odnosu na pritužiteljicu, već je, naprotiv, pritužiteljica 8. prosinca 2008. razbacala poslovnu dokumentaciju i uvredljivo se ponašala prema radnom kolegi. U obrazloženju Odluke poslodavca od 5. ožujka 2009. navedene su činjenice vezane za prijavu pritužiteljice od 11. siječnja 2008., a na koju se ona poziva u prijavi od 15. prosinca 2008.

Nakon razmatranja slučaja pravobraniteljica je poslodavcu dala **upozorenje** da u odnosu na ranije pritužbe pritužiteljice, osobito u odnosu na pritužbu od 11. siječnja 2008., nisu od strane poslodavca poduzete mjere za zaštitu dostojanstva pritužiteljice, odnosno da nije proveden propisani postupak s ciljem ispitivanja pritužbe sukladno Pravilniku o zaštiti dostojanstva radnika od 22. siječnja 2004., te sukladno odredbama o zaštiti dostojanstva radnika/ca propisanim člankom 30. Zakona o radu. Naime, pravobraniteljica je zaključila da se u konkretnom slučaju pritužbe nisu tretirale jednako, odnosno po pritužbi se postupalo različito u odnosu na to tko je podnositelj/ica, te se po tome prosuđivala istinitost navoda u pritužbi. Također, pritužiteljici je povrijeđeno pravo samim time što nisu na odgovarajući način razmatrane njezine ranije pritužbe koje se odnose na

uznemiravanje i spolno uznemiravanje na radu. Osim toga, pravobraniteljica je poslodavcu dala i sljedeće preporuke: da se u odnosu na pritužbu koju je podnijela pritužiteljica 11. siječnja 2008. ispita mogućnost naknadnog provođenja posebnog postupka zaštite dostojanstva pritužiteljice sukladno odredbama Pravilnika o zaštiti dostojanstva radnika; da ubuduće zaprimljene pritužbe koje se odnose na zaštitu od uznemiravanja i spolnog uznemiravanja na radu (a kojemu su najčešće izložene ženske zaposlenice) jednako tretira te da ih ispita u što je mogućem kraćem roku, odnosno po mogućnosti u roku od 8 dana od zaprimanja pritužbe, te da poduzme sve potrebne mjere u svakom pojedinom slučaju; da radi sprječavanja uznemiravanja na temelju spola ili spolnog uznemiravanja na radu izradi, a zatim primjenjuje, preventivne programe za sprječavanje uznemiravanja ili spolnog uznemiravanja na radu; da se u svrhu stvaranja ozračja tolerancije, razumijevanja i uvažavanja dostojanstva radnika/ca vodi posebna briga o informiranju, osvješćivanju i senzibiliziranju radnika/ca za problematiku zaštite dostojanstva radnika/ca, kao i edukacija ovlaštenih osoba. Pravobraniteljica je od poslodavca zatražila da je, sukladno članku 23. stavak 2. Zakona o ravnopravnosti spolova, u roku od 30 dana pisanim putem obavijesti o mjerama i radnjama poduzetim u skladu s preporukama.

ISHOD: Poslodavac je uvažio dobivene **preporuke** te je obavijestio pravobraniteljicu da je radni kolega pritužiteljice premješten iz radne prostorije u kojoj je sjedio zajedno s pritužiteljicom te je od tada ona sama u tom uredu. Takvim razmještajem poslodavac je, bez obzira na nalaz Komisije, nastojao osigurati uvjete rada u kojima ne bi dolazilo do eventualnih konfliktnih situacija između pritužiteljice i radnog kolege.

U istom očitovanju poslodavac ističe da će ubuduće, u slučaju bilo koje zaprimljene pritužbe, ispitati sve relevantne činjenice i to u što je moguće kraćem roku, kako bi se što prije mogle odrediti i poduzeti sve potrebne mjere prikladne svakom pojedinom slučaju, o čemu je posebnu uputu dobila i osoba ovlaštena za primanje i rješavanje pritužbi vezanih za zaštitu dostojanstva radnika.

1.1.3. OPIS SLUČAJA (PRS 01-01/09-09): Pravobraniteljici se obratila R. B. iz P., pritužbom u kojoj navodi da je na radnom mjestu spolno uznemiravana od strane voditelja poslovnice A. K., te da trpi neprestano psihičko zlostavljanje od strane M. B., zamjenice voditelja poslovnice. Pritužiteljica navodi da se svakodnevno maltretiranje manifestira kroz uvrede, ponižavanja i ucjene, te da je voditelj poslovnice svakodnevno spolno uznemirava ispitujući je o intimnim detaljima njezinog privatnog života, udarajući je po stražnjici, upućujući joj komentare o intimnom rublju i druge seksualne aluzije. Pritužiteljica nadalje navodi da ga zamjenica M. B. u tome podržava, te da se ona izuzetno agresivno ponaša prema djelatnicama vrijeđajući ih i ponižavajući. U nastavku pritužbe pritužiteljica navodi da strahuje da će izgubiti zaposlenje, tvrdeći da joj je

voditelj poslovnice prijetio da će dobiti otkaz ako nešto poduzme glede njegova ponašanja, te da je trenutno na godišnjem odmoru jer više nije mogla podnijeti neprijateljsko i ponižavajuće okruženje na radnom mjestu. Također navodi da ne zna što je očekuje na radnom mjestu kad joj godišnji odmor istekne.

PODUZETE MJERE i ISHOD: Uvidom u prikupljenu dokumentaciju pravobraniteljica nije zaključila da je u predmetnom slučaju počinjeno spolno uznemiravanje na radnom mjestu. Naime, prema očitovanju poslodavca i priloženoj dokumentaciji, u postupku ispitivanja pritužbe, ovlaštenik poslodavca je ispitao pritužiteljicu i osobe za koje tvrdi da su je uznemiravale, odnosno spolno uznemiravale. U postupku ispitivanja pritužbe nije utvrđena bilo koja vrsta uznemiravanja radnika/ca.

Poslodavac ističe da pritužiteljica ima sklopljen ugovor o radu na određeno vrijeme od 14. listopada 2009. do 9. studenoga 2009., te da u tom razdoblju koristi godišnji odmor i slobodne dane stečene u preraspodjeli radnog vremena, istekom kojih joj prestaje radni odnos, te je 13. listopada 2009. upoznata s činjenicom prestanka radnog odnosa.

Izvješćem od 2. studenoga 2009. o utvrđenim činjenicama povodom zahtjeva pritužiteljice za zaštitu dostojanstva, ovlaštenica poslodavca za provedbu zaštite dostojanstva radnika, D. R. P., negira navode pritužiteljice navodeći da je tijekom postupka utvrđivanja relevantnih činjenica provedena i anonimna anketa radnika/ca u svezi spolnog uznemiravanja ili uznemiravanja bilo koje druge vrste počinjenog od strane poslovođe, drugog radnika/ce ili nadređenih osoba. U navedenoj i pravobraniteljici dostavljenoj anketi nitko od zaposlenika/ca nije izjavio da je doživio bilo koju vrstu uznemiravanja. Posebno se ističe da je poslodavac izvješće od 2. studenoga 2009. godine dostavio pritužiteljici.

Uz izvješće poslodavca također je priložena izjava djelatnice I. G., za koju je pritužiteljica tvrdila da je također spolno uznemiravana od strane poslovođe, iz koje proizlazi da navodi o spolnom uznemiravanju nisu točni, te da ju je pritužiteljica, zajedno s djelatnicom S. K., nagovarala da lažno iskazuje u korist pritužiteljice.

1.1.4. OPIS SLUČAJA (PRS 01-02/09-04): Pravobraniteljici se obratila B. V. iz Z., zaposlena kao spremačica u Zatvorskoj bolnici, u svezi fizičkog napada koji se dogodio 24. studenoga 2008. godine, od strane pacijenta-zatvorenika R. O. Prije toga, Sindikat pravosudne policije Hrvatske iz R., u svojoj predstavi o diskriminaciji spremačica u Zatvorskoj bolnici u Z., također je obavijestio pravobraniteljicu o istom fizičkom napadu na pritužiteljicu.

Pritužiteljica navodi da je istog dana o tom događaju predala pritužbu glavnoj sestri u Zatvorskoj bolnici, koja je pritužbu prosljedila ravnateljici Zatvorske bolnice. Pritužiteljica je u pritužbi uz opis samog događaja istaknula i zahtjev da joj se osigura neometan rad i sigurnost na radu za

vrijeme obavljanja poslova. Pritužiteljica navodi da ni do 12. siječnja 2009. godine nije bila obaviještena što je poduzeto po njezinoj pritužbi.

PODUZETE MJERE: Uvidom u pribavljena izvješća i dokumentaciju, pravobraniteljica je zaključila da je načelnik Odjela osiguranja u Zatvorskoj bolnici istog i narednog dana kad se napad dogodio proveo postupak utvrđivanja činjenica te o utvrđenom dostavio obavijest s dokazima upraviteljici. Također je Središnji ured u sklopu inspekcijskog nadzora obavljenog 15. prosinca 2008. godine provjerio pritužbu namještenice B. V. Utvrđeno je da su zatvorenici R. O. i K. K. psovali pritužiteljicu, te da je protiv njih pokrenut stegovni postupak sukladno Zakonu o izvršavanju kazne zatvora.

Iz Izvješća o obavljenom upravnom nadzoru u Zatvorskoj bolnici u Z. dana 15. prosinca 2008. godine proizlazi da u svezi incidentnog događaja na štetu pritužiteljice nisu utvrđeni propusti i nedostaci i da je 24. studenoga 2008. godine načelniku Odjela podnesena stegovna prijava te da je 25. studenog 2008. godine upraviteljici podnesen prijedlog za pokretanje stegovnog postupka protiv zatvorenika R. O. i K. K. Iz uvida u postupanje i okolnosti incidentnog događaja na štetu pritužiteljice, kao i uvjeta rada spremačica u Zatvorskoj bolnici, proizlazi da ne postoje obilježja sustavne diskriminacije koja se prema predstavci Sindikata pravosudne policije RH provodi u Zatvorskoj bolnici, a koja je opisana u članku 80. st. 3. Kolektivnog ugovora i članku 2. Zakona o radu. U istom Izvješću o obavljenom upravnom nadzoru predlaže se mjera broj 6. koja se odnosi na poboljšanje položaja spremačica, odnosno poticanje preispitivanja mogućnosti za donošenje odluke o utvrđivanju poslova na kojima se ovlaštenim osobama pravosuđa računa staž osiguranja s povećanim trajanjem, te mjera broj 15. u kojoj se predlaže da se čišćenje prostorija u kojoj su smješteni zatvorenici, pritvorenici te osobe s izrečenom sigurnosnom mjerom obveznog psihijatrijskog liječenja obavlja uz prisutnost pravosudnog policajaca.

Nakon što je razmotrila sve navode iz pritužbe te navode iz raspoložive dokumentacije, pravobraniteljica je, temeljem ovlasti iz članka 23. stavka 1. ZORS-a, Zatvorskoj bolnici izdala upozorenje da pisana izjava pritužiteljice nije razmatrana kao pritužba o povredi dostojanstva državnih službenika i namještenika, a o istoj pritužbi nije bila obaviještena ovlaštena osoba od poslodavca za primanje i rješavanje pritužbi vezanih za zaštitu dostojanstva radnika, odnosno da se u konkretnom slučaju nije postupalo sukladno odredbama članaka 79. – 83. (zaštita dostojanstva državnih službenika i namještenika) važećeg Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike te sukladno odredbi članka 30. Zakona o radu.

Naime, pritužiteljica B. V. u svojoj je pisanoj izjavi, osim što je opisala sami događaj kad je bila napadnuta za vrijeme obavljanja poslova, zamolila nadređene „da razmotre nemili događaj i apeliraju na sve u sustavu da se osigura nesmetan rad, sigurnost na radu... u obavljanju svakodnevnih poslova...“.

U članku 79., stavicima 1. i 2. Kolektivnog ugovora propisano je da državni službenici i namještenici imaju pravo na poštovanje osobe i zaštitu dostojanstva za vrijeme i u svezi obavljanja poslova svog radnog mjesta. Ponašanje kojim se narušava dostojanstvo osobe smatra se namjerno ili nehajno ponašanje koje primjerice uključuje i uvrede, prijetnje i psovke (članak 80., stavak 5. Kolektivnog ugovora).

Nadalje, člankom 81. Kolektivnog ugovora propisano je da se u slučaju neželjenog ponašanja iz članka 80. državni službenik i namještenik može obratiti nadređenom državnom službeniku, sindikalnom povjereniku ili ovlaštenoj osobi od poslodavca za primanje i rješavanje pritužbi vezanih za zaštitu dostojanstva. Nadređeni državni službenik i sindikalni povjerenik dužni su o svakoj pritužbi o povredi dostojanstva državnog službenika i namještenika obavijestiti ovlaštenu osobu od poslodavca. U konkretnom slučaju je utvrđeno da su zatvorenici R. O. i K. K. psovali spremačicu B. V, ali to nije utvrđeno u postupku zaštite dostojanstva državnih službenika i namještenika, što je propust. Ovlaštena osoba je morala odmah, a najkasnije u roku od osam dana od dostave pritužbe, ispitati pritužbu i poduzeti sve potrebne mjere primjerene pojedinom slučaju radi sprječavanja nastavka uznemiravanja ako utvrdi da ono postoji.

Osim upozorenja, pravobraniteljica je Zatvorskoj bolnici u Z. izdala i preporuku da se u odnosu na događaj od 24. studenog 2008. godine ispita mogućnost da se naknadno provede postupak zaštite dostojanstva namještenice B. V. sukladno odredbama članka 79. – 83. Kolektivnog ugovora; da, ukoliko još nisu, imenuju povjerljivog savjetnika za primanje i rješavanje pritužbi vezanih za zaštitu dostojanstva državnih službenika i namještenika; te da u slučajevima prijave ili pritužbe zbog uznemiravanja i spolnog uznemiravanja ubuduće primjenjuju odredbe članka 79. – 83. Kolektivnog ugovora čija je primjena započela 31. srpnja 2008. godine. Pravobraniteljica je također zatražila izvješće o mjerama i radnjama poduzetim u skladu s njezinim preporukama, te izvješće o provođenju mjere br. 6. i mjere br. 15., odnosno mjera koje se tiču poboljšanja položaja i uvjeta rada pritužiteljice te ostalih spremačica u Zatvorskoj bolnici u Z.

ISHOD: 24. rujna 2009. pravobraniteljica je od Zatvorske bolnice u Z. zaprimila obavijest o poduzetim mjerama, u kojoj je navedeno da su u cijelosti postupili prema njezinim preporukama i poduzeli sve mjere i radnje vezano uz zaštitu dostojanstva namještenika, poglavito namještenice B. V. Novoimenovani povjerljivi savjetnik naknadno je proveo postupak o predmetnom slučaju, te je utvrđeno da od spornog incidenta nije bilo takvih i sličnih ponašanja, te da je posvećena posebna pozornost zaštiti namještenica na način da u svakom trenutku djelatnici pravosudne policije svojom nazočnošću štite namještenice prilikom obavljanja njihovih redovnih zadaća. Također je zaprimljena obavijest povjerljive savjetnice za zaštitu dostojanstva namještenika Zatvorske bolnice, iz koje je vidljivo da su naknadno provedene mjere za zaštitu dostojanstva pritužiteljice B.

V., te da je ona stalno informirana o tome provodi li se nazočnost djelatnika pravosudne policije i jesu li oni upoznati s pravilima službe.

1.1.5. OPIS SLUČAJA (PRS 01-02/09-09): Sindikat pravosudne policije Hrvatske podnio je Pravobraniteljici predstavku u kojoj se navodi da je njihov član P. G., liječnik, zaposlen u jednoj kaznionici, izložen uznemiravanju na radu od strane upravitelja iste ustanove, te da se prituživao Ministarstvu pravosuđa i drugim tijelima, ali da je sve bilo bezuspješno.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je zatražila i pribavila dodatna objašnjenja od pritužitelja P. G., te izvješće, dopunu izvješća i dokumentaciju od Ministarstva pravosuđa koji se tiču konkretnog slučaja. Nakon uvida u raspoloživu dokumentaciju, pravobraniteljica je ocijenila da Ministarstvo pravosuđa u konkretnom slučaju nije postupilo u skladu s odredbom čl. 30. st. 6. Zakona o radu, pa je istom tijelu dala upozorenje i preporuku. Upozorenje se odnosi na činjenicu da Ministarstvo pravosuđa, kao poslodavac, nije razmatralo pritužbu pritužitelja radi zaštite dostojanstva zbog uznemiravanja na radnom mjestu, iako je prema odredbi čl. 30. st. 6. ZOR-a poslodavac to obvezan učiniti, kao i poduzeti primjerene mjere za sprječavanje nastavka uznemiravanja na radu ako se utvrdi da je ono postojalo. U skladu s tim, pravobraniteljica je istom Ministarstvu dala i preporuku da ubuduće u svakom slučaju zaprimanja pritužbi za zaštitu dostojanstva radnika/ca zbog uznemiravanja ili spolnog uznemiravanja na radu u skladu s odredbom čl. 30. ZOR-a u propisanom roku provede postupak ispitivanja pritužbi i poduzme primjerene mjere za sprječavanje nastavka uznemiravanja ili spolnog uznemiravanja.

ISHOD: Na temelju upozorenja i preporuke ravnatelj Uprave za zatvorski sustav izvijestio je pravobraniteljicu da je 20. kolovoza 2009. dao naputak svim upraviteljima i drugim rukovodećim službenicima Uprave za zatvorski sustav da su, povodom svake pojedinačne pritužbe službenika ili namještenika zbog uznemiravanja ili spolnog uznemiravanja na radu odnosno zbog zaštite dostojanstva radnika na radu, sukladno odredbi članka 30. stavka 6. Zakona o radu, dužni u roku od osam dana od zaprimanja pritužbe istu preispitati i poduzeti sve potrebne mjere primjerene pojedinom slučaju radi sprječavanja nastavka uznemiravanja ako se utvrdi da ono postoji. Utemeljenost tvrdnji iz svake pritužbe potrebno je ispitati u odgovarajućem postupku i donijeti odluku sukladnu utvrđenom, te o svakom pojedinom postupku utvrđivanja utemeljenosti pritužbe službenika ili namještenika radi uznemiravanja ili spolnog uznemiravanja na radu izvijestiti Ured za zatvorski sustav.

1.1.6. OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/09-01): Pritužiteljica D. Š. iz Z. obratila se pravobraniteljici pisanom pritužbom u kojoj navodi da je od strane svog poslodavca stavljena u neravnopravan položaj u odnosu na ostale zaposlene u istoj tvrtki jer kao korisnica rodiljnog dopusta nije dobila

uskrsnicu, božićnicu i bonus za Sv. Nikolu u 2008. godini, te da poslodavac ne poštuje njezina prava kao majke na rodiljnom dopustu jer je od nje za vrijeme korištenja rodiljnog dopusta zahtijevao da dostavi diplomu o završenom fakultetu dajući joj za to rok od 8 dana.

PODUZETE MJERE i ISHOD: Uvidom u pribavljeno izvješće i dokumentaciju poslodavca pravobraniteljica je zaključila da u konkretnom slučaju nije počinjena diskriminacija na temelju spola prema pritužiteljici. Naime, iz izvješća poslodavca proizlazi da kod njega nije bila prisutna praksa da isplaćuje svojim radnicima bonus za Sv. Nikolu, a da pritužiteljici nije mogao isplatiti uskrnicu i božićnicu za 2008. godinu jer mu je pritužiteljica bila nedostupna. Naime, pritužiteljici nije mogao dostaviti svoje obavijesti na svim adresama koje je dala poslodavcu, niti je pritužiteljica dostavila poslodavcu svoj novi tekući račun nakon što su joj prije dvije godine ukradeni osobni dokumenti, među kojima i kartica tekućeg računa, iako joj je poslodavac nakon toga u svrhu otvaranja novog tekućeg računa izdao potvrdu da je zaposlena kod njega. Uvidom u dokumentaciju također je utvrđeno da je poslodavac svojim dopisom od 2. veljače 2009., dostavljenim putem odvjetničkog ureda, zatražio od pritužiteljice dostavljanje diplome o završenom fakultetu u roku od 8 dana, upozoravajući je da će u protivnom tražiti provjeru njezine diplome. Iz raspoložive dokumentacije je također razvidno da je poslodavac već izvršio provjeru istinitosti tvrdnje pritužiteljice iznesene prigodom zapošljavanja da ima završen odgovarajući fakultet, te da je od istog fakulteta dobio obavijest da pritužiteljica nikad nije studirala na tom fakultetu, pa prema tome niti diplomirala. Pravobraniteljica je u svojoj obavijesti o postupanju upućenoj pritužiteljici istoj savjetovala da, ukoliko želi dobiti uskrnicu i božićnicu za 2008. godinu, poslodavcu dostavi broj svog tekućeg računa kojim poslodavac ne raspolaže, a ako poslodavac to ne učini, da to svoje potraživanje ostvari putem suda. Osim toga, pritužiteljica je obaviještena da poslodavac činom slanja zahtjeva za dostavljanje diplome nije kršio niti uskraćivao njezino pravo na korištenje rodiljnog dopusta na način predviđen člankom 66. Zakona o radu.

1.1.7. OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/09-02): Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske proslijedio je pravobraniteljici pritužbu gđe Đ. N. iz V., u kojoj moli pomoć u svezi sa situacijom uslijed koje nije u mogućnosti zasnovati novi radni odnos. Pritužiteljica navodi da se vezano za navodno otuđenje sredstava iz proračuna Grada V. dosad obraćala svim mjerodavnim institucijama, ali one, prema riječima pritužiteljice, nisu postupile u skladu s propisanim im nadležnostima, stoga se odlučila obratiti pravobraniteljici.

U naknadnom obrazloženju svoje pritužbe pritužiteljica navodi da je kod poslodavca ZŠU premještena na drugu lokaciju, da joj je neposredno nakon premještanja na drugo radno mjesto smanjena plaća, da je ugovor o radu potpisala pod prijetnjom otkaza, da je bila izložena

prijetnjama, osobnom vrijeđanju, da joj je uskraćeno pravo na odlazak na seminare i uskraćivana edukacija.

PODUZETE MJERE i ISHOD: Pravobraniteljica je u dva navrata zatražila obrazloženje i dopunu pritužbe, budući da prvotna pritužba nije sadržavala činjenice koje bi ukazivale da je prema pritužiteljici počinjena diskriminacija na temelju spola ili da je povrijeđeno načelo ravnopravnosti spolova. Međutim, ni u dopuni pritužbe pritužiteljica nije ukazala na konkretne činjenice koje bi upućivale na diskriminaciju temeljem spola. U pritužbi se ukazuje samo na nezakonito poslovanje i sudske postupke zbog poslovno uvjetovanog otkaza koji je pritužiteljica dobila u ZŠU Grada V., a iz sudskog zapisnika razvidno je da je pritužiteljica u svom svjedočenju isticala da je bila drukčije tretirana zato da bi je se na neki način ušutkalo, a ne zato što je žena.

ZŠU Grada V. očitovala se na traženje pravobraniteljice i dostavila sudske odluke vezane za radni spor pritužiteljice. U tom očitovanju poriče se diskriminacija na temelju spola, a iz priložene drugostupanjske odluke Županijskog suda u V. proizlazi da ni u tužbi, ni u stranačkom iskazu, a niti putem izjava na zapisnik ili u podnescima pritužiteljica nije spomenula da je kao radnica uznemiravana ili diskriminirana na temelju spola. Stoga je pravobraniteljica zaključila da u postupanju prema pritužiteljici ne postoje nepravilnosti koje bi ukazivale na to da je ona drukčije tretirana zato što je žena, te da se u njezinom slučaju ne radi o diskriminaciji na temelju spola.

1.1.8. OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/09-03): Pritužiteljica V. G. iz K. podnijela je pravobraniteljici pisanu pritužbu u kojoj navodi kako ju je poslodavac pokušao udaljiti s radnog mjesta u mesnoj industriji bez ikakve osnove, da je zakinuta pri određivanju novih koeficijenata za obračun plaća, kao i da njezini muški kolege koji rade na istim poslovima imaju veći koeficijent za obračun plaće od nje.

PODUZETE MJERE i ISHOD: Pravobraniteljica je zatražila i pribavila izvješće i dokumentaciju od poslodavca pritužiteljice koji se tiču konkretnog slučaja što je poslodavac i učinio. Međutim, nakon što je pravobraniteljica od poslodavca zatražila izvješće i dokumentaciju i o tome obavijestila i pritužiteljicu, pritužiteljica je podnijela pravobraniteljici pisani podnesak u kojem traži da se predmetni postupak prema njezinom poslodavcu obustavi, jer se u međuvremenu situacija na poslu popravila. Pravobraniteljica je postupila po zahtjevu pritužiteljice, obustavila daljnji postupak prema njezinom poslodavcu i o tome pisanim putem obavijestila pritužiteljicu.

1.1.9. OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/09-05): Uredu pravobraniteljice osobno se obratila se A. M. iz Z. smatrajući da je kao žena diskriminirana na radu od strane ravnatelja škole u kojoj je zaposlena kao stručna suradnica. Pritužiteljica navodi da su problemi u ponašanju ravnatelja prema njoj započeli prije dvije godine. Tvrdi da ravnatelj nije uvažavao njezinu stručnost, da je

sprječavao njezino stručno napredovanje, tražio pogreške u njezinom radu kad ih objektivno nije bilo, te je na taj način povrijedio i njezino dostojanstvo. Pritužiteljica smatra da je ponašanje ravnatelja prema njoj spolno uvjetovano, jer ravnatelj kao muškarac nije mogao podnijeti da pritužiteljica kao žena stručno obavlja svoj posao, a da tu nema njegovog doprinosa. Nadalje navodi da joj se posebno otežava, a ako može i sprječava, stručno djelovanje izvan radnog mjesta. 26. studenoga 2007. pritužiteljica je uputila ravnatelju dopis radi svog napredovanja u zvanje savjetnice, na koji nije dobila nikakav odgovor. Osim toga, pritužiteljica navodi da ravnatelj na radnom mjestu često u raznim situacijama koristi seksističke šale.

PODUZETE MJERE i ISHOD: S obzirom na to da je pritužiteljica od pravobraniteljice zatražila da je uputi na koji način može zaštititi svoja prava iz rada, pravobraniteljica ju je uputila da se može najprije obratiti poslodavcu, a ukoliko poslodavac ne udovolji njezinim zahtjevima, zaštitu svojih prava može ostvariti sudskim putem. Posebno je upućena da, ako smatra da joj je na temelju spolne diskriminacije povrijeđeno pravo, može podnijeti tužbu radi diskriminacije redovnom sudu opće nadležnosti. Osim toga, pritužiteljica je upućena da pravobraniteljica može razmotriti njezin slučaj u odnosu na diskriminaciju na temelju spola. Međutim, kako je pritužiteljica bila u strahu od moguće osvete ravnatelja škole, nije se mogla odlučiti, ni u ponovnom kontaktu, dati svoj pristanak za postupanje pravobraniteljice.

1.1.10. OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/09-06): Pritužiteljica R. B. iz S. podnijela je pravobraniteljici pisanu pritužbu u kojoj navodi da po raspisanom natječaju za prijam u radni odnos 10 djelatnika-vatrogasaca u javnu vatrogasnu postrojbu grada S. nije primljena u radni odnos, iako je bila jedina žena-kandidatkinja koja se prijavila na natječaj. Pritužiteljica isto navodi da je nakon obavljenog testiranja zajedno s još 30-ak kandidata bila pozvana na razgovor od strane Komisije za izbor, kojom prigodom su joj bila postavljena pitanja koja se ne tiču neposredno posla za koji se vrši izbor kandidata/kinja. U svojoj pritužbi je također istaknula da je već radila sezonski kao gasiteljica u predmetnoj vatrogasnoj ustanovi, te da ima saznanja da u toj ustanovi ne postoje sanitarni uvjeti (odvojene spavaonice) za noćni rad muškaraca i žena. Pritužiteljica je zamolila da njezina pritužba ostane anonimna, zbog bojazni da bi njezino prituživanje moglo utjecati na mogućnost njezinog budućeg eventualnog zapošljavanja u istoj vatrogasnoj ustanovi.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je od predmetne vatrogasne postrojbe zatražila opće akte te izvješće o sanitarnim uvjetima (odvojene spavaonice) za noćni rad muškaraca i žena.

Nakon uvida u dostavljenu dokumentaciju, pravobraniteljica je utvrdila da u predmetnoj vatrogasnoj ustanovi, koja ima 111 zaposlenih, od čega 5 žena, postoji neuravnotežena zastupljenost spolova u ukupnom broju zaposlenih, te da predmetna ustanova u svoje opće akte nije unijela antidiskriminacijske zakonske odredbe i mjere za uspostavljanje ravnopravnosti

spolova, a što je ista bila dužna učiniti u skladu s čl. 11. st. 5. Zakona o ravnopravnosti spolova (NN 82/08.). Stoga je pravobraniteljica temeljem svojih ovlasti iz čl. 23. st. 1. ZORS-a predmetnoj ustanovi dala upozorenje, te preporuku da u svoje opće akte unese antidiskriminacijske zakonske odredbe i mjere radi uspostavljanja ravnopravnosti spolova na području zapošljavanja i rada, te da u skladu sa ZORS-om i Nacionalnom politikom za promicanje ravnopravnosti spolova poduzme mjere i radnje s ciljem uspostavljanja uravnotežene zastupljenosti oba spola u ukupnom broju zaposlenih u istoj javnoj ustanovi.

U izvješću je navedeno da u vatrogasnoj postrojbi postoji odvojena kupaonica za žene i muškarce, kao i ostala odvojena sanitarna oprema za žene, da postoje tri slobodne spavaonice za žene s po četiri ležaja te prostorija za goste.

S obzirom na činjenicu da je pritužiteljica u svojoj pritužbi inzistirala na anonimnosti, pravobraniteljica nije bila u mogućnosti provjeriti ostale navode iz optužbe.

1.1.11. OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/09-13): Ured za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske proslijedio je pravobraniteljici pisanu anonimnu prijavu u kojoj se navodi da su zaposlene žene u Zavodu za A. K. jednog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u nepovoljnijem položaju od drugih, pretežito muških osoba zaposlenih u istom Zavodu. Navodi se da, za razliku od zaposlenih muških djelatnika u Zavodu, sve djelatnice nemaju računalo iako im je neophodno potrebno za rad, da se djelatnice onemogućavaju u napredovanju i u usavršavanju za rad u inozemstvu, te da im se uskraćuje pravo na bolovanje.

PODUZETE MJERE i ISHOD: Pravobraniteljica je od predmetnog Zavoda zatražila izvješće u pogledu navoda iz pritužbe te presliku sljedeće dokumentacije: pregled zaposlenih u Zavodu za A. K. izražen po spolu, pravilnik o stručnom usavršavanju zaposlenih u istom Zavodu, pregled osoba zaposlenih u Zavodu kojima je u posljednje dvije godine odobreno usavršavanje za rad u inozemstvu, kao i plan djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova na predmetnom fakultetu i Zavodu, odnosno plan provedbe aktivnosti vezanih uz mjere Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova iz djelokruga djelatnosti fakulteta i Zavoda.

Na temelju pristigle dokumentacije, pravobraniteljica nije zaključila da u predmetnom slučaju postoje povrede Zakona o ravnopravnosti spolova.

Iz očitovanja pročelnice K. odsjeka predmetnog fakulteta vidljivo je da se o istoj anonimnoj pritužbi Zavod očitovao i Državnom inspektoratu i Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa.

Uz očitovanje predmetnog fakulteta, u kojem se navodi da su „*sve navode iz anonimnog podneska s indignacijom odbacili i svi članovi Zavoda, te da ih smatraju neutemeljenim neistinama*“, priloženi su i potpisi svih djelatnika Zavoda, koji su se potpisali na očitovanje na kojem odbacuju

sve navode iz pritužbe. U očitovanju predmetnog fakulteta potpisnici također smatraju da je potrebno naglasiti da Zavod čini 18 članova, od čega je 16 žena i 2 muškarca.

1.1.12. OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/09-18): Iz Ureda pučkog pravobranitelja pravobraniteljici je proslijeđena pritužba i dokumentacija pritužitelja V. K. iz Z., u kojoj se pritužuje na diskriminaciju temeljem spola prigodom pokušaja zapošljavanja u trgovačkom društvu K. iz Z. Pritužitelj navodi da se prijavio na javni oglas objavljen na internetskoj stranici www.posao.hr, za radno mjesto za rad na recepciji, te da mu je ovlaštena radnica tvrtke uputila pisani odgovor da za to radno mjesto traže osobu ženskog spola, odnosno *studenticu*.

PODUZETE MJERE: Uvidom u pribavljenu dokumentaciju pravobraniteljica nije utvrdila da je prema pritužitelju počinjena diskriminacija na temelju spola. Naime, u očitovanju tvrtke navodi se da se od strane njihove djelatnice zadužene za objavu oglasa potkrala greška pri pisanju odgovora pritužitelju, što je razvidno iz dokumentacije – jer su druge osobe koje isto tako nisu studenti/ce dobili odgovor sadržaja: „Nažalost, na radno mjesto zapošljavamo isključivo studente.“ Nadalje, iz očitovanja poslodavca razvidno je da je tvrtka K. za sporno radno mjesto tražila isključivo studenta/studenticu, te da je u objavljenom oglasu na internetskoj stranici istaknuto da se radi o radu preko student-servisa. To je jasno vidljivo i iz Odluke o raspisivanju oglasa u kojoj se navodi da će se tražiti student/ica preko student-servisa jer se radi o jednostavnim poslovima, kao i pogodovanju mladeži. Budući da pritužitelj nije student i ne može raditi preko student-servisa, nije udovoljio uvjetima iz oglasa, te je na mjesto osobe za rad na recepciji izabrana studentica s kojom je sklopljen Ugovor o djelu redovitog studenta.

ISHOD: Uvidom u predmetni oglas pravobraniteljica je ustvrdila da sadržaj oglasa nije objavljen sukladno odredbi članka 13. stavka 2. Zakona o ravnopravnosti spolova, jer nije jasno istaknuto da se na oglaseno radno mjesto mogu javiti osobe oba spola. Stoga je pravobraniteljica tvrtki K. dala upozorenje da u oglasu objavljenom na internetskoj stranici www.posao.hr nisu jasno istaknuli da se na oglaseno radno mjesto mogu javiti osobe oba spola, na što ih zakon obvezuje. Pravobraniteljica je tvrtki K. također uputila i preporuku da ubuduće prilikom oglašavanja potrebe za zapošljavanjem u oglasu jasno istaknu da se za radno mjesto mogu javiti osobe oba spola, osim ako se ne radi o izuzetku koji je predviđen odredbom članka 13. stavka 4. Zakona o ravnopravnosti spolova.

1.1.13. OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/09-20): Pravobraniteljici se pisanom pritužbom obratio J. K. iz E. navodeći da se u lipnju 2009. javio na natječaj raspisan u G. S. za radno mjesto voditelja računovodstva u OŠ B. iz B., te da je nakon zatvaranja natječaja dobio odgovor u kojem nije bilo navedeno tko je primljen, kao ni uputa o pravnom lijeku. Navodi da mu je, kad je zatražio usmeno obrazloženje od ravnateljice ustanove, rečeno da je primljena ženska osoba s puno manje radnog

iskustva od njega, te da je presudilo što je ta osoba bila nezaposlena. Pritužitelj u pritužbi dalje navodi kako smatra da je tim natječajem prekršen čl. 12. ZORS-a kojim je propisano da će se „u javne službe postupno povećavati uključivanje podzastupljenog spola“, te moli pravobraniteljicu da ispita kolika je zastupljenost muškog spola u toj ustanovi.

PODUZETE MJERE i ISHOD: Nakon razmatranja dokumentacije, pravobraniteljica je zaključila da poslodavac prema pritužitelju nije počinio diskriminaciju na temelju spola time što je po raspisanom javnom natječaju primio u radni odnos kandidatkinju s manje radnog iskustva. Naime, jedan od posebnih uvjeta za prijavu na natječaj bio je i „radno iskustvo na istim ili sličnim poslovima“, bez definiranja duljine radnog iskustva, pa poslodavac ima diskrecijsko pravo među prijavljenim kandidatima/kinjama izabrati onoga/onu koji mu najviše odgovara. O eventualnoj diskriminaciji na temelju spola moglo bi se govoriti samo ako bi poslodavac temeljem spolne pripadnosti nejednako postupao prema kandidatima/kinjama, za što u pritužbi pritužitelja J. K. ne postoje ni indicije ni obrazloženje. Što se tiče odredbe čl. 12. ZORS-a, propisano je da će se ravnopravno sudjelovanje žena i muškaraca u tijelima zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti, uključujući i javne službe, osigurati provođenjem posebnih mjera, a te mjere do sada nisu donesene.

1.1.14. OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/09-15): Pravobraniteljica je zaprimila upit trgovačkog društva L. iz Z. vezano za tumačenje odredbe članka 13. st. 6. Zakona o ravnopravnosti spolova („Kod donošenja rješenja o rasporedu na radno mjesto i drugih rješenja o pravima i obvezama državnih službenika/ca koristi se naziv radnog mjesta u muškom i ženskom rodu.“) u smislu odnosi li se obveza iz istog stavka i na ugovore o radu, opise radnih mjesta i drugu dokumentaciju u kojoj se reguliraju ili opisuju određena prava ili obveze zaposlenica i zaposlenika u privatnom sektoru, ili se taj stavak odnosi prvenstveno na državnu službu, odnosno rješenja o rasporedu na pojedino radno mjesto.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je u svom odgovoru trgovačkom društvu navela da nije ovlaštena za davanje vjerodostojnog tumačenja zakona, već se prijedlog za davanje vjerodostojnog tumačenja zakona podnosi predsjedniku Hrvatskog sabora. Međutim, kako je ovlaštena davati preporuke vezano za provedbu Zakona o ravnopravnosti spolova i drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova, pravobraniteljica je u svom mišljenju istaknula sljedeće: Ima doista razloga i opravdanja da se navedena odredba tumači šire po predmetu (po analogiji), te prošireno po sadržaju (ekstenzivno tumačenje). Osim toga, tu odredbu ne bi bilo dobro promatrati izdvojeno od ostalih odredbi tog članka u kojemu se nalazi, osobito u odnosu na st. 1. kojim se izričito zabranjuje diskriminacija u privatnom sektoru. Također, ista odredba se mora promatrati u odnosu na druge odredbe istog Zakona, osobito u odnosu na načela, te odredbe iz nekih drugih propisa koji

reguliraju istu ili sličnu materiju. Naime, nazivi i opisi radnih mjesta, zanimanja, profesije, funkcije i sl. ispravno je pisati u ženskom odnosno u muškom rodu, ovisno od tome kojega je spola/roda ta osoba. Činjenica je da se nazivi i opisi radnih mjesta, zanimanja, profesija i funkcija još uvijek navode samo u muškom rodu. Za takvo što nema ni jezičnog opravdanja. Da se nazivi i opisi radnih mjesta i drugi nazivi pišu u muškom i ženskom rodu, u suglasju je sa Zakonom o ravnopravnosti spolova. Osim toga, takav stav izričito potvrđuju i neki noviji propisi, npr. Zakon o akademskim i stručnim nazivima i akademskom stupnju (NN 107/07.), Pravilnik o jedinstvenim standardima i mjerilima za određivanje naziva i opisa radnih mjesta u državnoj službi (NN 116/07.), te Izmjena i dopuna Nacionalne klasifikacije zanimanja (NN 124/08.).

1.1.15. OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/09-25): Pravobraniteljici se obratio M. P. iz P., s pritužbom da je pri pokušajima zapošljavanja diskriminiran zbog spola. Pritužitelj, po zanimanju odgajatelj predškolske djece, navodi kako pri svakom javljanju na natječaj za posao u predškolskim ustanovama biva odbijen iako ispunjava sve tražene uvjete, te kako se ne može oteti dojmu da je razlog stalnom odbijanju njegov spol.

Pritužitelj kao primjer navodi da se pravovremeno javio na natječaj Dječjeg vrtića P. za tri odgajatelja s položenim stručnim ispitom, raspisan 2. rujna 2009. godine, te da unatoč tome što je zadovoljavao sve uvjete natječaja nije primljen. U pritužbi nadalje navodi kako u Dječjem vrtiću P. radi više od 30 odgajateljica, i ni jedan muški odgajatelj, te zaključuje da se u toj ustanovi pri izboru zaposlenika u prvom redu vodi računa o spolu.

PODUZETE MJERE i ISHOD: Nakon zaprimanja očitovanja i dokumentacije Dječjeg vrtića P., pravobraniteljica je zatražila dopunu izvješća jer izvješće nije bilo cjelovito. Nakon razmatranja pritužbe i dostavljenog izvješća, dopune izvješća te uvida u raspoloživu dokumentaciju, temeljem čl. 23. st. 1. Zakona o ravnopravnosti spolova pravobraniteljica je Dječjem vrtiću P. uputila upozorenje i preporuku.

Pravobraniteljica je upozorila predmetni vrtić da se kod izbora djelatnika nije vodilo računa o načelu ravnopravnosti spolova i činjenici da su i prije donošenja odluke o natječaju u predmetnom vrtiću radile isključivo žene. Skrenula je upravi predmetnog vrtića pozornost na to da bi bilo poželjno da osobe zaposlene u vrtiću odražavaju činjenicu da su u svim područjima javnog i privatnog života prisutni i žene i muškarci. Suprotne odluke ne potiču muškarce da se školuju za određena zanimanja, što se kosi s mjerama Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010. (NN 114/06.) i što dovodi do velike i sustavne podjele po spolu na nekim područjima obrazovanja, a kasnije i na tržištu rada.

Pravobraniteljica je uputila predmetni vrtić i na odredbe Zakona o ravnopravnosti spolova koje glase: „*Državna tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne osobe s*

javnim ovlastima, te pravne osobe u pretežitom vlasništvu države i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave dužni su u svim fazama planiranja, donošenja i provedbe pravnih akata, odluka ili akcija, ocjenjivati i vrednovati učinke tih akata, odluka ili akcija na položaj žena, odnosno muškaraca, radi postizanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca.“ (čl. 3.); te „Ravnopravnost spolova znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata.“ (čl. 5.). Iako pravobraniteljica nije mogla utvrditi da su u predmetnom vrtiću žene zaposlili na temelju spola, a da muškarce ne zapošljavaju temeljem njihovog spola, zaključila je da je potpuno jasno da je odsustvo muškaraca u odgojnim ustanovama način na koji se narušava ustavno zakonsko načelo ravnopravnosti spolova i podržavaju stereotipi o ženskim i muškim zanimanjima.

Pravobraniteljica je predmetni vrtić podsjetila i na odredbe članka 14. ZORS-a koji promiče nediskriminacijska znanja o ženama i muškarcima, uklanjanje neravnopravnosti spolova i rodnih stereotipa u obrazovanju na svima razinama, kao i uvažavanje rodnih aspekata u svim obrazovnim područjima, te u stavku 4. ujednačenu zastupljenost obaju spolova u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Budući da je u očitovanju vrtića navedeno da su se kod izbora rukovodili prije svega činjenicom da su izabrane osobe od ranije poznavali jer su radile u predmetnom vrtiću, pravobraniteljica je naglasila da to nije kriterij stručnosti niti na taj način mogu ocjenjivati stručnost kandidata, u konkretnom slučaju pritužitelja M. P. Stoga je vrtiću uputila i preporuku da prigodom budućih sklapanja ugovora o radu, kad imaju jednako stručne kandidate/kinje, vode računa o načelu ravnopravnosti spolova. O upozorenju i preporuci pravobraniteljica je dostavila obavijest pritužitelju.

1.1.16. OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/09-27): Pravobraniteljici se obratila L. S. iz L., pritužbom u kojoj navodi da je u postupku reorganizacije Z. H. d. o. o., odnosno zatvaranja jednog od objekata poduzeća, diskriminirana na temelju spola.

Pritužiteljica navodi da je bila na razgovoru kod direktorice Podružnice, gđe P., koja ju je obavijestila o premještanju u drugu podružnicu, za rad u objektu u R. Smatra da je kao žena i majka troje djece diskriminirana u odnosu na mlađe i neiskusnije kolege, muškarce, koji nemaju status „Kuhar I“ koji ona ima, a za razliku od nje rade na određeno vrijeme.

PODUZETE MJERE: Uvidom u prikupljenu dokumentaciju pravobraniteljica nije zaključila da je u predmetnom slučaju počinjena diskriminacija na temelju spola. Naime, iz zaprimljenog izvješća i dokumentacije poslodavca proizlazi da je pritužiteljica s radnog mjesta Kuharica Pansiona I iz Pansiona M. raspoređena na novo radno mjesto u Podružnici V. N. u sklopu sistematizacije radnih

mjesta unutar tvrtke, i to u skladu sa svojim kvalifikacijama. U očitovanju poslodavca navodi se da je pritužiteljica radom na poslovima Kuharica Pansiona I stekla iskustvo u objektima pansionskog smještaja i prehrane djece trećih razreda osnovnih škola u sklopu programa Škola u prirodi, što je i osnovna djelatnost Podružnice V. N. u koju je upućena. Različitost u nazivu radnih mjesta (Kuhar Pansiona I i Kuhar Hotela I), kako navodi poslodavac, podrazumijeva i različite koeficijente za obračun plaće, kao i različite kvalifikacije i složenost poslova – te Kuhar Pansiona I nije u svakom slučaju sposoban obavljati poslove Kuhara Hotela I. Kako navodi poslodavac, radno mjesto Kuhar I, na koje se pritužiteljica poziva u pritužbi, u sistematizaciji Podružnice niti ne postoji.

U vezi s navodima diskriminacije na temelju spola poslodavac je izvijestio da je od trenutno osam zaposlenih radnika u Odsjeku Kuhinja hotela pet žena, te da su od pet zaposlenih rukovoditelja/ica sektora tri žene na rukovodećim položajima – stoga rodnu osviještenost žena i njihovih kolega u Podružnici ocjenjuje vrlo visokom.

Poslodavac u zaključku nadalje navodi da su kriteriji za premještanje pritužiteljice u Podružnicu Vladimir Nator bili isključivo stručne kvalifikacije i radno iskustvo. U zaključku je također navedeno da je Uprava društva, kako pritužiteljica ne bi bila zakinjuta u plaći, donijela Odluku da prelaskom u Podružnicu V. N. zadrži postojeći koeficijent za obračun plaće, iako bi po sistematizaciji te Podružnice taj koeficijent trebao biti manji.

ISHOD: Svi navodi iz očitovanja poslodavca u cijelosti su predočeni pritužiteljici, koja je upućena da se očituje na navode poslodavca i predoči eventualne druge činjenice koje ukazuju na diskriminaciju temeljem spola, što pritužiteljica nije učinila.

1.1.17. OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/09-30): Pravobraniteljici se obratila R. A. iz Z. pritužbom u kojoj navodi da se prilikom sankcioniranja zbog kršenja radne obveze prema njoj postupalo drukčije zbog toga što je žena i pripadnica nacionalne (romske) manjine.

Pritužiteljica navodi da je zbog kršenja radne obveze premještena na radno mjesto s puno težim uvjetima rada i manjom plaćom. U svojoj pritužbi navodi da je neovlašteno koristila službeni mobitel u privatne svrhe, ali da je trošak učinjen na račun poduzeća podmirila, za razliku od nekih drugih djelatnika koji nisu jednako sankcionirani nego su samo opomenuti. Prema njezinim navodima, samo je troje djelatnika, među kojima je i ona, moralo podmiriti taj trošak, s tim da su na lošije radno mjesto premješteni samo ona i kolega M. H., čiji je trošak telefona, tvrdi pritužiteljica, bio deset puta veći od njezinog. Pritužiteljica smatra da je kolega H. premješten na lošije radno mjesto zbog iznimno velikog iznosa za koji je oštetio poduzeće, a da je ona, čiji je račun bio daleko manji, sankcionirana zbog toga što je žena i pripadnica nacionalne (romske) manjine – za razliku od drugih djelatnika koji su, iako su napravili isto ili slično kršenje radne obveze, samo opomenuti. U svojoj pritužbi pritužiteljica navodi i imena tih djelatnika koji nisu

sankcionirani na način na koji je sankcionirana pritužiteljica – uz napomenu da ima još mnogo drugih djelatnika s istim kršenjem radne obveze, koje ona u svojoj pritužbi nije imenovala. Pritužiteljica također navodi da na novom radnom mjestu ima daleko manju plaću i teže uvjete rada zbog rada u smjenama, uključujući i noćnu smjenu.

PODUZETE MJERE: Uvidom u prikupljenu dokumentaciju pravobraniteljica nije zaključila da je u predmetnom slučaju počinjena diskriminacija na temelju spola ili nacionalne pripadnosti. Naime, prema očitovanju poslodavca i priloženoj dokumentaciji, ugovor o radu pritužiteljici je otkazan zbog teže povrede radne dužnosti, jer je tijekom srpnja i kolovoza 2008., kao kontrolorka karata, koristila službeni mobitel u privatne svrhe, prouzročivši trošak koji je u rujnu 2008. podmirila, ali da je u rujnu 2009. nastavila koristiti službeni mobitel i počinila novi trošak koji nije podmiren. Poslodavac navodi kako je u Uputi za rad izrijekom određeno da je službeni mobitel zabranjeno koristiti u privatne svrhe. Poslodavac u očitovanju nadalje navodi kako je Odluka o otkazu po prigovoru pritužiteljice preinačena u Odluku o otkazu s ponudom drugih poslova od 3. studenoga 2008. Budući da je pritužiteljica prihvatila raspored za drugo radno mjesto, otkaz je stavljen van snage, no prema očitovanju poslodavca pritužiteljica je pokrenula radni spor za vraćanje na prijašnje radno mjesto, koji se još uvijek vodi na Općinskom građanskom sudu u Z.

Poslodavac posebno napominje da je pri odlučivanju o Prigovoru pritužiteljice na otkaz ugovora o radu uzet u obzir i već ranije vođen postupak zbog teške povrede radne dužnosti koji se vodio jer je pritužiteljica, prema navodu poslodavca, krivotvorila službene dokumente. Taj postupak obustavljen je zbog priznanja djela, izraženog kajanja, stegovne nekažnjavanosti i obiteljske situacije, te joj je upućeno Upozorenje o obvezama iz radnog odnosa, uz jasno upozorenje otkaza ugovora o radu u slučaju ponavljanja kršenja radnih obveza.

U očitovanju se navodi kako tvrdnja pritužiteljice da je premještena na drugo radno mjesto ne odgovara istini, jer je dragovoljno potpisala novi ugovor o radu, nakon čega je otkaz ugovora o radu stavljen van snage. Vezano za pritužbu na znatno manju plaću na novom radnom mjestu, iz priložene dokumentacije i očitovanja poslodavca razvidno je da je razlika u plaći neznatna, te da ni za jedno od ta dva radna mjesta pritužiteljica nema potrebnu stručnu spremu jer je za oba radna mjesta predviđena srednja stručna sprema, a pritužiteljica ima završenu osmogodišnju školu. Pritužba na teže uvjete rada prema dokumentaciji je također neosnovana jer oba radna mjesta podrazumijevaju rad u smjenama, na koja se dobiva posebna naknada na plaću. Iz radnog rasporeda vidljivo je da je u III. smjeni pritužiteljica radila na vlastiti zahtjev. Prema navodima poslodavca, ponuđeno joj je ukidanje noćnog rada uz uvjet da odustane od tužbe, što pritužiteljica nije prihvatila.

Pritužbu da kolege/ice s jednakom povredom radne dužnosti nisu jednako sankcionirani/e, poslodavac smatra neosnovanim, potkrepljujući to dokumentacijom iz koje je razvidno da su protiv M. H. i zaposlenice A. M. D. vođeni jednaki stegovni postupci.

Iz priložene dokumentacije vidljivo je da je pritužiteljica 1984. raspoređena na radno mjesto kontrolorke karata iako za to nije imala potrebnu stručnu spremu, da je 2003. umjesto otkaza zbog povrede radne dužnosti dobila upozorenje, da je imala slobodne dane dok su neki drugi zaposlenici radili, odnosno da ni po čemu nije stavljena u nepovoljniji položaj u odnosu na druge djelatnike/ce – te se stoga doista ne može zaključiti da je u njezinom slučaju počinjena diskriminacija, niti prema nacionalnoj pripadnosti, niti zbog spola.

ISHOD: Svi navodi iz očitovanja poslodavca u cijelosti su predočeni pritužiteljici, koja je upućena da se očituje na navode poslodavca i predoči eventualne druge činjenice koje ukazuju na diskriminaciju temeljem spola, što pritužiteljica nije učinila.

1.1.18. OPIS SLUČAJA (PRS-01-03/09-31): Od Sindikata državnih i lokalnih službenika i namještenika Republike Hrvatske pravobraniteljica je zaprimila na postupanje pritužbu koju su Sindikatu anonimno uputili/e zaposlenici/ce Ministarstva obrane RH, a koja je prvotno upućena kao pismo predsjednici Vlade RH. U pritužbi se navodi kako su podaci o ukupnoj zaposlenosti žena u MORH-u, koji su prilikom posjeta predsjednice Vlade Republike Hrvatske istaknuti kao zadovoljavajući, „obična farsa“, i kako je prava slika uloge žena unutar Ministarstva posve drukčija. U anonimnoj pritužbi navedeno je kako su na mjestima načelnika službi, a osobito na mjestima ravnatelja i državnih tajnika u MORH-u, isključivo muškarci, da je vrlo malen broj žena među višim časnicima, da su visoki časnici uglavnom muškarci te da je broj žena s činom brigadira tek nekoliko, a da žena s činom generala uopće nema. Anonimni pritužitelji/ce tvrde kako po pitanju promaknuća vlada diskriminacija žena jer da je „pravo čudo kad se neku ženu rasporedi na neku višu vojnu ili civilnu dužnost“. Navodi se kako žene u MORH-u i OS uglavnom obavljaju niže rangirane poslove te da ih se na svakom koraku ignorira. Pritužitelji/ce takvu situaciju smatraju neoprostivom, tvrdeći kako za žene u MORH-u vlada mišljenje „da ne znaju ništa, da ništa ne rade, da su glupače, da im se ne dopušta da iskažu svoj stav, a kad to učine postaju predmetom sprdnje“. Nadalje se navodi kako se žene za svoj status u MORH-u moraju nesmiljeno boriti, dok se muškarcima čelne pozicije, visoki činovi, školovanja i sve ostale mogućnosti upravo nude. Navodi se da na kadrovskom savjetu koji odlučuje o promaknućima djelatnih vojnih osoba nema niti jedne žene, da je u MORH-u godinama samo jedna žena bila načelnica službe, a da je tek prije nekoliko dana na mjesto načelnice službe za vojnu obvezu raspoređena žena.

PODUZETE MJERE i ISHOD: Uvidom u zatraženo i dostavljeno očitovanje državnog tajnika MORH-a, pravobraniteljica je ustanovila da je u MORH-u i OS RH zaposleno 15,86% žena od

ukupnog broja zaposlenih osoba, da je u upravnom dijelu MORH-a zaposleno 50,4% žena, dok je u OS RH zaposleno 12,6% žena. Iz priloženog očitovanja razvidno je također da je na voditeljskim i zapovjednim dužnostima u upravnom odjelu 29,10% žena, dok ih je na takvim pozicijama u OS 5,94%. Među višim časnicima/ama ima 11,2% žena. U očitovanju je naveden i zaključak: „Uzimajući u obzir činjenicu da je vojni poziv 'tradicionalno' muško zanimanje, vidljivo je da se broj žena u MORH-u i OS kreće u istom prosjeku kao i udio žena u vojnom NATO sustavu.“ U očitovanju se nadalje navodi kako Uprava za ljudske resurse MORH-a provodi Ustav i zakon koji reguliraju zapošljavanje pod jednakim uvjetima, te da je postotak žena u odnosu na ukupan broj zaposlenih u stalnom porastu, što znači da se struktura zaposlenih popravlja u korist žena.

1.1.19. OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/09-32): Pravobraniteljici se obratio S. B. iz S. P. n/m, pritužbom u kojoj navodi da je prilikom zapošljavanja na radnom mjestu diskriminiran po spolu. Pritužitelj navodi da je u OŠ S. F. J. od 1. rujna do 21. listopada 2009. obavljao poslove učitelja geografije, kao i dodatne vannastavne školske aktivnosti, te da su njegovim radom bili zadovoljni kolege, učenici i roditelji. Nadalje navodi da je 28. rujna 2009. objavljen natječaj za to radno mjesto, na koji se on na vrijeme i sa svom potrebnom dokumentacijom javio, ali da na natječaju nije primljen on, nego kandidatkinja N. P.

U pritužbi nadalje stoji da su neki članovi Školskog odbora vršili pritisak na ravnateljicu, te da je ona zbog tih pritisaka Školskom odboru predložila dvoje kandidata – pritužitelja i gospođu N. P. Pritužitelj također navodi da mu je ravnateljica naglasila kako vjeruje da će Školski odbor izabrati njega, ne samo zbog toga što su svi zadovoljni njegovim radom, nego i stoga što bi on kao muškarac trebao imati prednost pri zapošljavanju, budući da se radi o kolektivu u kojem je od 50-ak djelatnika/ca samo 7 muškaraca. Nadalje navodi da je na sjednici Školskog odbora ravnateljica naglasila i zadovoljstvo njegovim radom i tendenciju Vlade RH o spolno ujednačenom omjeru zapošljavanja, ali da je bez obzira na to izabrana kandidatkinja N. P., zbog čega smatra da je prilikom izbora došlo do diskriminacije po spolu.

PODUZETE MJERE i ISHOD: Nakon razmatranja pritužbe i dostavljenog izvješća i dopune izvješća te uvida u raspoloživu dokumentaciju, temeljem čl. 23. st. 1. Zakona o ravnopravnosti spolova, pravobraniteljica je OŠ S. F. J. uputila upozorenje i preporuku. U upozorenju stoji da se nije vodilo računa o ravnopravnosti spolova i činjenici da su i prije donošenja odluke o natječaju u školi radile pretežito žene. Skrenula je upravi škole pozornost na to da bi bilo poželjno da osobe zaposlene u školi odražavaju činjenicu da su u svim područjima javnog i privatnog života prisutni i žene i muškarci. Suprotne odluke ne potiču muškarce da se školuju za određena zanimanja, što se kosi s mjerama Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010. (NN

114/06.) i što dovodi do velike i sustavne podjele po spolu na nekim područjima obrazovanja, a kasnije i na tržištu rada.

Pravobraniteljica je uputila predmetnu školu i na odredbe Zakona o ravnopravnosti spolova koje glase: „*Državna tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne osobe s javnim ovlastima, te pravne osobe u pretežitom vlasništvu države i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave dužni su u svim fazama planiranja, donošenja i provedbe pravnih akata, odluka ili akcija, ocjenjivati i vrednovati učinke tih akata, odluka ili akcija na položaj žena, odnosno muškaraca, radi postizanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca.*“ (čl. 3.); te „*Ravnopravnost spolova znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata.*“ (čl. 5.). Iako pravobraniteljica nije mogla utvrditi da su u predmetnoj školi žene zaposlili na temelju spola, te da pritužitelj S. B. nisu zaposlili temeljem njegovog spola, zaključila je da je potpuno jasno da je odsustvo muškaraca u odgojnim ustanovama način na koji se narušava ustavno zakonsko načelo ravnopravnosti spolova i podržavaju stereotipi o ženskim i muškim zanimanjima.

Pravobraniteljica je predmetnu školu podsjetila i na odredbe članka 14. ZORS-a koji promiče nediskriminacijska znanja o ženama i muškarcima, uklanjanje neravnopravnosti spolova i rodni stereotipa u obrazovanju na svim razinama, kao i uvažavanje rodni aspekata u svim obrazovnim područjima, te u stavku 4. ujednačenu zastupljenost obaju spolova u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Budući da je u očitovanju škole navedeno da su se kod izbora rukovodili prije svega činjenicom da su izabranu osobu od ranije poznavali kao učenicu, pravobraniteljica je naglasila da to ne može biti kriterij stručnosti niti na taj način mogu ocjenjivati stručnost kandidata, u konkretnom slučaju pritužitelja S. B. Osim toga, iz očitovanja škole je vidljivo da su osobu koju su zaposlili čekali, te natječaj objavili u vrijeme kad se ona vratila s rodiljnog dopusta, što kriterije izbora još više dovodi u sumnju. Stoga je pravobraniteljica vrtiću uputila i preporuku da prigodom budućih sklapanja ugovora o radu, kad imaju jednako stručne kandidate/kinje, vode računa o načelu ravnopravnosti spolova.

U vezi pitanja pritužitelja postoji li temeljem Zakona o ravnopravnosti spolova neko pravilo o zapošljavanju, pravobraniteljica je obavijestila pritužitelja na odredbe članka 12. st. 1. i 2. Zakona o ravnopravnosti spolova, koje glase: „*Provođenjem posebnih mjera promicat će se ravnopravno sudjelovanje žena i muškaraca u tijelima zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti, uključujući javne službe te postupno povećavati uključivanje podzastupljenog spola tako da njegova zastupljenost dosegne razinu njegovog udjela u ukupnom stanovništvu Republike Hrvatske.*“; te „*U svrhu ostvarivanja cilja iz stavka 1. ovoga članka uvodit će se posebne mjere kada je zastupljenost*

jednoga spola osjetno neuravnotežena.“ – iz čega proizlazi da nema zakonske obveze, kao ni po Zakonu o radu, u vezi prednosti pri zapošljavanju podzastupljenog spola.

1.1.20. OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/08-38): Pritužiteljica D. K. iz P. obratila se pravobraniteljici s pritužbom i dopunom pritužbe zbog diskriminacije na radu. Pritužiteljica navodi da je kao zaposlenica diskriminirana od ravnatelja ustanove CRP jer radi na poslovima servirke, premda ima diplomu odgajateljice, a ravnatelj je ne želi premjestiti na odgovarajuće radno mjesto niti razgovarati o mogućem premještanju. Umjesto toga, tvrdi pritužiteljica, neopravdano joj se pišu opomene, izložena je verbalnim napadima od strane ravnatelja, na poslovima servirke narušeno joj je zdravlje, a prema njezinim tvrdnjama poslodavac ne provodi Zakon o zaštiti na radu jer ne uzima u obzir liječničko mišljenje o njezinoj „polovičnoj sposobnosti rada na radnom mjestu servirke“. Pritužiteljica navodi da ravnatelj sluša mišljenje socijalne radnice i kuharice, koje zbog straha od otkaza navode kako pritužiteljica 24. rujna 2008. nije htjela podijeliti ručak. Pritužiteljica na kraju pritužbe navodi da joj je zbog opomena, nerazumijevanja, degradacije i diskriminacije na radnom mjestu narušeno zdravlje.

PODUZETE MJERE: Uvidom u izvješće i dopunu izvješća poslodavca, pravobraniteljica nije zaključila da je u predmetnom slučaju počinjena diskriminacija utemeljena na spolu, niti da je prekršeno načelo ravnopravnosti spolova. U svom očitovanju i dopuni očitovanja poslodavac navode o diskriminaciji odbacuje kao neutemeljene. Uz izvješće, poslodavac je dostavio i Zapisnik o obavljenom inspekcijskom nadzoru provedbe zaštite na radu, obavijesti o obavljenim inspekcijskim nadzorima od strane Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, te Pravilnik o radu i unutarnjem ustrojstvu ustanove. Ravnatelj ustanove u izvješću navodi da je, poštujući sudsku odluku o vraćanju pritužiteljice na radno mjesto terapeuta, ponudio pritužiteljici radno mjesto servirke kad joj je isticao ugovor o radu na određeno vrijeme. Nakon početnog zadovoljstva što je dobila posao, navodi ravnatelj ustanove, uslijedili su problemi, tako da je pritužiteljica više puta upozoravana na svoje radne obveze, o čemu postoje i službene zabilješke. U odnosu na moguće propuste i nepravilnosti obavljani su inspekcijski nadzori, a u obavijesti Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi od 1. veljače 2006. istaknuto je mišljenje da poslodavac naknadnim stjecanjem stručne spremljenosti zaposlenika nije dužan osigurati sklapanje ugovora o radu. Iz očitovanja i dokumentacije proizlazi da pritužiteljica nije primljena na raspisane natječajne ustanove jer nije udovoljavala svim potrebnim uvjetima iz natječaja.

U odnosu na navode da poslodavac ne uzima u obzir liječničko mišljenje o pritužiteljicih sposobnosti za rad, vidljivo je da iz mišljenja o radnoj sposobnosti za rad, koje je dao specijalist rada, proizlazi da je pritužiteljica sposobna za posao servirke, uz određena konkretna ograničenja koja poslodavac poštuje, u što se uvjerio i inspektor zaštite na radu. Tome u prilog ide i zaključak

invalidske komisije od 11. prosinca 2008. u kojem stoji da kod pritužiteljice „nije nastupila invalidnost, ni profesionalna nesposobnost za rad, bolest ni opća nesposobnost za rad, već je potrebno nastaviti daljnje liječenje i rehabilitaciju“. Ravnatelj navodi da se pritužiteljica u fazi liječenja zdravstvenih problema treba javiti liječniku i otvoriti bolovanje, a kad je na poslu treba uredno izvršavati svoje radne obveze. Prilikom inspekcijskog nadzora utvrđeno je da ne postoje nikakve nepravilnosti u odnosu na postupanje prema radnicima smanjenih radnih sposobnosti.

U odnosu na moguće prijetnje socijalnoj radnici i kuharici od strane ravnatelja, iz dokumentacije proizlazi da su se socijalna radnica i kuharica pisano očitovale da im u ustanovi nitko nikada nije prijetio ili ih ucjenjivao otkazom.

ISHOD: Pravobraniteljica je obavijestila pritužiteljicu o utvrđenome, uključujući i činjenicu da je ustanova svojim Pravilnikom o radu uredila postupak i mjere zaštite dostojanstva radnika te imenovala osobu koja je ovlaštena zaprimati pritužbe radnika vezano uz zaštitu njihova dostojanstva, te je uputila da se u slučaju povrede drugih prava, koja se ne odnose na eventualno kršenje načela ravnopravnosti spolova za koja je pravobraniteljica provela postupak, obrati osobi ovlaštenoj za zaprimanje takvih pritužbi.

1.1.21. OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/08-49): Pravobraniteljica je zaprimila pisanu pritužbu gđe D. T. iz S. B., zastupane po odvjetnici V. B. iz S. B., u kojoj se pritužuje na uznemiravanje na radu. U obrazloženju svoje pritužbe navodi da je diskriminirana od strane šefice računovodstva, A. F., na način da joj je bez ikakvog pisanog naloga i bez utemeljenja na ugovoru o radu dodjeljivala poslove blagajne, isplate i uplate s blagajne, da joj je u nekoliko navrata usmeno naređivala da izvrši isplatu putnih troškova na temelju preslike virmana iako je za to potrebna izvorna dokumentacija i pisano odobrenje šefice računovodstva, što je pritužiteljica odbila učiniti uvjereni da bi time počinila kazneno djelo. Pritužiteljica nadalje navodi da se zbog toga obratila ravnateljici Doma zdravlja, poslije čega ju je šefica računovodstva pred svim zaposlenicima/ama optužila da laže, zaprijetivši disciplinskom odgovornošću svima koji je ne budu slušali. Nakon toga, prema riječima pritužiteljice, šefica računovodstva je prema njoj postupala na diskriminirajući način zabranivši ostalim zaposlenicima/ama da ulaze u njezin ured, tako da su je njezini kolege/ice počeli izbjegavati i izlaziti iz zajedničke prostorije kad bi ona u nju ulazila. U pritužbi su opisani i primjeri omalovažavanja, diskriminacije i uznemiravanja od strane šefice računovodstva, a opisana je i situacija kad se pritužiteljica obratila ravnatelju Doma zdravlja I. T., kojemu je upućivala i pisane pritužbe, koji je nakon toga na nju galamio, prijetio joj rekavši da mu se više ne obraća, te ništa nije poduzeo po njezinim pritužbama.

PODUZETE MJERE: Osim očitovanja o navedenom slučaju, pravobraniteljica je od poslodavca zatražila i Ugovor o radu pritužiteljice, Pravilnik o sistematizaciji poslova s opisom radnog mjesta

na kojem radi pritužiteljica, Pravilnik o radu, Odluku o imenovanju osobe nadležne za primanje i rješavanje pritužbi za zaštitu dostojanstva radnika, pravila Doma zdravlja o zaštiti dostojanstva radnika, pritužbe D. T. upućene ravnatelju Doma zdravlja, te dokumente o tome što je Dom zdravlja poduzeo povodom pritužbi D. T.

Nakon razmatranja zaprimljene dokumentacije, pravobraniteljica je zaključila da u konkretnom slučaju poslodavac nije razmatrao pritužbe D. T. zbog uznemiravanja prilikom obavljanja posla u skladu s čl. 30. st. 5. i 6. ZOR-a (NN 137/04.), odnosno da nije u propisanom roku od osam dana iste ispitao i eventualno poduzeo odgovarajuće mjere u cilju sprječavanja nastavka uznemiravanja na radu u slučaju da je utvrdio postojanje uznemiravanja. Zbog toga je pravobraniteljica poslodavcu uputila upozorenje, kao i zbog činjenice da ustanova u svom Pravilniku o radu, koji nije usklađen sa ZOR-om, nema razrađene odredbe o zaštiti dostojanstva radnika, niti je imenovana osoba ovlaštena za zaprimanje i rješavanje pritužbi vezanih za zaštitu dostojanstva radnika. Osim toga, pravobraniteljica je ustanovi dala i preporuku da uskladi svoj Pravilnik o radu iz 1996. god. s važećim odredbama ZOR-a, da imenuje osobu ovlaštenu za zaprimanje i rješavanje pritužbi vezanih za zaštitu dostojanstva radnika, te da u slučaju zaprimanja pritužbi koje su vezane za zaštitu dostojanstva radnika ispita pritužbu u zakonskom roku i poduzme preventivne mjere s ciljem sprječavanja budućeg uznemiravanja.

ISHOD: U odgovoru ustanove navedeno je da se započelo s izradom novih normativnih akata iz područja rada, koji su trenutno u fazi upućivanja na Radničko vijeće, te da *„u slučaju D. T. na temelju dosadašnjih saznanja nije moguće posve nedvojbeno utvrditi da se radi o povredi dostojanstva niti diskriminaciji, pa je time i eventualna provedba mjera zaštite radi uznemiravanja na radu upitna“*. Pravobraniteljica je ustanovi uputila preporuku da odmah nakon usvajanja novog Pravilnika o radu provede postupak ispitivanja utemeljenosti pritužbi D. T., te da je obavijeste o provedenom postupku. Poslodavac je obavijestio pravobraniteljicu da u cijelosti prihvaća preporuku te se obvezao postupiti u skladu s preporukom, navodeći da su odmah provedene sve potrebne radnje za donošenje novog Pravilnika o radu.

1.2. PRIJEDLOG ZAKONA O RADU – MIŠLJENJE PRAVOBRANITELJICE

Prijedlog Zakona o radu nalazio se na dnevnom redu 15. sjednice Hrvatskog sabora. Pravobraniteljica je uputila svoje prijedloge amandmana na taj Prijedlog sljedećim odborima Hrvatskog sabora: Odboru za ravnopravnost spolova, Odboru za rad i socijalno partnerstvo te Odboru za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.

Za potrebe ovog izvješća navode se samo neki od prijedloga koje je pravobraniteljica za ravnopravnost spolova uputila gore navedenim odborima Hrvatskog sabora vezano za Prijedlog zakona o radu, ali u konačnici ni jedan prijedlog nije prihvaćen⁹ na odborima iako su bili usmjereni na postizanje stvarne zaštite od diskriminacije i smanjivanje diskriminacijskog učinka ugovora o radu na određeno vrijeme, osobito na žene (poglavito trudnice).

I

U člancima 10. i 11. Prijedloga Zakona o radu uređen je institut ugovora o radu na određeno vrijeme. Primjedbe pravobraniteljice odnosile su se na činjenicu da se, iako formalno-pravno postoji usklađenost budući da se kao novitet uvodi da se obnova ugovora u razdoblju od 3 godine veže za osobu radnika a ne za određeni posao, promašuje substantivno-pravni smisao Direktive 1999/70/EC kojom se uređuje institut ugovora o radu na određeno vrijeme.

Naime, predmetnom Direktivom kojom se potvrđuje sporazum europskih socijalnih partnera – utvrđuje se ugovor o radu na neodređeno vrijeme kao temeljni i opći način radnog odnosa. Ističe se da uređenjem ovog instituta treba utjecati na ravnopravnost žena i muškaraca na tržištu rada s obzirom na broj žena koje rade na ugovor o radu na određeno vrijeme. Svrha direktive jest poboljšanje kvalitete rada na određeno vrijeme i primjena principa nediskriminacije, a isto tako i uređenje okvira za prevenciju zloupotrebe koja proizlazi iz primjene sukcesivnih ugovora o radu na određeno vrijeme.

Kao mjere zaštite za koje se države članice mogu odlučiti kako bi se prevenirala zloupotreba sukcesivnih ugovora o radu na određeno vrijeme, navodi se uređenje objektivnih razloga za obnovu takvih ugovora, ukupno trajanje sukcesivnih ugovora te broj obnova takvih ugovora. Država se može odlučiti za jednu, dvije ili sve tri od navedenih mjera, ali sukladno cilju –

⁹ Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina raspravljao je o prijedlogu na svojoj 29. sjednici, a članovi/ce Odbora su imali podijeljeno mišljenje (4 „za“ i 4 „protiv“) o prijedlozima amandmana, tako da ni jedan prijedlog nije prihvaćen.

sprječavanju zloupotrebe ugovora o radu na određeno vrijeme i očuvanju ugovora na neodređeno vrijeme kao temeljnog oblika radnog odnosa.

Pravobraniteljica je posebno ukazala na to da u Hrvatskoj postoji izuzetan problem s upotrebom ugovora o radu na određeno vrijeme. Samo u 2008. godini, prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, više od 81% novopotpisanih ugovora bili su ugovori na određeno vrijeme. Takav trend se pojavljuje u svim godinama od 2003. godine, odnosno od izmjene Zakona o radu kojom je uvedeno trenutno uređenje koje preuzima i Prijedlog Zakona o radu. U praksi se pokazalo da ovakav način uređenja očito nema učinak u zabrani zloupotrebe ugovora o radu na određeno vrijeme i uređenje da je ugovor na neodređeno vrijeme temeljni način uređenja radnih odnosa. Ovakvim uređenjem se izravno utječe na teži položaj žena, posebno trudnica i majki koje treba zaštititi od zloupotrebe ugovora o radu na određeno vrijeme, što je hrvatska praksa i te kako pokazala.

Pravobraniteljica je smatrala da zbog toga Prijedlog Zakona o radu nije u skladu sa svrhom Direktive 1999/70/EC i da je zbog potrebe usklađivanja s ciljem Direktive potrebno uvesti i treću mjeru kojom će se dodatno zaštititi radnici/ce na određeno vrijeme, jer se u protivnom samo formalno može obraniti odredba da je ugovor o radu na neodređeno vrijeme temeljni oblik zapošljavanja.

Posebno treba imati na umu ekonomski i socijalni položaj radnika/ca koji rade na ugovor o radu na određeno vrijeme i cjelokupnu ekonomsku situaciju u kojoj se Hrvatska nalazi. Stoga je predloženo da članak 10. stavak 2. Prijedloga Zakona o radu glasi: “Poslodavac ne smije sklopiti jedan ili više uzastopnih ugovora o radu iz stavka 1. ovoga članka, na temelju kojih se radni odnos s istim radnikom zasniva za neprekinuto razdoblje **dulje od dvije godine. Poslodavac ne smije sklopiti u tom razdoblju više od 4 uzastopna ugovora iz stavka 1. s istim radnikom.**“

II

U Prijedlogu Zakona o radu, pod glavom VIII. Zaštita trudnica, roditelja i posvojitelja pod naslovom Zaštita trudnice, odnosno žene koja doji dijete, u članku 68. unose se bitne izmjene u odnosu na sadašnje uređenje o premještanju trudnice odnosno žene koja doji dijete. Naime, u članku 68. stavak 1. uređuje se da poslodavac može na prijedlog trudnice odnosno žene koja doji dijete ponuditi sklapanje ugovora o radu pod izmijenjenim uvjetima za obavljanje drugih odgovarajućih poslova. Stavkom 2. istog članka određuje se obveza poslodavca da ponudi trudnici odnosno ženi koja doji dijete sklapanje sporazuma kojim će se odrediti obavljanje drugih odgovarajućih poslova, a koji će za određeno vrijeme zamijeniti odgovarajuće uglavke ugovora o radu, ukoliko takva radnica radi na poslovima koji ugrožavaju njezin život i zdravlje, odnosno djetetov život i zdravlje. Stavkom 3. istog članka uređuje se da je u slučaju spora poslodavca i radnice, i to samo onda kad

radnica radi na poslovima koji ugrožavaju njezin život i zdravlje, odnosno djetetov život i zdravlje, ovlaštenu liječnik nadležan ocijeniti jesu li ponuđeni poslovi odgovarajući. Ovakvim uređenjem se apsolutno ne štiti trudnica, odnosno žena koja doji dijete, u slučaju da se na njezin zahtjev poslodavac očituje negativno s obzirom na poslove koji ugrožavaju njezin život i zdravlje, odnosno djetetov život i zdravlje jer stupanjem na snagu novog Zakona o radu prestaje važiti Pravilnik o poslovima na kojima ne smije raditi žena (NN 44/96,) kojim su bili određeni poslovi koje ne smije obavljati trudnica i žena koja doji dijete. **Dakle, ne regulira se situacija u kojoj žena daje prijedlog, a poslodavac istome ne udovolji.** U ovom području je potrebna maksimalna zaštita i s obzirom na činjenicu prestanka važenja navedenog pravilnika. Mora se odrediti ovlaštenog liječnika da ocijeni, u slučaju spora, radi li se o poslovima koji ugrožavaju život i zdravlje trudnice odnosno žene koja doji dijete, odnosno djetetov život i zdravlje, jer u protivnom zaštita izostaje. **Svakako treba izmijeniti odredbu članka 68. stavak 1. koja govori o ponudi sklapanja ugovora o radu pod izmijenjenim okolnostima koji diskriminirajuće implicira da se trudnica i žena koja doji dijete koja smatra da su ugroženi njezin život i zdravlje, odnosno djetetov život i zdravlje, ne može vratiti na iste poslove nakon korištenja svojih prava.** Sukladno svemu navedenom, a u cilju stvarne zaštite trudnice, odnosno žene koja doji dijete, pravobraniteljica je predložila da se članak 68. Prijedloga Zakona o radu izmijeni na sljedeći način:

Zaštita trudnice, odnosno žene koja doji dijete

Članak 68.

(1) Odredbe članka 67. ovoga Zakona ne sprječavaju poslodavca da trudnici odnosno ženi koja doji dijete, na njezin prijedlog, ponudi sporazum kojim će se odrediti obavljanje drugih odgovarajućih poslova, **a koji će za određeno vrijeme zamijeniti odgovarajuće uglavke ugovora o radu.**

(2) Ako radnica iz stavka 1. ovoga članka radi na poslovima koji ugrožavaju njezin život ili zdravlje, odnosno djetetov život ili zdravlje, poslodavac joj je dužan ponuditi sklapanje sporazuma kojim će se odrediti obavljanje drugih odgovarajućih poslova, a koji će za određeno vrijeme zamijeniti odgovarajuće uglavke ugovora o radu.

(3) U sporu između poslodavca i radnice u slučaju iz **stavka 1.** i stavka 2. ovoga članka, samo je ovlaštenu liječnik nadležan ocijeniti radi li se o poslovima koji ugrožavaju njezin život i zdravlje, odnosno djetetov život i zdravlje, te jesu li drugi poslovi koji su ponuđeni odgovarajući.

(4) Ako poslodavac nije u mogućnosti postupiti na način propisan **stavkom 1.** i stavkom 2. ovoga članka, radnica ima pravo na dopust uz naknadu plaće sukladno posebnom propisu.

(5) Protekom vremena iz stavka 1. i stavka 2. ovoga članka, prestaje i sporazum iz **stavka 1.** i stavka 2. ovoga članka te se radnica vraća na poslove na kojima je prethodno radila temeljem ugovora o radu.

(6) Sporazum iz **stavka 1.** i stavka 2. ovoga članka ne smije imati za posljedicu smanjenje plaće radnice.

Zaključno, budući da njezine primjedbe nisu usvojene a da su moguće nove izmjene i dopune Zakona o radu, pravobraniteljica preporučuje da se ove njezine primjedbe imaju u vidu kod donošenja tih izmjena i dopuna, posebno stoga što po Zakonu o radu zaštita trudnica i žena koje doje dijete nije dovoljno osigurana kad je u pitanju sigurnost njihovog povratka na odgovarajuće poslove nakon korištenja svojih prava, kao i stoga što smatra potrebnim uvesti dodatna osiguranja kod odredbi koje se odnose na ugovor o radu na određeno vrijeme da bi rad na neodređeno vrijeme zaista bio temeljni oblik zapošljavanja.

1.3. ANALIZA KOLEKTIVNIH UGOVORA S ASPEKTA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA, JEDANKIH MOGUĆNOSTI I URAVNOTEŽENJA PRIVATNOG I PROFESIONALNOG ŽIVOTA

Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova proveo je analizu kolektivnih ugovora s aspekta ravnopravnosti spolova, jednakih mogućnosti i uravnoteženja privatnog i poslovnog života¹⁰ kako bi se dobio uvid u provedbu čl. 11. st. 6. Zakona o ravnopravnosti spolova¹¹. Tim člankom je propisana obveza socijalnih partnera koji su, prilikom kolektivnog pregovaranja i u kolektivnim ugovorima svih razina, dužni poštivati odredbe ZORS-a i mjera za uspostavljenje ravnopravnosti spolova. Iako je ova obveza propisana zakonom stupila na snagu 15. srpnja 2008. godine, već samom idejom promicanja, usuglašavanja i ugovaranja prava stranaka, a ujedno i prava pojedinačnih radnika kroz kolektivne ugovore, socijalni partneri su trebali biti vođeni postulatima ravnopravnosti spolova i zabrane diskriminacije i prije stupanja na snagu navedene odredbe. Ravnopravnost spolova jedna je od temeljnih vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske, a u područje rada je ušla Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o radu iz 2003. godine¹², ali i prvotnim Zakonom o ravnopravnosti spolova¹³.

Svrha analize jest uvidjeti poštuju li se odredbe ZORS-a u kolektivnim ugovorima, ali isto tako uvidjeti koje su mogućnosti napretka. Analiza je vođena i obvezama koje očekuju Hrvatsku pri ulasku u Europsku uniju u kojoj je područje ravnopravnosti spolova i zaštita od diskriminacije jedan od temeljnih postulata. Sagledalo se stanje u Hrvatskoj s obzirom na dostupne statističke podatke, kako bi se uvidjelo koje se mogućnosti otvaraju kod kolektivnog pregovaranja. Kolektivni ugovor se shvaća kao jedan od instrumenata kojim je moguće utjecati na ostvarenje ravnopravnosti spolova u sferi rada s obzirom na mogućnosti, ali i odgovornosti, koje socijalni partneri imaju prilikom ugovaranja odredbi kolektivnog ugovora.

U prvom dijelu se određuju osnovni postulati kolektivnog ugovora kao pravnog dokumenta kojim se može uređivati i ravnopravnost spolova. Slijedi pravni okvir koji uređuje ravnopravnost spolova, ali i uravnoteženje privatnog i poslovnog života. Posebno je obrađeno pravno područje koje uređuje Europska unija s isticanjem praksi europskih socijalnih partnera. Sve zajedno treba poslužiti u promišljanju novih praksi u Hrvatskoj.

¹⁰ Analiza je vođena prema zakonodavnom okviru koji je na bio na snazi u ožujku 2009. godine uključujući Zakon o radu (NN 38/95., 54/95., 65/95., 17/01., 82/01., 114/03., 142/03., 30/04., 134/04. – pročišćeni tekst).

¹¹ Zakon o ravnopravnosti spolova, Narodne novine br. 82/08

¹² Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o radu, Narodne novine br. 114/03

¹³ Zakon o ravnopravnosti spolova, Narodne novine br. 116/03

Kolektivni ugovori se, s obzirom na Pravilnik o vođenju evidencije i objavi kolektivnih ugovora¹⁴, evidentiraju i objavljuju na različitim razinama, što je predstavljalo veliki problem u njihovom prikupljanju. Već i ovakav nalaz upozorava na probleme koji su mogući u praksi s obzirom na nemogućnost uvida u same dokumente pa prema tome i nemogućnost provođenja analize i uvida u stanje stvari.

U prikupljanju kolektivnih ugovora pomogli su nam Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, tijela državne uprave na županijskim razinama, Nezavisni hrvatski sindikati, Hrvatska udruga sindikata, Sindikat radnika u predškolskom odgoju i obrazovanju Hrvatske, Sindikat tekstila, kože, obuće, gume Hrvatske i Sindikat zaposlenih u poljoprivredi, prehrambenoj industriji i vodoprivredi Hrvatske.

Kako ne postoji jedinstvena evidencija kolektivnih ugovora, tako nema ni podatka o ukupnom broju kolektivnih ugovora koji su na snazi u Hrvatskoj. U praksi se pokazalo da pojedini kolektivni ugovori uopće nisu propisno objavljeni. U ovoj analizi uzeti su u obzir kolektivni ugovori koji su bili na snazi u Hrvatskoj u trenutku provođenja analize (ožujak 2009. godine) ili koji su bili na snazi do kraja 2008. godine, odnosno oni koji su se po produženoj primjeni, koju je uređivao Zakon o radu, još uvijek primjenjivali u Hrvatskoj.

Analiza hrvatskih kolektivnih ugovora bila je usmjerena na područje ravnopravnosti spolova, odnosno one odredbe koje vode ka ravnopravnosti spolova bilo kroz opću opredijeljenost bilo kroz konkretne mjere, te prema odredbama koje su naklonjene obitelji odnosno koje teže uravnoteženju privatnog i poslovnog života, a vođene su nekim novim rješenjima koje socijalni partneri uvode iz zajedničke opredijeljenosti prema uređenju takvih odnosa. Uzeto je u obzir 120 kolektivnih ugovora slučajnim odabirom. Namjera ove analize je striktno istraživačke prirode, bez ikakve ideje međusobne komparacije samih kolektivnih ugovora. Glavni cilj bio je dobiti uvid u stanje, a ne prozivanje s obzirom da je mehanizam kolektivnog pregovaranja vrlo kompleksan i zavisi od volje objiju strana, ali i same djelatnosti i ekonomskog stanja u njoj. Zbog toga i nije bilo navođenja ili analize visine prava, već same osnove prava.

S obzirom na odredbe koje su se analizirale, pregledavale su se temeljne odredbe da bi se uvidjelo koliko su socijalni partneri opredijeljeni prema ravnopravnosti spolova na temeljnoj razini. U obzir su se uzimale odredbe koje pridonose jednakosti spolova, zaštiti dostojanstva i jednakosti plaća. U odnosu na jednakost spolova, analizirane su temeljne odredbe o ravnopravnosti spolova i zabrani

¹⁴ Pravilnik o vođenju evidencije i objavi kolektivnih ugovora (NN 14/96., 76/01.)

diskriminacije u cijelom kolektivnom ugovoru te se može reći da ukupno 21 kolektivni ugovor sadrži načelne odredbe o ravnopravnosti spolova, zabrani diskriminacije i zaštiti dostojanstva – i to su većinom odredbe o obveznoj zaštiti dostojanstva sukladno Zakonu o radu. Od tog broja vrlo mali dio njih ima takve odredbe zastupljene u samim temeljnim odredbama kolektivnog ugovora. Kolektivni ugovori koji imaju odredbe u temeljnim odredbama ujedno su i primjeri koji dodatno razrađuju samu tematiku zaštite dostojanstva razvijajući neke nove ideje i sustave u drugim dijelovima kolektivnog ugovora. Velika je prisutnost navođenja zakonskih odredbi, što možda i nije loše s obzirom da se odredbe moraju predočiti onima na koje se odnose odnosno primjenjuju, te na taj način utjecati na stvaranje novih praksi i upravo kroz kolektivno pregovaranje, koje se ponavlja u određenim razmacima, stvarati nove situacije koje će sve bolje uređivati takve odnose.

Ukupno je 58 kolektivnih ugovora od 120 analiziranih koji su i dodatno uredili ovo područje osmišljavajući novo uređenje. To se prvenstveno odnosi na dodatno razrađivanje zaštite dostojanstva radnika, odnosno razvoj i uređivanje samog postupka zaštite za kojeg je i sam Zakon o radu ostavio mogućnost uređivanja kolektivnim ugovorom. Dodatno su uočena 24 kolektivna ugovora koja su samoj problematici pristupila izrazito uspješno s obzirom na postojeću praksu. Bitno je navesti da oni dolaze iz raznih djelatnosti (prehrambene industrije, hotelijerstva, bankarstva, osiguranja i javnog sektora obuhvaćajući i trgovačka društva i ustanove odnosno službe), iako ih ima više zastupljenih u pojedinim djelatnostima i ukazuju na širenje takve prakse unutar tih djelatnosti. Najkompleksniji u području uređivanja zaštite dostojanstva i samog postupka zaštite je svakako Kolektivni ugovor za zaposlenike u srednjoškolskim ustanovama¹⁵ koji uređuje vrlo kompleksan mehanizam zaštite. Navodimo ga ovdje kao primjer:

KU sadrži definicije diskriminacije, uznemiravanja i spolnog uznemiravanja sukladno Zakonu o radu. U cilju prepoznavanja i prevencije uznemiravanja na radu poslodavac je dužan osigurati informiranje i edukaciju svih zaposlenih o zakonskim uvjetima rada i radnoj kulturi, educiranje o stresu te načinu prepoznavanja i zaštite od svih vrsta uznemiravanja, a u svrhu sprečavanja diskriminacije i uznemiravanja zaposlenika poslodavac će osigurati sigurnu fizičku organizaciju radnog okruženja i pružanje potpore i pomoći žrtvi nasilja. Ovlaštena osoba se imenuje uz suglasnost skupa radnika koja mora podnositi periodična (polugodišnja) izvješća ravnatelju ustanove, predstavniku radničkog vijeća odnosno sindikalnom povjereniku u funkciji radničkog vijeća i školskom odboru ustanove. Sindikalni povjerenik u suradnji sa stručnim službama ustanove provodi tematski cjelovitu edukaciju zaposlenika ustanove o manifestacijama nepoželjnog ponašanja, o mogućim kriznim događanjima te o načinu i postupku zaštite dostojanstva zaposlenika – upoznaje zaposlenike s načinom i postupcima zaštite od svih oblika uznemiravanja i postupcima zaštite digniteta struke, upoznaje zaposlenike sa svrhom, načinom i postupcima rada SOS telefona Sindikata za sprečavanje uznemiravanja te osigurava na vidljivom mjestu u ustanovi broj SOS telefona, napatuk o načinu zaštite dostojanstva te popis ustanova i osoba kojima se zaposlenik može javiti zbog kriznih događanja. Sindikalni povjerenik odnosno sindikalni

¹⁵ Kolektivni ugovor za zaposlenike u srednjoškolskim ustanovama – sklopljen 11. prosinca 2007. godine.

povjerenik u funkciji predstavnika zaposleničkog vijeća je u obvezi – pružiti potporu i svu raspoloživu pomoć žrtvi nasilja, na traženje zaposlenika – žrtve uznemiravanja nazočiti razgovorima s nadležnim osobama u ustanovi o čemu se vodi službeni zapisnik uz supotpis strana sudionika razgovora, a u uvjetima ponovljenog narušavanja dostojanstva zaposlenika od osobe ili osoba u srednjoškolskoj ustanovi a o čemu nisu dostavljena službena izvješća, dužan je uz čuvanje osobnih podataka i poštivanje volje zaposlenika – žrtve nasilja o tajnosti podataka, o istom izvijestiti nadležne službe Ministarstva i pravnu službu Sindikata. Postupak zaštite dostojanstva zaposlenika se pokreće podnošenjem pisane prijave zbog nasilja od zaposlenika – žrtve ovlaštenoj osobi, preko urudžbenog zapisnika ustanove, s podacima povjerljive naravi sukladno Zakonu o zaštiti osobnih podataka. Podaci trebaju sadržati sve podatke o uznemiravanju i zlostavljaču, popis poduzetih aktivnosti na sprečavanju uznemiravanja, utvrđene psihofizičke posljedice, posljedice na socijalne odnose i moguće utvrđene posljedice u specijaliziranoj ustanovi za žrtve uznemiravanja. U uvjetima izraženog uznemiravanja preporučljivo je naći svjedoke i pomoć te konzultirati zdravstvene i udruge za pomoć žrtvama uznemiravanja odnosno udruge za samo pomoć za žrtve uznemiravanja. Ovlaštena je osoba dužna, najkasnije sljedećeg radnog dana nakon podnošenja pritužbe, pozvati zaposlenika protiv kojega je pritužba podnesena da se o pritužbi očituje. O očitovanju zaposlenika sastavlja se bilješka koju taj zaposlenik i ovlaštena osoba supotpisuju. Ovlaštena osoba ukoliko procijeni da je to potrebno predlaže mogućnosti i savjetuje provođenje i drugih radnji poput postupka mirjenja suočenjem zaposlenika koji su podnijeli pritužbu i zaposlenika na koga se pritužba odnosi, saslušanjem i drugih osoba koje imaju saznanja o činjenicama vezanim za uznemiravanje i dr. kako bi na dokazan način utvrdila navode iz pritužbe. O postupku utvrđivanja uznemiravanja sastavlja se zapisnik na temelju kojega ovlaštena osoba, ukoliko je utvrdila uznemiravanje, predlaže mjere zaštite. Uzimajući u obzir sve okolnosti slučaja uznemiravanja, ovlaštena osoba, kada utvrdi da uznemiravanje postoji, predlaže poslodavcu neku od navedenih mjera u zaštiti dostojanstva zaposlenika ili druge primjerene mjere radi daljnjeg sprečavanja uznemiravanja – usmeno upozorenje zaposleniku koji je izvršio uznemiravanje, pisano upozorenje zaposleniku koji je izvršio uznemiravanje, pokretanje inspekcijaskog nadzora u slučaju ponovljenog uznemiravanja, razmještaj, tako da se izbjegne međusobna fizička prisutnost uznemiravanoga i zaposlenika koji je vršio uznemiravanje u zajedničkom prostoru, izmjenu rasporeda rada tako da se izbjegne zajednički rad uznemiravanoga i osobe koja vrši uznemiravanje.

Kolektivni ugovori koji se posebno ističu u ovom području, zasebno su uredili sam postupak, dodatno odredili koji se postupci smatraju uznemiravanjem odnosno spolnim uznemiravanjem te naveli koje se mjere trebaju primijeniti. U tim se ugovorima ističe i potreba za edukacijom u ovom području te obveza izvješćivanja. U svakom slučaju, uočila se i želja za uvođenjem edukacije u tom području i pisanjem izvještaja, kao i poduzimanjem preventivnih radnji. U dobrim primjerima odredaba kolektivnih ugovora uređuje se i zabrana rada radnicima pod utjecajem alkohola i drugih sredstava ovisnosti, propagiranje pristojnog ponašanja, sprječavanje izazovnog ponašanja, zabrana unošenja i raspačavanja slika, časopisa ili video zapisa s erotskim ili pornografskim sadržajem, kao neprimjereni se određuju uvrede, prijetnje, psovke i omalovažavanje, seksističko ponašanje kojim se osobe drugog spola ili spolnog opredjeljenja nazivaju neprimjerenim izrazima s ciljem isticanja njihovih spolnih obilježja ili spolnog opredjeljenja, te namjerno uskraćivanje informacija potrebnih za rad, ili pak davanje dezinformacija i dodjeljivanje besmislenih, nerješivih, omalovažavajućih zadataka ili nedodjeljivanje zadataka kao ugrožavanje dostojanstva, a kao neprimjerene posebno se

određuje tjelesne kontakte spolne naravi, nedolične prijedloge spolne i druge naravi, uznemiravajuće telefonske pozive, upotrebu nedoličnih izraza i tona u ophođenju te zahtjevi za obavljanjem poslova koji dovode radnika u ponižavajući položaj. Ističu se i kolektivni ugovori koji određuju da će poslodavac posebno voditi računa pri donošenju odluka o uređenju radnih i sanitarnih prostorija, izboru obvezne radne odjeće, načinu kontrole radnika/ca i imovine, o zaštiti dostojanstva radnika/ca.

Ono što nedostaje kolektivnim ugovorima jest uređivanje područja zapošljavanja, odnosno same mogućnosti zapošljavanja. Samo dva kolektivna ugovora ističu zabranu diskriminacije u odnosu na spol prilikom zapošljavanja bez dodatne razrade samog postupka (ne uzimajući u obzir kolektivne ugovore koji su u temeljnim odredbama naveli sva područja rada u kojima je zabranjena diskriminacija sukladno Zakonu o radu), pitanja koja se smiju postavljati ili određivanja na koji način ili kojim dokumentima je moguće uređenje ovog područja.

U dva kolektivna ugovora su imenom i prezimenom navedene osobe koje su ovlaštene primati i rješavati pritužbe za zaštitu dostojanstva. Ugovori koji se posebno ističu su oni koji određuju imenovanje ovlaštene osobe uz suglasnost sindikata ili radničkog vijeća te način na koji se objavljuje ime osobe i postupak kojeg ta osoba provodi. Upravo u tom dijelu su moguće dodatne promjene kako bi se radnicima/ama koji/e su uznemiravani/e ili spolno uznemiravani/e ukazalo na mogućnost zaštite. Šest je kolektivnih ugovora uredilo osnivanje posebne komisije kao tijela koje će odlučivati o zaštiti dostojanstva radnika, što je vrlo malen broj uzimajući u obzir velike sustave koji bi i te kako mogli širiti dobru praksu u ovome području. Ovom prigodom treba napomenuti da se upravo u velikim sustavima zamjećuje nezainteresiranost za navedena područja te katkada zaostaju za puno boljim rješenjima koja nude manji sustavi.

Devet analiziranih kolektivnih ugovora ima odredbe o jezičnoj neutralnosti na način da određuju da su pojmovi izraženi u muškom rodu neutralni u primjeni i ravnopravno obuhvaćaju oba spola. Tu su moguće dodatne promjene s obzirom da je u kolektivnim ugovorima zamijećen velik broj slučajeva isticanja pojedinih zanimanja u ženskom rodu – kao da su tipično ženska zanimanja – a ostalih u muškom. U tome svakako prednjače izrazi: čistačica, tajnica, njegovateljica, kuharica... Takva praksa bi se trebala izmijeniti i zato u ovoj analizi nisu posebno isticani primjeri u kolektivnim ugovorima koji imaju takve odredbe, već se ukazuje na potrebu njihove izmjene.

Što se tiče odredbi o jednakosti plaće – zabilježene su samo odredbe koje na temeljni način i uopćeno određuju obvezu jednakosti plaća žena i muškaraca. Takva odredba se pojavila u svega 7

kolektivnih ugovora i već sama činjenica jednoznačenkastog broja ukazuje na potrebu promjene. U tom dijelu svakako je nužno definirati mehanizam praćenja plaća i kako se one određuju te na koji način i u kojem vremenskom razdoblju treba provesti analizu plaća. Uopće nema mehanizma praćenja jesu li plaće muškaraca i žena jednake, što predstavlja veliki zaostatak s obzirom na praksu koju provode zemlje Europske unije.

Odredbe kojima se uređuje uravnoteženje privatnog i profesionalnog života su puno razvijenije i uočava se znatno uređivanje tog područja. Istraživale su se odredbe koje idu iznad zakonskog minimuma, dakle one koje daju dodanu vrijednost. Stoga velik broj odredbi nije ušao u razmatranje. U analizi su uzete u obzir odredbe o tjednom odmoru jer je socijalnim partnerima dano da kolektivnim ugovorima uređuju ovo područje, a ono i utječe na obiteljski život. Takve odredbe se nalaze gotovo u svim kolektivnim ugovorima. U analizi su razmatrane i odredbe o godišnjim odmorima, odnosno one osnove koje povećavaju godišnji odmor s obzirom na posebnosti obiteljskog života dodatno ga vrednujući. I te odredbe se nalaze u gotovo svim kolektivnim ugovorima, ali se uređenja razlikuju razvijajući bezbrojne mogućnosti i kombinacije. Odredbe o plaćenom dopustu su uzete u obzir zbog činjenice posebnog vrednovanja pojedinih obiteljskih situacija kad je izuzetno bitna obiteljska podrška, a u dijelu rada se ne gube primanja. Takve odredbe se nalaze u gotovo svim kolektivnim ugovorima. Ovdje se mora napomenuti da su navođene odredbe kolektivnih ugovora koje idu iznad zakona u određivanju samih prava te da svaki kolektivni ugovor u području plaćenih dopusta određuje osnove koje su opisane Zakonom o radu. Odredbe o solidarnim potporama također imaju gotovo svi analizirani kolektivni ugovori.

U 27 kolektivnih ugovora dodatno se uređuje rad u nepunom radnom vremenu. U analizi su uzete u obzir odredbe koje dodatno uređuju ovo područje u odnosu na već propisane zakonske odredbe. S obzirom na vrlo malu razinu korištenja ovog modaliteta rada u Hrvatskoj, područje nepunog radnog vremena i mogućih kombinacija nije detaljnije uređeno, osim u sektorima u kojima se koristi (javni sektor).

U 11 kolektivnih ugovora je zabilježeno dodatno uređivanje ugovora o radu na određeno vrijeme koje se uglavnom odnose na ograničavanje ukupnog vremena za koje se može sklopiti jedan odnosno više uzastopnih ugovora o radu na određeno vrijeme. Ima i primjera koji su dozvolili i produživanje tog vremena. U svakom slučaju, iako uređivanje dijelom prati podatke koji se pokazuju za djelatnosti koje imaju povećani prosjek za rad na određeno vrijeme, dodatna poboljšanja su svakako moguća. Dobar primjer je i mogućnost da ugovor o radu na određeno vrijeme ne istječe za vrijeme trudnoće odnosno do godine dana djeteta. Također je dobar primjer da je radniku/ci koji/a radi na ugovor na određeno vrijeme poslodavac dužan ponuditi ugovor o

radu na neodređeno vrijeme nakon godinu dana, ukoliko radnik zadovoljava uvjete i ako postoji potreba za obavljanjem tog posla.

Što se tiče uređivanja prekovremenog rada, svega 4 kolektivna ugovora su dodatno uredila ovo područje dajući dodatnu zaštitu osobama koje imaju pojedine obiteljske obveze (npr. njegovanje člana uže obitelji, samohrani roditelj djeteta do određene godine starosti mora dati pristanak). U ovom području su potrebni dodatni napori s obzirom na svakodnevnu praksu rada u povećanom broju sati koji sveukupno izlaze iz zakonske norme.

Od ukupno analiziranih, 23 kolektivna ugovora su u području uređivanja programa zbrinjavanja viška radnika dodatno odredila posebnu brigu o obiteljskim obvezama u mnogobrojnim kombinacijama, dajući time dodatnu zaštitu osobama koje bi je zbog svog obiteljskog statusa trebale uživati.

Svega 7 kolektivnih ugovora je dodatno uredilo područje rada kod kuće. Takav oblik rada u Hrvatskoj očito nije česta praksa, ali i s ovim idejama koje donose kolektivni ugovori, mogu se nazreti promjene u pojedinim sektorima.

Treba istaknuti da se nisu uzimale u obzir odredbe o daru za djecu koje imaju skoro svi kolektivni ugovori, upravo zbog činjenice da se nije htjelo ulaziti u visinu prava po čemu se pojedini kolektivni ugovori i razlikuju, a osnova ostaje ista.

Kao jedan od općih zaključaka, socijalne partnere treba uputiti u potrebu poznavanja zakonske regulative posebno u području koje uređuje područje diskriminacije, ali i ostala područja jer je zamijećeno da kolektivni ugovori sadrže velik broj odredbi koje utječu na stvarnu nejednakost.

Takvi su primjeri – određivanje dodatnih dana godišnjeg odmora samo majci djeteta do određene godine starosti djeteta, odnosno samo samohranj majci djeteta do određene godine starosti djeteta, solidarna pomoć se određuje samo majci djeteta, za premještanje majke s djetetom do određene godine starosti potreban je njezin pristanak dok se pristanak ne traži i za oca, rad kod kuće se može odrediti samo majci djeteta do određene godine starosti, da se zakonom ili kolektivnim ugovorom utvrđena razina prava mogu smanjiti u slučaju lošeg poslovanja, da radničko vijeće (sindikato) moraju dati suglasnost za poslovno ili osobno uvjetovani otkaz trudnici i majci i ocu za vrijeme korištenja rodiljnog dopusta. S obzirom na tu činjenicu, educiranost u području ravnopravnosti spolova i diskriminacije prilikom kolektivnog pregovaranja se nameće kao nužnost jer su takve odredbe kolektivnog ugovora ništete. Čak i kolektivni ugovori koji imaju i odredbe o ravnopravnosti imaju odredbe kojima sami uvode neravnopravnost muškaraca i žena. Upravo iz te perspektive stvaranje priručnika za vođenje pregovora koji će imati rodnu dimenziju javlja se kao ideja koja će dati nužno obrazovanje u ovom području. Kvalitetni pregovarači bi morali imati ideju učinka pojedinih odredbi. Pitanje edukacije se posebno treba urediti jer kolektivni ugovori ne

upućuju na educiranje u ovom području, a kako nedostaje prakse samih socijalnih partnera o prevenciji (takvih odredbi kolektivnih ugovora gotovo uopće nema), tako na razini radnika/ca ostaje opća neupućenost i pristanak na pojedina ponašanja zbog neinformiranosti o mogućim rješenjima.

Upravo je učinak odredbi kolektivnih ugovora ono što se treba imati na umu. Naime, određivanjem pojedinih odredbi mora se predvidjeti njihov učinak, koji su odnosi obuhvaćeni i ono što je najvažnije – koji odnosi nisu obuhvaćeni i je li to bio cilj uređivanja. Takvo planiranje može dovesti do krajnjeg cilja. Sukladno opisanoj europskoj praksi, u našoj praksi nedostaje temeljno opredjeljenje socijalnih partnera – uprave i sindikata – prema ravnopravnosti spolova i jednakosti plaća. Nedostaje odredbi o edukaciji, transparentnosti cijelog sustava, a velik broj kolektivnih ugovora koji imaju i vrlo dobro uređenu zaštitu dostojanstva radnika – uređuju taj postupak identično.

Pravni okvir i situaciju u Europskoj uniji treba koristiti kao promišljanje u kojem smjeru treba ići. Prilagodbe su brojne, a na socijalnim partnerima ostaje dužnost poštivanja ravnopravnosti spolova. Jednakost ljudi je temeljno pravo i cilj, i bez obzira na ekonomsku situaciju i strah od gubitka zaposlenja, treba ostati i dalje u najužem fokusu interesa. Mnogi kolektivni ugovori se pozivaju na ustavne odredbe i na Konvencije Međunarodne organizacije rada ne pozivajući se na one koje konkretno uređuju područje ravnopravnosti. Značajni pomaci su mogući primjenom pozitivnih iskustava dobre prakse u uređivanju područja jednakosti u svim pojavnim oblicima.

1.4. ANALIZA IMPLEMENTACIJE ANTIDISKRIMINACIJSKIH ZAKONSKIH ODREDBI I MJERA ZA USPOSTAVLJANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA KROZ OPĆE AKTE JEDINICA LOKALNE I PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE¹⁶

Zakonom o ravnopravnosti spolova (NN 82/08.) u čl. 11. st. 5. propisana je obveza jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravnih osoba s javnim ovlastima i drugih pravnih osoba i obrtnika koji zapošljavaju više od 20 zaposlenih da u svoje opće akte unesu antidiskriminacijske zakonske odredbe i mjere za uspostavljanje ravnopravnosti spolova. Taj se stavak nalazi u članku pod naslovom glave III. Posebne mjere, unutar kojeg se i opisuje primjena posebnih mjera te donošenje planova djelovanja za uspostavljanje ravnopravnosti spolova.

Kako su i **jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave** poslodavci, ova analiza napravljena je radi istraživanja u kojem stupnju te na koji način te jedinice ugrađuju antidiskriminacijske zakonske odredbe i mjere za uspostavljanje ravnopravnosti spolova u svoje opće akte kad uređuju odnose sa svojim zaposlenicima – dakle, radi uvida na koji način se zakonska obveza provodi u praksi, te koji sadržaj mjera bi se mogao naći u njihovih općim aktima s aspekta poslodavca.

Stoga je napravljena analiza općih akata 20 županija i 4 hrvatska grada (Osijek, Rijeka, Split i Zagreb).

Opći akti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave

Analiza općih akata jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave vođena je idejom primjene čl. 11. st. 5. ZORS-a. Željelo se utvrditi koliko je u razdoblju od stupanja na snagu Zakona takva obveza uopće zaživjela u praksi. Za analizu su izabrane sve županije u Hrvatskoj i četiri najveća grada – Osijek, Rijeka, Split i Zagreb.

Jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave poslan je dopis kojim se tražila dostava općih akata kojima su ispunili obvezu iz čl. 11. st. 5. ZORS-a o unošenju antidiskriminacijskih zakonskih odredbi i mjera za uspostavljanje ravnopravnosti spolova u opće akte. Ovdje treba napomenuti da sve županije i gradovi u uzorku ove analize imaju osnovano Povjerenstvo za ravnopravnost spolova.

Bjelovarsko-bilogorska županija: Bjelovarsko-bilogorska županija je dostavila Statut županije, Poslovnik Županijske skupštine, Odluku o ustrojstvu i djelokrugu upravnih tijela, Pravilnik o

¹⁶ Cjelovita analiza bit će objavljena na našoj internetskoj stranici: www.prs.hr, a uključuje i primjere iz zemalja Europske unije.

unutarnjem redu Upravnog odjela za graditeljstvo i komunalnu infrastrukturu, primjerak natječaja za prijam u službu te dva rješenja o rasporedu na radno mjesto. Od općih akata koji su dostavljeni, Statut sadrži detaljniji popis aktivnosti Povjerenstva za ravnopravnost spolova, a Odluka o ustrojstvu i djelokrugu Upravnih tijela i Pravilnik o unutarnjem redu Upravnog odjela za graditeljstvo i komunalnu infrastrukturu imaju u prijelaznim i završnim odredbama članak koji se odnosi na izraze s rodnim značenjem i objašnjenjem da takvi izrazi obuhvaćaju jednako i muški i ženski rod.

Brodsko-posavska županija: Brodsko-posavska županija je dostavila Statut županije i Poslovnik županijske skupštine koji u prvom članku ima odredbu o izrazima koji imaju rodno značenje i objašnjenjem da takvi izrazi obuhvaćaju jednako oba roda.

Dubrovačko-neretvanska županija: Dubrovačko-neretvanska županija nije dostavila ni jedan opći akt uz obrazloženje da njihovi akti ne sadrže diskriminacijske odredbe kao ni odredbe koje bi dovele u pitanje ravnopravnost spolova.

Istarska županija: Istarska županija je dostavila Statut županije i Poslovnik Županijske skupštine. Statut županije sadrži sve izraze koji imaju rodno značenje u oba oblika. Poslovnik Županijske skupštine ima posebnu glavu – XI. Rodna i spolna ravnopravnost – koja ima odredbu o izrazima koji imaju rodno značenje i objašnjenjem da takvi izrazi obuhvaćaju jednako oba roda te dodatne odredbe kojima se određuje da je kandidiranje za sve dužnosti ravnopravno za oba spola te da se prilikom imenovanja u tijela Županije, kao i izaslanstva, mora voditi računa o ravnopravnosti spolova. Isto tako se određuje da će Županijska skupština posebnom odlukom osnovati Povjerenstvo za promicanje ravnopravnosti spolova.

Karlovačka županija: Karlovačka županija je dostavila 9 pravilnika o unutarnjoj organizaciji – Upravnog odjela za prostorno uređenje, građenje i zaštitu okoliša, Tajništva Županije, Upravnog odjela za proračun i financije, Upravnog odjela za europske integracije i regionalnu suradnju, Upravnog odjela za poljoprivredu, šumarstvo i turizam, Upravnog odjela za gospodarstvo, komunalnu infrastrukturu, obnovu i energetiku, Upravnog odjela za zdravstvo i socijalnu skrb, Upravnog odjela za prosvjetu, kulturu, tehničku kulturu, šport i informiranje i Ureda župana – kojima su uređena radna mjesta u tim organizacijskim odjelima. Kod svakog radnog mjesta je navedeno da ga mogu obavljati oba spola. Karlovačka županija je dostavila i Odluku o osnivanju Savjeta za odnose s vjerskim zajednicama koja ima odredbu o izrazima koji se koriste u muškom rodu i njihovom neutralnom značenju koje se jednako odnosi na muške i ženske osobe.

Koprivničko-križevačka županija: Koprivničko-križevačka županija je dostavila Plan prijma u službu u upravna tijela Koprivničko-križevačke županije u 2010. godini i ni jedan opći akt. U dopisu su naveli da njihov Statut sadrži odredbu o izrazima koji su u muškom ili ženskom rodu koji se uzimaju kao neutralnog značenja i imaju jednaku primjenu na oba roda. Navodi se da takvu odredbu imaju i Poslovnik Županijske skupštine i Odluka o osnivanju Županijskog savjeta mladih Koprivničko-križevačke županije. U dopisu je navedeno da je osnovano Povjerenstvo za ravnopravnost spolova te da su u proračunu osigurana sredstva za njegov rad.

Krapinsko-zagorska županija: Krapinsko-zagorska županija je dostavila Statutarnu odluku o izmjenama i dopunama Statuta Krapinsko-zagorske županije i Odluku o izmjenama i dopunama Poslovnika Županijske skupštine te obje imaju odredbu o izrazima koji su u muškom rodu koji se uzimaju kao neutralnog značenja i jednako se odnose na oba roda. Dostavljeno je i 8 Pravilnika o unutarnjem redu – Upravnog odjela za financije i proračun, Upravnog odjela za promet i komunalnu infrastrukturu, Upravnog odjela za prosvjetu, kulturu, šport i tehničku kulturu, mlade i udruge, Upravnog odjela za gospodarstvo i turizam, Upravnog odjela za poljoprivredu, ruralni razvitak i šumarstvo, Tajništva Županije, Upravnog odjela za zdravstvo i socijalnu skrb te Službe za zajedničke poslove – koji svi imaju odredbu o izrazima koji su u muškom rodu koji se uzimaju kao neutralnog značenja i jednako se odnose na oba roda. Dostavljena je i Odluka o izmjenama Odluke o mjerilima za ostvarivanje financijske potpore programima i projektima udruga na području Krapinsko-zagorske županije.

Ličko-senjska županija: Ličko-senjska županija dostavila je sljedeće akte – Statut s izmjenama i dopunama, Poslovnik Županijske skupštine te Pravilnike o unutarnjem ustrojstvu i sistematizaciji radnih mjesta u Upravnom odjelu za gospodarstvo, Službi za financije, Tajništvu, Upravnom odjelu za graditeljstvo, zaštitu okoliša i prirode te komunalno gospodarstvo i Kabinetu župana – u kojima nisu nadene odredbe o mjerama za uspostavljanje ravnopravnosti spolova.

Međimurska županija: Međimurska županija dostavila je Statut županije, Odluku o ustroju i nadležnostima upravnih tijela Međimurske županije te Pravilnike o unutarnjem redu – Upravnog odjela za poslove Skupštine i opće poslove, Upravnog odjela za zdravstvo, socijalnu zaštitu i nacionalne manjine, Upravnog odjela za zaštitu okoliša i komunalno gospodarstvo, Upravnog odjela za prostorno uređenje i gradnju, Upravnog odjela za proračun i javnu nabavu, Upravnog odjela za poslove župana, Upravnog odjela za gospodarstvo, promet i europske integracije, Upravnog odjela za poljoprivredu i turizam te Upravnog odjela za obrazovanje, kulturu i sport. Svi pravilnici imaju odredbu o neutralnosti značenja riječi u muškom rodu i jednakom odnošenju na oba roda.

Osječko-baranjska županija: Osječko-baranjska županija je poslala dopis kojim upućuje na internetsku stranicu na kojoj se nalaze opći akti te je pobliže pojasnila primjenu ZORS-a. Opisane su aktivnosti Povjerenstva za ravnopravnost spolova i sredstva određena proračunom. Također je naveden čitav niz akata, uključujući Statut i Poslovnik Skupštine Osječko-baranjske županije, koji sadrže odredbu o izrazima koji se koriste u muškom rodu i njihovom neutralnom značenju te jednakom odnosu na muške i ženske osobe. Navedeno je da u čl. 61. Pravilnika o radu postoji obveza pročelnika upravnih tijela da zaposlenicima osiguraju uvjete rada u kojima nema uznemiravanja ili spolnog uznemiravanja te će se u tom cilju poduzimati preventivne mjere u skladu sa zakonom.

Požeško-slavonska županija: Požeško-slavonska županija je dostavila Statut županije sa svim izmjenama i dopunama, Poslovnik skupštine Požeško-slavonske županije s izmjenama i dopunama, Plan prijma u službu u upravna tijela Požeško-slavonske županije za 2009. godinu, Kolektivni ugovor za zaposlene u Upravnim tijelima Požeško-slavonske županije te Odluku o raspisivanju javnog natječaja koji ima u sebi odredbu o mogućnosti natjecanja oba spola i Odluku o izmjenama i dopunama Odluke o osiguravanju i raspodjeli sredstava za rad političkih stranaka i drugih predlagatelja čiji su kandidati izabrani za članove Skupštine Požeško-slavonske županije, koja ima odredbu da za svakog izabranog zastupnika podzastupljenog spola političkim strankama pripada i pravo na naknadu u visini od 10% iznosa predviđenog po svakom zastupniku, a određenog sukladno odredbi ove odluke.

Primorsko-goranska županija: Primorsko-goranska županija dostavila je Statut, Poslovnik Županijske skupštine Primorsko-goranske županije i Poslovnik o načinu rada župana Primorsko-goranske županije u kojima postoji odredba o izrazima koji imaju rodno značenje i koji, bez obzira na muški ili ženski rod, jednako obuhvaćaju oba roda.

Sisačko-moslavačka županija: Sisačko-moslavačka županija je u dopisu obavijestila da je upravo u tijeku usklađivanje općih akata s čl. 11. st. 5. ZORS-a. Dostavljena je Odluka o osnivanju Županijskog savjeta mladih Sisačko-moslavačke županije koja ima izraze u tekstu prilagođene muškom i ženskom rodu te odredbu da „pri predlaganju više od jednog/jedne kandidata/kandidatkinje, ovlaštene su predlagatelji dužni, uvijek kad je to moguće, voditi računa i o ravnomjernoj zastupljenosti oba spola“. O ovoj obvezi Odbor za izbor i imenovanja Županijske skupštine vodi računa po službenoj dužnosti. Dostavljen je i Pravilnik o unutarnjem redu Stručne službe za poslove Skupštine, župana i opće poslove Sisačko-moslavačke županije te Pravilnik o ocjenjivanju službenika i namještenika u upravnim tijelima Sisačko-moslavačke županije, koji

sadrže odredbu o izrazima koji imaju rodno značenje i koji, bez obzira na muški ili ženski rod, jednako obuhvaćaju oba roda.

Splitsko-dalmatinska županija: Splitsko-dalmatinska županija je dostavila Statut, Poslovnik županijske skupštine i Odluku o ustrojstvu i djelokrugu rada upravnih tijela Splitsko-dalmatinske županije koji nemaju odredbu o mjerama za uspostavljenje ravnopravnosti spolova.

Šibensko-kninska županija: Šibensko-kninska županija je dostavila Statut te Poslovnik Županijske skupštine koji nemaju odredbe o mjerama za uspostavljanje ravnopravnosti spolova i Odluku o osnivanju i imenovanju županijskog Povjerenstva za ravnopravnost spolova kojom se pobliže određuju aktivnosti Povjerenstva.

Varaždinska županija: Varaždinska županije dostavila je Statut koji ima odredbu o nadležnosti Skupštine da imenuje i razrješuje predstavnike/ce Županije u tijelima, udrugama i pravnim osobama, u skladu sa zakonom, vodeći računa o zastupljenosti oba spola. Isto tako, članovi/ce radnih tijela skupštine biraju se iz sastava vijećnika/ica, vodeći računa o stranačkoj zastupljenosti vijećnika/ica, kao i o zastupljenosti oba spola. Izrazi su prilagođeni muškom i ženskom rodu. Dostavljena je i Odluka o upravnim tijelima, Odluka o kriterijima i načinu financiranja troškova prijevoza učenika srednjih škola Varaždinske županije te Poslovnik o radu Županijske skupštine Varaždinske županije koji ima usklađene izraze u muškom i ženskom rodu.

Virovitičko-podravska županija: Virovitičko-podravska županija uputila je dopis kojim obavještava da je dopunama Statuta propisana načelna odredba o izrazima koji se koriste u Statutu i drugim aktima županijskih tijela, a koji imaju rodno značenje i koji, bez obzira na muški ili ženski rod, jednako obuhvaćaju oba roda.

Vukovarsko-srijemska županija: Vukovarsko-srijemska županija uputila je dopis u kojem se ističe da Statutom i Poslovnikom Županijske skupštine nisu propisane norme koje upućuju na mjere za uspostavljanje ravnopravnosti spolova te da se njima ne bi moglo propisati ništa novo s obzirom da čl. 15. Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave propisuje da je predlagatelj liste za izbor članova predstavničkih tijela dužan voditi računa o načelu ravnopravnosti spolova prilikom sastavljanja liste, a vijećnicima postaju oni kandidati koji su postigli zakonom propisan broj glasova i koje je potvrdilo Županijsko izborno povjerenstvo. Što se tiče radnih odnosa, ističu da su normirani Zakonom o službenicima i namještenicima u lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, odnosno Kolektivnim ugovorom, pa po njima nema potrebe dodatno normirati pitanje ravnopravnosti spolova. U dopisu se napominje da je Županijska skupština imenovala Odbor za ravnopravnost spolova koji djeluje

usporedno s Povjerenstvom za ravnopravnost spolova. Dostavljena je Odluka o osnivanju Savjeta mladih Vukovarsko-srijemske županije u kojem se ističe da su ovlašteni predlagatelji kandidata za savjet dužni, uvijek kad je to moguće, pri predlaganju više od jednog kandidata/kinje voditi računa o ravnomjernoj zastupljenosti oba spola.

Zadarska županija: Zadarska županija nije dostavila ni jedan akt, već je uputila na internetske stranice službenog glasnika s brojevima objave Statuta i Poslovnika o radu Županijske skupštine. U Statutu postoji odredba o izrazima koji imaju rodno značenje i koji se, bez obzira na muški ili ženski rod, jednako odnose na oba roda. Poslovnik Županijske skupštine Zadarske županije ima odredbu o Odboru za ravnopravnost spolova kao stalnom radnom tijelu Skupštine te o aktivnosti Odbora.

Zagrebačka županija: Zagrebačka županija dostavila je Statut i Poslovnik Županijske skupštine Zagrebačke županije koji sadržavaju odredbu o izrazima koji imaju rodno značenje i koji, bez obzira na muški ili ženski rod, obuhvaćaju oba roda.

Grad Osijek: Grad Osijek je dostavio Statut sa svim izmjenama i dopunama te Pravilnik o unutarnjem redu Upravnog odjela za provedbu dokumenata prostornog uređenja i gradnje koji nemaju odredbi o mjerama za uspostavljanje ravnopravnosti spolova. Dostavljen je i Kolektivni ugovor za službenike i namještenike upravnih tijela Grada Osijeka.

Grad Rijeka: Grad Rijeka je u dopisu obavijestio da je u izradi nekoliko općih akata radi usklađenja sa Statutom, Zakonom o službenicima i namještenicima u lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi te Zakonom o radu, te nisu dostavili ni jedan osim Odluke o raspoređivanju sredstava za rad političkih stranaka zastupljenih u Gradskom vijeću Grada Rijeke za 2010. godinu, u kojoj postoji odredba da za svakog izabranog člana Gradskog vijeća podzastupljenog spola, političkoj stranci pripada i pravo na naknadu razmjerno broju izabranih članova podzastupljenog spola (odlukom je utvrđen i sam iznos naknade).

Grad Split: Grad Split je dostavio Statut, Poslovnik Gradskoga vijeća Grada Splita i Pravilnik o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada upravnih odjela i službi Gradske uprave i Ureda gradonačelnika Grada Splita u kojima nema odredbi o mjerama za uspostavljanje ravnopravnosti spolova.

Grad Zagreb: Grad Zagreb dostavio je Statut koji ima odredbu o dodjeli Nagrade Zagrepčanka godine „građankama Grada Zagreba koje su svojim djelovanjem znatno pridonijele afirmaciji žena u društvu i u javnosti, afirmaciji ženskih ljudskih prava i ravnopravnosti spolova te postigle

prepoznatljive rezultate na podizanju kvalitete života žena u Gradu Zagrebu s gospodarstvenog, socijalnog, humanitarnog i drugog stajališta”. O dodjeli Nagrade odlučuje Gradska skupština. Poslovnik gradske skupštine Grada Zagreba nema odredbi o mjerama za uspostavljenje ravnopravnosti spolova. Dostavljen je i Pravilnik o ocjenjivanju rada službenika i namještenika koji, kao i svi pravilnici o unutarnjem redu svih gradskih ureda i službi (dostavljen kao primjer samo separat jednog – Pravilnik o unutarnjem redu Gradskog ureda za strategijsko planiranje i razvoj Grada), ima odredbu o izrazima koji se upotrebljavaju za rodno značenje, te obuhvaćaju oba roda.

Analiza je provedena isključivo na temelju dokumenata županija i gradova koji su na zahtjev pravobraniteljice dostavljeni u Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova. Treba napomenuti da mnoge jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave nisu ni dostavile tražene dokumente – neke od njih čak ni osnovne dokumente kao što je Statut.

Podaci koji su dobiveni iz pregleda općih akata pokazuju stanje i poimanje ravnopravnosti spolova i obveza ne samo iz čl. 11. st. 5. ZORS-a, već i ukupno s obzirom na dostavljene dokumente. Tijekom analize rezimirani su svi podaci koji upućuju na bilo kakav oblik razmatranja ravnopravnosti spolova u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Velika većina dokumenata ima odredbe o izrazima koji imaju rodno značenje, i to odredbu da izrazi za muški rod obuhvaćaju i odnose se na oba roda, ali na tome sve staje. Nema nikakvih mjera za uspostavljanje ravnopravnosti spolova s obzirom na odnos poslodavac – zaposlenik kad jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje su bile dijelom analize, nastupaju kao poslodavac. Postoje samo naznake uspostavljanja ravnopravnosti kod imenovanja, ali o konkretnim mjerama kao sustavu uspostave ravnopravnosti spolova u tom području ne može se zapravo ni govoriti. Postavlja se pitanje kako jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave uopće ispunjavaju obveze iz ZORS-a. Posebno stoga što imaju osnovana Povjerenstva za ravnopravnost spolova koja se bave ravnopravnošću spolova i aktivnostima izvan samih institucija lokalne i područne (regionalne) samouprave, dakle nikad iz perspektive unutarnje organiziranosti, odnosno odnosa poslodavac – zaposlenik. U tom dijelu potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se uvidjela stvarna uloga lokalne zajednice u provođenju ravnopravnosti spolova. Čini se možda i neprimjerenim da se raspravlja kako aktivnosti utječu na ravnopravnost spolova na određenom području, a pritom ne uzeti vlastitu instituciju na analizu i utvrđivanje stanja. Sukladno svemu navedenom, potrebna je dodatna edukacija, kako o samom Zakonu, tako i o stvarnom, sadržajnom poimanju ravnopravnosti spolova kojim bi se stekla saznanja kako djelovati u praksi, kako uvidjeti problem, kako mu pristupiti i kako ga riješiti. **Ravnopravnost spolova je načelo koje treba**

usvojiti kao temeljno načelo postupanja u svim aktivnostima. Takvo usvajanje je izostalo kako na praktičnoj, tako i na formalnoj razini.

Preporuke pravobraniteljice za ravnopravnost spolova: Kako je analizom utvrđeno da se navedena zakonska odredba ne provodi, pravobraniteljica smatra da jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave treba ukazati na način kako bi tu odredbu ubuduće trebalo provoditi polazeći prvenstveno od svih relevantnih zakonskih odredbi. Preporuke se odnose na četiri osnovna područja o kojima bi donositelji trebali voditi računa: temeljna polazišta, antidiskriminacijski zakonski okvir za područje rada i zapošljavanja, uspostavljanje ravnopravnosti spolova i sadržajna područja mjera za uspostavljanje ravnopravnosti spolova.

I. Temeljna polazišta

Prije svega, ZORS u čl. 3. st. 1. određuje da su tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, između ostalih, dužna u svim fazama planiranja, donošenja i provedbe pravnih akata, odluka ili akcija, ocjenjivati i vrednovati učinke tih akata, odluka ili akcija na položaj žena, odnosno muškaraca, radi postizanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca. Ova odredba je postavljena ekstenzivno, kako se odredbe o suzbijanju diskriminacije trebaju i tumačiti.

Nadalje, ZORS uređuje oblike diskriminacije i samu zabranu diskriminacije na temelju spola te stoji uz opći Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08.) stvarajući na taj način dio pravnog okvira antidiskriminacijskog zakonodavstva u Hrvatskoj. Upravo ova dva navedena zakona dio su antidiskriminacijskog zakonskog okvira s kojim se opći akti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave moraju uskladiti kako je napisano u spomenutom čl. 11. st. 5. ZORS-a.

Koje su to mjere za uspostavljanje ravnopravnosti spolova koje trebaju biti unesene u opće akte županija, gradova i općina, a da bi se zadovoljila i zakonska obveza uspostavljanja ravnopravnosti spolova? Upravo se tu dolazi do glave III. Posebne mjere ZORS-a. Naime, posebne **mjere su definirane u članku 9.** kao specifične pogodnosti kojima se osobama određenog spola omogućuje ravnopravno sudjelovanje u javnom životu, otklanjanje postojećih nejednakosti, ili im se osiguravaju prava u kojima su ranije bile uskraćene te ih se ne smatra diskriminacijom. Posebno se određuje da se mjere koje su usmjerene na zaštitu žena, osobito u vezi s trudnoćom i materinstvom, ne smatraju diskriminacijom.

Kako te mjere odrediti? Pravobraniteljica smatra da se za tu svrhu županije, gradovi i općine mogu poslužiti strukturom planova¹⁷ kako je opisano u čl. 11. st. 2. ZORS-a za tijela državne uprave i pravne osobe u pretežitom vlasništvu države – analiza položaja žena i muškaraca, razlozi za uvođenje posebnih mjera, ciljevi koje treba postići, način provedbe i metode nadziranja provedbe. Mjere za uspostavljanje ravnopravnosti spolova sadržajno trebaju biti usklađene s Nacionalnom politikom za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010. (NN 114/06.).

Osim toga, kao posebna obveza za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave navodi se i briga o uravnoteženoj zastupljenosti oba spola prilikom imenovanja u svoja tijela (čl. 12. st. 4. ZORS-a). U istome članku se navodi da osjetna neuravnoteženost jednog spola u odnosu na drugi postoji kad je ona niža od 40% (čl. 12. st. 3. ZORS-a).

Posebna zadaća u provedbi ovog Zakona dana je županijama i Gradu Zagrebu jer su dužni osnivati županijska Povjerenstva za ravnopravnost spolova, odnosno Povjerenstvo Grada Zagreba s ciljem promicanja ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini, provedbe ZORS-a i Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova, te osigurati sredstva za rad tih povjerenstava u proračunima tih jedinica. Smisao je takvog organiziranja da se upravo na najnižim razinama u kojima se na lokalnoj razini uređuju svakodnevni odnosi ljudi rješava problem stvarne neravnopravnosti spolova. Povjerenstva za ravnopravnost spolova su radno-savjetodavna tijela skupštinama županija odnosno Grada Zagreba i posebno ih treba povezati sa spomenutim čl. 3. st. 1. ZORS-a, odnosno obvezom jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave da u svim fazama planiranja, donošenja i provedbe pravnih akata, odluka ili akcija, ocjenjuju i vrednuju učinke tih akata, odluka ili akcija na položaj žena, odnosno muškaraca, radi postizanja stvarne ravnopravnosti spolova. U praksi to znači da bi Povjerenstvo za ravnopravnost spolova trebalo, između ostalih, uvidjeti značaj i utjecaj pojedinih aktivnosti u odnosu na ravnopravnost spolova. **Pri tome treba voditi računa da Povjerenstvo ne bi trebalo biti samo zaduženo za aktivnosti prema van – za aktivnosti koje županije odnosno Grad Zagreb provode na području tih jedinica, već i prema unutra – dakle aktivnosti koje se tiču same organizacije i zaposlenih u županiji odnosno u Gradu Zagrebu.**

II. Antidiskriminacijski zakonski okvir za područje rada i zapošljavanja

Županije i Grad Zagreb u svojoj organizaciji imaju i zaposlene pa se prema tome na njih odnose i antidiskriminacijske odredbe koje uređuju zabranu diskriminacije na temelju spola na području zapošljavanja i rada.¹⁸

¹⁷ U čl. 11. st. 1. ZORS-a navodi se da su tijela državne uprave i pravne osobe u pretežitom vlasništvu države obvezna primjenjivati posebne mjere i donijeti **planove djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova.**

¹⁸ ZORS je u čl. 13. propisao zabranu diskriminacije na području zapošljavanja i rada u odnosu na:

Ova nabrojana područja na koja upućuje ZORS, predstavljaju okvir u kojim fazama zapošljavanja i rada županije i Grad Zagreb trebaju voditi računa o uspostavi ravnopravnosti spolova koji se tiču njihovih radnika/ca. Upravo bi tim fazama trebalo posvetiti pozornost prilikom ispunjavanja obveze jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave iz čl. 11. st. 5. ZORS-a – unošenje antidiskriminacijskih zakonskih odredbi i mjera za uspostavljanje ravnopravnosti spolova u opće akte.

Posebno je istaknuto da se prilikom oglašavanja za popunjavanje određenog radnog mjesta mora istaknuti mogućnost prijave oba spola te da se ne smiju prilikom toga koristiti izričaji koji bi mogli uzrokovati diskriminaciju na temelju spola, bračnog i obiteljskog statusa i spolne orijentacije.

U čl. 3. ZORS-a propisana je i obveza tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave o provođenju programa izobrazbe svih djelatnika o ravnopravnosti spolova. Ova obveza ima važnost na više razina. Kao prvo, ona je bitna za samo razumijevanje pojma i širine utjecaja ravnopravnosti spolova. Kao drugo, radnici/e obrazovani u području ravnopravnosti spolova i drugih oblika diskriminacije znat će prepoznati diskriminaciju, odnosno uvidjeti domašaj i mogućnost pojavljivanja diskriminacije pa prema tome ocijeniti i ukazati na nju prilikom ispunjavanja obveze ocjenjivanja utjecaja pravnih akata jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave na ravnopravnost spolova. Kao treće, povezujući sve zajedno, educirani će radnici/ce moći pridonijeti da na samom radnom mjestu ne dolazi do diskriminacije, odnosno poštivat će opće akte jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave koji moraju biti u skladu sa zakonskim odredbama koje uređuju ovo područje, a nastavno na to i samih mjera za uspostavu ravnopravnosti spolova koje moraju biti unesene u opće akte tih jedinica. Isto tako, radnici/e obrazovani u području ravnopravnosti spolova i drugih oblika diskriminacije mogu prepoznati, upozoriti odnosno primijeniti i djelovati da se diskriminacija na području rada i zapošljavanja unutar okvira koji je gore naveden sukladno ZORS-u ne događa ili da se na nju pravilno reagira.

-
1. uvjete za zapošljavanje, samozapošljavanje ili obavljanje zanimanja, uključujući kriterije i uvjete za izbor kandidata/kinja za radna mjesta, u bilo kojoj grani djelatnosti i na svim razinama profesionalne hijerarhije;
 2. napredovanje na poslu;
 3. pristup svim vrstama i stupnjevima školovanja, profesionalne orijentacije, stručnog usavršavanja i osposobljavanja, dokvalifikacije i prekvalifikacije;
 4. uvjete zaposlenja i rada, sva prava iz rada i na temelju rada, uključujući jednakost plaća za jednaki rad i rad jednake vrijednosti;
 5. članstvo i djelovanje u udrugama radnika ili poslodavaca ili u bilo kojoj drugoj profesionalnoj organizaciji, uključujući povlastice koje proizlaze iz tog članstva;
 6. usklađivanje profesionalnog i privatnog života;
 7. trudnoću, porod, roditeljstvo i sve oblike skrbnništva.

III. Uspostavljanje ravnopravnosti spolova

Mjere za uspostavljanje ravnopravnosti spolova, kao i uvođenje zakonskih antidiskriminacijskih odredbi u opće akte, dio je obveze jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Mjere koje treba uvesti moraju biti konkretno usmjerene prema ostvarenju pojedinog cilja. Da bi one bile takve, potrebno je djelovati na temelju uvida u samo stanje i djelovati na temelju svojevrsnog plana djelovanja. Kao što je već rečeno, može se poslužiti i strukturom kako je to već i određeno u samom ZORS-u u čl. 11. st. 2. za planove promicanja ravnopravnosti spolova koje su u obvezi donijeti tijela državne uprave i pravne osobe u pretežitom vlasništvu države. ZORS navodi da se planovi djelovanja donose na osnovi analize položaja žena i muškaraca te da se utvrđuju razlozi za uvođenje posebnih mjera, ciljevi koje treba postići, način provedbe i metode nadziranja uspješnosti provedbe.

- U svakoj ideji uspostavljanja ravnopravnosti spolova odnosno uvida u situaciju treba postaviti jasan sustav tko je za to zadužen, odnosno odrediti tko se tim pitanjima bavi – je li to stalno tijelo, radna grupa ili jedna osoba ovisit će o broju zaposlenih, cilju koji se želi postići i uvidu u situaciju. U svakom slučaju, ukoliko postoji organiziranost radnika/ca kod poslodavca, trebalo bi uključiti i njihove predstavnike u ovu grupu. Dakle, tijelo koje će baviti uređenjem ravnopravnosti spolova na radnom mjestu treba provesti sveukupnu analizu stanja. Trebaju se prikupiti podaci koji mogu ukazati na stanje neravnopravnosti. Pri tome treba voditi računa o samom antidiskriminacijskom okviru i njegovoj primjeni u praksi. To su prvenstveno – udio određenog spola u ukupnoj masi zaposlenih, pregled stanja s obzirom na različita radna mjesta, koji spol dominira kod određenog radnog mjesta, kako je omogućeno napredovanje, kako je odobrena ili kako je planirano obrazovanje zaposlenika s obzirom na spol, rangiranje i različitosti plaća i drugi parametri. Svakako treba posebno posvetiti pozornost analizi primjene određenih pravila kod poslodavaca koji s obiteljskog aspekta drukčije utječu na muškarce i žene. To uključuje – radno vrijeme, rad na određeno ili neodređeno vrijeme, nepuno ili puno radno vrijeme, job-sharing/dijeljenje posla, prekovremeni rad, rad izvan mjesta stanovanja... Tek detaljnom analizom moguće je utvrditi stvarno stanje među zaposlenima i na taj način predvidjeti mjere koje će uspostaviti ravnotežu, ali i daljnje kretanje i moguću buduću neravnotežu. Što se tiče načina prikupljanja podataka – dostupni su podaci kojima sam poslodavac raspolaže, ali svakako treba koristiti i anketiranje zaposlenika, intervju, mogućnost samostalnog obraćanja zaposlenika sa svojim zapažanjima i ostale načine i metode kojima se može doći do stvarnog uvida u stanje ravnopravnosti spolova.

- Kad se provede detaljna analiza i prikupe svi podaci, treba utvrditi gdje postoji stvarna neravnopravnost, a gdje je ona potencijalna. Pri tome je izuzetno bitno da osobe koje se bave ovim pitanjima budu same obrazovane u ovom području i da poznaju pravne regulative kako bi mogle uvidjeti obveze i pravne posljedice. Tu je od iznimnog značenja spomenuti čl. 3. st. 2. ZORS-a koji obvezuje tijela jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave da obrazuju svoje djelatnike o pitanjima ravnopravnosti spolova.
- Nakon provedene analize i uvida u stvarnu i potencijalnu neravnopravnost spolova, treba odrediti mjere kojima će se uspostaviti ravnopravnost. U svakom slučaju, te mjere trebaju težiti realno postavljenom cilju – bez obzira radi li se o budućem zapošljavanju, plaćama, radnom vremenu, napredovanju ili ostalome. Kako i sam zakon navodi, kod planova za uspostavu jednakosti – treba utvrditi razloge za određivanje mjera i ciljeve koji se trebaju postići. Treba se postaviti i vremensko razdoblje implementacije, odnosno trebalo bi napraviti procjenu kratkoročnog i dugoročnog utjecaja mjera kako bi se dobio uvid u mogućnost ostvarenja cilja i stvarnih razloga zbog kojih se mjere uvode. Prilikom određivanja mjera treba voditi računa o odgovornosti osoba, odnosno u čiju nadležnost se stavlja implementiranje pojedine mjere, jesu li potrebne neke dodatne prilagodbe, sredstva za provedbu, edukacija i slično.
- Kako bi mjere zaista zaživjele, a i kako bi se imao stalan odnosno dugoročan uvid u implementaciju, treba odrediti i sustav nadziranja provedbe pojedine mjere. Hoće li to biti prikupljanje podataka, izvještavanje ili konstantan uvid u implementaciju, ovisi o sadržaju svake mjere, a i samoj organiziranosti tijela koje će voditi računa o primjeni antidiskriminacijskih zakonskih odredbi i mjera koje si poslodavac sam odredi. Preporučuje se fleksibilan sustav kako bi se do uvida u stanje dolazilo pravovremeno i kako bi i reakcija mogla biti odgovarajuća, a samim tim omogućena i revizija same mjere.

IV. Sadržajna područja mjera za uspostavljenje ravnopravnosti spolova

S obzirom na gore opisane korake za uspostavu mjera za uspostavljanje ravnopravnosti spolova sukladno ZORS-u, ali svakako i nabrojana područja diskriminacije u odnosu na rad i zapošljavanje sukladno ZORS-u, lako se mogu utvrditi područja u kojima dolazi do moguće neravnopravnosti pa se o njima mora posebno voditi računa.

- *Zapošljavanje, uvjeti zapošljavanja i uvjeti rada* – prikupljanjem podataka odnosno analizom podataka o stanju među radnom snagom, uvidjet će se postoji li neravnoteža u ovom području, odnosno kakva je spolna zastupljenost na svim razinama. Vrlo je bitno u ovom području jasno postaviti ciljeve i odrediti sam postupak kod zapošljavanja –

prvenstveno da odabir osobe ne bude vezan za spol, da se odredi vođenje intervjua na nediskriminirajući način i da se radnici/e obrazuju u tom području. Pri definiranju uvjeta rada treba voditi računa o različitom utjecaju koji oni mogu imati na žene i muškarce. Ovdje je bitno napomenuti da sustav treba postaviti na način da se do podataka lako dolazi, što znači da se podaci trebaju pokazivati stvarno stanje kako bi se moglo uvidjeti utječe li određena mjera pozitivno ili negativno na žene i muškarce.

- *Jednakost plaća žena i muškaraca* – izuzetno bitno područje u kojem se mora ostvariti stvarna jednakost. Ovdje svakako treba pridodati i sve kriterije kojima se određuje plaća, povećanje plaće, vrednovanje rada, dodaci i sve ostale mjere koje bi mogle imati utjecaj na diskriminiranje jednog od spolova.
- *Edukacija i dodatno obrazovanje* – kako je uređeno i tko na kraju ima stvarne koristi područje je u kojem je moguća neravnopravnost. Treba uvidjeti na koga se najviše odnose odredbe o dodatnoj edukaciji, tko je najviše koristi i je li svim radnicima/ama omogućeno jednako korištenje svih mogućnosti.
- *Zaštita dostojanstva radnika/ca* – je li postavljen zakonski sustav i funkcionira li stvarno ili samo da se zadovolji zakonska obveza. Treba uvidjeti može li sustav uopće ostvariti smisao i cilj zbog kojeg je postavljen. Ukoliko postoje stvarni slučajevi potrebe zaštite dostojanstva – treba ocijeniti je li sve odrađeno kako bi se radnika/cu zaštitilo te kako je moguće unaprijediti sustav.
- *Mjere kojima se utječe na obiteljske obveze odnosno pomirenje poslovnih i obiteljskih obveza* – prvenstveno treba ocijeniti mogućnosti s obzirom na roditeljske obveze i kako se pojedina zaduženja na njih odnose s obzirom na različit utjecaj koji se može dogoditi u praksi i samim tim i na ravnopravnost spolova. Pri tome treba uvidjeti mogućnosti i stvarno korištenje roditeljskog i roditeljskog dopusta, na koji način je omogućen što lakši povratak na radno mjesto nakon toga, je li u tom smislu organizirana povezanost s radnikom/com i tijekom samog korištenja pojedinih prava, postoji li dodatna edukacija nakon povratka, postoje li mjere koje se odnose na organizaciju radnog vremena. U slučaju promjena organizacije rada i radnog vremena posebno treba voditi računa o različitom utjecaju na žene i muškarce i kakav će biti stvarni utjecaj promjene. Isto tako, uspostavljanje određenih dodatnih prava katkad može imati, iako je zamišljeno kao dodatno pravo i kao ustupak poslodavca radniku/ci, stvarno negativan utjecaj na ravnopravnost spolova.
- *Zaštita na radu* – na koji način je organizirana i postoji li različit utjecaj na muškarce i žene, posebno i s roditeljskog aspekta.

Prilikom osmišljavanja mjera, ali i uvida u potrebne aktivnosti u pojedinim područjima, važno je proučiti i primijeniti i Nacionalnu politiku za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010. (NN 114/06.), osobito u dijelu koji se odnosi na tržište rada.

Bez obzira u koje tematsko područje se ulazi, potrebno je poznavati organizaciju rada, a kod uspostave bilo kakve nove uređenosti potrebno je analizirati stvarni utjecaj kako ne bi trebalo kasnije ispravljati nešto što je od početka moglo biti uspostavljeno na pravilan način. **Zbog svega navedenog, tijela jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave trebaju postaviti ravnopravnost spolova kao načelo postupanja, kao prihvaćenu kategoriju o čijoj se provedbi stalno vodi računa. S obzirom na ovako postavljeno načelo, učinak je moguć kako na razini lokalne i područne (regionalne) samouprave kao poslodavca, tako i na razini tih jedinica kao onih koji brinu o samoj provedbi politika i usluga na njihovom području.**

U narednom izvještajnom razdoblju preporuke će biti dostavljene svim jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, Povjerenstvima za ravnopravnost spolova i koordinatorima/cama u tijelima državne uprave, a zatim će se ponovno provjeravati provodi li se odredba čl. 11. st. 5. ZORS-a.

1.5. NACIONALNI PLAN ZA POTICANJE ZAPOŠLJAVANJA ZA RAZDOBLJE OD 2009. DO 2010.

1.5.1. REZULTATI MJERA NACIONALNOG PLAN ZA POTICANJE ZAPOŠLJAVANJA ZA RAZDOBLJE OD 2009. DO 2010. – ZA 2009. GODINU

Vlada Republike Hrvatske, na sjednici održanoj 21. svibnja 2009. godine, donijela je Nacionalni plan za poticanje zapošljavanja za razdoblje od 2009. do 2010. godine¹⁹ (dalje u tekstu: NPPZ) u cilju poticanja gospodarskog i socijalnog razvoja te napretka prema punoj zaposlenosti.

S ciljem praćenja provedbe mjera iz NPPZ s aspekta ravnopravnosti spolova, pravobraniteljica je zatražila od Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva, Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstva uprave, Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, Agencije za mobilnost i programe Europske unije, Agencije za obrazovanje odraslih, Hrvatske obrtničke komore i Instituta za razvoj obrazovanja podatke o provođenju onih mjera čiji je rok provedbe bio 2009. godina, razvrstano po županijama temeljem spola korisnika/ca (radi analize korisnika/ca potpora po spolu).

1.5.1.1. Hrvatski zavod za zapošljavanje

Hrvatski zavod za zapošljavanje mjerama iz svoje nadležnosti obuhvatio je 6.296 osoba iz evidencije nezaposlenih (od toga 2915 žena ili 46.3 %), i to po:

a) Mjerama za zapošljavanje koje imaju odobrenu državnu potporu:

Mjera 3.2.2.1. – *Sufinanciranje zapošljavanja nezaposlenih osoba starije dobi*: 116 osoba ili 1,8 % (od toga 47 žena ili 40,5 %). Po ovoj mjeri niti jedna osoba nije bila uključena u Dubrovačko-neretvanskoj, Ličko-senjskoj i Koprivničko-križevačkoj županiji, dok u županijama: Krapinsko-zagorskoj, Šibensko-kninskoj i Virovitičko-podravskoj nije bila uključena niti jedna žena.

Mjera 3.2.2.2. – *Sufinanciranje zapošljavanja kod drugog poslodavca zaposlenih osoba starije dobi, koje se nalaze u otkaznom roku zbog poslovno uvjetovanog otkaza ili tehnološkog viška u 2009. godini* nije bila primjenjivana.

¹⁹ U 2009. godini počinje novi ciklus aktivnih mjera zapošljavanja u Republici Hrvatskoj na temelju Zajedničkog memoranduma o prioritetima politike zapošljavanja Republike Hrvatske (JAP), koji je potpisan od strane Europske Komisije i Vlade Republike Hrvatske 28. svibnja 2008. godine, a što je početak sudjelovanja Republike Hrvatske u metodi otvorene koordinacije na području zapošljavanja, koje je stvorilo obvezu izrade i provedbe Nacionalnog plana za poticanje zapošljavanja sukladnog Europskoj strategiji zapošljavanja.

Mjera 3.3.1.5. – *Sufinanciranje prvog zaposlenja za nezaposlene mlade osobe bez radnog staža*: 213 osoba ili 3,5 % (od toga 100 žena ili 46,9 %). Po ovoj mjeri niti jedna osoba nije bila uključena u Ličko-senjskoj županiji, dok u županijama: Bjelovarsko-bilogorskoj, Karlovačkoj te Šibensko-kninskoj nije bila uključena niti jedna žena.

Mjera 3.4.1.3. - *Sufinanciranje zapošljavanja dugotrajno nezaposlenih osoba*: 298 osoba ili 4,7 % (od toga 203 žene ili 68,1 %). Po ovoj mjeri niti jedna osoba nije bila uključena u Ličko-senjskoj županiji, dok u Karlovačkoj županiji nije bila uključena niti jedna žena.

Mjera 3.4.1.5. – *Poticanje samozapošljavanja dugotrajno nezaposlenih osoba kroz isplatu novčanog poticaja za registraciju obrta ili trgovačkog društva* u 2009. godini zbog nedostatka sredstava nije provedena.

Mjera 3.4.3.4. – *Sufinanciranje zapošljavanja posebnih skupina nezaposlenih osoba iz evidencije Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, te onih koji se nalaze u otkaznom roku*: 65 osoba ili 1,0 % (od toga žena 16 ili 24,6 %). Po ovoj mjeri niti jedna osoba nije bila uključena u Ličko-senjskoj, Šibensko-kninskoj i Zadarskoj županiji, dok u županijama: Bjelovarsko-bilogorskoj, Međimurskoj, Dubrovačko-neretvanskoj, Karlovačkoj, Krapinsko-zagorskoj i Požeško-slavonskoj nije bila uključena niti jedna žena.

U tablici 2. podaci se dodatno analiziraju za mjeru 3.4.3.4. *Sufinanciranje zapošljavanja posebnih skupina nezaposlenih osoba iz evidencije Hrvatskog zavoda za zapošljavanje* za 2009. godinu razvrstano temeljem **spola korisnika/ca** po **ciljanim skupinama** (hrvatski branitelji i supružnici i djeca poginulih i nestalih hrvatskih branitelja, osobe s invaliditetom, samohrani roditelji, roditelji s četvero i više malodobne djece, roditelji djece s posebnim potrebama, roditelji djece oboljele od malignih bolesti, **žrtve obiteljskog nasilja**, liječeni ovisnici, žrtve trgovanja ljudima, azilanti, povratnici s odsluženja zatvorske kazne, osoba koja nije stekla srednjoškolsko obrazovanje.

Tablica 2. Sufinanciranje zapošljavanja posebnih skupina nezaposlenih osoba iz evidencije HZZ iz NPPZ u 2009. godini

Status sufinancirane osobe	Broj osoba		% Žene
	ukupno	žene	
Hrvatski branitelji i supružnici i djeca poginulih i nestalih hrvatskih branitelja	44	5	11,4
Osobe s invaliditetom	9	2	22,2
Samohrani roditelji	5	5	100,0
Roditelji sa četvero i više malodobne djece	2	2	100,0
Roditelji djece s posebnim potrebama	1	1	100,0
Roditelji djece oboljele od malignih bolesti			
Žrtve obiteljskog nasilja			
Liječeni ovisnici	2	1	50,0
Žrtve trgovanja ljudima			
Azilanti			
Povratnici s odsluženja zatvorske kazne	1	0	0,0
Osoba koja nije stekla srednjoškolsko obrazovanje	1		0,0
Ukupno	65	16	24,6

Prema mjeri *sufinanciranje zapošljavanja posebnih skupina nezaposlenih osoba iz evidencije Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u 2009. nije zaposlena niti jedna žena žrtva nasilja*. Međutim, 2 žene žrtve nasilja bile su uključene u obrazovne aktivnosti kroz mjeru *financiranje obrazovanja nezaposlenih osoba prema potrebama tržišta rada*, a 2 su zaposlene kroz mjeru *sufinanciranje zapošljavanja nezaposlenih osoba u javnom radu*.

b) Mjerama za usavršavanje koje imaju odobrenu državnu potporu:

Mjera 3.2.3.3. – *Sufinanciranje obrazovanja zaposlenih osoba iznad 50 godina kojima prijete gubitak radnog mjesta u uvjetima kad poslodavac prelazi na nove proizvodne programe ili nove tehnologije*: 108 osoba ili 1,7 %.

Mjera 3.4.2.3. – *Sufinanciranje obrazovanja dugotrajno nezaposlenih osoba koje prihvate posao u zanimanjima i poslovima za koje u evidenciji nezaposlenih nema kvalificiranih osoba*: 112 osoba ili 1,9 %.

Mjera 3.4.2.4. – *Sufinanciranje obrazovanja zaposlenih kojima prijeti gubitak radnog mjesta u uvjetima kad poslodavac prelazi na nove proizvodne programe ili nove tehnologije, a koji su izloženi riziku da postanu dugotrajno nezaposleni*: 424 osobe ili 6,7 %.

Ukupno po mjerama 3.2.3.3., 3.4.2.3. i 3.4.2.4. *sufinancirano je obrazovanje za poznatog poslodavca*: 644 osobe ili 10,2 % (od toga 247 žena ili 38,3 %). Po ovim mjerama niti jedna osoba nije bila uključena u Dubrovačko-neretvanskoj, Ličko-senjskoj, Krapinsko-zagorskoj, Kopriivničko-križevačkoj, Požeško-slavonskoj, Istarskoj, Brodsko-posavskoj, Šibensko-kninskoj, Vukovarsko-srijemskoj i Virovitičko-podravskoj županiji, dok u županijama: Karlovačkoj, Sisačko-moslavačkoj i Gradu Zagrebu nije bila uključena niti jedna žena.

c) Mjerama koje se ne smatraju državnim potporama:

Mjere za obrazovanje i zapošljavanje s ciljem povećanja zapošljivosti nezaposlenih osoba, i to: *financiranje obrazovanja nezaposlenih osoba prema potrebama tržišta rada*: 3025 osoba ili 48,0 % (1447 žena ili 47,8 %) i *sufinanciranje/financiranje zapošljavanja nezaposlenih osoba u javnom radu*: 1935 osoba ili 30,7 % (855 žena ili 44,2 %). Obje mjere su provedene u svim županijama, pri čemu su bili uključeni i muškarci i žene.

Zaključak: Najviše zaposlenih i uključenih u obrazovanje temeljem NPPZ bilo je u Splitsko-dalmatinskoj županiji: 890 osoba (od toga 494 žena ili 55,5 %), zatim u Osječko-baranjskoj županiji: 809 osoba (od toga 275 žena ili 34,0 %) i Međimurskoj županiji: 533 osobe (od toga 184 žene ili 34,5 %), a najmanje u Istarskoj županiji: 87 osoba (od toga 69 žena ili 79,3 %), Ličko-senjskoj županiji 94 osobe (od toga 47 žena ili 50,0 %) i Požeško-slavonskoj županiji 114 osoba (od toga 37 žena ili 79,3 %). **Županije koje su provele sve mjere i pri tome uključile i muškarci i žene jesu: Osječko-baranjska, Primorsko-goranska, Splitsko-dalmatinska i Varaždinska. U svim provedenim mjerama, po županijama, muškarci su bili uvijek uključeni, a žene nisu** (*sufinanciranje zapošljavanja nezaposlenih osoba starije dobi* u 3 županije, *sufinanciranje prvog zaposlenja za nezaposlene mlade osobe bez radnog staž* u 3 županije, *sufinanciranje zapošljavanja dugotrajno nezaposlenih osoba* u 1 županiji, *sufinanciranje zapošljavanja posebnih skupina nezaposlenih osoba iz evidencije Hrvatskog zavoda za zapošljavanje* u 6 županija i *sufinanciranje obrazovanja za poznatog poslodavca* u 3 županije).

1.5.1.2. Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva

S ciljem usavršavanja i ulaganja u ljudske potencijale, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva (Uprava za obrt) provodila je dolje navedene projekte, a odnose se na:

a) Mjere usavršavanja koje imaju odobrenu državnu potporu

Mjera 3.3.2.1. – *Poticanje, putem bespovratnih sredstava, obrtnika i trgovačkih društava – izvođača praktične nastave za učenike srednjih strukovnih škola koji se školuju za obrtnička zanimanja* :

Kroz bespovratna sredstva poticani su obrtnici i trgovačka društva – izvođači praktične nastave, u čijim se radionicama i pogonima izvodila praktična nastava za učenike srednjih strukovnih škola koji su se školovali za obrtnička zanimanja propisana Pravilnikom o vezanim i povlaštenim obrtima i načinu izdavanja povlastica.

Raspodijeljeno je 2.506.000 kn bespovratnih sredstava (ženama 801.000 kn ili 32,0 %) na 222 odobrena zahtjeva (ženama 81 ili 36,5 %) od ukupno 275 zaprimljenih (od žena 98 ili 35,6 %)²⁰.

Po ovoj mjeri u Šibensko-kninskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji nije bilo zaprimljenih zahtjeva. Zahtjev nisu podnijele ženske osobe u Primorsko-goranskoj županiji. U Zadarskoj županiji podnijela je samo 1 žena, ali nije odobren.

b) Mjere za smanjenje nesrazmjera vještina (neusklađenost znanja i vještina radne snage s potrebama tržišta rada) **te povećanja ulaganja u ljudske potencijale** kroz bolje obrazovanje i vještine, navedene u provedbenim aktivnostima:

Mjera 3.5.1.10. – *Provođenje Projekta dokvalifikacije i prekvalifikacije u obrtništvu, čiji je cilj brže zapošljavanje i samozapošljavanje te usklađivanje kvalifikacijske strukture radno sposobnih osoba sa stvarnim potrebama malog gospodarstva u Republici Hrvatskoj:*

Raspodijeljeno je 2.550.870 kn sredstava (ženama 979.146 kn ili 38,4 %) na 1063 odobrena zahtjeva (ženama 386 ili 36,3 %) od ukupno 1206 zaprimljenih (od žena 432 ili 35,8 %)²¹. Mjera je provedena u svim županijama, pri čemu su bili uključeni i muškarci i žene.

Mjera 3.5.5.1. – *Stipendiranje učenika/ca koji/e se školuju za obrtnička zanimanja, koja područna obrtnička komora i područna služba Hrvatskog zavoda za zapošljavanje odrede kao deficitarna:*

Raspodijeljeno je 1.296.000 kn za stipendiranje učenika/ca (učenicama 32.400 kn ili 2,5 %) na 19 odobrenih zahtjeva (učenicama 2 ili 10,5 %) od ukupno 25 zaprimljenih (od učenica 3 ili 12,0 %)²².

²⁰ Tablica 3. Poticaji obrtnicima i trgovačkim društvima – izvođačima praktične nastave (mjera 3.3.2.1.), vidi Prilog VI.

²¹ Tablica 4. Provedeni projekti u 2009. godini po županijama, broju zaprimljenih i odobrenih zahtjeva, a sve temeljem spola (mjera 3.5.1.10.), vidi Prilog VI.

²² Tablica 5. Stipendiranje učenika u deficitarnim zanimanjima (mjera 3.5.5.1.), vidi Prilog VI.

Po ovoj mjeri niti jedan/na učenik/ca nije bilo/a uključen/a u: Šibensko-kninskoj, Vukovarsko-srijemskoj, Splitsko-dalmatinskoj županiji te ni jedna učenica u još 15 županija u kojima nisu ni predali/e zahtjeve. U Gradu Zagrebu zahtjev je predala 1 učenica, ali nije odobren.

Mjera - 3.5.5.3. - *Nastavak suradnje MINGORP-a s Društvom za tehničku pomoć (GTZ) u vlasništvu Njemačke Vlade u provedbi projekta „Razvoj strukovnog obrazovanja“ usmjerenog na tržište rada u RH:*

U okviru projekta razvijaju se nova zanimanja, npr. automehatroničar, za kojim se na tržištu rada pojavila potreba.

Za navedenu mjeru u provedbi projekta „Razvoj strukovnog obrazovanja“ sudjeluje 6 pilot-strukovnih škola s 2 pilot-zanimanja i određenim brojem upisanih učenika (163 automehaničara i 98 instalatera sustava vode, plina, grijanja i hlađenja).

Zaključak: Kroz pojedine mjere je uključeno manje žena nego muškaraca, međutim u tim slučajevima postotak prijavljenih žena približno je jednak postotku u kojem su postale korisnice tih mjera.

1.5.1.3. Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom

Mjerom u nadležnosti Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom za *sufinanciranje zapošljavanja i održavanje zaposlenosti osoba s invaliditetom putem poticaja* (NPPZ, mjera broj 4.3.18.) 391 poslodavcu su isplaćeni poticaji u 2009. godini za zapošljavanje 2437 osoba s invaliditetom, i to za zapošljavanje: 1207 muškaraca ili 49,5 % i 1230 žena ili 50,5 %. Mjera je provedena u svim županijama, pri čemu su bili uključeni i muškarci i žene, osim u Ličko-senjskoj županiji u kojoj nisu bile uključene žene. Broj odbijenih zahtjeva je 131 zbog neispunavanja uvjeta za pravo na poticaj od strane poslodavaca.

Zaključak: Kroz mjeru je uključeno neznatno više žena nego muškaraca.

1.5.1.4. Agencija za mobilnost i programe Europske unije

Mjerom u nadležnosti Agencije za mobilnost i programe Europske unije jačanje i promoviranje mobilnost strukovnih učenika i nastavnika kroz programe mobilnosti Leonardo da Vinci i Grundtvig (NPPZ, mjera broj 3.5.5.15) obuhvaćeno je: 57 sudionika/ca (od toga 12 učenika ili 21,0 % , 2 učenice ili 3,5 % , 14 odraslih sudionika ili 24,6 % i 29 odraslih sudionica 50,9 %).

Mjera je provedena u Gradu Zagrebu i 10 županija (Karlovačkoj, Primorsko-goranskoj, Istarskoj, Koprivničko-križevačkoj, Osječko-baranjskoj, Splitsko-dalmatinskoj, Virovitičko-podravskoj, Zadarskoj, Varaždinskoj i Zagrebačkoj).

U stručnom usavršavanju i drugim aktivnostima u sklopu sektoralnog programa Grundtvig sudjelovalo je 8 profesorica ili 72,7 % i 3 profesora ili 27,3 % iz pučkih i obrtnih učilišta iz Grada

Zagreba i 4 županije (Koprivničko-križevačke, Osječko-baranjske, Splitsko-dalmatinske i Varaždinske).

1.5.1.5. Agencija za obrazovanje odraslih

S ciljem poticanja školovanja za zapošljavanje i samozapošljavanje Agencija za obrazovanje odraslih provela je projekt „Ulaganje u obrazovanje za deficitarna zanimanja“, koji se odnosi na mjeru 3.4.2.6. - *financiranje programa obrazovanja odraslih za zapošljavanje i samozapošljavanje*, u koju je bilo uključeno 336 osoba, 182 žene ili 54,2 % i 154 muškaraca ili 45,8 %. Projekt je proveden u 3 županije od posebne državne skrbi (Vukovarsko-srijemskoj, Ličko-senjskoj i Šibensko-kninskoj).

1.5.1.6. Institut za razvoj obrazovanja

Institut za razvoj obrazovanja (dalje u tekstu: IRO) proveo je mjeru iz svoje nadležnosti 3.5.2.6.- *razvoj i zagovaranje javnih politika koje promiču stipendiranje i kreditiranje studenata u područjima studija koji su identificirani kao najpotrebniji na tržištu rada*:

a) Zagovarao je uklanjanje prepreka stipendiranju (kao preduvjeta za poticanje stipendiranja od strane nedržavnih institucija u područjima studija koji su identificirani kao najpotrebniji na tržištu rada): Poduzeo je zajedničku inicijativu sa Zakladom Adris i Sveučilištem u Zagrebu za traženje izmjena i dopuna Pravilnika o porezu na dohodak. S trenutnom zakonskom regulativom, u Hrvatskoj je za isplatu jedne stipendije studentu za diplomski ili poslijediplomski studij potrebno izdvojiti državi iznos u visini još jedne stipendije na ime doprinosa, poreza i prireza. Nakon što su se pozitivno očitovali Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Savjet za razvoj civilnog društva i Sveučilište u Zagrebu, prijedlog za izmjene i dopune Pravilnika o porezu na dohodak prosljeđen je Ministarstvu financija RH preko Savjeta za razvoj civilnoga društva. Usvajanjem navedenog prijedloga država bi omogućila povećano izdvajanje za stipendiranje, povećala bi broj dostupnih stipendija i njihov iznos te bi na taj način aktivno poticala izgradnju društva znanja, ali i dobila visokoobrazovan, konkurentan i kvalitetan kadar, neophodan za brži društveni i gospodarski razvoj.²³

b) Organizirao je 5. jubilarni Sajam stipendija (21. listopada 2009.) u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu s ciljem isticanja važnosti stipendiranja u širem kontekstu razvoja ljudskih potencijala i gospodarskog razvoja i zagovaranja boljeg zakonskog okvira za povećano ulaganje u stipendiranje iz svih sektora društva. U tom kontekstu, IRO je osigurao pokroviteljstvo Hrvatske udruge poslodavaca te Hrvatske gospodarske komore.

²³ Institut za razvoj obrazovanja, priopćenje za javnost „Hrvatska oporezuje stipendije“ (<http://www.iro.hr/hr/o-nama/odnosi-s-javnoscu/priopcenja-za-javnost/view-press-2611/>)

c) **Promicao je umrežavanje stručnjaka za pitanja povezivanja visokog obrazovanja (dalje u tekstu: VO) i tržišta rada** u sklopu Mreže za javne politike VO-a, kao preduvjet za pronalaženje integriranih rješenja slabe povezanosti VO-a i tržišta rada:

U 2009. godini, kroz projekt „Platforma za sudjelovanje organizacija civilnog društva u praćenju i zagovaranju javnih politika visokog obrazovanja“ kojeg je financirala Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva (2009. godina), pokrenuta je **Mreža za javne politike visokog obrazovanja**. U prvoj fazi, Mreža za javne politike VO imat će tri cilja: povezivanje članova Mreže s drugim stručnjacima u području VO, omogućavanje razmjene informacija među članovima o određenim *policy* pitanjima u VO, te pokretanje zajedničkih inicijativa u području praćenja, zagovaranja i oblikovanja javnih politika VO.

1.5.1.7. Ministarstvo uprave

Ministarstvo uprave provelo je mjeru iz svoje nadležnosti 3.8.1.1. – *organiziranje usavršavanja administrativnih kapaciteta u tijelima državne uprave*.

U Centru za stručno osposobljavanje i usavršavanje Ministarstva uprave održano je: 112 općih programa izobrazbe s 5517 polaznika/ca i 23 programa drugih institucija koje je pohađalo 3456 polaznika/ca.

Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa i Hrvatska obrtnička komora, iako nositelji pojedinih provedbenih aktivnosti u NPPZ, na upit pravobraniteljice nisu dostavili tražene podatke.

ZAKLJUČAK: S obzirom na provedbu NPPZ za 2009. godinu, kroz pojedine mjere je uključeno manje žena nego muškaraca, međutim postotak prijavljenih žena približan je postotku u kojem su postale korisnice tih mjera. Ovaj trend je bio prisutan i u provedbi Godišnjeg plana za poticanje zapošljavanja za 2008. godinu. Očito je da se žene bitno manje prijavljuju Hrvatskom zavodu za zapošljavanje i drugim nositeljima aktivnosti NPPZ, a posebno je zabrinjavajuće da se u pojedinim županijama uopće ne prijavljuju.

1.5.2. ZAPOSLENOST – NEZAPOSLENOST, STANJE I KRETANJA

1.5.2.1. Nezaposlenost

Potkraj prosinca 2009. u Hrvatskom zavodu za zapošljavanje bilo je evidentirano 291.545 nezaposlene osobe, što je 51.090 osoba, ili 21,2 % više nego u prosincu 2008.

Od ukupnog broja nezaposlenih u prosincu 2009. bilo je **165.238 nezaposlenih žena**, što je **za 10,2 % više** nego u prosincu 2008. godine²⁴. Međutim, **udio žena** u evidentiranoj nezaposlenosti u promatranom razdoblju **smanjio se od 62,4 % na 56,7 %**.

U tablici 6. *Nezaposlene osobe po dobi i spolu krajem prosinca 2009.*²⁵, podaci su razvrstani po županijama temeljem spola nezaposlenih osoba. Navedene podatke objavio je Hrvatski zavod za zapošljavanje u Mjesečnom statističkom biltenu broj 12/2009. Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, koristeći podatke iz naprijed navedene tablice, izračunao je postotak nezaposlenih žena po dobnim razredima u odnosu na ukupan broj nezaposlenih.

165.238 nezaposlenih žena (56,7 %) ima po dobnim skupinama:

Tablica 7. Nezaposlene žene po dobnim skupinama

7057 od 15 do 19 godina ili 4,3 %
20.177 od 20 do 24 godine ili 12,2 %
23.337 od 25 do 29 godina ili 14,2 %
19.539 od 30 do 34 godine ili 11,8 %
18.191 od 35 do 39 godina ili 11,0 %
19.102 od 40 do 44 godine ili 11,6 %
18.907 od 45 do 49 godina ili 11,4 %
25.247 od 50 do 54 godina ili 15,3 %
12.601 od 55 do 59 godina ili 7,6 %
1080 žena od 60 i više ili 0,6 %.

Potkraj prosinca 2009., prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i podacima iz analize koju je izradio Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, **najveći postotak nezaposlenih žena nalazi se u dobnj skupini od 50 do 54 godine ili 15,3 %**.

1.5.2.2. Zaposlenost

Prema evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, u 2009. godini zaposleno je 118.286 osoba (od toga 69.558 žena ili 58,8 %), od toga **na neodređeno vrijeme 17.186 osoba ili 14,5 %, a na određeno 101.100 osoba ili 85,5 %**.

²⁴ Hrvatski zavod za zapošljavanje, Mjesečni statistički bilten 12, Zapošljavanje i nezaposlenost u Republici Hrvatskoj tijekom prosinca 2009.

²⁵ Tablica 6. Nezaposlene osobe po dobi i spolu krajem prosinca 2009., vidi Prilog VI.

Udio žena u broju zaposlenih na neodređeno vrijeme je 55,4 %, a na određeno 59,4 %.

U tablici 8. Nezaposlenost i zapošljavanje od 1989. do 2009. godine²⁶ podaci su razvrstani po spolu, a u tablici 9. Zaposlene osobe s evidencije HZZ po županijama, vrsti zaposlenja i spolu u 2008. i 2009. godini²⁷ podaci su razvrstani prema broju zaposlenih na neodređeno i određeno vrijeme.

1.5.3. HRVATSKI ZAVOD ZA ZAPOŠLJAVANJE – MJERE IZ NPPZ PREMA NACIONALNOM PROGRAMU ZA ROME I AKCIJSKOM PLANU DESETLJEĆA ZA UKLJUČIVANJE ROMA 2005.-2015.

Provedbom mjera iz Nacionalnog programa za Rome/Akcijskog plana za uključivanje Roma 2005. – 2015. za 2009. godinu obuhvaćeno je ukupno 244 osoba, od toga od toga 56 žena ili 22,9 % (NPPZ, mjera 3.4.3.9. – *Sufinanciranje zapošljavanja osoba romske nacionalne manjine*).

Mjere su se provodile u 7 županija:

- Bjelovarsko-bilogorska – ukupno 9 osoba (od toga 3 žene ili 33,3 %)
- Međimurska – ukupno 51 osoba (od toga 11 žena ili 21,6 %)
- Koprivničko-križevačka – ukupno 40 osoba (od toga 13 žena ili 32,5 %)
- Osječko-baranjska – ukupno 101 osoba (od toga 26 žena ili 25,7 %)
- Sisačko-moslavačka – ukupno 1 osoba (od toga 1 žena ili 100 %)
- Brodsko-posavska – ukupno 28 osoba (od toga 1 žena ili 3,6 %)
- Varaždinska – ukupno 14 osoba (od toga 1 žena ili 7,1 %)

1.6. DISKRIMINACIJA PO SPOLU PRILIKOM OGLAŠAVANJA POTREBA ZA ZAPOŠLJAVANJEM

Pravobraniteljica, sukladno ZORS-u, prati područje zapošljavanja i rada i u fazi oglašavanja potreba za zapošljavanjem, vodeći računa o provedbi odredbe čl. 13. st. 2. ZORS-a koja propisuje da „*prilikom potreba za zapošljavanjem u oglasu mora biti jasno istaknuto da se na oglašeno mjesto mogu javiti osobe oba spola.*” Tijekom proteklih godina pravobraniteljica je uputila više od tisuću upozorenja oglašivačima potreba za zapošljavanjem koji nisu poštivali ovu odredbu. **U odnosu na 2006., broj onih koji poštuju ovu zakonsku odredbu dvostruko se povećao (na primjer, u rujnu 2006. bilo je svega 40% natječaja koji su poštivali ovu odredbu ZORS-a, u**

²⁶ Tablica 8. Nezaposlenost i zapošljavanje od 1989. do 2009. godine, vidi Prilog VI.

²⁷ Tablica 9. Zaposlene osobe s evidencije Zavoda po županijama, vrsti zaposlenja i spolu u 2008. i 2009. godini, vidi Prilog VI.

rujnu 2007. 70%, u rujnu 2008. 78%., a u rujnu 2009. 88%). Međutim, još uvijek postoje oglašivači koji krše ovu zakonsku odredbu.

1.6.1. OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/09-11): Pravobraniteljica je 7. travnja 2009. zaprimila pisanu pritužbu studenata M. N. i M. T. iz Z. u kojoj izražavaju svoje nezadovoljstvo načinom oglašavanja poslova u službi Student servisa zagrebačkog Studentskog centra. Pritužitelji navode kako se u oglasima za poslove koji se oglašavaju u Student servisu vrlo često izričito traže studentice, odnosno osobe ženskog spola, što studentima umanjuje priliku za pronalaženje studentskog posla i ostvarivanje zarade. Pritužitelji u svojoj pritužbi navode nekoliko konkretnih primjera takvih diskriminirajućih oglasa, te prilažu i foto-dokumentaciju koja dokazuje navode iz pritužbe. Nadalje izražavaju svoje mišljenje kako je služba Student servisa izravno odgovorna za takve nezakonite oglase jer ona zaprima, formulira i doručuje spomenute oglase prije oglašavanja.

PODUZETE MJERE: Uvidom u dokumentaciju pravobraniteljica je zaključila da oglasi navedeni u pritužbi krše odredbu čl. 13. st. 2. ZORS-a, koja propisuje da *prilikom oglašavanja potreba za zapošljavanjem u oglasu mora biti jasno istaknuto da se za oglašeno radno mjesto mogu javiti osobe oba spola*. Stoga je službi Student servisa uputila upozorenje da je dužna pravnim osobama koje preko Student servisa ugovaraju i oglašavaju poslove za studente i studentice skrenuti pozornost na odredbu čl. 13 st. 2. ZORS-a, te da odredbu ovog članka, kao pravna osoba, ima dužnost poštivati i Studentski centar, budući da aktivno sudjeluje u nastanku dijela oglasa za zapošljavanje.

ISHOD: Studentski servis dostavio je pravobraniteljici očitovanje u kojem navodi da je s upozorenjem upoznao sve djelatnike/ce Student servisa, a posebno one koji rade na zaprimanju i izdavanju poslova, te da će ubuduće u oglašavanju provoditi odredbu čl. 13 st. 2 ZORS-a.

1.6.2. OPIS SLUČAJA (PRS 03-05/09-15): Pravobraniteljica je 21. srpnja 2009. zaprimila dopis vijećnice i članice Povjerenstva za ravnopravnost spolova iz N. kojim u ime gradskog i županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova traži pomoć prilikom donošenja Statuta i Poslovnika gradskog vijeća grada N. jer su **nazivi radnih mjesta** u prijedlogu navedenih akata pisani u muškom rodu.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je Povjerenstvu uputila sljedeće mišljenje: tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave dužna su **u svim fazama donošenja i provedbe pravnih akata** ocjenjivati i vrednovati učinke tih akata na položaj žena, odnosno muškaraca, radi postizanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca.²⁸ Ravnopravnost spolova znači da su žene i muškarci, između ostalog, jednako prisutni u svim područjima javnog života, da imaju jednak

²⁸ čl 3. Zakona o ravnopravnosti spolova, NN 82/08. - dalje u tekstu: Zakon

status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava i jednaku korist od ostvarenih rezultata²⁹. To se odnosi i na zabranu diskriminacije u jeziku.

Stoga pravobraniteljica smatra da, sukladno načelima ravnopravnosti spolova, treba uvesti jezični standard za sadržaje svih pravnih akata, te u statutima, poslovnicima o radu predstavničkog i drugih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave za nazive funkcija koristiti načelnik/načelnica, gradonačelnik/gradonačelnica, župan/županica, vijećnik/vijećnica, član/članica, predsjednik/predsjednica i sl. Naime, da se ti i drugi nazivi trebaju pisati u muškom i ženskom rodu proizlazi iz i u suglasju je sa Zakonom i nema opravdanja, pa ni jezičnog, da se nazivi i opisi radnog mjesta, zanimanja, profesije i funkcije, još uvijek navode samo u muškom rodu. Pravobraniteljica je podsjetila na Izmjene i dopune Nacionalne klasifikacije zanimanja³⁰ kojom je, s ciljem postizanja jednakog statusa i mogućnosti u zapošljavanju žena, određena mjera da se zanimanja na svim razinama klasifikacije zanimanja iskažu ženskom i muškom inačicom naziva te je Državni zavod za statistiku kao nositelj izvršenja ove mjere objavio Nacionalnu klasifikaciju zanimanja s nazivima u muškom i ženskom rodu.

Upravo zbog svega navedenog donesen je Pravilnik o jedinstvenim standardima i mjerilima za određivanje naziva i opisa radnih mjesta u državnoj službi³¹ koji u članku 4. navodi: „*Kod donošenja rješenja o rasporedu na radno mjesto i drugih rješenja o pravima i obvezama državnih službenika koristi se naziv radnog mjesta u muškom ili ženskom rodu (npr. načelnik odjela/načelnica odjela, savjetnik/savjetnica).*“

ISHOD: Na temelju pravobraniteljičinog očitovanja, prihvaćeno je da se svi dokumenti grada N. izrade rodno osjetljivim jezikom.

1.6.3. OPIS SLUČAJA (PRS 10-01/09-01): Tvrtka H. L. d.o.o. uputila je pravobraniteljici upit kojim traži preporuku za ispravno navođenje **naziva radnih mjesta** u sistematizaciji radnih mjesta pozivajući se na činjenicu da su tvrtka u državnom vlasništvu, ali da ne spadaju pod regulativu koja se primjenjuje na javna poduzeća i državne službenike pa su u dvojbi trebaju li u sistematizaciji imenovati radna mjesta u oba spola, na primjer pisati kao naziv radnog mjesta – referent za radne odnose ili referent/referentica za radne odnose.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je tvrtki H. L. d. o. o. dostavila sljedeće mišljenje: Kao pravna osoba u državnom vlasništvu H. L. d.o.o. podliježe odredbama ZORS-a, što znači da su u konkretnom slučaju izrade nove sistematizacije radnih mjesta dužni, sukladno čl. 3. ZORS-a „*u svim fazama planiranja, donošenja i provedbe pravnih akata, odluka ili akcija, ocjenjivati i vrednovati učinke tih akata, odluka ili akcija na položaj žena, odnosno muškaraca, radi postizanja*

²⁹ (članak 5. Zakona)

³⁰ NN 124/08.

³¹ NN 116/07.

stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca“. Osim toga, sukladno čl. 14. st. 5. ZORS-a sve obrazovne ustanove, **kao i sve druge**, dužne su „*u sadržajima svjedodžbi, certifikata, licencija i diploma koristiti jezični standard, sukladno ovome Zakonu, navoditi strukovne kvalifikacije, zvanja i zanimanja u ženskom, odnosno muškom rodu, ovisno o spolu primatelja/primateljice dokumenta*“, što znači da će budući zaposlenici/zaposlenice H. L. d.o.o. u dokumentaciji o kvalifikaciji imati navedeno zanimanje u muškom odnosno u ženskom rodu. Također, Državni zavod za statistiku donio je novu Nacionalnu klasifikaciju zanimanja³² na temelju Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010.³³ kojom je, s ciljem postizanja jednakih mogućnosti zapošljavanja žena, određena mjera da se zanimanja na svim razinama klasifikacije zanimanja iskažu ženskom i muškom inačicom naziva. Nacionalna klasifikacija zanimanja sva radna mjesta koja nose naziv „referent“, navode i inačicom u ženskom rodu – „referentica“. Nadalje, u 2007. donesen je i Zakon o akademskim i stručnim nazivima i akademskom stupnju³⁴ koji sve akademske i stručne nazive navodi i u ženskom i u muškom rodu, a ZORS u čl. 13. st.2. propisuje da „*prilikom oglašavanja potrebe za zapošljavanjem u oglasu mora biti jasno istaknuto da se na oglašeno radno mjesto mogu javiti osobe oba spola*“.

Na temelju navedenih zakonskih odredbi o promicanju ravnopravnosti spolova kao temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, pravobraniteljica je dala preporuku da se u sistematizaciji radnih mjesta, kao i u ugovorima o radu, za naziv radnog mjesta koristi i ženski i muški rod. U konkretnom slučaju iz upita, naziv radnog mjesta je: referent/referentica za radne odnose, a u ugovorima o radu koristit će se naziv radnog mjesta u onom rodu u kojem je osoba s kojom se sklapa ugovor.

UPOZORENJA PRAVOBRANITELJICE

U 2009. Pravobraniteljica je, kao i prethodnih godina, pratila i analizirala oglašavanje potreba za zapošljavanjem u natječajima objavljenima u dnevnom nacionalnom i regionalnom tisku u svrhu provjere provedbe odredbe čl. 13. st. 2. ZORS-a.

Zbog nepoštivanja odredbe čl. 13. st. 2. ZORS-a, Pravobraniteljica je u 2009. uputila ukupno **102 upozorenja** državnim tijelima, tijelima lokalne i područne (regionalne) uprave i samouprave, obrazovnim i zdravstvenim ustanovama te drugim pravnim i fizičkim osobama.

³² NN 124/27. listopada 2008.

³³ NN 114/06.

³⁴ NN 107/2007.

ANALIZE OGLASA I NATJEČAJA ZA ZAPOŠLJAVANJE

U 2009. pravobraniteljica je provela **dvije analize**: jednu za **razdoblje od 1. do 31. svibnja 2009.**³⁵ i drugu za **razdoblje od 1. do 30. rujna 2009.**³⁶ Cjelovite analize provedene u 2009. i usporedba s analizama provedenim u 2008. nalaze se na službenim web stranicama pravobraniteljice www.prs.hr.

1.7. DRŽAVNI INSPEKTORAT - ANALIZA IZVJEŠĆA O RADU

Prema izvješću o radu inspektora rada Državnog inspektorata za razdoblje od 1. siječnja 2009. do 31. prosinca 2009. koje je na zahtjev pravobraniteljice dostavljen za potrebe ovog izvješća proizlazi:

Inspektori rada za radne odnose Državnog inspektorata obavili su tijekom 2009. godine ukupno 15.044 inspeksijska nadzora kojom prilikom su utvrdili da poslodavci s 1545 radnika nisu sklopili ugovor o radu u pisanom obliku, niti im je poslodavac prije početka rada uručio pisanu potvrdu o sklopljenom ugovoru o radu (od tog broja je 611 žena ili 40,0 %).

U istom razdoblju je utvrđeno da je ukupno 3437 radnika (od tog broja je 1841 žena ili 53,6 %) radilo u nezakonitom prekovremenom radu, da je ukupno 186 radnika (od tog broja su 164 žene ili 88,2 %) radilo u nezakonitom noćnom radu, te da je ukupno 715 radnika (od tog broja je 495 žena ili 69,2 %) bilo uskraćeno pravo na tjedni odmor.

Isto tako, utvrđeno je da poslodavci nisu 7.593 radnika (od tog broja je 2.939 žena ili 38,7 %) isplatili minimalnu plaću sukladno Zakonu o minimalnoj plaći (NN 67/08.).

Što se tiče ugovora o radu na određeno vrijeme, inspektori rada u 2009. godini utvrdili su 487 prekršaja zbog njihovog nezakonitog sklapanja, ali nemaju evidenciju po spolu.

Vezano za diskriminaciju osoba koje traže zaposlenje i zaposlenih osoba, navode da većina poslodavaca kod kojih nadzor nad provedbom propisa iz područja rada i zapošljavanja provodi ovo tijelo državne uprave nema zakonsku obvezu zapošljavati radnike putem natječaja niti prijavljivati potrebu za radnicima Hrvatskom zavodu za zapošljavanje. Isto tako navode da odredbe tada važećeg ZOR-a, koje su se odnosile na zabranu diskriminacije osoba koje traže zaposlenje i zaposlenih osoba, nisu bile prekršajno sankcionirane, pa stoga ovo tijelo državne uprave nije niti bilo ovlašteno izravno postupati u slučajevima moguće diskriminacije i utvrđivanja diskriminacijskih uvjeta za zapošljavanje, niti utvrđivati je li u konkretnom slučaju bilo diskriminacije ili ne. Međutim, odredbom čl. 5. ZOR-a bilo je propisano da osoba koja traži zaposlenje, ukoliko smatra da je poslodavac postupao na diskriminirajući način, može od

³⁵ na temelju svih natječaja za zapošljavanje, objavljenih u „Novom listu“, „Glasu Istre“, „Glasu Slavonije“, „Zadarskom listu“ i „Slobodnoj Dalmaciji“,

³⁶ na temelju svih natječaja objavljenih u „Jutarnjem listu“, „Večernjem listu“ i „Vjesniku“.

poslodavca sudskim putem zahtijevati naknadu štete po općim propisima obveznog prava, a radnik prema odredbama čl. 109. ZOR-a; a odredbom čl. 6. ZOR-a propisuje se da je, ako osoba koja traži zaposlenje odnosno radnik u slučaju spora iznese činjenice koje opravdavaju sumnju da je poslodavac postupio protivno odredbama čl. 2. ZOR-a, tj. na diskriminirajući način, na poslodavcu teret dokazivanja da nije bilo diskriminacije.

Tijekom 2009. godine bilo je zaprimljeno ukupno 13 pritužbi radnika zbog povrede dostojanstva na radnom mjestu, od toga 11 pritužbi žena (čl. 30. ZOR-a). U istom razdoblju je zaprimljeno ukupno 6 pritužbi vezano uz diskriminaciju (čl. 2. ZOR-a), a od toga su 2 pritužbe podnijele žene.

Zakonom o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08.), koji je stupio na snagu 1. siječnja 2009. godine, propisano je da poslove središnjeg tijela nadležnog za diskriminaciju obavlja pučki pravobranitelj. Državni inspektorat je, kao i tijela iz članka 8. navedenog Zakona, dužan prijaviti osnovanu sumnju na diskriminaciju pučkom pravobranitelju ili posebnim pravobraniteljima, uz pristanak osobe za koju postoji sumnja da je žrtva diskriminacije.

Tijekom 2009. godine, uz nadzor provedbe drugih propisa i poduzimanja propisanih mjera, inspektori rada za radne odnose su, među inim, temeljem odredbi čl. 58. Zakona o Državnom inspektoratu (NN 116/08. i 123/08., nastavno: ZDI), odnosno odredbi čl. 199. ZS-a, privremeno zabranili obavljanje djelatnosti u trajanju od 30 dana, odnosno dok ne otklone nedostatke, a u najkraćem trajanju od 30 dana, kod 707 poslodavca kod kojih su zatekli 415 radnika-stranca koji su nezakonito radili (321 nije imao radnu dozvolu, 24 nije imalo poslovnu dozvolu, a za 70 radnika-stranca poslodavac nije ishodio potvrdu policijske uprave o prijavi rada bez radne odnosno poslovne dozvole), 369 radnika (od tog broja je 170 žena ili 46,1 %) koji nisu bili zakonito prijavljeni na obvezno mirovinsko osiguranje, 385 radnika (od tog broja 183 su žene ili 47,5 %) koji nisu bili zakonito prijavljeni na obvezno zdravstveno osiguranje, 63 radnika (od tog broja 32 su žene ili 50, 8 %) koji nisu zakonito prijavljeni na obvezno mirovinsko i zdravstveno osiguranje (s prvim danom početka rada ili nisu bili prijavljeni na odgovarajuće radno vrijeme), 634 radnika (od tog broja 252 su žene ili 39,7) koji su nezakonito radili jer prije početka rada poslodavac s istima nije sklopio ugovor o radu ili im nije uručio pisanu potvrdu o sklopljenom ugovoru o radu. Zbog činjenice da su se poslodavci (272 poslodavca) odlučili na tzv. „otkup“ (umjesto zabrane rada pečaćenjem poslovnog prostora dostavili dokaz o uplati novčanog iznosa) tijekom 2009. godine, a sukladno odredbama Zakona o strancima i ZDI-a, po tom osnovu na propisani račun državnog proračuna uplaćeno je 9.900.000,00 kuna.

U Izvješću Državnog inspektorata o provedbi mjera Nacionalne populacijske politike za 2008. godinu, koje je pravobraniteljica također analizirala, navodi se:

Iz zaprimljenih izvješća svih područnih jedinica Državnog inspektorata proizlazi da je tijekom 2008. godine bilo zaprimljeno ukupno 25 pritužbi radnika zbog povrede dostojanstva na radnom mjestu, od toga 14 pritužbi žena, te ukupno 19 pritužbi vezanih uz diskriminaciju (čl. 2. ZOR-a), a od toga su 7 pritužbi podnijele žene. Od navedenih 19 pritužbi vezanih uz diskriminaciju, 1 je podnijela ženska osoba koja je tražila zaposlenje, dok se preostalih 18 odnosilo na pritužbe zaposlenih radnika, a od tog broja 6 pritužbi podnijele su žene.

Kad se usporede ovi podaci s podacima za 2009. godinu, jasno proizlazi da se broj pritužbi radnika/ca zbog povrede dostojanstva na radnom mjestu bitno smanjio u 2009. godini, kad ih je bilo 13 (u odnosu na 25 iz 2008.), kao broj i pritužbi vezano uz diskriminaciju (čl. 2. ZOR-a), kad ih je bilo 6 (u odnosu na 19 iz 2008. godine).

Isto tako proizlazi da žene u nešto većem broju podnose pritužbe zbog povrede dostojanstva na radnom mjestu, a da muškarci bitno više podnose pritužbe za diskriminaciju.

Pravobraniteljica smatra da mogući uzrok smanjenja ove vrste prijave Državnom inspektoratu leži u činjenici prevladavajućih ugovora o radu na određeno vrijeme, odnosno nesigurnosti zaposlenja jer praksa Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova koja proizlazi iz sadržaja pritužbi i razgovora s pritužiteljima/cama jasno ukazuje na tu mogućnost.

Temelj diskriminacije nije iskazan po spolu, kao ni prekršaji vezani za nezakonito sklapanje ugovora o radu na neodređeno vrijeme, pa pravobraniteljica preporučuje da Državni inspektorat ustroji evidencije i po tom osnovu.

1.8. KORISNICE/I NAKNADA ZA VRIJEME RODILJNIH I RODITELJSKIH POTPORA, ANALIZA PODATAKA HRVATSKOG ZAVODA ZA ZDRAVSTVENO OSIGURANJE

Pravobraniteljica je od Hrvatskog zavoda za zapošljavanje zatražila podatke o korisnicima/ama naknade za vrijeme roditeljskog i roditeljskog dopusta u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2009. godine.

Pozivajući se na odredbe Zakona o roditeljskim i roditeljskim potporama (NN 85/08.), pravobraniteljica je zatražila podatke o broju korisnika/ca naknade za: roditeljski dopust nakon proteka obveznog roditeljskog dopusta (čl. 12.) i roditeljski dopust (čl. 13. i 14.).

Naime, prema čl. 12., st. 2. Zakona o roditeljskim i roditeljskim potporama, *Zaposlena majka ili samozaposlena majka obvezno koristi roditeljski dopust 28 dana prije dana očekivanog poroda i koristi ga u neprekidnom trajanju do 42. dana poslije poroda (obvezni roditeljski dopust)*. Prema čl. 12. st. 5. istog Zakona, *nakon proteka obveznog roditeljskog dopusta iz stavka 2. ovoga članka, ako*

se roditelji tako sporazumiju, pravo na roditeljski dopust do navršenih 6 mjeseci života djeteta može koristiti djetetov otac.

Također, prema čl. 13. st. 1 Zakona o roditeljskim potporama, **Zaposleni roditelj ili samozaposleni roditelj, nakon protoka roditeljskog dopusta iz članka 12. ovoga Zakona, ima pravo na roditeljski dopust**, prema st. 2. istog članka *Zaposleni roditelj ili samozaposleni roditelj može koristiti roditeljski dopust do osme godine života djeteta na način i u trajanju propisanom člankom 14. ovoga Zakona*, a prema st. 3. **Pravo na roditeljski dopust osobno je pravo oba zaposlena roditelja ili samozaposlena roditelja i koriste ga, u pravilu, u jednakom dijelu, ako ovim Zakonom nije drugačije propisano.**

Čl. 14. st. 1 istog Zakona propisuje da *Zaposleni roditelj ili samozaposleni roditelj po isteku roditeljskog dopusta iz članka 12. ovoga Zakona ima pravo na roditeljski dopust u trajanju od 6 ili 30 mjeseci, ovisno o broju rodene djece i načinu njegova korištenja.*

Stoga je pravobraniteljica od HZZO-a zatražila da se podaci o korisnicama/ima naknada za vrijeme roditeljskih i roditeljskih potpora **iskažu po spolu.**

Uz tražene podatke o korisnicama/ima naknada za vrijeme roditeljskih i roditeljskih potpora iskazane po spolu, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje uputio je pravobraniteljici i popratno očitovanje u kojem se navodi da su, budući da je Zakon o roditeljskim potporama (NN 85/08. i 110/08) stupio na snagu 1. siječnja 2009. godine, u evidenciji korisnica/ika prava na roditeljske i roditeljske potpore u 2009. godini uvršteni i zatečeni slučajevi korisnika koji su predmetna prava započeli koristiti po propisima koji su bili na snazi prije 1. siječnja 2009. godine. S tim u vezi, HZZO napominje da se po prethodno važećim propisima nije razlikovalo pravo na obvezni roditeljski dopust (do 43. dana nakon poroda) i pravo na roditeljski dopust (nakon 43. dana od poroda), već je period do 6. mjeseca djetetova života bio pokriven pravom na obvezni roditeljski dopust (članak 66. tada važećeg Zakona o radu (NN 137/04.)). Također se napominje da su „dodatni“ roditeljski dopusti (do prve, odnosno treće godine života djeteta) započeti u 2008. godini uneseni u evidenciju pod „starim“ nazivljem.

S tim u vezi, potrebno je imati na umu da prilikom unošenja podataka u evidenciju korisnika predmetnih prava, postoje minimalna (gotovo zanemariva) odstupanja radi navedenog, poradi slučajeva kad je korištenje predmetnog prava započelo u 2008. godini, a nastavljeno je u 2009. godini.

Traženi podaci predočeni su u tablici 12. koja slijedi.

Tablica 12: IZVJEŠTAJ O PRIVREMENOJ NESPOSOBNOSTI - SPRIJEČENOSTI ZA RAD OSIGURANIKA ZA RAZDOBLJE OD 1. siječnja do 31. prosinca 2009.

0	1	OSIGURANICI				UKUPNO
		MUŠKARCI		ŽENE		
		SLUČAJEVI	%	SLUČAJEVI	%	SLUČAJEVI (2+4)
		2		4		6

13.	H1	Trudnoća i obavezni porodni dopust	34	0,1	34.455	99,9	34.489
-----	----	------------------------------------	----	-----	--------	------	--------

1.	H11	Rodiljni od 43. dana	146	0,5	26.997	99,5	27.143
2.	H12	Rad s polovicom punog radnog vremena (RPPRV-Rodiljni)	1	11,1	8	88,9	9
3.	H13	Produženi rodiljni dopust za ranije rođeno dijete	9	1,1	838	98,9	847
4.	H1S	Rodiljni dopust za slučaj smrti djeteta	0	0,0	123	100,0	123
5.	H7S	Roditeljski dopust za slučaj smrti djeteta	0	0,0	8	100,0	8
6.	H21	Dodatni porodiljni dopust (do 1. god.života djeteta)	74	2,6	2.764	97,4	2.838
7.	H22	Porodiljni dopust - dodatni (od 1.do 3. godine života djeteta)	27	4,2	614	95,8	641
8.	H3	Porodiljni dopust - skraćeno radno vrijeme	1	7,1	13	92,9	14
9.	H4	Usvojiteljski/posvojiteljski dopust	1	25,0	3	75,0	4
	H40						
	H41						
	H42						
10.	H6	Porodiljni dopust-skraćeno radno vrijeme do 3 godine života djeteta	0	0,0	4	100,0	4
11.	H71	Roditeljski dopust do 180 dana	731	2,5	28.729	97,5	29.460
12.	H72	Roditeljski dopust od 181 do 900 dana	182	3,3	5.378	96,7	5.560
13.	H73	Rad s polovicom punog radnog vremena (RPPRV) do 180 dana	8	7,3	102	92,7	110
14.	H74	Rad s polovicom punog radnog vremena (RPPRV) od 181-900 dana	8	9,4	77	90,6	85
15.	H75	Dopust za njegu djeteta sa težim smetnjama u razvoju	81	3,6	2.152	96,4	2.233
16.	H75Z	Dopust za zatečene za njegu djeteta sa težim smetanjama u razvoju do 7. godine	151	3,4	4.236	96,6	4.387

17.	H76	Rad u SRV zbog pojačane njege djeteta do 3. god.života	1	33,3	2	66,7	3
18.	H77	SRV do 8. g.života djeteta s težim smetnjama u razvoju	72	8,8	745	91,2	817
19.	H78	SRV od 8. do 18. g.života djeteta s težim smetnjama u razvoju	190	8,6	2.024	91,4	2.214
20.	H79	SRV od 18. g.života djeteta s težim smetnjama u razvoju	65	8,8	677	91,2	742
21.	H7A	Dodatnih 60 dana jer je otac koristio 90 dana roditeljskog dopusta	304	94,7	17	5,3	321
22.	H7B	Dodatnih 60 dana RPPRV jer je otac koristio 90 dana roditeljskog dopusta	3	100,0	0	0,0	3

Iz dostavljenih podataka razvidno je da još uvijek vrlo malo očeva koristi pravo na roditeljski dopust, uređen Zakonom o roditeljskim potporama. Naime, 2008. godine donesen je **Zakon o roditeljskim potporama** (NN 85/08.) radi zaštite materinstva, njege novorođenog djeteta i podizanja novorođenog djeteta, kao i usklađenja obiteljskog i poslovnog života. Zakon je stupio na snagu 1. siječnja 2009., osim članka 8. koji stupa na snagu na dan prijama Republike Hrvatske u Europsku uniju.

Do 42 dana života djeteta roditeljski dopust obvezno koristi majka, a nakon toga roditeljski dopust može koristiti otac. Novost je da se pravo na roditeljski dopust i roditeljske potpore utvrđuje **kao osobno pravo oba roditelja**. Ako to pravo koristi samo jedan roditelj, o tome trebaju oba roditelja dati pisanu suglasnost.

Prema dostavljenim podacima, **roditeljski dopust od 43. dana života djeteta koristilo je tek 0,6% očeva**, odnosno 146 očeva u odnosu na 26.997 majki koje su koristile taj dopust.

Produženi roditeljski dopust za ranije rođeno dijete koristilo je 1,1% očeva, odnosno 9 očeva, u odnosu na 838 majki koje su ga koristile.

Situacija je slična **i kod dodatnog roditeljskog dopusta** (do 1. godine života djeteta), koji je u ukupnom postotku korištenja dopusta **koristilo tek 2,6% očeva**, te **kod dodatnog roditeljskog dopusta** od 1. do 3. godine života djeteta, **koji je koristilo 4,2% očeva**. Nešto veći postotak očeva nalazimo u primjerima korištenja dopusta pojačane njege djeteta do 3. godine života (33,3% očeva), dopusta do 8. godine života djeteta s težim smetnjama u razvoju (8,8%), dopusta od 8. do 18. godine života djeteta s težim smetnjama u razvoju (8,6%), te dopusta od 18. godine života djeteta s težim smetnjama u razvoju (8,8%).

Zaključak: Iako je Zakon o roditeljskim potporama uređen u skladu s promicanjem ravnopravne podjele roditeljske odgovornosti, odnosno iako taj Zakon **pravo na roditeljski**

dopust i roditeljske potpore utvrđuje kao osobno pravo oba roditelja, **u praksi ta prava najčešće koriste majke.**

U Nacionalnoj politici za promicanje ravnopravnosti spolova 2006. – 2010. mjerom 2.5.1. utvrđena je potreba provođenja medijskih kampanji za poticanje jednake raspodjele kućanskih i obiteljskih poslova te ravnopravnu podjelu roditeljske odgovornosti za skrb o djeci, uključujući promociju korištenja roditeljskog dopusta od strane očeva radi aktivnijeg uključivanja žena na tržište rada i povećanja broja očeva koji koriste roditeljski dopust – **no brojke pokazuju da stvarna ravnopravnost u tom području tek treba zaživjeti u praksi.**

2. OBITELJ

2.1. NASILJE U OBITELJI

Hrvatski sabor je 30. listopada 2009. donio novi Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 137/09.) koji, pored tjelesnog, psihičkog i spolnog nasilja, kao oblik nasilja uvodi i ekonomsko nasilje³⁷, pooštrene su kazne i proširen krug osoba koje spadaju u obitelj.

I u 2009. pravobraniteljica je pratila rad policije i centara za socijalnu skrb vezano za provedbu Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji u zaštiti žrtava obiteljskog nasilja.

Zasnivajući svoju ocjenu rada policije na temelju postupanja po pritužbama koje je zaprimila u 2009. godini, pravobraniteljica smatra da je policija uglavnom poduzimala sve potrebne i propisane radnje i mjere zaštite žrtava. Pritužbe na rad policije podnose se iz uvjerenja žrtava nasilja da nisu zaštićeni/e od obiteljskog nasilja, ali ishod ispitnog postupka koji je provela pravobraniteljica pokazuje da to najvećim dijelom proizlazi iz nedostatka informacija o tome što se dogodilo nakon intervencije policije ili iz nezadovoljstva pritužitelja/ica sudskom odlukom (što nije u nadležnosti pravobraniteljice).

Policija se odaziva na svaki zahtjev za intervencijom i koristi mjere za koje je ovlaštena. Tako je u 2009. godini policija predložila izricanje sveukupno 11.752 zaštitne mjere, što je za 19,5% više u odnosu na 2008. godinu, kad je predloženo izricanje 9833 zaštitne mjere, a ulažu i više žalbi na sudske odluke nego ranijih godina.

Svaki propust na koji su upozoreni u konkretnim slučajevima iz pritužbi upućenih pravobraniteljici, nastojali su odmah ispraviti. Ono što manjka su dodatne edukacije, oprema i ekipiranje timova koji izlaze na intervencije policajkama. Broj slučajeva u kojima su policijski službenici/e, koji su bili upućeni na mjesto događaja, bili osobe različitog spola je **približno 2100 intervencija**, međutim ne raspolaže se točnim brojem.

Pritužbe na rad policije nisu vezane za nepostojanje zaštite žrtava nasilja u trenutku ili neposredno nakon počinjenog tj. prijavljenog nasilja, budući da se policija odaziva na svaki poziv.

Pravobraniteljica smatra da bi se broj pritužbi na rad policije smanjio kad bi žrtve bile upoznate s rezultatima podnesenih prijava pa bi policija trebala detaljno informirati žrtve o tome što je poduzela.

³⁷ “- ekonomsko nasilje pod kojim se podrazumijeva oštećenje ili uništenje osobne i zajedničke imovine ili zabrana ili onemogućavanje korištenja osobne i zajedničke imovine ili pokušaj da se to učini te oduzimanje prava ili zabrana raspolaganja osobnim prihodima ili imovinom stečenom osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja ili rada, prisiljavanje na ekonomsku ovisnost, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i skrb o djeci ili drugim uzdržavanim članovima zajedničkog kućanstva”, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 137/09.

Naime, temeljem Protokola o postupanju u slučajevima obiteljskog nasilja, tijekom postupanja policijski službenici/e dužni su na primjeren i jasan način upoznati žrtvu nasilja s njezinim zakonskim pravima, posebno zaštitnim mjerama i uvjetima njihovog izricanja i primjene, te mjerama i radnjama koje će u daljnjem postupanju policija poduzeti protiv počinitelja nasilja, a koje su osobito važne za zaštitu njezine sigurnosti (npr. o privođenju počinitelja u prostor policije, određivanju i trajanju mjere zadržavanja, prepratima prekršajnom ili istražnom sucu s prijedlogom za zadržavanje, odnosno određivanju pritvora, o puštanju počinitelja odmah nakon poduzetog ispitivanja od strane prekršajnog ili istražnog suca...). Međutim, pritužitelji/ce koji/e se obraćaju pravobraniteljici često nemaju saznanja o tim bitnim okolnostima pa podnose pritužbe.

Psihosocijalni tretman je terapija koju polaze i žene i muškarci, usmjerena na prevenciju budućeg nasilja te mjera za koju policija najčešće predlaže sudovima da je izreknu (5471 u 2009.), međutim, nemamo dovoljno stručnjaka/kinja koji bi ju mogli provoditi i tretman nije uvijek dostupan u mjestima izvan Zagreba.

Stoga i dalje stoji ocjena iznesena u obrazloženju konačnog Prijedloga zakona o zaštiti od nasilja u obitelji da se mjera obveznog psihosocijalnog tretmana ne može provesti na odgovarajući način iz razloga što je za njezinu primjenu „*potrebno osigurati niz pretpostavki među kojima je ključno osiguranje odgovarajućeg stručnog kadra i institucija, koji kronično nedostaje*“.

Međutim, očito je da se njihov broj, kao i broj mjesta u kojima se terapija provodi, svake godine povećava. Izobrazbu stručnjaka/inja za psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji je 2009. godine završilo 59 novih stručnjaka/inja iz 17 županija.

Izuzetno zabrinjavajući su podaci MUP-a koji pokazuju da se drastično povećao broj žena žrtava ubojstava koje su ubijene od strane članova njihovih obitelji. U 2008. bilo je 11 takvih slučajeva, dok je u 2009. godini čak 21 žena ubijena od člana obitelji. Ako taj podatak stavimo u kontekst da je broj svih ubojstava u 2009. iznosio 49 (što je smanjenje u odnosu na 2008. kada je iznosio 67) onda je krajnje alarmantna činjenica da je čak 21 žena ubijena od strane člana obitelji (ili 43% svih žrtava ubojstava su žene ubijene od strane člana obitelji). Stoga je učinkovito djelovanje na prevenciji obiteljskog nasilja hitno i nužno.

Na lokalnoj razini ne radi se dovoljno na osvješćivanju problema obiteljskog nasilja kao problema zajednice. Previše se toga prepušta rješavanju na nacionalnoj razini, a premalo je angažmana samih lokalnih zajednica.

Prava iz Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći se ne koriste dovoljno, o čemu pravobraniteljica često saznaje iz pritužbi, kao i iz osobnog kontakta s pritužiteljima/cama. U svakom slučaju,

trebalo bi puno više informirati javnost o mogućnostima koje pruža Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći. Međutim, te informacije mogu im pomoći u rješavanju problema koji nastaju kao posljedica obiteljskog nasilja, kao što je razvod i dioba bračne stečevine, ali im ne pružaju pomoć u zastupanju pred sudom u slučajevima obiteljskog nasilja. Naime, žrtvama obiteljskog nasilja se prema Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći ne osigurava besplatna pravna pomoć u kaznenim odnosno prekršajnim postupcima, jer se za ta kaznena odnosno prekršajna kaznena djela počinitelje goni po službenoj dužnosti, a kazneni odnosno prekršajni progon preuzima državno odvjetništvo odnosno policija. Dakle, pred sudovima nastupaju bez odvjetnika/ca, a to pojačava osjećaj nezaštićenosti i pridonosi njihovoj neinformiranosti o tijeku i ishodu postupka. Vrlo često nemaju nikakva saznanja da li je i kakve zaštitne mjere policija predložila sudu da ih izrekne počiniteljima/cama obiteljskog nasilja.

U 2009. 28,3% pritužbi pravobraniteljice odnosilo se na nasilje u obitelji, a podnosile su ih najvećim dijelom žene. Počinitelji/ce obiteljskog nasilja bili su bračni i izvanbračni supružnici, ali i drugi članovi obitelji (brat, otac, svekar, sin).

Budući da sadržaj pritužbi, kao i razgovori u Uredu pravobraniteljice, ukazuju na to da obiteljsko nasilje traje dulje vremensko razdoblje dok se žrtva odluči podnijeti prvu prijavu, uglavnom zbog straha za vlastitu sigurnost, za pretpostaviti je da i dalje ima puno neprijavljenih slučajeva obiteljskog nasilja.

Centri za socijalnu skrb i policija bitno bolje surađuju nego prijašnjih godina u slučajevima obiteljskog nasilja, a Centri više koriste zakonske ovlasti u takvim slučajevima, pa se i broj pritužbi s tog osnova smanjio.

Tijekom 2009. pravobraniteljica je izdala i nekoliko upozorenja i preporuka centrima za socijalnu skrb u slučajevima kad je ustanovila da nisu poduzeli sve radnje i mjere zaštite žrtava nasilja, odnosno da nisu postupali u skladu s Protokolom.

Osim toga, već početkom 2009. godine pravobraniteljica je sve centre za socijalnu skrb posebnim dopisom upozorila da su joj po novom Zakonu o ravnopravnosti spolova dužni dostavljati izvješća i dokumentaciju pod prijetnjom sankcija, upravo zbog toga da se u 2009. godini smanji broj kršenja ove zakonske odredbe. Unatoč tome postoje slučajevi kad se to ne čini ni u zakonskom roku, niti po požurnicama, niti nakon obavješćavanja resornog ministarstva, iako je rok za dostavu

po novom Zakonu produžen na 30 dana (umjesto ranijih 15), što utječe na statistiku riješenih predmeta.

Ured pravobraniteljice postupajući po pritužbama redovito informira pritužitelje/ice o pravima prema Protokolu, Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći i svim drugim pravima vezanim za njihove različite probleme, kojima je jedan od uzroka i obiteljsko nasilje. Naime, velik je broj pritužbi koje se ne odnose izravno na obiteljsko nasilje, ali ih pritužitelji/ce doživljavaju, a često to i jesu, posljedicom obiteljskog nasilja, kao što su stambeni problemi, nezaposlenost i siromaštvo. Stoga je i veliki broj pritužbi neutemeljen jer ne potvrđuje zakazivanje u sustavu zaštite u području obiteljskog nasilja, ali ukazuje na potrebu snažnijeg osnaživanja žrtava nasilja i davanja podrške njihovim naporima da izađu iz kruga nasilja. U suprotnom oni/e doista nemaju iste mogućnosti kao osobe koji nisu izložene tom nasilju, a to se očituje, između ostalog, i u izostanku s posla zbog liječenja posljedica nasilja i smanjenoj učinkovitosti na poslu, što ih čini manje poželjnom radnom snagom.

Neke pritužbe su pravobraniteljici podnesene zbog nezadovoljstva sudskim odlukama pa je pravobraniteljica informirala pritužitelje/ice da nije nadležna za odluke sudova, ali je u slučajevima pritužbi na dugotrajnost sudskog postupka prosljeđivala pritužbe na postupanje Ministarstvu pravosuđa.

Zaključno treba istaknuti da se broj prijavljenog nasilja povećao u odnosu na 2008. godinu, što bez obzira na moguće uzroke nije dobar podatak i ukazuje na nužnost da se u budućnosti naperi na suzbijanju obiteljskog nasilja bitno više fokusiraju na prevenciju nego što se do sada činilo. Osim toga, broj prijavljenih žena se povećao, ali nema saznanja ni za žene ni za muškarce za koje vidove nasilja. Takvih saznanja neće ni biti jer kod donošenja Zakona o zaštiti od obiteljskog nasilja nije prihvaćen zahtjev pravobraniteljice da se odredba kojom se definira nasilje koncipira na način koji će u procesu prijavljivanja omogućiti precizno prijavljivanje baš određenog oblika nasilja (verbalno, ekonomsko, fizičko...) da bi precizno statistički moglo biti praćeno. Dakle, da se prijavljuje i po određenom stavku zakona koji se odnosi na određene oblike nasilja, a ne samo prema članku zakona. Ovako, i nadalje nećemo imati podatke koji bi nam govorili koja vrsta nasilja se najviše prijavljuje, i to po spolu, te shodno tome nećemo moći kreirati mjere protiv određene vrste nasilja.

2.2. POLICIJSKI STATISTIČKI PODACI O NASILJU U OBITELJI

Ravnateljstvo policije je dostavilo je pravobraniteljici podatke o prekršajima i kaznenim djelima koji se odnose na nasilje u obitelji, za vremensko razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2009. godine:

- ***Prikaz stanja i kretanja broja zaprimljenih intervencija i poduzetih mjera i radnji***

U razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2009. godine zaprimljeno je 18.951 zahtjeva građana/ki za pružanjem policijske intervencije radi zaštite od nasilja u obitelji, što je za 12,2% više u odnosu na 2008. godinu, kad je zatraženo 16.885 intervencija;

- u cilju zaštite žrtve, a zbog postojanja bojazni od nastavljanja nasilja, protiv 7802 osoba izrečena je i provedena mjera zadržavanja u prostoru policije, što je za 16,3% slučajeva više nego u 2008. godini, kad je izrečeno 6706 mjera zadržavanja;

- zbog prekršaja počinjenog nasiljem u obitelji prekršajno je prijavljeno 16.496 osoba, što je za 2% više u odnosu na 2008. godinu, kad je prekršajno prijavljeno 16.169 osoba;

- tijekom 2009. godine evidentirano je 1400 kaznenih djela Nasilničkog ponašanja u obitelji iz čl. 215. a Kaznenog zakona, što u odnosu na 2008. godinu, kad je evidentirano 1647 kaznenih djela, predstavlja pad za 15%;

- u 2009. godini policija je sucima nadležnih prekršajnih sudova predložila izricanje sveukupno 11.752 zaštitne mjere, što je za 19,5% više u odnosu na 2008. godinu, kad je predloženo izricanje 9833 zaštitne mjere;

- od 11.752 predloženih zaštitnih mjera, policija je tijekom 2009. godine provela 647 zaštitnih mjera koje su joj sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji stavljene u djelokrug rada, što predstavlja povećanje od 38,8% u odnosu na 2008. godinu, kad je policija provela 466 takvih zaštitnih mjera.

- ***Primjena odredbe članka 4. Zakona o zaštiti nasilja u obitelji***

Raščlambom podataka koji se odnose isključivo na prekršaj Nasilničkog ponašanja u obitelji, razvidno je da je policija u razdoblju od **1. siječnja do 31. prosinca 2009. godine** u Republici Hrvatskoj prekršajno prijavila 16.496 počinitelja nasilničkog ponašanja u obitelji, od kojih je 7872 ili 47,7% privedeno prekršajnom sucu, dok je sukladno članku 134. i 137. Prekršajnog zakona, 7802 ili 47,3% osoba zadržano u prostorima redarstvenih vlasti.

Od strane redarstvenih vlasti podnesene su 133 žalbe na doneseno rješenje suca za prekršaje, što predstavlja povećanje od 41,5% u odnosu na 2008. godinu, kad su podnesene 94 žalbe. Počinjenim prekršajem nasilja u obitelji zbog kojeg je počinitelj prekršajno prijavljen, oštećeno je ukupno

22.140 osoba od kojih su 4862 ili 22% maloljetne osobe (od čega je 3050 djece), te 17.338 punoljetnih osoba, od čega su 11.852 ili 68,4% odrasle žene.

Prema spolu oštećenih, 14.278 osoba je ženskog spola (maloljetnih osoba ženskog spola i punoljetnih žena) ili 64,5% od ukupnog broja oštećenih nasilničkim ponašanjem u obitelji. Ukoliko promatramo odnos počinitelj – žrtva, u 2009. godini najčešći počinitelji nasilničkog ponašanja u obitelji bili su: u 6342 ili 28,6% slučajeva suprug nad suprugom, u 4210 ili 19% slučajeva otac, u 2590 ili 11,7% slučajeva sin nad roditeljem, u 1231 ili 5,6% slučajeva izvanbračni muž nad ženom, u 1070 ili 4,8% slučajeva žena nad mužem itd.

- ***Zaštitne mjere uz primjenu odredbi Prekršajnog zakona i Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji***

U razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2009. godine povodom nasilja u obitelji policija je predložila Prekršajnim sudovima izricanje 11.752 zaštitne mjere, i to:

- 5471 – ZM obveznog psihosocijalnog tretmana;
- 1099 – ZM zabrane približavanja žrtvi nasilja;
- 403 – ZM zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju;
- 486 – ZM udaljenja iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora;
- 10 – ZM osiguranja zaštite osobe izložene nasilju;
- 3863 – ZM obveznog liječenja od ovisnosti;
- 420 – ZM oduzimanja predmeta koji je namijenjen ili uporabljen u počinjenju prekršaja.

Od 11.752 predložene zaštitne mjere, policija je provela 647 zaštitnih mjera koje su joj sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji stavljene u djelokrug rada, i to:

- 388 – ZM zabrane približavanja žrtvi nasilja;
- 35 – ZM zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju;
- 164 – ZM udaljenja iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora.
- ***Primjena odredbe članka 215 a. Kaznenog zakona „Nasilničko ponašanje u obitelji“***

Analizom podataka koji se odnose na počinjeno kazneno djelo Nasilničko ponašanje u obitelji iz čl. 215 a. Kaznenog zakona u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2009. godine, policija je otkrila i kazneno prijavila 482 osobe zbog počinjenih 1400 kaznenih djela. Navedenim kaznenim djelima ukupno je oštećeno 1485 osoba, od čega je 1161 oštećena osoba ženskog spola, što predstavlja udio od 78,1% u ukupnom broju oštećenih osoba. S obzirom na dob oštećenih, 99 ili 6,7% svih oštećenih ovim kaznenim djelom su djeca i maloljetne osobe.

UBOJSTVA I POKUŠAJI UBOJSTAVA POČINJENI UNUTAR OBITELJI

U razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2009. godine na razini MUP-a RH zabilježeno je ukupno 49 kaznenih djela ubojstva i 153 pokušaja ubojstva.

Od tog broja u navedenom razdoblju 28 kaznenih djela ubojstva počinjeno je među članovima obitelji. S obzirom na odnos prema žrtvi, struktura počinitelja ovih kaznenih djela je sljedeća: u 13 slučajeva počinitelj je suprug žrtve, u 4 slučaja počinitelj je sin, u 3 slučaja počinitelj je otac, u po 1 slučaju počiniteljice su supruga i kći, dok je u 6 slučajeva počinitelj netko od članova uže obitelji (tetak, stric i sl.).

S obzirom na spol, struktura 28 žrtava kaznenog djela Ubojstvo je sljedeća: 21 oštećena osoba je ženskog spola, a 7 oštećenih osoba je muškog spola.

U istom razdoblju, od ukupno 153 ubojstva u pokušaju, 12 pokušaja ubojstava bilo je između članova obitelji. Odnos počinitelja prema žrtvi je sljedeći: u 2 slučaja počinitelj je suprug žrtve, u 2 slučaja počinitelj je izvanbračni suprug žrtve, u 2 slučaja počiniteljica je supruga žrtve, u 2 slučaja počinitelj je otac žrtve, u po 1 slučaju počinitelj je sin, brat, bivša supruga i stric žrtve.

S obzirom na spol, struktura 12 žrtava ubojstava u pokušaju je sljedeća: 7 oštećenih osoba je muškog spola, a 5 oštećenih osoba je ženskog spola.

U tablicama 13³⁸ i 14³⁹ prikazani su podaci o prekršajima i kaznenim djelima, razvrstani po policijskim upravama, koji se odnose na nasilje u obitelji, za vremensko razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2009. godine.

2.3. PRITUŽBE UPUĆENE PRAVOBRANITELJICI

2.3.1. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/09-25): Pravobraniteljici se obratila B. M. iz Z., s pritužbom da joj kao žrtvi nasilja u obitelji nije pružena odgovarajuća zaštita. Pritužiteljica navodi da je žrtva dugogodišnjeg nasilja u obitelji od strane njezinog brata B. M., te da se pretežito radi o psihičkim oblicima nasilja, kao što su prijetnje, uvrede i sl. Dana 9. svibnja 2009. godine prijavila je u Policijskoj postaji Č. nasilničko ponašanje brata, nakon čega je policija privela brata i podnijela optužni prijedlog protiv njega zbog nasilja u obitelji. Međutim, pritužiteljica tvrdi da je kod razgovora s policijskom službenicom, koji se odvijao u hodniku policijske zgrade, imala namjeru opisati i raniju izloženost nasilju u obitelji, odnosno trajanje i kontinuitet nasilja u obitelji, ali da joj

³⁸ Tablica 13. Podaci o zabilježenim prekršajima iz članka 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, vidi Prilog VI.

³⁹ Tablica 14. Podaci o zabilježenim kaznenim djelima iz članka 215a Kaznenog zakona, vidi Prilog VI.

je policijska službenica rekla da može opisati samo aktualni događaj koji je prijavila. Također, pritužiteljica tvrdi da nije imala mogućnost ni reći da joj prijete opasnost od njezinog brata zbog njegove duševne bolesti, a svi ti podaci mogli su utjecati na učinkovitiju policijsku i pravosudnu zaštitu. Navodi i da je nasilju od strane njezinog brata izložen i njihov 81-godišnji otac.

Pritužiteljica također navodi da nije bila obaviještena je li policija protiv njezinog brata predložila izricanje zaštitnih mjera, a smatra da je za to bilo razloga s obzirom da i nadalje živi u strahu.

PODUZETE MJERE: Nakon uvida u izvješće Ravnateljstva policije, pravobraniteljica je ustanovila da je iz izvješća razvidno da su navodi pritužiteljice utemeljeni u dijelu kad tvrdi da nije imala mogućnosti u potpunosti dati obavijesti o okolnostima koje se tiču trajanja, kontinuiteta i oblika eventualnog ranijeg nasilja u obitelji počinjenog na njezinu štetu od strane brata, a što nije u skladu s Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. Pravobraniteljica je Upravi kriminalističke policije uputila **upozorenje** da je potrebno dosljedno provoditi Protokol i dala **preporuku** da ubuduće u svim sličnim slučajevima poduzimaju odgovarajuće radnje i mjere koje će omogućiti zaštitu žrtve u slučaju nasilja u obitelji sukladno odredbama navedenog Protokola i Zakona.

ISHOD: Ravnateljstvo policije u svezi toga zatražilo je od Policijske uprave zagrebačke dodatnu edukaciju policijskih službenika kako bi nadalje dosljedno i potpuno primjenjivali navedeni Protokol. Isto tako, policijski službenici II. Policijske postaje Z. proveli su policijske izvide radi utvrđivanja eventualnog postojanja elemenata kaznenog dijela „Nasilničko ponašanje u obitelji“ iz članka 215. a Kaznenog zakona te su Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu prosljedili Posebno izvješće na daljnju državno-odvjetničku odluku.

2.3.2. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/09-45): Pravobraniteljici se obratila V. M. Iz P. radi zaštite od nasilja u obitelji i radi pritužbe na rad djelatnika nadležne policijske postaje, koji povodom prijave nasilja, prema njezinim navodima, nisu poduzeli odgovarajuće mjere zaštite.

Pritužiteljica navodi da je bivši suprug S. S. sustavno fizički, psihički i verbalno maltretira, da joj neprestano upućuje prijetnje, te da takvo ponašanje pokazuje i pred zajedničkom ml. djecom koja žive s njom. Nadalje navodi kako je nakon jednog fizičkog napada bivšeg supruga prijavila nasilje u policijskoj postaji u P., da je djelatnik policije njezinu izjavu zapisao u notes, te nakon toga pozvao bivšeg supruga na razgovor. Nakon što je bivši suprug sve zanijekao, prijava nije ni evidentirana.

Osim toga, pritužiteljica navodi kako se na nasilje drugi put požalila u policijskoj upravi u V., gospođi A. B. koja joj je obećala pomoć, ali joj nije poznat rezultat te prijave.

Pritužiteljica nadalje navodi kako više ne može živjeti u strahu, kako se boji bivšeg supruga i njegovih prijatelja, te kako želi pomoć nadležnih institucija koje trebaju poduzeti mjere za zaustavljanje i sankcioniranje nasilja.

PODUZETE MJERE: Nakon razmatranja navoda iz pritužbe i iz dostavljenih izvješća te uvida u raspoloživu dokumentaciju, pravobraniteljica je zaključila da su se u konkretnom slučaju u postupanju policije dogodili neki propusti.

Iz izvješća policije razvidno je da je pritužiteljica 4. svibnja 2009. pristupila u službene prostorije Policijske postaje P. te prijavila bivšeg supruga S. S. zbog fizičkog i verbalnog nasilja od 3. svibnja 2009. Policijski službenici Policijske postaje P. nakon provedenih izvida nisu utvrdili elemente prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji.

23. kolovoza 2009. godine, u službene prostorije Policijske postaje P. pristupio je bivši suprug S. S., navodeći da se u njegovoj kući nalazi nepoznata muška osoba. Policijski službenici koji su upućeni na mjesto događaja utvrdili su da se u kući nalazi M. S. s kojim pritužiteljica živi u izvanbračnoj zajednici. Nakon pružene intervencije nisu utvrđeni elementi prekršaja niti kaznenog djela.

11. rujna 2009. pritužiteljica je pristupila u službene prostorije Odjela kriminalističke policije Policijske uprave V.-P. te prijavila bivšeg supruga za zlostavljanje. Nakon provedenih izvida utvrđeno je da se bivši suprug nasilnički ponašao te je protiv njega Prekršajnom sudu u P. podnesen optužni prijedlog zbog prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji opisanog u članku 18. st. 3. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.

U policijskom izvješću se napominje da je, s ciljem ocjene zakonitosti postupanja policijskih službenika koji su pružili intervenciju 4. svibnja 2009. godine temeljem dojave pritužiteljice, sa zahtjevom pravobraniteljice od 30. listopada 2009., upoznat i Ured načelnika Policijske uprave V.-P. Poduzetim je utvrđeno da policijski službenici koji su upućeni na intervenciju 4. svibnja 2009., u konkretnom slučaju nisu poduzeli odgovarajuće mjere te s dovoljno pažnje provjerili navode pritužiteljice o nasilju u obitelji.

U izvješću se nadalje navodi da je Ured načelnika Policijske uprave V.-P. utvrdio da optužnim prijedlogom, podnesenim protiv S. S. zbog prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji, nije obuhvaćen i događaj od 3. svibnja 2009. Stoga je Odjel kriminalističke policije Policijske uprave V.-P. uputio Prekršajnom sudu u P. zahtjev za dopunom optužnog prijedloga koji treba uključiti i navedeni događaj.

ISHOD: Kako se navedeni propusti ubuduće ne bi događali, Ured načelnika Policijske uprave V.-P. naložio je *edukaciju policijskih službenika/ca* Policijske postaje P., u dijelu koji se odnosi na primjenu Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.

2.3.3. OPIS SLUČAJA (Pov. PRS 03-02/09-02): Pravobraniteljici se obratila predstavница Udruge B., grupe za ženska ljudska prava iz S. B., s molbom za pomoć oko regulacije prebivališta za svoju štićenicu A. K. iz Z., koja trenutno boravi u Sigurnoj kući u S. B.

A. K., štićenica Udruge B., živjela je oko 6 godina u izvanbračnoj zajednici u Z., gdje je imala prebivalište, ali je zbog nasilja u obitelji preselila u S. B., gdje joj je poslodavac kod kojeg je radila u Z. našao posao u okviru iste tvrtke. Po dolasku u S. B., štićenica A. K. dobila je s mlt. djetetom smještaj u Sigurnoj kući, ali zbog činjenice da nema prebivalište u S. B. jer je adresa na kojoj je smještena tajna i ne može je koristiti za prijavu prebivališta, ne može ostvariti ni pravo na zdravstvenu zaštitu ni na upis mlt. djeteta u vrtić, stoga predstavница Udruge B. moli pravobraniteljicu da izvidi mogućnost dobivanja prebivališta u S. B. za štićenicu A. K. i njezino mlt. dijete.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica se obratila Ministarstvu unutarnjih poslova s molbom za očitovanje o slučaju, odnosno s upitom kako gđa A. K., žrtva nasilja u obitelji, kao i druge žene u Sigurnoj kući, mogu regulirati prebivalište u S. B. bez prijave na adresi skloništa jer se radi o tajnoj adresi.

Pravobraniteljica je zaprimila dopis Ministarstva unutarnjih poslova u kojem se navodi da policijska uprava može prijaviti prebivalište ili boravište samo sukladno važećem Zakonu o prebivalištu i boravištu građana. U dopisu nadalje stoji da, prema njihovim saznanjima, sigurne kuće na drugim područjima problem rješavaju tako da Udruga izda potvrdu osobi koja se nalazi u sigurnoj kući, i ona temeljem iste prijavljuje boravište na adresi sigurne kuće. Svi podaci koji se nalaze u policijskim evidencijama, navodi se u dopisu, predstavljaju tajne podatke, te se s istima postupa u skladu sa Zakonom o zaštiti osobnih podataka. U dopisu se nadalje navodi da osobe koje se nalaze u sigurnoj kući mogu ostvariti skoro sva svoja prava jer većina njih se ostvaruje po mjestu prebivališta gdje ih je osoba ostvarila, a ne gdje se trenutno nalazi zbog određenih poteškoća ili problema. Ministarstvo unutarnjih poslova preporučilo je pravobraniteljici da predstavnicu Udruge B. uputi da s predmetom upozna Ministarstvo unutarnjih poslova koje je nadređeno svim policijskim upravama.

O svemu navedenom pravobraniteljica je obavijestila predstavnicu Udruge B. iz S. B.

2.3.4. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/09-02): Pritužiteljica L. S., s boravištem u inozemstvu, u pritužbi je opisala nasilničko ponašanje njezinog sina i snahe prema njoj, koje uključuje vrijeđanje, prijetnje da će je ubiti, uništenje stvari i sl., te traži zaštitu od nasilja u obitelji, koje trpi kad dođe u svoju kuću u K.

Osim toga, ponovno se obratila pravobraniteljici s pritužbom na neopravdano odugovlačenje sudskog postupka vezanog za imovinski spor sa sinom, jer smatra da će nasilje prestati kad se to

riješi, pitajući se „Ima li pravde za nas starce bar malo.” Pravobraniteljica se vezano za predmetni slučaj i odugovlačenje sudskog postupka već ranije obratila Ministarstvu pravosuđa te zatražila poduzimanje mjera i radnji sukladno ovlastima. Pritužiteljica navodi da je vrlo nezadovoljna zaprimljenim odgovorom Ministarstva pravosuđa u kojem se navodi stav Županijskog suda u D. da njezin predmet po svojoj naravi nije hitan u smislu odredbe članka 174. Sudskog poslovnika, te će stoga zbog predmeta zaprimljenih 2006. godine biti rješavan po utvrđenom rasporedu i redosljedju rješavanja predmeta.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je pritužiteljici uputila dopis u kojemu je još jednom ponovila da nije ovlaštena miješati se u rad sudova ili na bilo koji način intervenirati u predmetima iz sudske nadležnosti, osim u slučajevima odugovlačenja postupka, kad se može obratiti Ministarstvu pravosuđa, što je u konkretnom slučaju već učinila. U odnosu na izloženost pritužiteljice obiteljskom nasilju, pravobraniteljica je u svom odgovoru pritužiteljici navela da u pritužbi nije navedeno je li svoju izloženost nasilju u obitelji od strane sina i snahe prijavljivala policiji. Stoga je uputila pritužiteljicu da, ukoliko je prijavljivala nasilje u obitelji i smatra da joj policija nije pružila odgovarajuću zaštitu, u dopuni pritužbe navede datume prijavljivanja obiteljskog nasilja policiji, što pritužiteljica nije učinila.

2.3.5. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/09-06): Pritužiteljica D. F. iz S. podnijela je pravobraniteljici pisanu pritužbu u kojoj navodi da je već dugo žrtva obiteljskog nasilja od strane bivšeg supruga te da se zbog toga više puta obraćala za pomoć nadležnoj policijskoj postaji, ali da policijski službenici/e ništa nisu poduzeli po njezinim prijavama.

PODUZETE MJERE i ISHOD: Uvidom u izvješće i dokumentaciju Ravnateljstva policije pravobraniteljica je utvrdila da je policija u konkretnom slučaju poduzela sve radnje koje je bila obvezna poduzeti po Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. Naime, iz dostavljenog izvješća i raspoložive dokumentacije je razvidno da je pritužiteljica dojavila policiji nasilje u obitelji od strane bivšeg supruga, da je policija odmah intervenirala, da je tom prigodom utvrđeno da su se i pritužiteljica i njezin bivši suprug nasilnički ponašali, te da je protiv oboje podnesen optužni prijedlog nadležnom prekršajnom sudu i da su oboje na temelju rješenja prekršajnog suda proglašeni krivim za nasilničko ponašanje u obitelji. Osim toga, iz izvješća policije i raspoložive dokumentacije je razvidno da se pritužiteljica još jedanput obratila policiji, i to 17. prosinca 2008. god., kad je u nadležnoj policijskoj postaji dala na zapisnik kaznenu prijavu protiv bivšeg svekra zbog kaznenog djela prijetnje, te da je policija istu kaznenu prijavu odmah dostavila nadležnom općinskom državnom odvjetništvu.

2.3.6. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/09-12): Pravobraniteljici se obratila M. Z. iz Z. navodeći da je diskriminirana kao žena od strane djelatnika policije. Pritužiteljica navodi da je žrtva dugogodišnjeg nasilja u obitelji od strane supruga A. Z., koji je nad njom provodio uglavnom psihičko nasilje. Nadalje navodi da je 28. studenoga 2008. doživjela fizički napad od supruga, kad ju je, uz prijetnje da će je ubiti, pokušao zadaviti. Policija je došla na njezin poziv i privela supruga u policijsku postaju, a zatim na Prekršajni sud u Z., gdje je suprug oslobođen krivnje da je počinio nasilje u obitelji. Suprug je na Prekršajnom sudu, uz jamstvo svojeg odvjetnika, obećao da će se odseliti iz zajedničkog stana i da neće više uznemiravati suprugu, no već nakon par dana počeo je dolaziti u stan, te je pritužiteljici prijetio da će je uništiti i da će zapaliti i nju i stan – što je pritužiteljica je 12. prosinca 2008. u nadležnoj policijskoj postaji prijavila dežurnom inspektor. Pritužiteljica navodi da je 18. prosinca 2008. godine ponovno prijavila prijetnje i otuđenje automobila inspektor. L. Tom prigodom su joj, kako navodi, u policiji rekli da suprug ima pravo dolaziti u stan i da ona ne smije zaključavati stan, jer suprug ima pravo ući u stan u bilo koje doba dana i noći.

13. siječnja 2009. godine suprug je napao njezinu kćer iz prvog braka, B. Š. Policija je došla na intervenciju, ali prema riječima pritužiteljice njezinoj kćeri nije pružila odgovarajuću pomoć i zaštitu.

U pritužbi se nadalje navodi da je 24. veljače 2009. suprug napao kćer pritužiteljice i da je metalnom šipkom provalio u stan. Policija je tada pružila intervenciju, ali je prilikom intervencije otjerala njezinu kćer iz stana, a pritužiteljicu, kako tvrdi, tom prilikom nisu htjeli saslušati kao svjedokinju događaja, iako je ona preko telefona čula kako njezina kćerka vrišti. Kako su vrata stana ostala provaljena i nisu se mogla zatvoriti, tog istog dana pritužiteljica je nazvala policiju na broj 92, ali joj je policijski službenik rekao da zove za pola sata i da će sve srediti. Nakon toga, pritužiteljica je zvala oko 10 puta na broj 92, ali se nije nitko javljao.

U nadopuni pritužbe pritužiteljica navodi da je diskriminacijsko postupanje prema njoj od strane nadležne policijske postaje vidljivo iz optužnog prijedloga od 26. siječnja 2009., koji je zaprimila uz poziv za raspravu na Prekršajnom sudu u Z. Naime, 20. siječnja 2009. godine suprug je prijetio pritužiteljici u nazočnosti svjedokinje, i to službene osobe Centra za socijalnu skrb Z., psihologinje T. Š., koja je pritužiteljici i predložila da suprugove prijetnje prijavi policiji. Međutim, u optužnom prijedlogu T. Š. nije predložena kao svjedokinja, niti je policija obavila obavijesni razgovor s njom, iako je pritužiteljica policiji ukazivala da je ista bila nazočna kod spornog događaja.

Pritužiteljica također navodi da je nejednak tretman od strane policije vidljiv i u tome što je u optužnom prijedlogu suprugu, kao drugoprijavljenom, predložena novčana kazna u iznosu od 1.000 kn za prijetnje pritužiteljici, a pritužiteljici, kao prvoprijavljenoj, novčana kazna u iznosu od 6.000 kn. Nadalje, pritužiteljica smatra problematičnim da je njoj predložen psihosocijalni tretman

za izrečene riječi, a da suprugu nije predložena zaštitna mjera zabrane približavanja žrtvi nasilja. Osim toga, pritužiteljica smatra da je, s obzirom na težinu djela koja im se stavlja na teret, suprug trebao biti prvoprijavljeni u optužnom prijedlogu.

PODUZETE MJERE: Nakon razmatranja navoda iz pritužbi i uvida u svu pribavljenu dokumentaciju, pravobraniteljica nije utvrdila da su u konkretnom slučaju policijski službenici u svojim postupanjima različito tretirali pritužiteljicu u odnosu na supruga.

Iz izvješća i dokumentacije Ravnateljstva policije je razvidno da su policijski službenici u više navrata postupali u obitelji pritužiteljice.

28. studenog 2008. pružili su intervenciju na zahtjev pritužiteljice, te utvrdili da je suprug počinio nasilje u obitelji. Tom prilikom je suprug uhićen, a sljedeći dan je doveden prekršajnoj sutkinji, te je od supruga oduzeto oružje za koje je imao dozvolu. Suprug je na Prekršajnom sudu u Z. proglašen krivim što nije oružje čuvao na zakonski propisan način, ali je oslobođen optužbe da se nasilnički ponašao prema pritužiteljici.

22. siječnja 2009. godine policijski službenici pružili su intervenciju na zahtjev pritužiteljice, te su utvrdili da je suprug počinio nasilje u obitelji, jer joj je izrekao verbalne prijetnje. Također je utvrđeno da je pritužiteljica vrijeđala supruga u nazočnosti zajedničkog mlt. djeteta L., te da je i pritužiteljica tom prilikom počinila nasilje u obitelji. Protiv pritužiteljice i supruga je dana 26. siječnja 2009. podnijet optužni prijedlog Prekršajnom sudu u Z. U predmetnom optužnom prijedlogu i suprugu i pritužiteljici su predložene minimalne novčane kazne, ali razlika je u tome što su djela učinjena pod različitim okolnostima pa su po zakonu i različito kvalificirana, odnosno pritužiteljica je prijavljena zbog nasilja koje se događalo pred djetetom, za što su predviđene oštrije sankcije. Nadalje, u istom optužnom prijedlogu i pritužiteljici i suprugu predložena je ista zaštitna mjera – mjera obveznog psihosocijalnog tretmana, i to u svrhu sprječavanja daljnjeg nasilja u obitelji te radi osiguranja zdravog razvoja mlt. djeteta.

Osim toga, policijski službenici su pružali intervencije po dojavama i prijavama kćeri pritužiteljice, B. Š., pa su tako 24. veljače 2009. godine pružili intervenciju, te utvrdili da su suprug i kći pritužiteljice počinili prekršaj nasilja u obitelji, koji je kažnjiv po članku 18. st. 3. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji. Tada je i suprugu i kćeri pritužiteljice predložena zaštitna mjera psihosocijalnog tretmana.

Prijave pritužiteljice od 12. prosinca 2008. i od 18. prosinca 2008. nisu službeno evidentirane. Pravobraniteljica je pritužiteljicu obavijestila da joj, ukoliko smatra da policija nije željela zaprimiti te dvije njezine prijave, podrobnije opiše sve okolnosti oko tih prijava, kako bi mogla zatražiti dodatno izvješće od Ravnateljstva policije, no pritužiteljica to nije učinila.

Vezano za psihologinju Centra za socijalnu skrb T. Š., koja je navodno svjedočila prijetnjama supruga pritužiteljice, prema izvješću Ravnateljstva policije proizlazi da iskaz svjedokinje T. Š. u prekršajnom postupku odudara od navoda pritužiteljice.

Iz svega navedenog proizlazi da su policijski službenici poduzeli sve radnje i mjere predviđene Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji.

2.3.7. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/09-14): Pravobraniteljici se usmenom pritužbom na zapisnik obratio Ž. P. iz Z., navodeći da je od strane policije neravnopravno tretiran u odnosu na njegovu suprugu. Pritužitelj tvrdi da je nakon telefonske dojava njegove supruge policiji da je suprug fizički maltretira policija intervenirala, i da su tom prigodom policijski službenici uzeli izjavu samo od njegove supruge, ali ne i od njega. Također navodi da policijski službenici nisu htjeli od njega uzeti izjavu ni kad je priveden u nadležnu policijsku postaju, već da je samo bio podvrgnut alkotestu i da je doveden nadležnom sucu Prekršajnog suda.

PODUZETE MJERE i ISHOD: Uvidom u pribavljeno izvješće i dokumentaciju Ravnateljstva policije te razmatranjem slučaja, pravobraniteljica je zaključila da su u konkretnom slučaju policijski službenici/e postupili u skladu s Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. Naime, iz policijskog izvješća i raspoložive dokumentacije razvidno je da je 16. ožujka 2009. supruga pritužitelja nazvala nadležnu policijsku postaju i prijavila da ima problema sa suprugom, da su policijski službenici/e odmah izvršili intervenciju, te zatekli suprugu pritužitelja uplakanu i vidno uznemirenu jer ju je suprug fizički zlostavljao i prijetio da će je baciti u rijeku. Iz policijskog izvješća i raspoložive dokumentacije također je bilo razvidno da je pritužitelj priveden u nadležnu policijsku postaju gdje je bio ispitan, o čemu je sačinjen zapisnik koji je pritužitelj osobno potpisao i u koji je bila unesena izjava pritužitelja da nije zlostavljao suprugu. Dakle, tvrdnja pritužitelja da je policija prema njemu neravnopravno postupala u odnosu na njegovu suprugu zbog toga što od njega nije uzela izjavu na zapisnik nije bila točna i istinita. I sve druge mjere i radnje poduzete od strane policije u konkretnom slučaju – a to je podvrgavanje pritužitelja alkotestu, njegovo zadržavanje u prostorijama policije te podnošenje optužnog prijedloga nadležnom prekršajnom sudu protiv pritužitelja zbog počinjenja nasilja u obitelji – ukazuju na to da je policija postupila u skladu s Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji.

2.3.8. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/09-18): Pravobraniteljici se putem svog opunomoćenika J. A. A. obratila G. Ž. iz R., strana državljanka s boravištem u RH, radi zaštite od nasilja u obitelji i moguće diskriminacije kod odobravanja njezinog privremenog boravka u RH.

Pritužiteljica navodi da je u veljači 2007. sklopila brak u Rijeci s D. Ž., da je suprug vrlo brzo prema njoj postao nasilan te je u rujnu 2008. godine došlo do prekida zajedničkog života. Nadalje

navodi kako joj nije pružena odgovarajuća zaštita iako je policija pružala intervencije povodom nasilja u obitelji, da suprug koristi svoja poznanstva u državnim institucijama da iznudi njezin izgon iz Hrvatske, te da joj MUP nije odobrio produženje boravka u Hrvatskoj iako je još uvijek u braku. Nadalje navodi kako je 2. listopada 2008. Policijskoj upravi u O. predala zahtjev za produženje privremenog boravka, ali da zahtjev još nije riješen. U pritužbi je navedeno i kako je pritužiteljica u velikom strahu radi svakodnevnih prijetnji izrečenih od strane supruga, da joj prijete da će je „likvidirati i da nitko za to neće znati“. Pritužiteljica također navodi problem svog materijalnog uzdržavanja jer je nezaposlena i nema sredstava.

PODUZETE MJERE: Nakon razmatranja izvješća nadležnog centra za socijalnu skrb i ravnateljstva policije, pravobraniteljica je od ravnateljstva policije zatražila dopunu izvješća i dokumentacije, budući da je u izvješću stajalo da je pritužiteljici G. Ž. odbijen zahtjev za produženjem privremenog boravka u RH, na što je ona uložila žalbu, a nije priložena nikakva dokumentacija vezano za taj postupak. Centru za socijalnu skrb pravobraniteljica je uputila **preporuke** da prema pritužiteljici, kao žrtvi obiteljskog nasilja, postupaju obzirno, te da joj osiguraju rodno-senzitivni tretman, te da sukladno čl. 11. stavku 3. Zakona o socijalnoj skrbi ponovno razmotre mogućnost njezinog privremenog ostvarivanja prava socijalne skrbi. Također je zatražila od Centra da je u roku od 30 dana pisanim putem obavijesti o poduzetim mjerama i radnjama sukladno preporukama.

U dopunskom izvješću Ravnateljstva policije dostavljena je i preslika Rješenja Općinskog državnog odvjetništva u O. kojim se odbacuje kaznena prijava pritužiteljice zbog kaznenog djela Povreda dužnosti uzdržavanja. Ravnateljstvo policije također je izvijestilo pravobraniteljicu da je zatražen podatak o tijeku drugostupanjskog postupka povodom žalbe pritužiteljice na rješenje PU u O. o odbijanju zahtjeva za privremeni boravak u RH.

Centar za socijalnu skrb također je pravobraniteljici uputio izvješće o poduzetim mjerama, iz kojeg je vidljivo da su poštovane preporuke pravobraniteljice. Uz financijsku pomoć Centra i nadležnog Socijalnog vijeća, pritužiteljici je ponuđena i psihološka pomoć koju je odbila, kao i nabavka odjeće i obuće u Crvenom križu, što je također odbila. Pritužiteljici je također ponuđena savjetodavna pomoć, te besplatna pravna pomoć za žene žrtve nasilja.

ISHOD: Pravobraniteljici je Ravnateljstvo policije naknadno dostavilo i rješenje MUP-a kojim se pritužiteljici G. Ž. odobrava privremeni boravak u RH do 15. ožujka 2010. godine.

2.3.9. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/09-24): Pritužiteljica M. Č. iz S. S. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je žrtva obiteljskog nasilja. U pritužbi navodi da njezin suprug B. Č. već dugi niz godina prema njoj provodi nasilje koje je kulminiralo prije nešto više od dva tjedna, kad je bila prisiljena pobjeći od kuće jer ju je suprug želio smjestiti na psihijatrijsko

liječenje. Navodi da pri odlasku nije mogla povesti sa sobom svoju mlt. kći M. Č. koja je ostala živjeti kod oca, ali je s njom u svakodnevnom telefonskom kontaktu. Nasilje u obitelji prvi put je prijavila policiji 2006., a drugi put u proljeće 2007. godine, kad je, kako navodi u pritužbi, na tijelu imala modrice od suprugovih udaraca. Tvrdi da u oba slučaja prijave nasilja policija nije ništa poduzela, kao ni u ljeto 2007., kad je nasilje ponovno prijavila policiji. Nadalje navodi kako je 1. svibnja 2008. ponovno prijavila obiteljsko nasilje policiji, ali njezina izjava nije se uvažila, već se vjerovalo izjavi supruga. Pritužiteljica u pritužbi dalje navodi da je socijalnoj radnici nadležnog centra za socijalnu skrb također prijavila nasilje u obitelji, ali da socijalna radnica nije povjerovala njezinoj izjavi te da također nije ništa poduzela.

PODUZETE MJERE: Nakon razmatranja izvješća i dokumentacije Ravnateljstva policije te nadležnog centra za socijalnu skrb, pravobraniteljica je zaključila da su u konkretnom slučaju poduzete sve radnje i mjere predviđene Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. Policija je u tri navrata, dakle nakon svake prijave obiteljskog nasilja navedene u pritužbi, protiv supruga podnijela prijavni akt nadležnom prekršajnom sudu zbog počinjenja prekršaja nasilja u obitelji, te je suprugu u svim slučajevima izrečena kazna. Nadalje, zbog osnovane sumnje da je suprug na štetu pritužiteljice počinio kazneno djelo „Nasilničko ponašanje u obitelji“, a na štetu zajedničke mlt. djece kazneno djelo „Zapuštanje i zlostavljanje djeteta ili maloljetne osobe“, policija je nadležnom općinskom državnom odvjetništvu podnijela kaznenu prijavu. Međutim, općinsko državno odvjetništvo je donijelo rješenje o odbačaju kaznene prijave protiv supruga te su obavijestili policiju o podizanju optužnog prijedloga protiv supruga i pritužiteljice za kazneno djelo „Zapuštanje i zlostavljanje djeteta ili maloljetne osobe“. Kazneni postupak koji se vodio protiv pritužiteljice je obustavljen zbog neubrojivosti pritužiteljice, dok je suprugu izrečena uvjetna kazna zatvora. Kad se pritužiteljica obratila za pomoć Centru, te je tom prilikom dala izjavu na zapisnik da je suprug bio fizički nasilan prema njoj, Centar je odmah njezinu zapisničku izjavu dostavio policiji. Pravobraniteljica je obavijestila pritužiteljicu o svim poduzetim mjerama i zaključcima vezano za njezinu pritužbu.

2.3.10. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/09-30): Ženska udruga „Izvor“ obratila se pravobraniteljici predstavkom u ime gđe M. C. iz B., navodeći da se ista obratila njihovoj udruzi tražeći pomoć radi nasilja u obitelji. U predstavci se navodi da je gđa M. C. izložena nasilju, prijetnjama i ucjenama od strane supruga, te da ima namjeru napustiti bračnu zajednicu, ali da se stječe dojam da živi u izolaciji. Sa stanjem i odnosima u obitelji upoznata je socijalna radnica nadležnog centra za socijalnu skrb, koja prema navodima iz predstavke cijelo vrijeme nastoji utjecati na gđu M. C. da ostane u bračnoj zajednici, što je i ona sama potvrdila.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je Ženskoj udruzi „Izvor“ uputila dopis u kojemu je zamolila da u roku od 8 dana kontaktiraju s gđu M. C. u cilju njezinog izravnog i konkretnog obraćanja Uredu pravobraniteljice radi davanja pisanog pristanka za postupanje pravobraniteljice.

ISHOD: Ženska udruga „Izvor“ odgovorila je pravobraniteljici da su gđi M. C. ukazali na potrebu davanja njezinog pristanka za postupanje pravobraniteljice, ali da su se okolnosti izmijenile jer je ista napustila bračnu zajednicu i angažirala odvjetnika radi podnošenja tužbe zbog razvoda braka, te da za sada nema volje i jasnog stava o davanju pristanka za postupanje pravobraniteljice.

2.3.11. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/09-31): Pritužiteljica I. L. iz B. podnijela je pravobraniteljici pisanu pritužbu u kojoj navodi da se više puta obraćala za pomoć nadležnom centru za socijalnu skrb i policiji zbog toga što joj bivši suprug V. K. onemogućava kontaktiranje sa zajedničkom mlt. djecom koja su joj povjerena na skrb rješanjem Centra, te da navedena tijela nisu učinila ništa da bi joj se kontakti s djecom omogućili. U naknadno dopunjenoj pisanoj pritužbi navodi da je bila žrtva nasilja u obitelji od strane supruga od kojeg se razvela 2005., da je zbog fizičkog i psihičkog maltretiranja supruga prijavila policiji u B. još 2003., ali da policija na to nije reagirala, niti je o tome obavijestila nadležni Centar. Nadalje navodi da su na temelju sudske presude o razvodu braka oba mlt. sina ostala živjeti s njom, da je nakon razvoda braka živjela u podstanarskom stanu s djecom, ali da je bivši suprug odveo djecu sa sobom te da joj već šest godina onemogućava kontakt s njima. Tvrdi da se zbog toga više puta obraćala za pomoć Centru za socijalnu skrb B. i policiji u B., ali da niti jedno od navedenih tijela nije poduzelo ništa u cilju omogućavanja njezinih kontakata s djecom, a samim tim i sprječavanja daljnjeg psihičkog nasilja prema pritužiteljici.

PODUZETE MJERE: Uvidom u pribavljenu dokumentaciju pravobraniteljica nije utvrdila da je u konkretnom slučaju počinjena diskriminacija na temelju spola prema pritužiteljici od strane policije i Centra za socijalnu skrb B.

Iz raspoložive dokumentacije Centra razvidno je da se pritužiteljica niti u jednom slučaju obraćanja Centru nije prituživala na fizičko i psihičko maltretiranje od strane bivšeg supruga, već isključivo radi ostvarivanja jednokratne pomoći i radi toga da joj navedeni Centar omogući kontaktiranje sa sinovima koji su otišli živjeti s ocem. Stoga Centar nije mogao imati bilo kakva saznanja o eventualnom nasilju u obitelji, pa samim tim nije imao nikakve osnove za postupanje u skladu sa svojim obvezama iz Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. Iz službene zabilješke Centra također je razvidno da su oba sina izjavila da ne žele duže kontakte s majkom i da majku mogu povremeno vidati, te da je Centar u okviru poduzimanja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djece pritužiteljici i bivšem suprugu dva puta izrekao mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi, s ciljem uspostavljanja njihove uspješnije komunikacije s djecom i uklanjanja negativnih

utjecaja na djecu. Stoga ne stoje tvrdnje pritužiteljice da CZSS B. nije poduzeo ništa kako bi se omogućilo njezino kontaktiranje s djecom.

Iz izvješća Ravnateljstva policije razvidno je da su 27. srpnja 2003. policijski službenici Policijske postaje B. zaprimili dojavu pritužiteljice o obiteljskom nasilju. Tijekom intervencije utvrdili su da ne postoje elementi prekršaja ili kaznenog djela.

Iz policijskog izvješća od 28. studenoga 2003. vidljivo je da je istog dana u Policijsku postaju B. došao mlt. sin S. pritužujući se da njega i njegovog mlađeg brata R. majka tuče, te da ne žele živjeti s njom. Razgovor je obavljen u prisutnosti predstavnika CZSS B. U istom izvješću stoji i da je obavljen obavijesni razgovor s bivšim suprugom pritužiteljice povodom njezine prijave da joj isti nije vratio djecu.

Iz policijske službene zabilješke od 12. siječnja 2004. i policijskog dopisa Općinskom državnom odvjetništvu za mladež Z. od 20. siječnja 2004. razvidno je da se pritužiteljica osobno pritužila policiji da je bivši suprug odveo sa sobom mlt. sinove i da je na taj način postupio suprotno privremenom rješenju CZSS B. Prigodom obraćanja pritužiteljice za pomoć policiji bila je zaprimljena na zapisnik njezina kaznena prijava protiv bivšeg supruga, te je policija izvršila provjeru navoda iz kaznene prijave i pronašla djecu. Djeca su tada u pratnji oca pristupila u prostorije Policijske postaje B., te je otac tom prigodom izjavio da su djeca sama htjela poći s njim. O svemu tome policija je obavijestila CZSS B., te su djeca u pratnji oca bila predana majci. Nakon toga bivši suprug dojavio je policiji da je sin S. samoinicijativno otišao ocu, te je potom policija o svemu tome obavijestila pritužiteljicu koja je izjavila da sumnja da je sin to učinio po nagovoru oca. O svemu navedenom policija je obavijestila Općinsko državno odvjetništvo za mladež Z.

Iz raspoložive dokumentacije je također razvidno da je 21. lipnja 2005. policija uputila na daljnje nadležno postupanje Općinskom državnom odvjetništvu za mladež Z. svoje posebno izvješće u kojem je navela da se pritužiteljica 28. svibnja 2005. obratila policiji za pomoć jer joj suprug nije vratio djecu.

Iz policijskog zapisnika od 11. siječnja 2007. razvidno je da je pritužiteljica na policijski zapisnik podnijela kaznenu prijavu protiv bivšeg supruga zbog toga što protupravno zadržava i nagovara mlt. djecu da žive s njim iako po sudskoj odluci trebaju živjeti s njom, o čemu je policija posebnim izvješćem obavijestila Općinsko državno odvjetništvo za mladež Z. **Prema policijskom izvješću, Općinsko državno odvjetništvo Z. odbacilo je navedenu kaznenu prijavu.**

O svim tim događanjima policija je obavještavala i Centar za socijalnu skrb B.

Nadalje, iz policijskog izvješća i raspoložive dokumentacije razvidno je da je pritužiteljica 4. lipnja 2009. podnijela Policijskoj postaji u B. pisanu zamolbu u kojoj traži pomoć u ostvarivanju prava na susrete i druženja s djecom i pomoć u ostvarivanju prava na uzdržavanje djece od strane bivšeg supruga. Na temelju te zamolbe u policijskoj postaji obavljen je obavijesni razgovor s

pritužiteljicom, tijekom kojeg je pritužiteljica izjavila da su djeca za praznike otišla ocu, da od tada nisu htjela komunicirati s njom iz straha jer im otac zabranjuje kontakt, kao i da bivši suprug ne plaća uzdržavanje djece od dana kad su se odselila njemu. Pritužiteljica je 15. lipnja 2009. na policijski zapisnik ponovno podnijela kaznenu prijavu protiv bivšeg supruga navodeći da isti nije platio niti jednu ratu za uzdržavanje djece po sudskoj presudi i da ne poštuje sudsku odluku u pogledu susreta i druženja s djecom, te je policija Općinskom državnim odvjetništvom za mladež Z. dostavila kaznenu prijavu pritužiteljice uz posebno izvješće.

Iz raspoložive dokumentacije je razvidno je da se niti u jednom slučaju obraćanja za pomoć policiji pritužiteljica nije prituživala na fizičko ili psihičko zlostavljanje, pa policijski službenici nisu imali osnove postupati u skladu sa svojim obvezama iz Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. U konkretnom slučaju pravobraniteljica nije mogla zaključiti da su Centar za socijalnu skrb i policija svojim postupanjima počinili diskriminaciju na temelju spola, o čemu je opširno obavijestila pritužiteljicu te istaknula da se u slučaju nepoštivanja pravomoćne sudske odluke od strane jednog od roditelja može tražiti sudska ovrha iste.

2.3.12. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/09-41): Pravobraniteljici se obratila M. B. B. iz U. s pritužbom da joj kao žrtvi nasilja u obitelji nije pružena odgovarajuća zaštita. Pritužiteljica navodi da je dugi niz godina izložena obiteljskom nasilju od strane supruga M. S., a izloženost nasilju je godinama prijavljivala policiji i nadležnom centru za socijalnu skrb. Pritužiteljica tvrdi da ništa nije poduzeto za njezinu zaštitu od nasilja u obitelji. Navodi da je tjedan dana prije obraćanja pravobraniteljici pretučena od strane supruga, a policija ju je odvela do liječnika. Navodi i da se trenutno nalazi na tajnoj adresi jer se boji za svoj život, te smatra da joj suprug zbog imovinskih motiva predstavlja ozbiljnu prijetnju za život. Pritužiteljica također navodi da joj suprug želi oduzeti pravo na vlasništvo nad imovinom, te da ju je, iako joj je zakonski skrbnik, unatoč njezinoj bolesti izbacivao na cestu.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je nakon uvida u pribavljenu dokumentaciju zaključila da je policija postupala u skladu s Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji i svojim ovlastima, ali ne i nadležni centar za socijalnu skrb.

Naime, iz izvješća Ravnateljstva policije razvidno je da su policijski službenici poduzimali mjere i radnje u obitelji pritužiteljice u vezi nasilja u obitelji, i to u više navrata.

U dva navrata, 13. rujna 2004. i 29. lipnja 2009. policijski službenici Policijske postaje U. podnijeli su optužni prijedlog Prekršajnom sudu u U. protiv supruga pritužiteljice zbog nasilničkog ponašanja u obitelji, a 6. studenoga 2009. podnijeli su optužni prijedlog istom sudu protiv pritužiteljice zbog nasilničkog ponašanja u obitelji.

Iz policijskog izvješća razvidno je i to da su od lipnja 2009. do rujna 2009. policijski službenici u šest navrata intervenirali u obitelji pritužiteljice – na poziv pritužiteljice ili njezinog supruga – no u tim slučajevima policija nije mogla utvrditi elemente prekršaja ili kaznenog dijela koje se progoni po službenoj dužnosti. Policija je, dakle, povodom prijave o nasilju u obitelji pritužiteljice uvijek intervenirala.

Prema navodima policije, o svim policijskim postupanjima u vezi prijave pritužiteljice i njezinog supruga izviješten je Centar za socijalnu skrb radi poduzimanja mjera obiteljsko-pravne zaštite svim članovima obitelji. Međutim, Centar za socijalnu skrb B. izvijestio je pravobraniteljicu da što se tiče nasilja u obitelji pritužiteljice ima saznanja samo za 2004. godinu, što nije točno jer ih je policija obavijestila o svakoj prijavi nasilja u obitelji. Stoga je pravobraniteljica Centru za socijalnu skrb B. dala **upozorenje** i **preporuku** da ubuduće u tom i svim drugim sličnim slučajevima poduzima odgovarajuće radnje i mjere koje će omogućiti zaštitu žrtve u slučaju nasilja u obitelji sukladno odredbama navedenog Protokola i Zakona.

Pravobraniteljica je pritužiteljici, uz obavijest o poduzetim mjerama, naglasila da nije u njezinoj nadležnosti utjecati na rad sudova koji su neovisni u svom postupanju, te da sporovi vezani za vlasništvo i posjed nekretnina nisu ni u nadležnosti policije.

2.3.13. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/09-44): Pravobraniteljici se obratila T. G. iz Z., radi zaštite od nasilja u obitelji i radi pritužbe na rad djelatnika nadležne policijske postaje, koji povodom prijave nasilja, prema njezinim navodima, nisu poduzeli odgovarajuće mjere zaštite. Pritužiteljica navodi da je suprug M. G., s kojim je u procesu razvoda nakon 20 godina braka, sustavno fizički, psihički, verbalno i putem interneta zlostavlja. Nadalje navodi da je suprug u travnju 2009. godine potpisao dokument za sporazumni razvod i iselio iz stana, a onda se tijekom ljeta, za vrijeme njezine odsutnosti, ponovno nasilno uselio u stan (za koji navodi da ga je ona naslijedila, te da suprug nije ni prijavljen na toj adresi). Nadalje navodi da se suprug ne želi iseliti iz stana, u koji je ona mogla ući tek uz pratnju policije jer je suprug promijenio bravu. Pritužiteljica navodi da je tom prilikom suprug od policije dobio podršku te da su djelatnici policije suprugu rekli kako može biti u stanu jer su njih dvoje još u braku. Nadalje navodi da je njezin razgovor s djelatnicima policije obavljen u prisutnosti supruga, a ne nasamo. Navodi da je tom prigodom policiji iscrpno govorila o oblicima i trajanju obiteljskog nasilja, uključujući i oštećenje imovine, vrijeđanje i dr., ali da djelatnici policije nisu sačinili nikakav zapisnik, niti su prema njezinim saznanjima išta poduzeli nakon intervencije. U pritužbi se nadalje navodi da je pritužiteljica pola sata nakon odlaska policije ponovno pozvala policiju jer je suprug htio leći u njezin krevet, da su djelatnici policije ponovno došli i rekli da će ih oboje privesti, te da ih se stoga više nije usudila zvati od straha da će je privesti.

PODUZETE MJERE: Nakon razmatranja navoda iz pritužbi i uvida u svu pribavljenu dokumentaciju, pravobraniteljica nije utvrdila da su u konkretnom slučaju policijski službenici u svojim postupanjima prema pritužiteljici počinili diskriminaciju na temelju spola ili prekršili načelo ravnopravnosti spolova.

Prema izvješću PU Z. razvidno je da su policijski službenici II. policijske postaje Z. u više navrata postupali prema obitelji pritužiteljice.

21. kolovoza 2009. godine pritužiteljica je osobno u službenim prostorijama II. policijske postaje Z. prijavila da se netko nalazi u njezinom stanu i da je promijenjena brava na vratima, a stvari razbacane po hodniku. Na mjesto događaja upućeni su policijski službenici koji su s njom ušli u stan, uz suglasnost supruga, koji je otvorio vrata. Suprug je tom prigodom policijskim službenicima izjavio je kako je stan zajednička imovina te da ga pritužiteljica želi istjerati iz stana. Predložio je pritužiteljici da probleme riješe mirnim putem, u dogovoru s djecom, te tom prilikom nije bio agresivan, niti je ostavljao dojam da je pod utjecajem alkohola. Prilikom ovog postupanja, policijski službenici nisu utvrdili elemente prekršaja niti kaznenog djela koje se progoni po službenoj dužnosti.

8. rujna 2009. godine pritužiteljica je ponovno zatražila intervenciju policijskih službenika navodeći da ima problema sa suprugom. Policijski službenici koji su upućeni na intervenciju utvrdili su da se suprug M. G. u alkoholiziranom stanju nasilnički ponašao prema pritužiteljici, te je vrijeđao pogrđnim riječima. Stoga je priveden u policijsku postaju do prestanka djelovanja opojnih sredstava, nakon čega je uhićen i nakon dovršenih izvida doveden sucu Prekršajnog suda u Z. zbog počinjenog prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji iz članka 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.

9. rujna 2009. godine u službene prostorije II. policijske postaje Z. pristupio je suprug pritužiteljice koji ju je prijavio zbog verbalnog nasilja. 11. rujna 2009. godine sucu Prekršajnog suda u Z. podnesen je optužni prijedlog protiv pritužiteljice zbog prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji, opisanog u članku 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji. Budući da o tome odlučuje sud u čiju se nadležnost pravobraniteljica ne može miješati, sudskom odlukom bit će utvrđeno je li ili nije počinila prekršaj.

U Izvješću o pruženoj intervenciji povodom dojave o nasilju u obitelji navodi se da su sa svim sudionicima nasilja u obitelji obavljani pojedinačni obavijesni razgovori.

U svim slučajevima intervencije na poziv policija je postupala u skladu s Protokolom o postupanju u slučajevima nasilja u obitelji

2.3.14. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/09-46): Pravobraniteljici se obratila M. V. iz Š. navodeći da su ona i njezino troje mlt. djece: A. V., G. V. i M. V., žrtve emocionalnog i fizičkog nasilja od

strane supruga Z. N. Pritužiteljica navodi da je u više navrata tražila intervenciju policije, te da se protiv oca djece vodi više sudskih postupaka: postupak radi iseljenja, kazneni postupak zbog neplaćanja alimentacije, te postupak radi zabrane približavanja njoj i djeci. Smatra da joj u postupanju policije nije pružena odgovarajuća zaštita.

PODUZETE MJERE: Nakon razmatranja navoda iz pritužbi i uvida u svu pribavljenu dokumentaciju, pravobraniteljica je utvrdila da je u konkretnom slučaju policija postupala u skladu s Protokolom o postupanju u slučajevima nasilja u obitelji

Iz izvješća Ravnateljstva policije razvidno je da je 13. lipnja 2008. od strane PU M. Općinskom državnom odvjetništvu za mladež Č. proslijeđeno Posebno izvješće kojom prilikom je Z. N. prijavljen zbog postojanja osnovane sumnje da je na štetu pritužiteljice, njezine majke i zajedničke djece počinio kaznena djela „Nasilničko ponašanje u obitelji“, „Zapuštanje i zlostavljanje djeteta ili maloljetne osobe“ i „Povreda dužnosti uzdržavanja“. Općinsko državno odvjetništvo podnijelo je protiv Z. N. optužni prijedlog zbog navedenih kaznenih djela, temeljem kojeg ga je Općinski sud u Č. proglasio krivim, te je osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od dvije godine koja je preimenovana u uvjetnu kaznu zatvora u trajanju od tri godine.

9. srpnja 2008. Prekršajnom sudu u Č. podnesen je optužni prijedlog protiv pritužiteljiciine majke, supruga i same pritužiteljice zbog počinjenog prekršaja iz čl. 4. st. 1 Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, o čemu je izviješteno Općinsko državno odvjetništvo u Č.

U slučaju prijave pritužiteljice od 23. ožujka 2009. radi krađe osobnih stvari, policija nije utvrdila osnovanu sumnju na počinjenje kaznenog djela, a o utvrđenom je izviješteno Općinsko državno odvjetništvo u Č. Posebnim izvješćem

9. lipnja 2009. godine suprug pritužiteljice prijavio je policiji prijetnju koju mu je pritužiteljica uputila, a koju je nakon toga Općinsko državno odvjetništvo odbacilo.

Vezano za prijavu pritužiteljice od 8. lipnja 2009., kad je suprug došao po osobne stvari, policija nije utvrdila da su prijavljenim radnjama ostvarena obilježja kaznenog djela koje se progoni po službenoj dužnosti.

28. rujna 2009. pritužiteljica je prijavila događaje od 26. rujna 2009. koji su se zbili u mjestu Š. na otoku K. Policija je u vezi s tim saslušala svjedoke, nakon čega je spis ustupljen na daljnje postupanje nadležnoj policijskoj upravi. Nakon što su oboje ispitani, istog dana prijavu je dala i pritužiteljica zbog toga što je suprug promijenio bravu na vratima. Policija je utvrdila da u konkretnom slučaju nisu ostvarena obilježja kaznenog djela niti prekršaja pa su supružnici upućeni da probleme imovinsko-pravne naravi rješavaju putem nadležnog suda.

Iz izvješća nadležne policijske uprave razvidno je da su policijski službenici 24. lipnja 2009. godine postupajući po dojavi pritužiteljice postupali sukladno Protokolu o postupanju u slučajevima nasilja u obitelji te odvojeno obavili razgovore s pritužiteljicom i njezinim suprugom,

te su 10. studenoga 2009. izvijestili Općinsko državno odvjetništvo u R. o svim prikupljenim saznanjima vezano za postupanja prijavljenih događanja između pritužiteljice i supruga. Općinsko državno odvjetništvo u R. izvijestilo ih da je 20. studenoga 2009. odbacilo kaznenu prijavu protiv Z. N. jer u navedenom slučaju nisu ostvarena obilježja kaznenog djela „Iznuda“ iz čl. 235. st. 1 Kaznenog zakona kao niti nekog drugog kaznenog djela koje se progoni po službenoj dužnosti.

Pravobraniteljica je zaključila da je policija u svim navedenim slučajevima postupala u skladu s Protokolom o postupanju u slučajevima nasilja u obitelji. Također je obavijestila pritužiteljicu da je od 8. studenoga 2009. na snazi novi Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 137/09.), u kojem je u čl. 4. navedena i kategorija ekonomskog nasilja, koja se, između ostaloga, odnosi i na oštećenje ili uništenje osobne i zajedničke imovine ili zabranu ili onemogućavanje korištenja osobne i zajedničke imovine ili pokušaj da se to učini, prisiljavanje na ekonomsku ovisnost, te uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i skrb o djeci.

2.3.15. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/09-50): Pravobraniteljici se obratila gđa A. H. iz M. O. radi zaštite od nasilja u obitelji i radi pritužbe na rad djelatnika nadležne policijske postaje, koji povodom prijave nasilja, prema njezinim navodima, nisu poduzeli odgovarajuće mjere zaštite. Pritužiteljica navodi da 15 godina živi u braku sa suprugom D. H., koji je psihički zlostavlja zajedno s njegovom majkom, te da je isti ometaju u redovitom korištenju dvorišta kuće u kojoj žive. Navodi da se zbog toga više puta obraćala za pomoć Policijskoj postaji Z., da ih je zvala u pomoć 9. kolovoza 2008., te u studenome 2008., kad je policija stigla na intervenciju, ali prema navodima pritužiteljice nije ništa poduzela da je zaštititi od nasilja u obitelji niti je o tome obavijestila nadležni centar za socijalnu skrb.

PODUZETE MJERE: Nakon razmatranja navoda iz pritužbi i uvida u svu pribavljenu dokumentaciju, pravobraniteljica je utvrdila da su u konkretnom slučaju policijski službenici postupali prema Protokolu o postupanju u slučajevima nasilja u obitelji.

Iz izvješća Ravnateljstva policije razvidno je da je pritužiteljica 9. kolovoza 2009. zatražila intervenciju policijskih službenika izjavivši da više ne može tako živjeti jer joj suprug stalno izbiva iz kuće a ona se mora brinuti za djecu, a kad suprug dođe kući, psihički je maltretira. Slijedom zaprimljene dojave policijski službenici su dolaskom na mjesto događaja obavili obavijesne razgovore s pritužiteljicom i njezinim suprugom, te je tom prilikom utvrđeno da je pritužiteljica putem mobilnog telefona tijekom dana suprugu poslala ukupno 40 SMS poruka u kojima ga poziva da dođe kući kako bi pazio na djecu te da joj donese novac kako bi kupila potrepštine za djecu i sebe. Policijski službenici utvrdili su da je suprug pritužiteljici odgovorio da ona ima svoj novac, da se on za djecu dovoljno brine te da se može obratiti Centru za socijalnu skrb Z., budući da je on tamo predao zahtjev za razvod braka. Takav nastup je revoltirao pritužiteljicu, koja je potom

zatražila intervenciju policije. Prilikom ovog postupanja, policijski službenici nisu utvrdili elemente prekršaja niti kaznenog djela koje se progoni po službenoj dužnosti.

21. studenoga 2008. pritužiteljica je ponovno zatražila intervenciju policije zbog problema s maloljetnim sinom N. H. jer je sin tražio novac za džeparac, koji mu je pritužiteljica odbila dati. Policija je obavila obavijesne razgovore sa sudionicima događaja. Utvrđeno je kako je maloljetni N. H. od majke tražio novac, na što mu je ona rekla kako mu ne može davati svaki dan novac za sendvič kad ide u školu s obzirom da novca nema jer su „socijalni problem“. Budući da je maloljetni sin tijekom cijelog dana ustrajao na tome da želi dobiti novac, pritužiteljica je zatražila pomoć policije. Prilikom postupanja po ovom pozivu, policijski službenici također nisu utvrdili elemente prekršaja ili kaznenog djela koje se progoni po službenoj dužnosti.

8. ožujka 2004. policija je zaprimila telefonsku dojavu liječnika Doma zdravlja S. K. Z. koji je izjavio da se pritužiteljica u njegovu ordinaciju javila s ozljedama u vidu hematoma po tijelu. Slijedom dojave provedena je prekršajna obrada kojom je utvrđeno da se D. H. nasilnički ponašao prema pritužiteljici. Protiv njega je Prekršajnom sudu u Z podnesena prekršajna prijava zbog počinjenog prekršaja iz čl. 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.

28. prosinca 2008. zaprimljena je telefonska dojava supruga pritužiteljice da je pritužiteljica istukla maloljetnog sina N. H. Slijedom dojave provedena je prekršajna obrada kojom je utvrđeno da su se pritužiteljica i njezin sin nasilnički ponašali te je policija protiv pritužiteljice i sina Prekršajnom sudu u Z. podnijela prekršajnu prijavu zbog počinjenog prekršaja iz čl. 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.

13. travnja 2008. pritužiteljica je zatražila intervenciju policije jer ju je suprug u obiteljskoj kući fizički napao. Policija je izvršila prekršajnu obradu kojom je utvrđeno da se suprug nasilnički ponašao prema pritužiteljici. Zbog postojanja bojazni da bi mogao nastaviti s nasiljem u obitelji, suprug je, uz prekršajnu prijavu zbog počinjenog prekršaja iz čl. 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, doveden na prekršajni sud u Z. Tom je prigodom također utvrđeno da je počinio i prekršaj iz čl. 13. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira.

Policijski službenici Policijske uprave K.-Z. također su proveli mjere policijskih izvida iz područja kazneno-pravne zaštite djece i maloljetnika, budući da su pritužiteljica i njezin suprug roditelji maloljetne djece koja odrastaju u okolnostima koje je utvrdila policija.

Pravobraniteljica je pritužiteljicu obavijestila da je od 8. studenoga 2009. na snazi novi Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 137/09.), u kojem je u čl. 4. navedena i kategorija ekonomskog nasilja, koja se, između ostaloga, odnosi i na uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i skrb o djeci ili drugim uzdržavanim članovima zajedničkog kućanstva.

2.3.16. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/09-53): Pravobraniteljici se obratila S. P. iz S., radi pritužbe na rad djelatnika policije koji povodom prijave nasilja, prema njezinim navodima, nisu poduzeli odgovarajuće mjere zaštite.

Pritužiteljica navodi da je nadležnoj policijskoj postaji više puta prijavljivala nasilje koje je trpjela od strane N. M., svog bivšeg izvanbračnog supruga, te da policijski službenici u toj postaji niti na jednu njezinu prijavu nisu reagirali na način da bi tijekom dolaska na intervenciju poduzeli bilo kakve radnje protiv njezinog bivšeg izvanbračnog supruga. Prema njezinim navodima, na intervenciju bi svaki put izašla dva policajca (muškarca) i samo prilikom jedne intervencije razgovarali su s njima odvojeno. Policajci su, prema navodima pritužiteljice, nakon obavljenog odvojenog razgovora s njima razgovarali još i zajedno, te im dali upozorenje da se smire i da takve stvari riješe na sudu jer imaju dijete – iako je ona prijavila prijetnju smrću od strane izvanbračnog supruga.

Pritužiteljica nadalje navodi da su im u svibnju 2009. policajci rekli da će ih, ako ponovno dođu, oboje privesti, nakon čega ona više nije imala volje zvati policiju. Tada su tražili od nje da izvanbračnom suprugu preda ključeve od stana jer da on ima pravo na to, tako da su se upleli u njihove imovinske odnose, a zanemarili nasilje.

Pritužiteljica je posebno je napomenula da je jednoj policajki nakon opisanog događaja u travnju, u policijskoj postaji u R., govorila o dugotrajnom nasilju i njezinim prijavama policiji koje nisu dale nikakvog rezultata, pa čak ni onda kad prijavljuje prijetnju smrću. Očekivala je da će barem nakon prijave u svibnju policija nešto poduzeti. Pritužiteljica navodi da se nasilje nastavilo i nakon preseljenja u S., ali da je policija u S. reagirala na pravi način i svaki put prijavila izvanbračnog supruga pritužiteljice prekršajnom sudu.

PODUZETE MJERE: Nakon razmatranja navoda iz pritužbe i iz dostavljenih izvješća te uvida u raspoloživu dokumentaciju, pravobraniteljica je zaključila da su se u konkretnom slučaju u postupanju policije dogodili neki propusti.

U četiri izlaska na intervenciju zbog dojave pritužiteljice o obiteljskom nasilju (28. travnja 2009., 18. kolovoza 2008., 19. rujna 2009. i 17. listopada 2009.) policijski službenici nisu utvrdili elemente kažnjivih radnji čiji se progon pokreće po službenoj dužnosti.

12. svibnja 2009. godine pritužiteljica je pristupila u službene prostorije policijske postaje, kad je s njom obavljen obavijesni razgovor o okolnostima narušenih odnosa u izvanbračnoj zajednici. Obavljen je i obavijesni razgovor s njezinim izvanbračnim suprugom, koji je negirao nasilje u obitelji. O sadržaju obavijesnih razgovora obaviješten je nadležni centar za socijalnu skrb u cilju poduzimanja mjera obiteljsko-pravne zaštite.

24. lipnja 2009. policija je zaprimila dojavu pritužiteljice u kojoj je izjavila kako je izvanbračni suprug verbalno i fizički napada. Policijski službenici koji su upućeni na intervenciju utvrdili su da

je N. M. na štetu pritužiteljice počinio prekršaj nasilničkog ponašanja u obitelji te je uz optužni prijedlog priveden sucu Prekršajnog suda u S. Presudom Prekršajnog suda N. M. proglašen je krivim zbog počinjenog prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji, opisanog u članku 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, te mu je izrečena novčana kazna u iznosu od 2400 kuna i zaštitna mjera obveznog psihosocijalnog tretmana u trajanju od 6 mjeseci.

Suprug pritužiteljice priveden je sucu Prekršajnog suda nakon još dvije intervencije policije po dojavu o obiteljskom nasilju: 12. rujna. 2009. i 3. studenoga 2009.

20. kolovoza 2009. godine pritužiteljica je pristupila u službene prostorije policije gdje je podnijela prijedlog za kazneni progon protiv izvanbračnog supruga zbog kaznenog djela prijetnji iz čl. 129. Kaznenog zakona. O svemu poduzetom i utvrđenom tom prilikom obaviješteno je i nadležno državno odvjetništvo uz opće posebno izvješće, a isti je postupak ponovljen i nakon pritužiteljicine prijave od 4. studenoga 2009.

12. listopada 2009. Policijska postaja S. podnijela je prijavni akt protiv N. M., izvanbračnog supruga pritužiteljice, Općinskom državnom odvjetništvu u S. zbog osnovane sumnje da je na njezinu štetu počinio kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji.

12. listopada 2009. policijska postaja S. zaprimila je zamolbu pritužiteljice kojom traži pomoć u raskidanju izvanbračne zajednice s N. M. te prijedlog za dodjelu skrbništva nad maloljetnim A. M., o čemu je obaviješten nadležni centar za socijalnu skrb.

ISHOD: U izvješću policije zaključno se navodi da je nakon izvršenog uvida u podneske nadležne policijske postaje utvrđeno da policijski službenici te postaje nakon obavljenog obavijesnog razgovora s pritužiteljicom od 12. svibnja 2009. nisu s dužnom pažnjom provjerili navode o nasilju u obitelji, budući je obavljen samo razgovor s N. M., koji je negirao nasilničko ponašanje u obitelji.

S tim u vezi, Ravnateljstvo policije je od Ureda načelnika Policijske uprave zatražilo poduzimanje odgovarajućih mjera i radnji kako se uočeni propusti ne bi ponavljali, te kako bi se osigurala odgovarajuća zaštita i pomoć žrtvama nasilja u obitelji.

2.4. NACIONALNA STRATEGIJA ZAŠTITE OD NASILJA U OBITELJI, ZA RAZDOBLJE OD 2008. DO 2010. GODINE, PROVEDBA MJERA U 2009.

Vlada Republike Hrvatske je na sjednici održanoj 29. studenoga 2007. godine donijela Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2008. do 2010. godine (NN 126/07 – dalje u tekstu: Nacionalna strategija).

S ciljem praćenja provedbe mjera iz Nacionalne strategije, pravobraniteljica je uputila upit glavnim nositeljima onih mjera **čiji je rok provedbe bio 2009. godina.**

ANALIZA I IMPLEMENTACIJA ZAKONA IZ PODRUČJA ZAŠTITE OD NASILJA U OBITELJI

Mjera 3. – Provesti istraživanje stopa prevalencije, uzroka, oblika i recidivizma obiteljskog nasilja radi boljeg razumijevanja fenomena obiteljskog nasilja te razvoja što djelotvornije preventivne politike i mjera kontrole. Glavni nositelj: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Rok provedbe: 2009.

Mjera je u fazi provedbe. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti dostavilo je pravobraniteljici očitovanje o provođenju predmetne mjere. U očitovanju se navodi da je Ministarstvo, u suradnji s Pravnim fakultetom sveučilišta u Zagrebu, pokrenulo istraživanje na temu „Nasilje u obitelji“, te da je dosad završena prva faza istraživanja koja je imala za cilj izradu upitnika po kojem će se metodologijom znanstvene i sveobuhvatne analize utvrditi stopa prevalencije, uzroci, oblici i pojava recidivizma nasilja u obitelji. Za naredno razdoblje planirana je provedba sljedeće faze istraživanja koja se odnosi na odabir uzorka, prikupljanje i obradu podataka. Budući da su indikatori provedbe predmetnih aktivnosti bili: *1. provedeno javno istraživanje stopa prevalencije, uzroka, oblika i recidivizma obiteljskog nasilja;* i *2. javno objavljeni rezultati istraživanja* – aktivnosti prema tim indikatorima nisu provedene u cijelosti. Naime, iz izvješća je razvidno da je realizirana prva faza u provedbi istraživanja, ali istraživanje nije u cijelosti provedeno niti su rezultati istraživanja javno objavljeni.

Mjera 4. – Izraditi prijedlog izmjena postojećeg zakonodavstva kojim se regulira zaštita od nasilja u obitelji temeljem izradene analize usklađenosti važećih zakona Republike Hrvatske s temeljnim međunarodnim dokumentima za ukidanje nasilja u obitelji i provedenog istraživanja stopa prevalencije, uzroka, oblika i recidivizma obiteljskog nasilja. Glavni nositelj: Ministarstvo pravosuđa. Rok provedbe: 2009.

Mjera je provedena. U izvješću Ministarstva pravosuđa navodi se da se prilikom izrade novih te izmjena i dopuna postojećih zakona vodi računa o problematici nasilja u obitelji u okviru radnih skupina koje djeluju unutar ministarstva, kao i o međunarodnim standardima odnosno konvencijama, protokolima uz konvencije i preporukama prilikom izrade istih. Kako je 2009. godine donesen Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, a izrađeni prijedlozi izmjena i dopuna Kaznenog zakona, pravobraniteljica smatra da je mjera provedena.

Mjera 6. – Izraditi izmjene i dopune Kaznenog zakona s ciljem zaštite žrtava nasilja u obitelji. Glavni nositelji: Ministarstvo pravosuđa i Ministarstvo vanjskih poslova. Rok provedbe: 2009.

Mjera je provedena. U izvješću Ministarstva unutarnjih poslova pravobraniteljici navodi se da je Ministarstvu pravosuđa dostavljen je Prijedlog izmjena i dopuna Kaznenog zakona u cilju poboljšanja zaštite i statusa žrtava kaznenih djela, a Ministarstvo pravosuđa izvijestilo je pravobraniteljicu da je novi Kazneni zakon u izradi. Zakon o kaznenom postupku donijet je u prosincu 2008. godine (NN 152/08.), a izmjene i dopune Zakona u lipnju 2009. godine (NN 76/09.). Zakon sadrži i odredbe s ciljem zaštite od nasilja u obitelji, posebice one koje se tiču ispitivanja svjedoka te zaštite prava žrtve i oštećenika (glava V. Žrtva, oštećenik i privatni tužitelj). Tim odredbama po prvi se put u hrvatski pravni sustav uvodi žrtva kao sudionik postupka s posebnim pravima. Pojam žrtve je definiran sukladno pojmovnom određivanju žrtve u međunarodnom zakonodavstvu i međunarodnim pravnim izvorima. Odredbe navedenog prijedloga Zakona sadrže konkretne dužnosti tijela kaznenog postupka u postupanju prema žrtvi.

Mjera 8. – Izraditi izmjene i dopune Prekršajnog zakona s ciljem zaštite žrtava nasilja u obitelji. Glavni nositelji: Ministarstvo pravosuđa i Ministarstvo vanjskih poslova. Rok provedbe: 2009.

Mjera je u fazi provedbe. 3. listopada 2007. godine donijet je novi Prekršajni zakon u kojem se također vodilo računa o problematici nasilja u obitelji, posebno glede odredbi o zadržavanju počinitelja i visini kazne. Osnovana je radna skupina za izradu izmjena i dopuna Prekršajnog zakona, koja će prilikom izrade Nacrta Zakona voditi računa o odredbama koje su se u praksi pokazale neučinkovitima.

Mjera 9. – Izraditi izmjene i dopune Zakona o sudovima za mladež s ciljem zaštite žrtava nasilja u obitelji. Glavni nositelji: Ministarstvo pravosuđa i Ministarstvo vanjskih poslova. Rok provedbe: 2009.

Mjera je u fazi provedbe. U izradi je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima za mladež. Zakon o sudovima za mladež, pored ostalih odredbi, sadrži i odredbe o kaznenopravnoj zaštiti djece i mladeži.

Mjera 10. – Potaknuti izradu prijedloga izmjena Zakona o policiji te Pravilnika o načinu policijskog postupanja. Glavni nositelji: Ministarstvo vanjskih poslova i Ministarstvo pravosuđa. Rok provedbe: 2009.

Mjera je provedena. Donesen je Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, koji je stupio na snagu 1. srpnja 2009. godine. Ministarstvo pravosuđa je prilikom izrade Zakona o policijskim poslovima i ovlastima uputilo prijedlog odredbi vezanih za problematiku nasilja u obitelji.

U Zakon su ugrađene odredbe o suradnji policije s različitim tijelima, organizacijama, zajednicama, nevladinim organizacijama, građanskim udrugama i građanima radi razvijanja partnerstva u sprječavanju i otkrivanju nedopuštenog ponašanja i njegova počinitelja, te o posebno obazrivom postupanju prema. Nije prihvaćen prijedlog da se doda policijska ovlast udaljenja iz stana kuće ili nekog drugog stambenog prostora radi zaštite osobe izložene nasilju, žrtvama kaznenih djela i prekršaja.

Zakon o policijskim poslovima i ovlastima dostavljen je pravobraniteljici na uvid, a izrada Pravilnika o načinu policijskog postupanja je, kako se navodi u izvješću Ministarstva unutarnjih poslova, u tijeku.

Mjera 11. – Izraditi prijedlog Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Glavni nositelj: Ministarstvo pravosuđa. Rok provedbe: 2009.

Mjera je provedena. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći donijet je 16. svibnja 2008. godine. Zakon je stupio na snagu, osim posebnih odredbi o odobravanju pravne pomoći u prekograničnim sporovima, koje stupaju na snagu na dan prijema RH u članstvo Europske unije. U izradi su izmjene i dopune Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći.

Mjera 13. – Izraditi prijedlog Zakona o mirenju sukladno Preporuci R(98)1 o postupku mirenja u obitelji. Glavni nositelji: Ministarstvo pravosuđa i Državno odvjetništvo RH. Rok provedbe: 2009.

Mjera nije provedena. U izvješćima Ministarstva pravosuđa i Državnog odvjetništva RH nema indikatora o provođenju ove mjere.

Mjera 14. – Uspostaviti sustav vođenja statističkih podataka o nasilju u obitelji te razmjene podataka i suradnje policije, zdravstvenih ustanova, ustanova socijalne skrbi, odgojno-obrazovnih ustanova, sudova i Državnog odvjetništva u slučajevima nasilja u obitelji. Glavni nositelj: Ministarstvo unutarnjih poslova. Rok provedbe: 2009.

Mjera je provedena. U izvješću je navedeno da se u Ministarstvu unutarnjih poslova na razinama policijskih postaja, policijskih uprava te Ravnateljstva policije vode statistički podaci o

počiniteljima i žrtvama kaznenih djela i prekršaja nasilja u obitelji, a objedinjuju se svakih 6 mjeseci i godišnje. O saznanjima o nasilju u obitelji pravovremeno se obavještavaju nadležni sudovi i državna odvjetništva. Podaci o nasilju u obitelji se svakodnevno dostavljaju nadležnim centrima za socijalnu skrb. Policija od zdravstvenih ustanova zaprima obavijesti o ozljedama zadobivenim od strane članova obitelji. U okvirima kriminalističkih istraživanja iz domene kaznenopravne zaštite djece i mladeži, policija prikuplja obavijesti od odgojno-obrazovnih ustanova.

Mjera 16. – Utemeljiti bazu podataka o počiniteljima kaznenih djela seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece sukladno zahtjevu Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja. Glavni nositelji: Ministarstvo pravosuđa i Ministarstvo unutarnjih poslova. Rok provedbe: 2009.

Mjera je u fazi provedbe. U izvješću Ministarstva unutarnjih poslova navodi se da je u Ravnateljstvu policije izvršena analiza francuskog iskustva uvođenja registara odnosno baza podataka o počiniteljima kaznenih djela seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece. No, prema indikatorima Provedbe Nacionalne strategije, nisu realizirane Aktivnost 1. (*osnovati radnu skupinu za izradu baze podataka o počiniteljima kaznenih djela seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece*) ni Aktivnost 2 (*Izraditi i uspostaviti bazu podataka o počiniteljima kaznenih djela seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece*).

SKLONIŠTA I POTPORA ŽRTVI NASILJA U OBITELJI

Mjera 5. – Planirati i programirati zapošljavanje žrtava nasilja u obitelji. Glavni nositelj: Hrvatski zavod za zapošljavanje. Rok provedbe: 2009.

Mjera se djelomično provodi. U izvješću Hrvatskog zavoda za zapošljavanje navodi se da je provođenje ove aktivnosti bilo znatno otežano iz razloga što su podaci o žrtvama obiteljskog nasilja povjerljivi i broj osoba žrtava obiteljskog nasilja koje su registrirane u evidenciji Zavoda ovisi isključivo o izjavi nezaposlene osobe i/ili transparentnoj dokumentaciji. Iz navedenog razloga u evidenciji nezaposlenih osoba bile su registrirane samo 22 osobe žrtve obiteljskog nasilja, od kojih su dvije osobe bile uključene u obrazovne aktivnosti kroz mjeru Financiranje obrazovanja nezaposlenih osoba prema potrebama tržišta rada, 11 osoba je zaposleno – od čega su dvije osobe zaposlene kroz mjeru Sufinanciranje zapošljavanja nezaposlenih osoba u javnom radu. U zaključku izvješća navodi se da je u 2009. godini sufinancirano zapošljavanje dviju ženskih osoba žrtava obiteljskog nasilja kroz mjeru Sufinanciranje zapošljavanja nezaposlenih osoba u javnom radu uz trošak od 35.940,95 kuna.

Uvidom u izvješće Hrvatskog zavoda za zapošljavanje pravobraniteljica je zaključila da se Mjera 5. Nacionalne strategije djelomično provodi. Naime, dosljedno se provode Aktivnosti 3. i 4., koje se odnose na poticanje zapošljavanje žrtava nasilja u obitelji i praćenje zapošljavanja žrtava nasilja u obitelji, uz napomenu da broj žrtava nasilja u obitelji koji je uključen u programe poticanja zapošljavanja nije zadovoljavajući. Otegotna okolnost za provođenje ovih aktivnosti koju Zavod navodi u izvješću – a to je povjerljivost podataka o žrtvama obiteljskog nasilja – otežava dosljednije provođenje ovih aktivnosti, što ukazuje na nužnost bolje suradnje među državnim tijelima i institucijama uključenim u postupke zbrinjavanja žrtava nasilja u obitelji, te razvoj strategije koja bi omogućila potpuniji uvid Zavoda u evidenciju osoba žrtava nasilja u obitelji, uz očuvanje tajnosti podataka. **Aktivnost 5. iz Mjere 5. (Izraditi strategiju osnaživanja poduzetništva žrtava nasilja u obitelji), čiji je rok za provedbu bio 2009. godina, nije provedena.**

Mjera 8. – Stvarati uvjete za uključivanje djece žrtava nasilja u obitelji u dječje vrtiće i programe predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja. Glavni nositelj: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Rok provedbe: 2009.

Na temelju očitovanja MOZŠ-a pravobraniteljica **nije mogla zaključiti kakva je stvarna provedba Mjere 8** Nacionalne strategije u praksi.

Naime, izvješće ne sadrži konkretne podatke o indikatorima provedbe mjera Nacionalne strategije pa se ne može donijeti zaključak o provedbi Mjere 8 u odgojno-obrazovnom sustavu. Očitovanje MOZŠ-a uglavnom sadrži opće podatke o zakonom propisanim obvezama uključivanja u predškolski odgoj i školovanje koje se, neovisno o Nacionalnoj strategiji, moraju poštovati u nacionalnom sustavu odgoja i obrazovanja. Nepotpunost izvješća posebno se odnosi na Aktivnost 3. (*uvesti financijske olakšice i oslobađanje od plaćanja troškova boravka djece žrtava nasilja u dječjim vrtićima i uključivanja u programe predškolskog odgoja i obrazovanja*), jer iz njega nije razvidno jesu li i na koji način uvedene financijske olakšice i oslobađanje od plaćanja troškova boravka djece žrtava nasilja u dječjim vrtićima i uključivanja u programe predškolskog odgoja i obrazovanja, te na Aktivnosti 2. i 4., koje se trebaju se provoditi kontinuirano i za koje MOZŠ također nije dostavio podatke o tome jesu li osigurana financijska sredstva potrebna za uključivanje djece žrtava nasilja u postojeće programe odgoja i obrazovanja na područjima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, te jesu li osigurana financijska sredstva za provedbu dodatnih programa prema potrebama djece žrtava nasilja u obitelji (psihosocijalna podrška i pomoć, individualni terapijski rad, individualizirani pristup u radu s djecom radi lakšeg usvajanja obrazovnih programa, rad s djecom radi uspostavljanja kvalitetnih odnosa s vršnjacima).

POBOLJŠANJE STATUSA ŽRTVE U POSTUPCIMA U KOJIMA SUDJELUJE

Mjera 1. – Provesti, objaviti i raspraviti rezultate istraživanja koji će omogućiti oblikovanje smislene i racionalne politike zaštite prava i pružanja podrške žrtvama/svjedocima nasilja u obitelji. Glavni nositelj: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske. Rok provedbe: 2009.

Mjera je u fazi provedbe. U izvješću stoji da je Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske u suradnji sa Ženskom sobom – Centrom za seksualna prava iz Zagreba inicirao provedbu istraživanja „Zaštita prava i pružanje podrške žrtvama/svjedocima nasilja u obitelji“. Navedeno uključuje provedbu istraživanja o mogućnostima zaštite prava i pružanja podrške žrtvama/svjedocima nasilja u obitelji s ciljem oblikovanja daljnje smislene i racionalne politike. U zaključku izvješća stoji da su realizirane pripremne radnje u provedbi istraživanja te inicirana I. etapa provedbe. Budući da su indikatori provedbe predmetnih aktivnosti bili: *1. provedeno istraživanje o mogućnostima zaštite prava i pružanja podrške žrtvama/svjedocima nasilja u obitelji;* i *2. javno objavljeni rezultati istraživanja u cilju oblikovanja smislene i racionalne politike zaštite prava i pružanja podrške žrtvama/svjedocima nasilja u obitelji* – aktivnosti prema tim indikatorima nisu provedene u cijelosti. Naime, prema izvješću Ureda realizirane su pripremne radnje u provedbi istraživanja te inicirana I. etapa provedbe istraživanja, ali istraživanje nije u cijelosti provedeno niti su rezultati istraživanja javno objavljeni.

Mjera 5. – Osigurati da kazneni odnosno prekršajni postupci ne dovode do sekundarne viktimizacije žrtve te da se uz vođenje ovih postupaka pruža pomoć (psihološka, emocionalna, zdravstvena, socijalna i slično) žrtvama nasilja u obitelji. Glavni nositelji: Ministarstvo pravosuđa, Ministarstvo unutarnjih poslova. Rok provedbe: 2009.

Mjera je provedena. U izvješću Ministarstva pravosuđa navodi se da od 1. svibnja 2008. podršku žrtvama provode Uredi za podršku svjedocima i žrtvama kao rezultat zajedničkog pilot projekta Ministarstva pravosuđa i Programa Ujedinjenih naroda za razvoj. Uredi za podršku žrtvama i svjedocima nalaze se na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu, Županijskom sudu u Zagrebu, Županijskom sudu u Osijeku, Županijskom sudu u Vukovaru i Županijskom sudu u Zadru. 14. siječnja 2010. godine Vlada RH je osnovala Povjerenstvo za praćenje i unapređenje sustava podrške žrtvama i svjedocima.

U izvješću Ministarstva unutarnjih poslova navodi se da se kroz kontinuirane edukacije policijski službenici koji postupaju u slučajevima nasilja u obitelji upućuju na posebno obazrivo postupanje prema žrtvama obiteljskog nasilja i izbjegavanje bilo kakvih postupaka koji bi mogli dovesti do sekundarne viktimizacije, te potrebu prepoznavanja specifičnih žrtvinih potreba i upućivanja odnosno osiguravanja adekvatne stručne pomoći.

Mjera 9. – Opremiti prostorije policije za obavljanje obavijesnih razgovora s djecom i maloljetnim osobama žrtvama svih kažnjivih radnji. Glavni nositelji: Ministarstvo unutarnjih poslova i Ministarstvo pravosuđa. Rok provedbe: 2009.

Mjera je u fazi provedbe. Za potrebe obavljanja obavijesnih razgovora s djecom i maloljetnim osobama žrtvama kažnjivih radnji izvršene su pripreme radnje za nabavku namještaja za opremanje ukupno 49 prostorija na području svih policijskih uprava, namještajem i priborom prikladnim za djecu i maloljetne osobe, kako bi se smanjila sekundarna viktimizacija djece i maloljetnih osoba za vrijeme nužnog boravka u službenim prostorijama policije. U financijskom planu Ministarstva unutarnjih poslova za 2009. godinu osigurana su sredstva i naručen je namještaj za opremanje po jedne prostorije u svakoj policijskoj upravi, ukupno 20 prostorija. U Policijskoj upravi istarskoj u tijeku je izrada plana opremanja triju soba u PP Umag, PP Rovinj i PP Labin te četiri prostorije u vlasništvu gradova Pula i Poreč ustupljenih na korištenju PU istarskoj za obavljanje razgovora s djecom i maloljetnicima žrtvama kaznenih djela te pružanja pomoći ranjivim žrtvama kriminaliteta.

Ministarstvo pravosuđa, koje je kao nositelj provedbe Mjere 9. bilo zaduženo za Aktivnost 2 (*Izraditi plan opremanja sudova radi zadovoljavanja potreba žrtava/svjedoka osiguranjem posebnih čekaonica za žrtve/svjedoke odvojenih od onih u kojima čeka okrivljenik, uvođenjem videolinka u sve sudove i sl.*), nije izvijestilo o provođenju ove aktivnosti.

Mjera 10. – Izraditi vodič o postupanju sa žrtvama/svjedocima nasilja u obitelji, načinima njihova ispitivanja te načinima izbjegavanja sekundarne viktimizacije. Glavni nositelj: Ministarstvo pravosuđa. Rok provedbe: 2009.

Mjera je djelomično provedena. U izvješću se navodi da Ministarstvo pravosuđa na svojoj internetskoj stranici ima posebnu ikonu pod nazivom Uredi za podršku svjedocima i žrtvama koji sadrži korisne informacije o navedenoj problematici. Uvidom u internetsku stranicu Ministarstva pravosuđa, pravobraniteljica je ustanovila da se na stranici nalazi niz korisnih podataka za podršku svjedocima i žrtvama nasilja u obitelji, ali prema indikatorima provedbe ove mjere, Aktivnost 2. (*izraditi vodič o postupanju sa žrtvama/svjedocima nasilja u obitelji, načinima njihova ispitivanja te načinima izbjegavanja sekundarne viktimizacije*) i Aktivnost 3. (*tiskati vodič*) nisu provedene.

Mjera 11. – U suradnji svih nadležnih državnih tijela organizirati usavršavanje svih djelatnika policije, državnog odvjetništva, odvjetnika, sudaca, osoba koje bi radile u službama/organizacijama za pružanje podrške žrtvama/svjedocima nasilja u obitelji, volontera kao i drugih osoba koje svakodnevno dolaze u kontakt sa žrtvama (liječničko osoblje, socijalni radnici, djelatnici organizacija civilnog društva) o pravima žrtava/svjedoka nasilja u obitelji, njihovim potrebama za podrškom te mogućnostima koje već postoje. Glavni

nositelji: Ministarstvo pravosuđa, Ministarstvo unutarnjih poslova, Državno odvjetništvo RH. Rok provedbe: 2009.

Mjera je u fazi provedbe. Državno odvjetništvo RH i Ministarstvo pravosuđa RH izvijestili su pravobraniteljicu da su u organizaciji Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske održane dvodnevne radionice za državne odvjetnike i suce općinskih i županijskih državnih odvjetništava i sudova te istražne suce, pod nazivom „Suzbijanje nasilja u obitelji – pravni kontekst“ u svim regionalnim centrima Pravosudne akademije. Također su organizirane jednodnevne radionice pod nazivom „Psihološko-pravni aspekti ispitivanja svjedoka“.

U izvješću Ministarstva unutarnjih poslova navode se svi brojni oblici usavršavanja policijskih djelatnika/ca provedeni tijekom 2009., razvrstano po policijskim upravama. Pravobraniteljica je zaključila da Ministarstvo pravosuđa, Državno odvjetništvo i Ministarstvo unutarnjih poslova, kao jedni od nositelja provedbe Mjere 11., **provode Mjeru 11. u svom području djelovanja.** S obzirom na indikatore provedbe ove mjere, koji uključuju izrađen program izobrazbe djelatnika i volontera koji se u svom radu susreću sa žrtvama nasilja u obitelji o pravima žrtava/svjedoka, njihovim potrebama za podrškom te mogućnostima koje već postoje; te izrađen sustav praćenja, kontrole kvalitete i evaluacije provedenih programa izobrazbe s pripadajućim instrumentarijem i postupcima – stvarnu provedbu Mjere 11. moguće je definirati nakon traženja dodatnih informacija od svih nadležnih tijela koja su u Nacionalnoj strategiji određeni kao nositelji provedbe.

Zaključak

Vezano za provedbu mjera iz Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji, pravobraniteljica smatra pozitivnim što je dio mjera s rokom provedbe u 2009. proveden, a veliki dio je u fazi provedbe, i to na način da je veći dio aktivnosti koji te mjere predviđaju već proveden – ali očito je da mjere koje je trebalo provesti 2009. godine nisu većim dijelom provedene do kraja. Međutim, velika većina mjera iz Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji trebala je biti provedena baš 2009. godine, a ima vrlo malo mjera koje treba provesti u 2010. godini pa je za očekivati da će mjere iz te strategije ipak biti provedene do prestanka važenja strategije.

2.5. PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U OBITELJI, PROVEDBA U 2009.

Vlada Republike Hrvatske je na sjednici od 15. rujna 2005. godine donijela Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji⁴⁰ (u daljnjem tekstu: Protokol) čija je svrha osigurati uvjete za djelotvoran i cjelovit rad nadležnih tijela radi unapređenja zaštite i pomoći žrtvama nasilja u obitelji te pomoći počiniteljima u promjeni njihovog ponašanja odnosno promjeni vrijednosnog sustava s ciljem nenasilnog rješavanja sukoba i uvažavanja ravnopravnosti spolova.

Protokol sadrži i obveze nadležnih tijela⁴¹ i drugih čimbenika⁴² koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju nasilja te pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim nasilju u obitelji⁴³.

S ciljem praćenja provedbe gore navedenih odredbi Protokola, pravobraniteljica je uputila upite svim koordinatorima/cama u Uredima državne uprave po županijama (njih ukupno 20), svim županijskim povjerenstvima za ravnopravnost spolova (njih ukupno 21 uključujući i Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Grada Zagreba), od kojih su zatraženi podaci o provođenju Protokola, posebno u odnosu na oblike, načine i sadržaj suradnje nadležnih tijela.

Do dana predaje ovog izvješća tražene podatke nisu dostavili dvije koordinatorice za ravnopravnost spolova i tri županijska povjerenstva za ravnopravnost spolova.

⁴⁰ 7. rujna 2006. godine donesene su izmjene i dopune Protokola.

⁴¹ Nadležna tijela su: a) policija, b) centri za socijalnu skrb, c) zdravstvene ustanove, d) odgojno-obrazovne ustanove i e) pravosudna tijela.

⁴² Od čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju nasilja te pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim nasilju u obitelji, Protokol navodi jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i nevladine organizacije, vjerske zajednice, obiteljska savjetovišta te stručnjake koji se bave problematikom obiteljskog nasilja.

⁴³ U odnosu na oblike, načine i sadržaj suradnje između tih tijela i čimbenika, Protokolom je, između ostalog, određeno:

- Uspostaviti suradnju i razmjenu podataka s jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno koordinatorima za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave, povjerenstvima za ravnopravnost spolova u županijama i nevladinim organizacijama koje programski djeluju u cilju zaštite žrtava nasilja i afirmacije njihovih prava, radi razmjene iskustava i stvaranja dobre prakse;
- U jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave održavati redovite sastanke predstavnika nadležnih tijela, odnosno koordinatora za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave, povjerenstvima za ravnopravnost spolova u županijama i predstavnika nevladinih organizacija koje programski djeluju s ciljem zaštite žrtava nasilja i afirmacije njihovih prava vezano uz problematiku pojedinačnih slučajeva nasilja u obitelji i o postignućima u rješavanju problema obiteljskog nasilja;
- Na temelju prikupljenih podataka od nadležnih tijela i nevladinih organizacija, koje programski djeluju s ciljem zaštite žrtava nasilja i afirmacije njihovih prava, koordinatori za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave izradit će izvješća vezano uz nasilje u obitelji te ih 2-3 puta godišnje dostaviti, između ostalog, pravobraniteljici za ravnopravnost spolova i Uredu za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.
- Uspostaviti suradnju s drugim čimbenicima koji bi u konkretnom slučaju mogli pomoći, primjerice s nevladinim organizacijama, vjerskim zajednicama, obiteljskim savjetovištima, te stručnjacima koji se bave problematikom nasilja u obitelji.

I. Koordinator/ce za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave

Premda velika većina koordinator/ica redovito sudjeluju kao članovi/ce u radu povjerenstava za ravnopravnost spolova, neki koordinator/ce i dalje ističu kao i u ranijim razdobljima da još nisu imenovani u povjerenstvo za ravnopravnost spolova te da ih se ne poziva i iz tog razloga nisu sudjelovali niti u jednoj sjednici povjerenstva, što predstavlja kršenje odredbe Zakona o ravnopravnosti spolova (članak 28., stavak 2.) po kojoj oni moraju biti u sastavu povjerenstva.

Što se tiče suradnje svih tijela i drugih čimbenika u provedbi Protokola, pravobraniteljica smatra da između njih još nije uspostavljena zadovoljavajuća suradnja, kao ni odgovarajuća međusobna izmjena podataka. Neki koordinator/ce i dalje ističu nedostatak podrške i razumijevanja za svoj rad, a neki očigledno ne poznaju ni svoje obveze iz Protokola, što proizlazi iz njihovih odgovora pravobraniteljici.

Koordinator/ce za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave dužni su izrađivati izvješća vezano uz nasilje u obitelji te ih **2-3 puta godišnje** dostaviti, između ostalog, pravobraniteljici za ravnopravnost spolova i Uredu za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.

Niti jedan/na koordinator/ica nije samoinicijativno dostavio/la navedeno izvješće za 2009. godinu; svi koordinator/ice su reagirali tek nakon poslanih upita Ureda pravobraniteljice i tek tada, i to ne svi, dostavili izvješća pravobraniteljici za prethodnu godinu.

Uvidom u sva dostavljena izvješća razvidno je sljedeće:

Pomak u kvaliteti i ujednačenosti izvješća vidljiv je zahvaljujući standardiziranom obrascu predviđenom za izvještavanje o provedbi Protokola kojeg je izradilo Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, pa su dostavljeni podaci po prvi put, za razliku od prijašnjih godina, ujednačeni i standardizirani.

Uglavnom se iskazuju podaci koji su prikupljeni od policije, centara za socijalnu skrb i pravosudnih tijela, a gotovo nikad i od odgojno-obrazovnih ustanova i povjerenstava za ravnopravnost spolova.

Prema Zakonu o ravnopravnosti spolova, koordinator/ce za ravnopravnost spolova u tijelima državne uprave osim navedenih izvješća moraju pratiti i provedbu Zakona i Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova, surađivati s Uredom za ravnopravnost spolova te pripremati

izvješća o provedbi Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova koja tijela državne uprave dostavljaju Uredu za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske svake dvije godine.

Kao i u svojim prethodnim izvješćima o radu, pravobraniteljica i dalje smatra da koordinatori/ce za ravnopravnost spolova, državni/e službenici/e, trebaju primati naknadu za taj rad jer im to nije u opisu poslova radnog mjesta. Nova metodologija izvještavanja o obiteljskom nasilju zahtijeva od njih još veći angažman. Kao što je ukazala i u svom izvješću o radu za 2007. godinu, pravobraniteljica i dalje smatra nužnim jačanje uloge koordinatora/ica za ravnopravnost spolova, uključujući i zakonske izmjene i praksu po kojoj bi se ti poslovi profesionalno obavljali barem u ministarstvima. Prema Zakonu o ravnopravnosti spolova, koordinatori/ce u tijelima državne uprave predstavljaju tijela koja osiguravaju provedbu tog zakona, a u praksi rade bez stvarnog utjecaja i podrške, a provedba Zakona nije osigurana.

Premda je vidljiv pomak u kvaliteti, sistematizaciji i standardizaciji dostavljenih izvješća, sustav prikupljanja podataka o provedbi Protokola još uvijek ne funkcionira na zadovoljavajućoj razini, što zbog pojedinih manjkavih (ili nedostavljenih na propisanom obrascu ili uopće nedostavljenih) izvješća koordinatora/ica, što zbog nekih objektivnih prepreka s kojima se u procesu prikupljanja podataka koordinatori/ce susreću – kao što je neodgovaranje nekih nadležnih tijela na zahtjeve za dostavom podataka ili problem što pojedina nadležna tijela nemaju sistematizirane podatke na način kako predviđa metodologija.

II. Povjerenstva za ravnopravnost spolova

Prema podacima iz izvješća dostavljenih pravobraniteljici od strane županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova te Povjerenstva za ravnopravnost spolova Grada Zagreba, proizlazi da postoje mnoge aktivnosti koje su zajedničke ili većem broju ili svim povjerenstvima, a to su:

- uspostava suradnje i razmjena podataka s čimbenicima koji djeluju s ciljem zaštite žrtava nasilja (npr. centrima za socijalnu skrb, policijom, obiteljskim centrima, županijskim gradskim odjelima za zdravstvo i socijalnu skrb, nevladinim organizacijama itd.) na području njihove županije, te posebno s koordinatorima/cama za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave koji često i prisustvuju sastancima povjerenstava;
- organiziranje okruglih stolova i tribina, edukacijskih predavanja i seminara;
- sudjelovanja u radijskim i televizijskim emisijama vezano za problematiku nasilja u obitelji;
- obilježavanje značajnih datuma i obljetnica vezano za ljudska prava i ravnopravnost spolova;
- izrada programa rada i aktivnosti;

- suradnja s nevladinim udrugama s područja njihove županije koje programski djeluju u zaštiti žena i zaštiti žrtava nasilja u obitelji.

Pojedina su povjerenstva:

- upućivala nadležnim ministarstvima prijedloge i predstavke s ciljem poboljšanja položaja žrtava nasilja, kao i radi provođenja odgovarajućih tretmana počinitelja nasilja u obitelji;
- na sastancima raspravljala o potrebi osnivanja i financiranja skloništa za žene žrtve nasilja u županijama u kojima još nije osnovana „sigurna kuća“.

Osim gore navedenih, karakterističnih podataka, izdvajaju se neke aktivnosti i problemi pojedinih županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova:

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Zagrebačke županije** navodi kako se svi podaci u izvješću odnose se na razdoblje do dana raspuštanja Povjerenstva, 15. travnja 2009. godine. Do tada su održane tri sjednice. Donesene su Izmjene i dopune Plana rada Povjerenstva za ravnopravnost spolova Zagrebačke županije, a suglasnost je 3. veljače 2009. dao Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske. Provedena je aktivnost vezana za priopćenje političkim strankama Zagrebačke županije uoči lokalnih izbora s ciljem senzibiliziranja političkih stranaka za pitanje rodne ravnopravnosti. Najavljeno je imenovanje novog Povjerenstva na sjednici 23. veljače 2010. godine.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Krapinsko-zagorske županije** je, kao i prethodne godine, istaknulo problem sastava Povjerenstva u kojem su tijekom 2009. godine djelovale dvije članice: predsjednica i tajnica. U 2009. godini Povjerenstvo je organiziralo dva događaja: okrugli stol povodom obilježavanja 15. svibnja, Međunarodnog dana obitelji, i javnu tribinu povodom obilježavanja 10. prosinca, Međunarodnog dana ljudskih prava, a oboje u suradnji s Centrom za socijalnu skrb Krapina, Obiteljskim centrom Krapinsko-zagorske županije, Centrom za prevenciju ovisnosti Krapinsko-zagorske županije i Policijskom upravom krapinsko-zagorskom.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Karlovačke županije** izvijestilo je da je novo Povjerenstvo konstituirano 23. listopada 2009. godine, a prva sjednica održana je u 2010. godini. Dostavljen je Program rada Povjerenstva za ravnopravnost spolova Karlovačke županije za 2010. godinu.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Varaždinske županije** navodi identične aktivnosti kao i u izvješću za 2008. godinu: da je uspostavljena dobra suradnja s Domom za žrtve obiteljskog nasilja „Utočište Sveti Nikola“, Zakladom solidarnosti grada Varaždina, kao i suradnju sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, ogranak u Varaždinu, koja je rezultirala aktivnostima povjerenstva i policijske uprave oko pomoći za uspostavu SOS telefona i nabavku

ginekološkog stola za žene s invaliditetom. U sklopu županijske Kampanje protiv nasilja nad ženama izdan je bilten „Zajedno protiv nasilja“.

Po mišljenju pravobraniteljice, nedopustivo je da se za aktivnosti u 2009. godini prikazuju isti podaci koji su već prikazani u izvješću iz prethodne godine. Tamo se spominje uspostava SOS telefona i nabavka ginekološkog stola, ali niti nakon dva identična izvješća u dvije izvještajne godine nije jasno je li telefon uspostavljen i je li stol nabavljen.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Koprivničko-križevačke županije** ističe dobru suradnju sa županijom (Stručnom službom i Upravnim odjelom za zdravstvo i socijalnu skrb), Centrima za socijalnu skrb Koprivnica, Đurđevac, Križevci, zatim s Obiteljskim centrom Koprivničko-križevačke županije, Udrugom žena HERA, Forumom žena Đurđevac i Udrugom invalida Koprivničko-križevačke županije, no ne navodi se u čemu se ta suradnja očituje. Povjerenstvo je bilo aktivno pri osnivanju Sigurne kuće. Propagandnom kampanjom obilježen je Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama. Dostavljen je Program rada Povjerenstva za 2010. godinu.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Primorsko-goranske županije** tijekom 2009. godine održalo je 12 sjednica (ali se ne navode aktivnosti na sjednicama), te je bilo aktivno na više okruglih stolova i konferencija u organizaciji drugih tijela i udruga. Istaknuta je dobra suradnja s medijima. Između ostalog, upriličene su tiskovne konferencije povodom nacionalnog i međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Ličko-senjske županije** navodi redovite kontakte s centrom za socijalnu skrb, školama, dječjim vrtićima, jedinicama lokalne samouprave, te po potrebi s policijskom upravom. Povjerenstvo djeluje i radi na temelju Plana djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova u Ličko-senjskoj županiji za razdoblje 2005.-2010. godine. Kako povjerenstvo nije imalo niti jedan prijavljeni slučaj nasilja u obitelji od strane nadležnih institucija, Ureda državne uprave ili nevladine organizacije, niti je bilo problematičnih pojedinačnih slučajeva nasilja u obitelji koje nadležne institucije nisu mogle same riješiti, nisu održavani kontinuirani sastanci. Većina navedenih informacija već je iznesena u izvješću za prethodnu godinu. Na temelju tako dostavljenih informacija može se zaključiti da povjerenstvo uopće ne razumije svoju ulogu i da je potpuno neaktivno, a pravobraniteljici izvješće dostavlja samo forme radi.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Virovitičko-podravske županije** u opširnom izvješću ističe suradnju s Policijskom upravom Virovitičko-podravske županije i Centrom za socijalnu skrb Virovitica. Tijekom 2009. godine držano je 12 radnih sastanaka. Povjerenstvo je organiziralo ili bilo suorganizator niza aktivnosti, među kojima se ističe provedena rodna analiza kandidacijskih

lista u jedinicama lokalne (regionalne) samouprave na lokalnim izborima u Virovitičko-podravskoj županiji: dobiven je podatak da su žene na listama bile zastupljene s 23,05%.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Požeško-slavonske županije** navodi kako je djelovalo do travnja 2009. godine zbog lokalnih izbora, dok je u novom sastavu konstituirano 25. veljače 2010. godine. Organizirana su dva skupa u suradnji s udrugom „Delfin“. Na okruglom stolu održanom 2. travnja 2009. godine govornica je bila i pravobraniteljica Gordana Lukač Koritnik.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Brodsko-posavske županije** navodi suradnju s osnovnim i srednjim školama. Istaknuta je dobra suradnja s medijima. Zbog lokalnih izbora i imenovanja novog Povjerenstva, tijekom 2009. godine održano je pet sjednica. Zaprimali su i jednu prijavu OŠ Antuna Matije Reljkovića vezano za nasilje među djecom, te u suradnji s Centrom za socijalnu skrb sudjelovali u smještaju jednog učenika u odgojno-obrazovnu ustanovu. Organizirane su i dvije tribine.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Zadarske županije** navodi kako nije djelovalo od travnja do listopada 2009. godine, kad je imenovano novo Povjerenstvo. Provođena suradnja sa županijom, drugim gradskim povjerenstvima, PU Zadar i Centrom za socijalnu skrb Zadar, očituje se u zajedničkim sastancima. Kroz suradnju s udrugom „Duga“, koja se bavi zaštitom od nasilja u obitelji i skrbi za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja, istaknut je problem kapaciteta Sigurne kuće koji ne zadovoljava sve potrebe za zbrinjavanjem zlostavljanih žena i djece. Povodom obilježavanja Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama tiskan je letak edukativnog sadržaja.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Osječko-baranjske županije** navodi suradnju sa županijskim i drugim jedinicama lokalne samouprave, te da se sastanci redovito održavaju po dostavljenim godišnjim izvješćima Centra za socijalnu skrb, PU Osječko-baranjske i Centra za profesionalnu rehabilitaciju Osijek, no ističe se problem što dostavljeni podaci nisu rađeni prema jednakim obrascima pa ih se ne može sumarno evidentirati. Pojedinačni slučajevi koji zahtijevaju posebno isticanje nisu evidentirani.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Šibensko-kninske županije** navodi da Povjerenstvo nije djelovalo od raspuštanja Županijske skupštine povodom lokalnih izbora u travnju 2009. te da nije u mogućnosti dostaviti traženo izvješće.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Vukovarsko-srijemske županije** u opširnom izvješću navodi da imaju uspostavljenu suradnju s povjerenstvima gradova Iloka i Vinkovaca, te Udrugom žena Stari Jankovac, Udrugom žena Tovarnik i Udrugom žena Vukovar te da se ta suradnja ogleda u zajedničkom radu na provedbi projekata koji su vezani za suzbijanje obiteljskog nasilja, u razmjeni statističkih podataka (SOS linija, besplatno davanje pravne pomoći itd.), zajednički organiziranim radionicama i dr. Na sastancima s relevantnim čimbenicima koji su vezani uz

problematiku slučajeva nasilja u obitelji najčešće raspravljani problemi su poboljšanje umrežavanja svih relevantnih čimbenika u postupanju u slučaju nasilja u obitelji, u čemu Povjerenstvo smatra da je uspjelo. Među mnogim aktivnostima, spominje se i suradnja s udrugom B.a.B.e. na projektu „Ka ravnopravnoj participaciji žena i muškaraca – lokalni izbori 2009.“.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Splitsko-dalmatinske županije** navodi da su održana tri sastanka sa svim nadležnim tijela i čimbenicima. Istaknuti su najvažniji zaključci: potreba za provođenjem psihosocijalnog tretmana nad počiniteljem i žrtvama nasilja – počela se provoditi; donošenje Nacionalne strategije borbe protiv alkoholizma – nije dobiven odgovor od nadležnih institucija; ponovno otvorenje Sigurne kuće – nakon sastanka je otvorena. Istaknut je kadrovski problem nedostatka osobe zadužene za administrativne poslove.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Istarske županije** navodi da je uspostavljena suradnja sa Sigurnom kućom Istra, udrugom koja se bavi zaštitom žena i djece žrtava obiteljskog nasilja, te također s Centrom za socijalnu skrb, Obiteljskim centrom, policijom, pravosuđem, školama i vrtićima. Na sastancima se raspravlja o zajedničkim problemima: smještaju žena na tajnim lokacijama, upisu djece u vrtiće i jaslice, upisu u druge škole, zdravstvenu zaštitu i financiranje. Povjerenstvo sudjeluje u izradi *Politike ravnopravnosti spolova Istarske županije 2010.-2013.*, što pravobraniteljica smatra izuzetno važnom i pohvalnom aktivnošću, te primjerom dobre prakse.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Međimurske županije** navodi dobru suradnju s Međimurskom županijom, Udrugom „Zora“, Društvom za psihološku pomoć, sudovima u Čakovcu i Prelogu, PU Međimurskom, zdravstvenim i odgojno-obrazovnim ustanovama. Na inicijativu Povjerenstva osnovan je Dom za žrtve obiteljskog nasilja „Sigurna Kuća“ za Međimursku županiju koji je počeo s radom u 2009. godini. Vezano za pojedinačne slučajeve nasilja u obitelji, sastanci su se održali s Centrom za socijalnu skrb i PU Međimurskom.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Grada Zagreba** navodi da je 24. rujna 2009. osnovano Povjerenstvo za zaštitu od nasilja u obitelji koje jednom mjesečno održava sjednice u svezi s provedbom mjera iz strateškog dokumenta pod nazivom *Zagrebačka strategija jedinstvene politike za zaštitu od nasilja u obitelji u razdoblju od 2008. do 2010.* Najčešći raspravljani problemi vezano za slučajeve nasilja u obitelji odnose se na ostvarivanje prava te zaštitu žrtava nasilja u obitelji. Povodom obilježavanja Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama Povjerenstvo je u suradnji sa Ženskom sobom zajednički organiziralo okrugli stol pod nazivom „Seksualno nasilje – potreba za standardizacijom prakse“.

ZAKLJUČAK: Povjerenstva za ravnopravnost spolova su u sklopu odgovora na upit o provođenju Protokola u svojim izvješćima zapravo prikazala sve svoje aktivnosti tijekom 2009. godine, a ne samo aktivnosti predviđene Protokolom.

Analizom svih izvješća dolazi se do zaključka da je nekoliko povjerenstava bilo vrlo aktivno i angažirano oko različitih tema ključnih za pitanja ravnopravnosti spolova, dok su pojedina orijentirana isključivo na problematiku obiteljskog nasilja.

Neka povjerenstva imaju zanemarive aktivnosti zbog nedostatka podrške lokalne jedinice u kojoj djeluju ili zbog moguće nezainteresiranosti predsjednika/ca povjerenstava koja nije otvoreno iskazana, ali način odgovaranja na upite povezan je s očitom potpunom neaktivnošću tih povjerenstava.

Najvećim pojedinačnim problemom s obzirom na izvještavanje o radu pravobraniteljica smatra izostanak izvješća i koordinatorice i povjerenstva Sisačko-moslavačke i Dubrovačko-neretvanske županije, premda je upravo sa svrhom poticanja aktivnosti Povjerenstva za ravnopravnost spolova Dubrovačko-neretvanske županije 2. studenoga 2009. godine pravobraniteljica posjetila Dubrovnik, te je u toj prigodi održan radni sastanak sa županom i članovima/cama Povjerenstva.

Neka povjerenstva iskazala su poteškoće u suradnji s relevantnim čimbenicima vezano uz problematiku pojedinačnih slučajeva nasilja u obitelji, koji se ponajprije odnose na nedostatak standardizirane metodologije izvještavanja što predstavlja velik problem pri objedinjavanju podataka. Također se ističe problem kojeg je slikovito opisala predsjednica jednog povjerenstva: „Nije problem samo u drugima, već i u samome povjerenstvu koje se zasniva na entuzijazmu, a i on ima granice.“

Od povjerenstava je zatražen i program rada za 2010. godinu, no mali broj njih ga je dostavilo.

Neka povjerenstva su razvila vrlo sadržajnu suradnju s različitim tijelima, udrugama, stručnjacima/stručnjakinjama i ustanovama, kao i medijima, dok druga, čini se, postoje samo formalno. Izvješća pojedinih povjerenstava sadrže iste informacije koje su dostavljene i prethodne godine.

Nadalje, 2009. godina bila je specifična s obzirom na raspisivanje lokalnih izbora, pa su mnoga povjerenstva istaknula kako su bila u mogućnosti djelovati i provoditi aktivnosti samo u razdoblju do raspuštanja povjerenstva. Većina njih ponovo se konstituirala i nove članove/ice izabrala krajem 2009. godine. Očito je da je na zastoj u radu povjerenstava ove godine utjecaja okolnost da su u 2009. godini provedeni lokalni izbori, te su imenovana nova povjerenstva.

OPIS SLUČAJA (PRS 06-05/09-101 – 120) Dana 15. rujna 2005. Vlada Republike Hrvatske donijela je Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji (u daljnjem tekstu: Protokol) kojim se osiguravaju uvjeti za djelotvoran i cjelovit rad nadležnih tijela radi unapređenja zaštite i pomoći žrtvama nasilja u obitelji te pomoći počiniteljima u promjeni njihovog ponašanja odnosno promjeni vrijednosnog sustava s ciljem nenasilnog rješavanja sukoba i uvažavanja ravnopravnosti spolova. Protokol sadrži, između ostalog, obveze nadležnih tijela koja sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju nasilja te pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim nasilju u obitelji.

Među obvezama policije u točki 1. Protokola je navedeno: „*Žurno i bez odgode uputiti na mjesto događaja, kada je moguće, najmanje dva policijska službenika/ce (po mogućnosti različitog spola) radi pružanja intervencije.*“

S ciljem praćenja provedbe Protokola, pravobraniteljica je 8. srpnja 2009. godine putem dopisa zatražila podatke od dvadeset policijskih uprava u Hrvatskoj o mogućnosti provođenja točke 1. Protokola, te također zatražila očitovanje vodi li se statistika o pruženim intervencijama po spolu policijskih službenika/ca koji su sudjelovali u intervenciji.

Nakon zaprimljenih pojedinačnih odgovora PU Vukovarsko-srijemske, PU Koprivničko-križevačke i PU Varaždinske, 6. kolovoza 2009. zaprimljen je zbirni odgovor Uprave kriminalističke policije Ravnateljstva policije MUP-a koji je obuhvatio većinu Policijskih uprava u Hrvatskoj, te opisao sveobuhvatno stanje po pitanju udjela službenica u policijskim intervencijama u slučaju nasilja u obitelji.

„U ukupnom broju policijskih službenika u Ministarstvu unutarnjih poslova policijske službenice zastupljene su u 9,52%, od čega je veći broj raspoređen na radna mjesta visoke stručne spreme, dok je manji broj kolegica raspoređen na radna mjesta policijskih službenica, koje u odori pružaju intervencije povodom dojava o obiteljskom nasilju. U cilju zapošljavanja većeg broja policijskih službenica u programu obrazovanja za zanimanje policajac za 2008./2009. godinu žene su zastupljene u više od jedne trećine polaznika.

Ministarstvo unutarnjih poslova donijelo je Plan djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova u okviru kojega se kao posebne mjere postavljaju obveze postupnog povećavanja pripadnica podzastupljenog spola na način da se prilikom zapošljavanja kod odabira kandidata s istim uvjetima daje prednost podzastupljenom spolu s ciljem da se postupno broj zaposlenih policijskih službenica poveća za 20%.“

Što se tiče same mogućnosti Policijskih uprava da postupaju u skladu s točkom 1. Protokola, Uprava kriminalističke policije ističe kako „*ni jedna policijska postaja u Republici Hrvatskoj nije u mogućnosti prilikom svake intervencije uputiti policijske službenike različitog spola*“. Nadalje se napominje da razlog tome, između ostaloga, leži i u činjenici da je „*dio žena na njihov zahtjev ili zbog potreba službe raspoređen na radna mjesta u opisu kojih nije izlazak na teren i pružanje*

intervencije“. Pored toga, Uredu pravobraniteljice dostavljen je detaljan pregled policijskih uprava u Hrvatskoj s ocjenom jesu li u mogućnosti provoditi točku 1. Protokola. Pregled obuhvaća 18 od ukupno 20 Policijskih uprava u Hrvatskoj. Samo za PU Zagrebačku, PU Splitsko-dalmatinsku i PU Primorsko-goransku ocijenjeno je da „*zbog većeg broja žena raspoređenih na radna mjesta policijskih službenica, na intervenciju povodom obiteljskog nasilja mogu češće poslati i policijsku službenicu*“. Ostale policijske uprave imaju djelomične ili nemaju uopće kadrovske kapacitete da na intervencije upućuju policijske službenike različitog spola. Iz ocjene su izostavljene PU Istarska i PU Zadarska. Detaljan prikaz nalazi se u tablici 15.

Tablica 15. T. 1. Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji

POLICIJSKA UPRAVA	Mogućnost za provođenje točke 1. Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji*			
	Da	Djelomično	Ne	Nepoznato
Primorsko-goranska	+			
Splitsko-dalmatinska	+			
Zagrebačka	+			
Bjelovarsko-bilogorska		+		
Brodsko-posavska		+		
Dubrovačko-neretvanska		+		
Međimurska		+		
Osječko-baranjska		+		
Sisačko-moslavačka		+		
Varaždinska		+		
Vukovarsko-srijemska		+		
Karlovačka			+	
Koprivničko-križevačka			+	
Krapinsko-zagorska			+	
Ličko-senjska			+	
Požeško-slavonska			+	
Šibensko-kninska			+	
Virovitičko-podravska			+	
Istarska				+
Zadarska				+

Vezano za upit vodi li se statistika o upućivanju na mjesto događaja i pruženim intervencijama po spolu policijskih službenika koji su sudjelovali u intervenciji, Uprava kriminalističke policije izvijestila nas je da se takva statistika do sada nije vodila, ali će se početi voditi za drugu polovicu 2009. godine s obzirom na to da je Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti izradilo standardizirani obrazac o provedbi Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji koji sadrži i pitanje o broju slučajeva u kojima su na intervenciju upućeni policijski službenici različitog spola.

2.6. AKTIVNOSTI DRUŠTVA ZA PSIHOLOŠKU POMOĆ U SUZBIJANJU OBITELJSKOG NASILJA

Društvo za psihološku pomoć pri Centru za profesionalni razvoj dostavilo je pravobraniteljici podatke o provedenim aktivnostima usmjerenim na suzbijanje nasilja u obitelji, za vremensko razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2009. godine:

Djelovanje Društva za psihološku pomoć (DPP) u području obiteljskog nasilja odvija se u četiri smjera: 1) Stručno usavršavanje djelatnika/ca državnih službi i nevladinog sektora za zajednički rad s žrtvama obiteljskog nasilja, uključujući i tiskanje stručnih knjiga, 2) Provedba psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji, 3) Izobrazba stručnjaka/inja za psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji i 4) Prevencija nasilja u obitelji.⁴⁴

1. Izobrazba djelatnika/ca državnih službi za unapređenje međusektorske suradnje

Izobrazbom će se dodatno osposobiti oko 550 djelatnika/ca policije, socijalne skrbi, zdravstva, pravosuđa, obiteljskih centara i nevladinog sektora za uspješniju međusektorsku suradnju i zaštitu žrtvi obiteljskog nasilja. Na temelju ranijeg vrlo pozitivnog iskustva, izobrazba se organizira na razini 13 županija jer se to pokazalo izuzetno korisnim za unapređivanje zajedničkog reagiranja u slučajevima obiteljskog nasilja. U pojedinom županijskom seminaru sudjeluje po 45-50 polaznika/ca koji pohađaju seminar u trajanju od 3+1 dan. **Tijekom 2009. godine održano je 4 seminara sa 166 polaznika/ca** iz policije, socijalne skrbi, prekršajnih sudova, općinskih sudova, općinskih državnih odvjetništava, obiteljskih centara i organizacija civilnog društva koje skrbe o žrtvama obiteljskog nasilja.

2. Provedba psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji

Društvo za psihološku pomoć u svojem Centru za djecu, mlade i obitelj – Modus od 2003. godine provodi kognitivno-bihevioralni psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji prema najaktualnijim svjetskim iskustvima i standardima. Počinitelje nasilja u ovaj tretman upućuju prekršajni sudovi, Općinsko državno odvjetništvo i Općinski sud. Tijekom 2009. godine u postupku je bilo 97 klijenata/ica (75 muškaraca i 22 žene). U tretman je uključen 51 klijent/ica (36 u grupni i 15 u individualni tretman). Zbog postojanja kontraindikacija (alkoholizam ili druga ovisnost, psihički poremećaj) odbijeno je 22 klijenata/ica. Od uključenih 51 klijenata/ica, odustalo

⁴⁴ U financiranju aktivnosti u ovim područjima 2009. godine sudjelovali su Ministarstvo vanjskih poslova Kraljevine Nizozemske u okviru programa Matra, Grad Zagreb, Ministarstvo pravosuđa RH i UNDP Hrvatska.

je ili isključeno iz tretmana njih 11, uspješno završilo tretman 35, 5 ih je još u tretmanu, a ostali su u postupku procjene, odnosno čekanju na uključivanje u grupni tretman.

3. Izobrazba stručnjaka/inja za psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji.

Ovu izobrazbu je 2009. godine završilo 59 stručnjaka/inja iz 17 županija. Stručnjaci/kinje koji su završili/e izobrazbu Društva za psihološku pomoć dobivaju odobrenje Ministarstva pravosuđa za tretmanski rad i s njima se sklapa ugovor o pružanju ovih usluga za potrebe sudova. Troškove u načelu snosi Ministarstvo pravosuđa, premda u 2009. godini u proračunu nije bilo predviđenih sredstava (za razliku od godinu dana ranije). U proračunu za 2010. predviđeno je 500.000 kn za ovu namjenu. Tretman se provodi u Centru za djecu, mlade i obitelj – Modus Društva za psihološku pomoć u Zagrebu, u Domu za djecu i odrasle žrtve obiteljskog nasilja u Zagrebu – Duga, Udruzi U.Z.O.R u Rijeci, Udruzi Psychoactiva u Splitu, i u Caritasu u Zadru.

4. Prevencija nasilja u mladenačkim vezama

Budući da počinitelji i žrtve nasilja u obitelji svoja prva iskustva nasilja u partnerskom odnosu stječu tijekom iskustava u adolescenciji, DPP razvija model samoodrživog i jeftinog sustava preventivnog suzbijanja nasilja u mladenačkim vezama za učenike/ce trećih razreda srednjih škola diljem Hrvatske, kroz podizanje svijesti o oblicima nasilja u mladenačkim vezama, prepoznavanje nasilnih obrazaca ponašanja i izgradnju vještina njihovog sprječavanja i prekidanja. Ovim preventivnim modelom će se svake godine obuhvatiti po 6.000 adolescenata (što predstavlja oko 40% učenika/ca 3. razreda srednje škole) koji će proći program od 4 radionice od po jednog školskog sata. Troškovi primjene ovog modela prevencije ubuduće će biti minimalni.

U realizaciji ovog preventivnog programa aktivno sudjeluje Agencija za odgoj i obrazovanje.

2.7. BESPLATNA PRAVNA POMOĆ

2.7.1. OPIS SLUČAJA (PRS 10-01/09-03): Pravobraniteljici se anonimnom pritužbom obratila pritužiteljica iz Z., u svezi pružanja pravne pomoći prema Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći. Pritužiteljica navodi da joj je Gradski ured za opću upravu iz Z. izdao uputnicu kojom se odobrava korištenje pravne pomoći. S uputnicom se pritužiteljica obratila nekolicini odvjetnica i odvjetnika, ali su svi redom odbijali prihvatiti uputnicu za pružanje besplatne pravne pomoći, odnosno zastupanje, navodeći da su preopterećeni poslom, kao i da je Hrvatska odvjetnička komora navodno zauzela stav da odvjetnici/e ne moraju prihvatiti uputnicu za pružanje besplatne pravne pomoći, odnosno da mogu prihvatiti ili odbiti uputnicu, zastupajući sukladno svojoj savjesti. Zbog

odbijanja zastupanja uputnica je ostala neiskorištena, a pritužiteljici nije pružena besplatna pravna pomoć na koju je ostvarila pravo.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je uputila dopis Hrvatskoj odvjetničkoj komori, tražeći očitovanje na navode iz pritužbe. U očitovanju Hrvatske odvjetničke komore stoji da su odvjetnici dužni i ovlašteni pružati pravnu pomoć, bez obzira radi li se o naplatnoj ili besplatnoj pravnoj pomoći. Pravna pomoć uskraćuje se samo u slučajevima koji su opisani u čl. 9 Zakona o odvjetništvu. Temeljem odredbi Kodeksa odvjetničke etike, odvjetnik može uskratiti pružanje pravne pomoći samo u slučajevima koji su propisani Kodeksom, kao npr. Pravilom 43. Kodeksa, i to zbog preopterećenosti, zbog slabih izgleda na uspjeh, zbog nedostatka posebnog iskustva u nekoj grani prava, zbog toga što je općepoznato da je stranka sklona obijesnom parničanju, zbog nemoralnosti razloga iz kojih se pružanje pravne pomoći traži, ako već zastupa protivnu stranku i sl. U očitovanju nadalje stoji da Hrvatska odvjetnička komora nikad nije dala uputu odvjetnicima, niti je zauzela stav da ne moraju prihvatiti uputnicu za pružanje besplatne pravne pomoći. U zaključku se navodi da protiv odvjetnika koji neosnovano odbije pružiti pravnu pomoć temeljem Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći stranka može podnijeti disciplinsku prijavu disciplinskim tijelima Hrvatske odvjetničke komore, koja će odlučiti o disciplinskoj odgovornosti odvjetnika.

2.8. RODITELJSKA SKRB

2.8.1. OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/09-01): Pritužiteljica A. P. L. iz Z. pritužila se pravobraniteljici na postupanje djelatnika policije i nadležnog centra za socijalnu skrb jer joj, prema njezinom mišljenju, nije pružena zaštita od nasilja u obitelji, i nisu poduzete odgovarajuće mjere kad joj je suprug oduzeo njihovo zajedničko mlt. dijete staro 13 mjeseci, te u postupku omogućavanja kontakata s mlt. djetetom. Pritužiteljica navodi da je izložena nasilju u obitelji od strane supruga, inače policijskog službenika. Budući da je suprug, prema tvrdnjama pritužiteljice, s nasiljem započeo nedugo po sklapanju njihova braka, te se nastavio nasilnički ponašati primjenjujući prijetnje te fizičko i psihičko nasilje, pritužiteljica je, nakon povremenih napuštanja bračne zajednice, u ožujku 2008. godine definitivno napustila bračnu zajednicu te se sa zajedničkim mlt. djetetom vratila u stan svojih roditelja u Z. Pritužiteljica navodi da joj je 13. kolovoza 2008. godine suprug na plaži u Š. silom uzeo njihovo zajedničko dijete te ga odveo u S. Nakon što je pritužiteljica prijavila događaj policiji i Centru, na policiji joj je rečeno „da oni ne mogu vratiti oteto dijete“. Sljedećeg jutra pritužiteljica je obavila razgovor s osobom koja je neposredno nadređena suprugu, te mu je tom prilikom detaljno opisala sva zlostavljanja kojima je tijekom trajanja bračne zajednice bila izložena od strane supruga: stalne prijetnje da će je baciti kroz balkon stana, davljenje, šamaranje, prijetnje ubojstvom službenim oružjem – zbog čega je i

napustila bračnu zajednicu. Pritužiteljica je 20. kolovoza 2008. godine sama podnijela Općinskom državnom odvjetništvu u S. kaznenu prijavu zbog nasilja u obitelji. Osim toga, pritužiteljica ističe pasivnost i sporst nadležnog centra za socijalnu skrb, te tvrdi da nisu poduzete radnje i mjere s ciljem da joj se vrati dijete, kao i da joj se omogućuje neometani kontakti s djetetom.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je pribavila izvješće i dokumentaciju Ravnateljstva policije i izvješće Centra, te naknadno cjelokupnu dokumentaciju Centra. Nakon razmatranja slučaja pravobraniteljica je dala **upozorenje** Centru da nije poduzeo odgovarajuće radnje i mjere za ostvarivanje prava pritužiteljice na ravnopravnu roditeljsku skrb. Kad je 13. kolovoza 2008. godine suprug bez pristanka pritužiteljice (majke) odveo njihovo zajedničko mlt. dijete F., Centar nije poduzeo odgovarajuće radnje i mjere s ciljem omogućavanja pritužiteljici održavanja redovitih i neometanih susreta i druženja s mlt. djetetom. To se prije svega odnosi na ovlasti Centra propisane člankom 109. i 110. Obiteljskog zakona, a što je sve dovelo do posljedice da je pritužiteljica, u razdoblju od 13. kolovoza 2008. godine pa sve do 19. veljače 2009. godine, kad je nadležni općinski sud donio privremenu mjeru do pravomoćnog okončanja parnice da će mlt. dijete živjeti s pritužiteljicom, bila onemogućena u ostvarivanju prava da ravnopravno skrbi o djetetu, što je u suprotnosti s čl. 99. st. 1. Obiteljskog zakona. Osim upozorenja, pravobraniteljica je Centru dala i **preporuku** da ubuduće u takvim sličnim slučajevima poduzima odgovarajuće radnje i mjere koje će i jednom i drugom roditelju, neovisno o spolu, omogućiti ravnopravnost u roditeljskoj skrbi.

Što se tiče pritužbe na rad djelatnika/ca policije, iz izvješća i dokumentacije Ravnateljstva policije razvidno je da 13. kolovoza 2008., kad je suprug oduzeo od pritužiteljice mlt. dijete i odveo ga u svoj stan u S., nije postojala odluka suda, niti odluka drugog tijela o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti. Iz policijske dokumentacije proizlazi da je policija u svezi navedenog događaja obavila više obavijesnih razgovora te su o svemu utvrđenom i poduzetom dostavili Posebno izvješće nadležnom općinskom državnom odvjetništvu za mladež. Nakon što je pritužiteljica 20. kolovoza 2008. podnijela nadležnom državnom odvjetništvu kaznenu prijavu protiv supruga zbog kaznenog djela „Nasilničko ponašanje u obitelji“, policija je provela kriminalističku obradu, te o utvrđenom činjeničnom stanju izvijestila nadležno općinsko državno odvjetništvo, koje je 3. studenoga 2008. godine donijelo rješenje kojim se odbacuje kaznena prijava jer nije utvrđeno da je počinjeno kazneno djelo. Kad je 19. siječnja 2009. odvjetnik pritužiteljice zatražio od policije da mlt. dijete vrati pritužiteljici, nakon pružene policijske intervencije, obaviješten je nadležni centar za socijalnu skrb i nadležno državno odvjetništvo. 6. veljače 2009. godine policija je pružila intervenciju temeljem dojave da su pritužiteljica i suprug pristupili u Dječji vrtić „S.“ u S. te se nisu mogli dogovoriti tko će od njih povesti sa sobom mlt. dijete, a kako tom prigodom nisu utvrđeni elementi kaznenog djela ili prekršaja, o pruženoj intervenciji žurno je obaviješten Centar,

koji je istog dana donio odluku o smještaju mlt. djeteta u dječji dom do donošenja sudske odluke. 19. veljače 2009. godine nadležni je općinski sud donio privremenu mjeru do pravomoćnog okončanja parnice kojom se određuje da će mlt. dijete živjeti s pritužiteljicom. Pravobraniteljica je utvrdila da u postupanju policije prema pritužiteljici nije bilo propusta koji bi ukazivali na kršenje Protokola o postupanju u slučajevima nasilja u obitelji.

2.8.2. OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/09-02): Pritužiteljica R. N. iz P. obratila se pravobraniteljici s pritužbom u kojoj navodi da se obratila nadležnom centru za socijalnu skrb sa zahtjevom za dodjelu privremenog uzdržavanja za dvoje mlt. djece, jer bivši suprug nije postupao po pravomoćnoj sudskoj presudi i plaćao redovito za uzdržavanje zajedničke djece. Pritužiteljica je u pritužbi navela da je njezin bivši suprug na temelju pravomoćne presude Općinskog suda u P. od 3. srpnja 2007. bio obvezan plaćati uzdržavanje za dvoje mlt. djece koja su njoj bila povjerena na skrb, što bivši suprug nije činio. Nadalje navodi da se obraćala Centru za socijalnu skrb P. sa zahtjevom za privremeno uzdržavanje počevši od 4. rujna 2007., te da pravnik A., zaposlen u predmetnom Centru, nije htio pokrenuti postupak govoreći joj da nema vremena.

PODUZETE MJERE: Nakon razmatranja navoda iz pritužbe, dostavljenog izvješća, te uvida u raspoloživu dokumentaciju, pravobraniteljica nije mogla zaključiti da su navodi iz pritužbe utemeljeni.

U izvješću Centra navedeno je da imenovani pravnik na kojeg se pritužiteljica pritužuje nikada nije bio zadužen za vođenje njezinog predmeta za privremeno uzdržavanje, već da je isti vodila druga osoba. Iz rješenja Centra od 25. ožujka 2008. i zaključka Centra od 22. kolovoza 2008. razvidno je da je pritužiteljica dva puta bila odbijena za dodjelu privremenog uzdržavanja za mlt. djecu, jer za to nisu bili ispunjeni zakonski uvjeti (nije proteklo šest mjeseci neprekidno u kojem razdoblju otac nije uzdržavao dijete), a da je jedanput postupak u istoj pravnoj stvari bio obustavljen jer je pritužiteljica odustala od zahtjeva. Osim toga, u izvješću Centra je navedeno da se pritužiteljica žalila na rješenje o odbijanju zahtjeva za privremeno uzdržavanje djece od 11. studenoga 2008. god. i da je predmet dostavljen na rješavanje Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi kao drugostupanjskom tijelu za rješavanje po žalbi.

Isto tako, iz rješenja Centra od 11. studenoga 2008. razvidno je da je bivšem suprugu pritužiteljice obustava na plaći na ime uzdržavanja za djecu započela u ožujku 2008., i to najprije kod poslodavca Javna ustanova N. P. B., a od lipnja 2008. kod poslodavca J. P. S. d.o.o. P., što ne odgovara pritužiteljici tvrdnji iz pritužbe da nije primala uzdržavanje za djecu dvije godine.

Osim toga, pravobraniteljica je obavijestila Ministarstvo pravosuđa o sporosti rješavanja predmeta ovrhe za uzdržavanje djece pri Općinskom sudu u P.

2.8.3. OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/09-04): J. T. iz L. podnijela je pravobraniteljici pisanu pritužbu na postupanje djelatnika policije i nadležnog centra za socijalnu skrb jer joj, prema njezinom mišljenju, nije pružena odgovarajuća zaštita od nasilja u obitelji. Pritužiteljica navodi da je suprug, koji je alkoholičar, sustavno zlostavlja, da ju je dvaput pokušao ubiti, da joj prijete vatrenim oružjem, da je zbog počinjenog nasilja u obitelji više puta bio kažnjavao, da joj je oduzeo mlt. kćer staru 9 mjeseci time što joj nije dopustio da je povede sa sobom kad ga je napuštala i ne dopušta joj kontaktiranje s njom. Pritužiteljica nadalje navodi da su s cijelim slučajem upoznati i nadležni centar za socijalnu skrb i policija, ali da ta tijela nisu poduzela ništa kako bi joj suprug omogućio kontakt s djetetom te da niti djelatnici/e policije niti djelatnici/e centra za socijalnu skrb nisu poduzeli odgovarajuće mjere da nasilje prema njoj od strane supruga prestane.

PODUZETE MJERE: Nakon razmatranja pribavljenih izvješća i dokumentacije koji se odnose na predmetni slučaj, pravobraniteljica je zaključila da u konkretnom slučaju pritužiteljica nije diskriminirana od strane nadležnog centra za socijalnu skrb i policije. Naime, u svim slučajevima nasilja u obitelji prema pritužiteljici od strane njezinog supruga policija je intervenirala, provodila izvide, uzimala izjave, uhićivala pritužiteljičinog supruga (jedanput i pritužiteljicu), podnosila optužne prijedloge nadležnom prekršajnom sudu protiv pritužiteljice i njezinog supruga zbog uzajamnog nasilnog ponašanja u obitelji, podnosila kaznenu prijavu protiv pritužiteljičinog supruga nadležnom državnom odvjetništvu, provodila hitne istražne radnje u odnosu na pritužiteljičinog supruga, te o svemu tome obavještavala nadležni centar za socijalnu skrb. Isto tako, iz raspoložive dokumentacije je razvidno da je nadležni centar za socijalnu skrb, odmah po zaprimanju izjave pritužiteljice da je suprug zlostavlja i da joj je oduzeo mlt. dijete (26. listopada 2008.), o tome obavijestio nadležnu policijsku postaju radi daljnjeg postupanja prema počinitelju nasilja. Osim toga, iz dokumentacije proizlazi da je centar odmah savjetovao oboje roditelja i izricao upozorenja te ih upoznao s mjerama obiteljsko-pravne zaštite koji Centar izriče roditeljima radi zaštite prava i dobrobiti njihove mlt. djece. Uvidom u dokumentaciju također je utvrđeno da je i pritužiteljica dvaput bila prekršajno kažnjavana zbog nasilja u obitelji prema suprugu (jedanput i u prisutnosti mlt. djeteta kad joj je suprug 17. prosinca 2008. doveo dijete da ga vidi), da je na temelju donesene sudske privremene mjere od 10. veljače 2009. (do pravomoćnog okončanja brakorazvodne parnice) pritužiteljici povjerena mlt. kćer na privremenu skrb, da joj je suprug predao dijete 13. veljače 2009., te da je pritužiteljica u svojoj izjavi danoj u nadležnoj policijskoj postaji 18. ožujka 2009. izjavila da joj je suprug predao mlt. dijete na skrb 13. veljače 2009. god. te da se više nije nasilan prema njoj (jer se on boji da ne ode u zatvor s obzirom na to da je prethodno prekršajno kažnjen uvjetnom kaznom zatvora). S obzirom na izraženo nezadovoljstvo pritužiteljice

na odluke Prekršajnog suda da ukida zadržavanje njezinog supruga i da ga oslobađa, te na odbijanje nadležnog odvjetništva da pokrene kazneni postupak protiv njezinog supruga zbog nasilja u obitelji, pravobraniteljica je obavijestila pritužiteljicu, između ostalog, i o tome da nije nadležna miješati se u neovisan rad sudova, te o tome da iz dokumentacije proizlazi da nadležno državno odvjetništvo nije pokrenulo kazneni postupak protiv supruga zato što smatra da je oboje supružnika aktivno sudjelovalo u počinjenju prekršaja obiteljskog nasilja u obitelji i da nije bio vidljiv ponižavajući položaj oštećene osobe.

2.8.4. OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/09-05): Pritužiteljici se obratio M. P. iz V. G., s pritužbom na neravnopravan tretman od strane nadležnog centra za socijalnu skrb i pasivnost istog u rješavanju njegovih zahtjeva. Pritužitelj navodi da se 2. siječnja 2009. obratio nadležnom centru za socijalnu skrb i zamolio za pomoć u vezi njegove složene obiteljske situacije, ali mu nije pružena očekivana pomoć. Naime, toga dana njegova supruga napustila je njihovu bračnu zajednicu i sa sobom povela njihovo zajedničko mlt. dijete u dobi od 1,5 godine. Nekoliko dana kasnije ponovno se obratio istom Centru, te je zatražio pomoć radi omogućavanja kontakata s djetetom. Navodi da mu je u Centru rečeno da oni ne mogu ništa učiniti po tom pitanju, već bi on morao pokrenuti postupak razvoda braka. Nadalje navodi da je 2. veljače 2009. ponovno bio u Centru, ali taj put nije uspio ni obaviti razgovor. Osim toga, pritužitelj navodi da od strane Centra nije bio upoznat sa svojim pravima, npr. da može pokrenuti izvanparnični postupak pred nadležnim općinskim sudom radi donošenja odluke o načinu i vremenu održavanja susreta i druženja s djetetom.

PODUZETE MJERE: Razmatranjem izvješća i dopune izvješća Centra te priložene dokumentacije, pravobraniteljica nije utvrdila da je u konkretnom slučaju počinjena diskriminacija na temelju spola ili da je povrijeđeno načelo ravnopravnosti spolova, jer je u konkretnom slučaju Centar postupao sukladno svojim dužnostima i ovlastima koje su propisane Obiteljskim zakonom, kao i drugim odgovarajućim propisima. Naime, u izvješću Centra se navodi da je pritužitelj iscrpno upoznat sa svim svojim pravima i mogućnostima postupanja, pa tako i s mogućnostima pokretanja sudskog postupka za donošenje odluke s kojim će roditeljem dijete živjeti i/ili postupka za određivanje načina i vremena održavanja susreta i druženja s djetetom. Nadalje, iz izvješća i dopune izvješća Centra te dokumentacije razvidno je da je Centar pokušao posredovati između pritužitelja i njegove supruge da postignu dogovor na koji način će se odvijati susreti i druženje između pritužitelja i njegova mlt. djeteta do donošenja sudske odluke, međutim dogovor nije postignut, a pritužitelj nije više tražio posredovanje Centra. Unatoč dogovoru s pritužiteljem da 30. ožujka 2009. pristupi u Centar kako bi djelatnici/e Centra telefonski kontaktirali/e njegovu suprugu i posredovali pri konkretnom dogovoru, pritužitelj se nije odazvao pozivu, te od tada više nije

dolazio u Centar, niti je svoj nedolazak opravdao. Pritužitelj je 18. veljače 2009. pred nadležnim općinskim sudom pokrenuo izvanparnični postupak radi reguliranja kontakata s mlt. djetetom, a Centar je u istom postupku dostavio sudu svoje mišljenje i prijedlog da se kontakti pritužitelja s mlt. djetetom odvijaju svaku drugu subotu od 15,00 do 19,00 sati.

2.8.5. OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/09-06): Pritužitelj D. D. iz Z. podnio je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je diskriminiran na temelju spola od strane nadležnog centra za socijalnu skrb. Pritužitelj navodi da je brak između njega i njegove bivše supruge pravomoćno razveden 2000. godine i da je njihovo troje mlt. djece povjereno na skrb majci. Međutim, djeca su po vlastitoj želji i nadalje živjela s njim, te je po zaključku nadležnog centra za socijalnu skrb na njegov zahtjev provedeno vještačenje radi donošenja nove odluke o povjeravanju djece njemu na skrb. Tvrdi da od Centra nije dobio nikakvu pomoć u smislu promjene odluke o skrbi za djecu, te da nije uvažen njegov zahtjev za promjenu odluke, bez obzira što su djeca faktički živjela s njim. Nadalje navodi da je njegova mlt. kćer živjela s njim sve do 2007. godine, kad je otišla živjeti s majkom te da od tada nema nikakav kontakt s kćeri, kao i da mu nadležni centar za socijalnu skrb nije pomogao u ostvarivanju tih kontakata.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je nakon pribavljanja i razmatranja izvješća i dokumentacije od nadležnog centra za socijalnu skrb zaključila da pritužitelj u konkretnom slučaju nije bio diskriminiran na temelju spola od strane nadležnog centra za socijalnu skrb.

U pogledu navoda iz pritužbe da nadležni centar za socijalnu skrb nije pomogao pritužitelju u ostvarivanju kontakata s mlt. kćeri koja je 2007. otišla živjeti s majkom, pritužitelj je obaviješten da je u izvješću Centra istaknuto da od 2004. godine nije zaprimljen niti jedan pritužiteljev zahtjev za intervenciju Centra u tom pogledu, da se kod istog Centra nije vodio nikakav postupak usmjeren na promjenu odluke o skrbi za djecu ili u vezi susreta i druženja roditelja s djecom, niti da je isti Centar u tom pogledu dobio zahtjev od nadležnog suda na temelju čega bi izradio svoje mišljenje i prijedlog. Navedeno je također da isti Centar ne raspolaže saznanjima da je pritužitelj takvu inicijativu poduzeo kod nadležnog suda. Stoga je pravobraniteljica sugerirala pritužitelju da joj, ako smatra da su ti navodi Centra netočni, što žurnije dostavi podatke i eventualno preslike njegovih zahtjeva Centru ili datume njegovog usmenog obraćanja istom tijelu za pomoć kod ostvarivanja prava na kontaktiranje s mlt. kćeri, ali pritužitelj to nije učinio. Osim toga, obaviješten je da se, ukoliko ne može ostvariti kontakt s mlt. kćeri, ili ukoliko ne može ostvariti susrete i druženje s mlt. djecom u skladu s pravomoćnom presudom Općinskog suda u Z., može za pomoć obratiti nadležnom centru za socijalnu skrb koji će u okviru svojih nadležnosti i ovlasti poduzeti potrebne mjere i radnje da bi to svoje pravo ostvario. Nadalje, pritužitelju je sugerirano da, ukoliko

želi da se izmijeni odluka o povjeravanju mlt. djece na brigu i odgoj njemu kao njihovom ocu, može podnijeti takav prijedlog nadležnom sudu.

2.8.6. OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/09-07): Pritužitelj V. K. iz Z. dostavio je pravobraniteljici pisanu pritužbu u kojoj navodi da je diskriminiran na temelju spola od strane nadležnog centra za socijalnu skrb. Pritužitelj navodi da su psihologinja i socijalna radnica Centra prigodom provjere uvjeta u kojima živi mlt. dijete pritužitelja vršile na dijete pritisak i prisiljavale ga da majci osobno kaže da želi živjeti s ocem, iako je dijete tražilo da se roditeljima ne kaže što je izjavilo. Nadalje navodi da Centar nije htio postupati na njegovo traženje za donošenje rješenja o privremenom povjeravanju mlt. djeteta njemu na skrb s obzirom da majka nije vodila brigu o djetetu, da po njegovim zahtjevima za određivanje privremenog povjeravanja mlt. djeteta na brigu nisu htjeli postupati niti centar za socijalnu skrb niti sudac tijekom parnice za razvod braka, kao i da ga je supruga više puta prijavljivala centru za socijalnu skrb gdje su njegovoj supruzi dopuštali da iznosi optužbe protiv njega, a njemu nisu dopuštali da na te optužbe odgovori.

PODUZETE MJERE: Razmatranjem slučaja i uvidom u pribavljenu dokumentaciju nadležnog centra za socijalnu skrb i Ravnateljstva policije, pravobraniteljica je zaključila da u konkretnom slučaju niti jedno od navedenih tijela nije u odnosu na pritužitelja počinilo diskriminaciju na temelju spola ili kršilo načelo ravnopravnosti spolova. Naime, iz raspoložive dokumentacije Centra (zapisnici i brojne službene bilješke) bilo je razvidno da su djelatnici/e nadležnog centra za socijalnu skrb u više navrata, putem telefona na pritužiteljev poziv ili osobno, obavili razgovor s pritužiteljem, što znači da mu je bilo omogućeno ravnopravno sudjelovanje u postupku. Osim toga, upravo je Centar predložio sudu da dijete živi s pritužiteljem, a osim toga razriješen je voditelj nadzora nad izvršenjem roditeljske skrbi s kojim pritužitelj nije bio zadovoljan.

Isto tako, policija je postupala nekoliko puta zbog nasilničkog ponašanja pritužitelja te je prekršajno osuđen zbog nasilja u obitelji, a u drugom slučaju obaviješteno je nadležno državno odvjetništvo. U odnosu na izraženo nezadovoljstvo pritužitelja da sud tijekom brakorazvodne parnice nije usvojio njegov zahtjev da se donese odluka o privremenom povjeravanju mlt. djeteta na skrb jednome od roditelja, pravobraniteljica je obavijestila pritužitelja da nije nadležna miješati se u rad sudova.

2.8.7. OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/09-13): Pravobraniteljici se obratio Ž. U. iz D. R., s pritužbom na neravnopravan tretman i pristranost od strane nadležne policijske postaje i nadležnog centra za socijalnu skrb u odnosu na tretman prema njegovoj supruzi. Pritužitelj navodi da njegova supruga zloupotrebljava svoje roditeljske dužnosti kako bi zadobila moć i kontrolu nad djetetom i

uskratila pritužitelju njegova roditeljska prava, a u svemu tome joj, kako pritužitelj tvrdi, pomažu nadležne institucije, jer njegova supruga radi na poslovima tajnice načelnika policijske postaje s kojim je u vrlo bliskim odnosima. Navodi kako je 24. listopada 2008. otišao u policijsku postaju gdje je supruga zaposlena, u namjeri da supruzi prenese želju djeteta da želi ostati malo duže kod njega, ali kako supruga tada nije željela razgovarati s pritužiteljem, on je mirno napustio policijsku postaju. Međutim, dva ili tri sata nakon što je napustio policijsku postaju, pritužitelj je ponovno pozvan u policiju, a kad se pozivu odazvao, u policiji su mu rekli da će protiv njega biti podnesena prijava zbog pokušaja fizičkog napada na suprugu, u čemu ga je, odnosno u navodnom napadu na suprugu, spriječio načelnik policijske postaje. Pritužitelj nadalje navodi da mu je 15. studenoga 2008. godine otac supruge ozbiljno prijetio i pokušao ga fizički napasti pred mlt. djetetom, što je pritužitelj prijavio policiji. Međutim, iako je, kako navodi, on bio jedina žrtva nasilja u obitelji, policija je podnijela prijavu i protiv njega zbog nasilja u obitelji. Nadalje navodi da se 22. rujna 2008. obratio nadležnom centru za socijalnu skrb i zatražio pomoć u svezi ostvarivanja kontakata s djetetom, kao i da ga se uputi u njegova prava. Međutim, iako se još nekoliko puta obraćao istom Centru za pomoć, ona mu, kako tvrdi, nije pružena. Pritužitelj nadalje navodi da je 7. studenoga 2008. nadležni općinski sud donio privremenu odluku o skrbi za dijete, te da se supruga ne pridržava sudske odluke o kontaktima s djetetom, ali da nadležni centar za socijalnu skrb ne poduzima ništa u cilju ostvarivanja njegovih redovitih kontakata s mlt. djetetom.

PODUZETE MJERE: Uvidom u pribavljenu dokumentaciju i razmatranjem slučaja pravobraniteljica nije utvrdila da je u konkretnom slučaju bilo koje od navedenih tijela u svojim postupanjima prema pritužitelju počinilo diskriminaciju na temelju spola ili prekršilo načelo ravnopravnosti spolova, odnosno da je pritužitelj od strane Centra ili policije imao neravnopravan tretman u odnosu na suprugu. Naime, iz izvješća i dostavljene dokumentacije Centra proizlazi da je Centar poduzimao radnje i mjere sukladno Obiteljskom zakonu, odnosno da je proveo postupak posredovanja prije razvoda braka, sačinio psihologiju obradu roditelja, pritužitelja i njegovu suprugu upozorio na pogreške i propuste u skrbi za dijete zbog nemogućnosti uspostave i minimalno potrebne roditeljske komunikacije, te ih oboje uputio na savjetodavni rad u Obiteljski centar. 19. siječnja 2009. nadležni općinski sud donio je, u izvanparničnom postupku, rješenje da se mlt. dijete povjerava na odgoj i čuvanje supruzi, dok su pritužitelju određeni uobičajeni susreti i druženje s mlt. djetetom. Iz nalaza i mišljenja Poliklinike za zaštitu djece grada Z. od 28. travnja 2009., kao i preostale dokumentacije koju je dostavio Centar, razvidno je da se susreti i druženje s mlt. djetetom odvijaju dva puta tjedno, odnosno redovito.

Iz izvješća i dostavljene dokumentacije Ravnateljstva policije proizlazi da je policija poduzela sve radnje i mjere predviđene Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. U odnosu na događaj od 24. listopada 2008. godine, kad je supruga pritužitelja podnijela kaznenu prijavu protiv

pritužitelja zbog prijetnji i obiteljskog nasilja, policija je nakon obavljenih obavijesnih razgovora podnijela optužni prijedlog protiv pritužitelja nadležnom prekršajnom sudu zbog nasilja u obitelji, gdje je pritužitelj nepravomoćno osuđen zbog nasilja u obitelji. U odnosu na događaj od 15. studenoga 2008. godine, kad je pritužitelj podnio kaznenu prijavu protiv tasta zbog prijetnji i obiteljskog nasilja, policija je nakon obavljenih obavijesnih razgovora podnijela optužni prijedlog protiv pritužitelja i protiv tasta nadležnom prekršajnom sudu zbog nasilja u obitelji i remećenja javnog reda i mira, gdje su obojica nepravomoćno osuđeni zbog nasilja u obitelji i remećenja javnog reda i mira.

2.8.8. OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/09-14): Pritužitelj D. K. iz L. podnio je pravobraniteljici pisanu pritužbu u kojoj izražava svoje neslaganje i nezadovoljstvo mišljenjem i prijedlogom nadležnog centra za socijalnu skrb upućenim nadležnom općinskom sudu u kojem se predlaže da mlt. dijete ostane živjeti s majkom, te nezadovoljstvo odlukom nadležnog suda koji je prihvatio mišljenje centra za socijalnu skrb i u skladu s tim donio svoju odluku o povjeravanju djeteta majci na skrb.

PODUZETE MJERE: Nakon razmatranja navedene pritužbe i uvida u raspoloživu dokumentaciju, pravobraniteljica je obavijestila pritužitelja da po zakonu nije ovlaštena ocjenjivati rad sudova, te da pritužitelj svoje nezadovoljstvo odlukom suda o povjeravanju mlt. djeteta majci može argumentirano izraziti samo u okviru njegovog zakonskog prava na podnošenje pravnog lijeka (žalbe) višem sudu na odlučivanje, što je pritužitelj u međuvremenu i učinio. Osim toga, pravobraniteljica je obavijestila pritužitelja da ona nije ovlaštena ocjenjivati stručna mišljenja centara za socijalnu skrb prigodom njihovog rješavanja pojedinačnih slučajeva, pa tako i njihova stručna mišljenja o tome kojem od roditelja treba povjeriti djecu za zajednički život i skrb. Naime, ista tijela o takvim pitanjima donose svoja stručna mišljenja i prijedloge timski i u skladu s pravilima struke, na što pravobraniteljica ne može utjecati. Osnova za postupanje pravobraniteljice postoji samo ako u postupcima koji se vode pri centrima za socijalnu skrb žene i muškarci kao stranke nemaju jednak status, nemaju jednake mogućnosti za ostvarivanje svojih prava, a takva osnova u konkretnom slučaju nije postojala.

2.8.9. OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/09-15): Uredu pravobraniteljice obratio se I. B. iz Z. radi zaštite prava vezanih za priznanje i utvrđivanje izvanbračnog očinstva. Pritužitelj navodi da je oko dvije godine bio u izvanbračnoj zajednici sa stranom državljankom, koja je 8. ožujka 2009. u R. rodila muško dijete, kojemu se on smatra ocem. Međutim, s obzirom da u maticu rođenih nije upisan kao otac djeteta, a majka djeteta mu je izričito rekla da ona ne želi da se on upiše kao otac djeteta, iz ponašanja majke može se zaključiti da ona ima namjeru isključiti ga iz očinstva.

PODUZETE MJERE: Pritužitelj je upoznat da se očinstvo može se priznati na zapisnik pred matičarom, centrom za socijalnu skrb ili sudom, te da su ista tijela dužna bez odgode dostaviti primjerak zapisnika matičaru nadležnom za upis djeteta u maticu rođenih. Također je upoznat s činjenicom da je za upis očinstva potreban pristanak djetetove majke, te da se očinstvo može utvrđivati i sudskim putem.

2.8.10. OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/09-17): Pravobraniteljici se obratio pritužitelj S. B. iz Z., pritužbom u kojoj navodi da je njegova supruga M. R. B., s kojom je u postupku razvoda braka, 27. ožujka 2009., dok je on bio na poslu, bez njegovog znanja i dopuštenja, njihovu mlt. djecu uzela iz škole i vrtića i preselila na drugu adresu, u stan njezine majke i sestre. Nadalje navodi kako od toga dana bezuspješno pokušava stupiti u kontakt sa svojom djecom i suprugom, te kako mu ona, njezina majka i sestra, onemogućuju bilo kakav, pa i telefonski kontakt s djecom, a bivša supruga u kratkotrajnim kontaktima mu govori kako ih neće vidjeti dok sud ne odluči drukčije. Također navodi da djeca od dana preseljenja ne pohađaju ni školu ni vrtić, te kako je supruga samovoljno ispisala starijeg sina T. B. iz jedne škole i upisala ga u drugu, a mlađeg sina, N. B. je ispisala iz vrtića, koji više ne pohađa. Pritužitelj smatra kako je kao roditelj diskriminiran jer je njegovo dijete ispisano iz škole bez njegovog pristanka, te da su ugrožena njegova roditeljska prava jer tijekom postupka razvoda braka nije donesena nikakva odluka o skrbništvu, te da niti jedan roditelj ne bi smio jednostrano donositi odluku o upisu ili ispisu djeteta u školu, što je njegova supruga, kako navodi u pritužbi, učinila, iako su u školi znali da je u tijeku postupak razvoda braka.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je zatražila izvješće i dokumentaciju od OŠ V., iz koje je mlt. T. B. ispisan bez očeva pristanka, te je, nakon zaprimljene obavijesti škole da zaposlenici škole nisu nadležni za postupke vezane za razvod braka, te da škola ne može utjecati na majku/oca da preseli dijete u drugu školu, zatražila dodatnu dokumentaciju i pojašnjenja. Na temelju prikupljene dokumentacije pravobraniteljica je utvrdila da je prilikom ispisa mlt. T. B. OŠ V. postupila u skladu s odredbama Zakona o osnovnom i srednjem školstvu (NN 87/08.) o prelasku učenika u drugu školsku ustanovu, gdje u čl. 25. st. 2. stoji da „škola iz koje učenik odlazi izdaje prevodnice i ispisuje učenika u roku od sedam dana od primitka obavijesti o upisu učenika u drugu školu“, te da je u navedenom slučaju, jer je dijete već bilo upisano u drugu školu, škola koja je dala prevodnicu postupila u skladu s zakonom te nije počinjena diskriminacija na temelju spola.

2.8.11. OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/09-18): Pravobraniteljica je zaprimila pisanu pritužbu u kojoj se R. K. iz Z. pritužuje na diskriminacijsko, neprofesionalno i nezakonito postupanje na Obiteljskom odjelu na Općinskom građanskom sudu u Z. i centrima za socijalnu skrb, posebice Centru za socijalnu skrb I. Pritužitelj smatra da su navedene institucije povrijedile njegovo pravo na jednako postupanje prilikom poduzimanja radnji i u postupcima vezanim za donošenje odluke s

kojim će roditeljem živjeti mlt. kći E. K., te uređenju susreta i druženja mlt. djeteta i drugog roditelja. U pritužbi je zamolio za istragu postupanja na Obiteljskom odjelu građanskog suda u Zagrebu te poduzimanje mjera koje bi mu omogućile profesionalno i nepristrano ponašanje sudaca. Osim osobne pritužbe, pravobraniteljica je zaprimila i dopis iz Ureda pučkog pravobranitelja, a s istim dopisom joj je, temeljem članka 19. Zakona o ravnopravnosti spolova, dostavljena na nadležno postupanje preslika obavijesti pritužiteljevih punomoćnika u kojoj se obavještava o podnesenoj tužbi radi diskriminacije, te se poziva pučkog pravobranitelja da se umiješa na strani tužitelja u sudskom postupku. U privitku je dostavljena i preslika dopisa zamjenika pučkog pravobranitelja koji je upućen Ministarstvu pravosuđa, preslika odgovora zamjenika pučkog pravobranitelja, preslika tužbe radi diskriminacije upućene Općinskom građanskom sudu u Zagrebu, te preslike službenih bilješki sastavljenih u Uredu pučkog pravobranitelja.

Također je od odvjetničkog ureda koji zastupa pritužitelja zaprimljena i obavijest u vezi tužbe radi diskriminacije koju je pritužitelj podnio Općinskom građanskom sudu u Z. protiv Centra za socijalnu skrb u I., radi zaštite od diskriminacije.

PODUZETE MJERE i ISHOD: Pravobraniteljica je nakon uvida u zaprimljene pritužbe i obavijesti obavijestila pritužitelja da ne razmatra slučajeve diskriminacije ako je nadležnom sudu već podnijeta tužba radi diskriminacije, što proizlazi iz izričite odredbe čl. 19. st. 2. Zakona o ravnopravnosti spolova.

2.8.12. OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/09-19): Pravobraniteljici se obratila K. G. iz G., s pritužbom i dopunom pritužbe na postupanje nadležnog centra za socijalnu skrb, i to radi neravnopravnog tretmana u odnosu na oca djeteta, B. S., te nepružanje zaštite od nasilja u obitelji. Pritužiteljica navodi da je nakon raskida izvanbračne zajednice s B. S., s kojim ima mlt. dijete, od strane bivšeg izvanbračnog supruga, kao i od strane njegovih roditelja, izložena stalnim psihičkim zlostavljanjima. Pritužiteljica navodi da unatoč izvješćima osobe koja je bila postavljena za izvršavanje mjere nadzora nad roditeljskom skrbi, i koja može posvjedočiti brojnim uvredljivim telefonskim pozivima i SMS porukama, pa čak i prijetećim porukama, Centar nije poduzeo ništa radi njezine zaštite. Kako je osoba koja izvršava mjeru nadzora nad roditeljskom skrbi prestala obavljati nadzor, pritužiteljica je, kako navodi, prepuštena sama sebi te stalnim telefonskim pozivima i SMS porukama uvredljiva i prijetećeg sadržaja od strane bivšeg izvanbračnog supruga. Pritužiteljica nadalje navodi da na njezine pritužbe koje se odnose na uznemiravanje, kao i na mjesečna izvješća od osobe koja provodi nadzor, Centar nije poduzeo mjere zaštite, odnosno nije reagirao, već je to učinila policija. Također navodi da je voditeljica njezinog predmeta u Centru, R. J., vrlo neugodna prema njoj i vrlo pristrana kod izvršavanja kontakata između djeteta i oca, te je radi toga pritužiteljica podnijela zahtjev za njezinim izuzećem. Nadalje navodi da se Centar prvo

oglušio na njezin zahtjev, a zatim je urgentno pozvana te izložena prijetnjama ovrhom u svezi kontakata s djetetom i optužbama da dijete nije dovoljno pripremila za kontakte s ocem.

Pritužiteljica nadalje navodi da je pravnica Centra inzistirala da ona mora svog starijeg sina, A. G., poslati kao pratnju svom mlađem sinu, A. S., tijekom njegova boravka s ocem, jer će u protivnom Centar o njoj na sudu dati negativno izvješće u postupku provođenja ovrhe radi kontakata s djetetom.

PODUZETE MJERE: Nakon uvida u pribavljenu dokumentaciju, pravobraniteljica je zaključila da u konkretnom slučaju od strane nadležnog centra za socijalnu skrb nije bilo propusta koji bi ukazivali na neravnoopravan tretman djelatnika/ca Centra prema pritužiteljici.

U svom izvješću Centar poriče svoju neaktivnost po pitanju obiteljskog nasilja navodeći da je u rujnu 2007. godine dostavio obavijest Policijskoj upravi S-D. o navodnim prijetnjama koje su pritužiteljici upućene od strane B. S. Iz izvješća je također razvidno da pritužiteljica nije navela da je protiv nje upućena prijava zbog nasilničkog ponašanja u odnosu na bivšeg izvanbračnog supruga i to u prisutnosti malodobnog djeteta. Posebno se naglašava da je pritužiteljica navodila da ne želi ništa učiniti što bi oca njezinog sina odvelo u zatvor, te da je B. S. upozoren na neprihvatljivost uvredljivih SMS poruka i takvog modela ponašanja. U izvješću se također navodi da je pritužiteljica od Centra dobila potrebnu i moguću pomoć – od pravne pomoći, savjetovanja i upućivanja u Obiteljski centar do novčane pomoći – ali da u ponašanju pritužiteljice nedostaje suradnje.

Vezano za dopunu pritužbe, pravobraniteljica je napravila uvid u zapisnike centra za socijalnu skrb u kojima se ne navode nikakve tada izrečene prijetnje od strane bivšeg izvanbračnog supruga pritužiteljice. Potpisivanjem tih zapisnika pritužiteljica je potvrdila istinitost svega rečenog na raspravama pred Centrom.

2.8.13. OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/09-25): Pritužiteljici se obratio R. L. iz R., s pritužbom na postupanje policije prema njemu kod prijave obiteljskog nasilja. Prema mišljenju pritužitelja, djelatnici policije nisu poduzeli odgovarajuće mjere za zaštitu njegovih prava i interesa.

Pritužitelj navodi da je 30. srpnja 2009. nakon intervencije kod prijave nasilja policijski službenik u zapisniku evidentirao da mu je supruga R. L. zavrnila ruku, te da je dan kasnije kao svjedok pristupio nadležnom prekršajnom sudu i dao iskaz. Navodi da je nakon toga policija podigla prekršajnu prijavu za napad na maloljetnu osobu (kćer koja je također bila prisutna pri obiteljskom nasilju), a da za nanošenje tjelesne ozljede njemu nije podignuta prekršajna prijava. Također navodi da to nije znao dok nije zatražio presudu i zapisnik koji je dobio tek nakon što je presuda postala pravomoćna. Nadalje pritužitelj navodi kako je više puta pokušavao stupiti u kontakt s inspektorom za suzbijanje obiteljskog nasilja u nadležnoj policijskoj upravi, ali bezuspješno.

Navodi i kako ni nakon 2,5 mjeseca od nanošenja tjelesne ozljede još uvijek nema nikakav uvid u informaciju je li podignuta prijava za nanošenje ozljede. Zaključuje kako je smatrao da će policija nastaviti s daljnjim postupkom, no kako nije poduzeto ništa, smatra da je razlog tome njegov spol, odnosno da bi u obrnutoj situaciji, da je žena žrtva obiteljskog nasilja, prekršajna prijava bila podignuta.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je pribavila izvješće i dokumentaciju nadležnog centra za socijalnu skrb i Ravnateljstva policije. Iz dokumentacije Centra za socijalnu skrb R. proizlazi da odnosi između pritužitelja i supruge loše utječu na njihovu mlt. djecu, što je pitanje iz nadležnosti pravobraniteljice za djecu, o čemu je obavijestila pritužitelja.

Iz dokumentacije Ravnateljstva policije proizlazi da su policijski službenici Policijske postaje R. 31. srpnja 2009. godine podnijeli Optužni prijedlog Prekršajnom sudu u R. protiv supruge pritužitelja zbog događaja od 30. srpnja 2009. godine, kad se prijavljena nasilnički ponašala prema kćeri, mlt. K. L., i suprugu, kojemu je nanijela tjelesnu ozljedu u vidu prijeloma četvrtog prsta. Suci Prekršajnog suda u R. predloženo je da prijavljenu R. L. proglasi krivom i kazni te da uz kaznu izrekne i zaštitnu mjeru psihosocijalnog tretmana.

Presudom Prekršajnog suda u R. od 31. srpnja 2009. godine okrivljena je proglašena krivom samo za počinjeno nasilje u obitelji nad maloljetnom osobom, ali je sud smatrao da nisu ispunjeni uvjeti za primjenu psihosocijalnog tretmana. Isto tako nije osuđena zbog nanošenja tjelesne ozljede pritužitelju. Dakle, policija je R. L. prijavila i za nasilje prema suprugu, ali sud to nije usvojio.

Iz izvješća policije također proizlazi da je pritužitelj 1. listopada 2009. godine pristupio u službene prostorije policijske postaje R. kojom prilikom je pribavljena liječnička dokumentacija o zadobivenim ozljedama, te je istog dana službena zabilješka s pribavljenom liječničkom dokumentacijom dostavljena Općinskom državnom odvjetniku u R. uz posebno izvješće. Nakon toga od nadležnog državnog odvjetništva zaprimljena je obavijest da je protiv R. L. podnesen optužni prijedlog Općinskom sudu u R. zbog kaznenog djela teške tjelesne ozljede iz članka 99. st. 1. Kaznenog zakona.

Pravobraniteljica je zaključila da je policija poduzela sve odgovarajuće radnje za zaštitu prava pritužitelja.

3. SPOLNA ORIJENTACIJA

Pravobraniteljica prati područje vezano uz zaštitu prava seksualnih i rodnih manjina u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova⁴⁵ i Zakonom o suzbijanju diskriminacije⁴⁶. Zakon o ravnopravnosti spolova zabranjuje diskriminaciju na temelju spolne orijentacije te predviđa sankcije za kršenje odredbe o zabrani diskriminacije tim temeljem⁴⁷. Zakon o suzbijanju diskriminacije, koji je stupio na snagu 1. siječnja 2009., seksualnu orijentaciju navodi kao jedan od osnova diskriminacije, koja je zabranjena i ovim zakonom. Odredbe o zabrani diskriminacije temeljem seksualne orijentacije uvedene su i u druge zakone.⁴⁸

Budući da važeći zakoni Republike Hrvatske zabranjuju diskriminaciju na temelju spolne orijentacije, pravobraniteljica ističe da je neophodno više i sustavno raditi na osvješćivanju javnosti. Stoga je pohvalno je što je u 2009. provedeno nekoliko kampanji osvještavanja:

Ured pučkog pravobranitelja, u suradnji s Uredom za ljudska prava Vlade RH kao projektnim voditeljem te Centrom za mirovne studije kao projektnim partnerom, unutar programa Zajednice „Progress“ provodi projekt „Potpora provedbi Zakona o suzbijanju diskriminacije“ u sklopu kojeg se tijekom godine provodila i nastavlja se provoditi edukacija za ključne dionike na području suzbijanja diskriminacije te kampanja za suzbijanje diskriminacije po raznim osnovama, pa tako i po osnovu seksualne orijentacije.⁴⁹

Nevladine organizacije koje promiču prava seksualnih i rodnih manjina provele su kampanju „Različite ljubavi, jednaka prava“, te kampanju „Pravo na rad bez diskriminacije“ u sklopu projekta „Zajedno protiv diskriminacije na radnom mjestu“. U okviru projekta održana su i dva seminara o diskriminaciji na radnom mjestu na temelju seksualne orijentacije za članice Ženske sekcije Saveza samostalnih sindikata Hrvatske, na kojima je sudjelovala i pravobraniteljica za ravnopravnost spolova.

Kampanje su korisne jer će dugoročno utjecati na smanjenje homofobije i homofobnih izjava ili incidenata, ali uz kampanje neophodno je kroz obrazovni sustav sustavno educirati o ljudskim pravima, toleranciji različitosti i nenasilnoj komunikaciji.

Nažalost, još uvijek svjedočimo nasilničkim napadima na pripadnike/ce seksualnih manjina, ali i činjenici da osim reagiranja pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, predstavnika/ca udruga

⁴⁵ Članak 6. stavak 3. Zakona o ravnopravnosti spolova „Zabranjuje se diskriminacija na temelju spolne orijentacije“; Članak 13. st. 5. „Pri oglašavanju nije dozvoljeno koristiti izričaje koji uzrokuju ili bi mogli uzrokovati diskriminaciju na temelju spola, bračnog i obiteljskog statusa i spolne orijentacije“; Članak 16. stavak 2. „Zabranjeno je javno prikazivanje i predstavljanje žena i muškaraca na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način, s obzirom na spol i spolnu orijentaciju.“

⁴⁶ Narodne novine 85/08.

⁴⁷ Članak 31. st.1., Članak 36 Zakona o ravnopravnosti spolova

⁴⁸ npr. Zakon o volonterstvu (NN 58/07.), Zakon o istospolnim zajednicama (NN 116/03.)

⁴⁹ Službene web stranice Pučkog pravobranitelja, www.ombudsman.hr

koje se bave zaštitom prava seksualnih manjina i nekih medija, izostaje šira društvena osuda nasilničkog homofobnog ponašanja.

Pravobraniteljica je 15. siječnja 2009. izdala javno priopćenje kojim je oštro osudila zločin iz mržnje koji je kukavički počinjen nad 23-godišnjim N. R. zbog njegove seksualne orijentacije.

Pravobraniteljica smatra da je žrtva svakog nasilja po bilo kojoj osnovi jednaka i da nasilje nad bilo kojom žrtvom zaslužuje jednako široku i javnu društvenu osudu. Protiv zločina iz mržnje ne možemo se boriti isključivo zakonodavstvom i represijom. Oštra osuda nasilja nad homoseksualcima ne smije dolaziti isključivo od strane uvijek istih institucija, uglavnom onih koje se bave ravnopravnošću spolova, ili udruga koje se uglavnom bave zaštitom ljudskih prava i/ili interesa pripadnika/ca LGBTQ zajednice te samo pojedinih medija. Protiv osjećaja nesigurnosti nećemo se moći boriti bez javne i široke društvene osude svakog nasilja.

3.1. PRITUŽBE UPUĆENE PRAVOBRANITELJICI

3.1.1. (Pov. PRS 03-06/09-01): Pritužitelj J. I. iz B. podnio je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je od strane djelatnika/ca u Matičnom uredu V. diskriminiran na temelju svoje spolne orijentacije. U pritužbi navodi da je u Matičnom uredu V. zatražio izdavanje uvjerenja o slobodnom bračnom stanju koje mu je bilo potrebno radi sklapanja braka s osobom istog spola u inozemstvu te da je tom prigodom „naišao na sve oblike diskriminacije i maltretiranja od strane službenika na šalterima“ koji su vikali i govorili mu da nema pravo dobiti zatraženo Uvjerenje, te ga uputili na razgovor sa službenicima/ama koji/e također, navodno, nisu znali/e što trebaju poduzeti vezano za njegovu potvrdu. Navodi da su mu u Matičnom uredu napomenuli da mu traženo uvjerenje mogu izdati pod uvjetom da se odrekne hrvatskog državljanstva. Pritužitelj nadalje navodi da su mu na kraju službenici/e dali/e do znanja da je to protiv hrvatskih zakona i rekli mu da sutradan dođe ponovno, kad su mu izdali Uvjerenje u kojem je bilo navedeno da se potvrđuje da je J. I. slobodnog bračnog stanja, te **da se uvjerenje ne može koristiti u svrhu sklapanja braka u inozemstvu**, a koje zbog nevaljanosti nije mogao ovjeriti Apostille pečatom na sudu. Pritužitelj je u privitku dostavio presliku Uvjerenja koje potvrđuje njegove navode vezane za samo Uvjerenje.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je od Ureda državne uprave, Ispostave V., zatražila izvješće i dokumentaciju vezanu uz navode iz pritužbe. Iz očitovanja i dokumentacije je razvidno da na šalteru matičnog ureda pritužitelj nije spominjao namjeru zaključenja braka s osobom istog

spola, već je navodio razne druge razloge za dobivanje potvrde o slobodnom bračnom stanju, pa je tek u uredu referenta za građanska stanja naveo pravi razlog radi kojega mu treba potvrda.

U pisanom očitovanju matičarke Matičnog ureda V. navodi se da je od pritužitelja za izdavanje Potvrde o slobodnom bračnom stanju zatražena preslika putovnice osobe s kojom namjerava sklopiti brak, a zatraženi podaci su potrebni jer se isti upisuju na propisani obrazac Potvrde o slobodnom bračnom stanju radi priznavanja braka u Republici Hrvatskoj. Kako je pritužitelj tek nakon što se vratio na šalter izjavio da se radi o namjeri sklapanja braka s osobom istog spola, matičarka nije mogla izdati uvjerenje dok se ne konzultira te je tek sljedeći dan pritužitelju izdano uvjerenje čiju je presliku pritužitelj dostavio i pravobraniteljici.

U pisanom očitovanju voditeljice Pododsjeka za opću upravu Ispostave V. navodi se da je pritužitelju objašnjeno da mu Matični ured V. ne može izdati Potvrdu o slobodnom bračnom stanju za sklapanje braka u inozemstvu s osobom istog spola, jer je to protivno propisima Republike Hrvatske, i takav brak neće biti priznat u Republici Hrvatskoj. Rečeno mu je da može dobiti samo Uvjerenje o slobodnom bračnom stanju, na što je pritužitelj pristao. Voditeljica pododsjeka navodi da je netočna tvrdnja da je pritužitelju sugerirano da se odrekne hrvatskog državljanstva, jer je bilo govora samo o tome da brak hrvatskog državljanina zaključen s osobom istog spola ne može biti upisan u državne matice Republike Hrvatske.

U privitku izvješća pravobraniteljici je dostavljena i preslika novog ovjerenog Uvjerenja o slobodnom bračnom stanju za pritužitelja, u kojemu je **izostavljena rečenica** „Uvjerenje se ne može koristiti u svrhu sklapanja braka u inozemstvu.“ Na poleđini tog novog Uvjerenja nalazi se Apostille Općinskog suda u V.

ISHOD: Na temelju očitovanja i dokumentacije koju je pravobraniteljica primila, pritužitelju je upućen dopis u kojem ga se upoznaje s navodima iz očitovanja te ga se poziva da, ukoliko nije primio ovjereno Uvjerenje o slobodnom bračnom stanju, o tome obavijesti pravobraniteljicu, što pritužitelj nije učinio.

3.1.2. OPIS SLUČAJA (PRS 03-06/09-01): Pravni tim udruga Iskorak & Kontra obratio se pravobraniteljici u vezi slučaja opisanog u više različitih medija. Radilo se o slučaju A. D. iz R., koja je u medijima izjavila da je protivno svojoj volji bila prisilno smještena u psihijatrijskoj bolnici, i to od svoje 16. pa sve do 21. godine života. U novinskim napisima navodi se da je razlog njezine hospitalizacije bila isključivo njezina spolna orijentacija, odnosno to što je lezbijka, s čime se nisu slagali njezini roditelji i sredina u kojoj je živjela, pa je, kako se navodi u medijima, prisilno hospitalizirana bez odluke nadležnog županijskog suda.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je Pravnom timu udruga Iskorak&Kontra uputila dopis u kojemu je zamolila da dostave adresu stanovanja i/ili broj telefona oštećene A. D., ili da navedeni Pravni tim sam kontaktira s oštećenom A. D., a u cilju njezinog izravnog obraćanja pravobraniteljici i traženja postupanja zbog diskriminacije na temelju seksualne orijentacije koja je u nadležnosti pravobraniteljice. Kako pravobraniteljica od oštećene A. D. nije osobno zaprimila pritužbu niti joj je dostavljena njezina adresa, pravobraniteljica nije imala osnove za postupanje zbog diskriminacije temeljem seksualne orijentacije.

3.1.3. OPIS SLUČAJA (PRS 03-06/09-03): Udruženje Zagreb Pride uputilo je pravobraniteljici pritužbu u kojoj se navodi da su članovi Udruženja izloženi prijetnjama smrću i govoru mržnje po osnovi seksualne orijentacije. Prijetnje koje se spominju u pritužbi iznesene su na društvenoj internetskoj mreži Facebook, u grupama koje su eksplicitno usmjerene na iskazivanje mržnje prema pripadnicima istospolne orijentacije. U pritužbi se izražava bojazan za sigurnost i život nekih osoba istospolne orijentacije čiji je identitet poznat iz članka objavljenog u Slobodnoj Dalmaciji od 15. svibnja 2009. godine. U prijetnjama iznesenim na Facebooku, prema navodima u optužbi, koriste se formulacije kako će „mladi u srpnju doć na rivu psihopatima razbit glavu“, da je „vrijeme za genocid“, te „smrt pederima“. U pritužbi se poimence navode imena osnivača grupe (A. K., M. B., I. i M. N.), a pozivu na mržnju i obračun s pripadnicima udruženja koji su najavili svoj dolazak na druženje oko 30-ak osoba istospolne orijentacije u srpnju, na Facebooku se odazvalo, kako tvrde pritužitelji, oko 330 osoba. Pritužitelji nadalje navode da su obje grupe na društvenoj mreži Facebook.com prijavljene službi za prijave Facebooka, no da one, budući da se radi o najvećoj društvenoj mreži na svijetu, još nisu zatvorene, te apeliraju na policiju da se protiv pokretača grupa pokrenu istražne radnje zbog sumnji na više kaznenih djela.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Postupajući po pritužbi, pravobraniteljica je zatražila izvješće Ravnateljstva policije. Iz izvješća proizlazi da su policijski službenici PU splitsko-dalmatinske poduzimali mjere i radnje s ciljem utvrđivanja svih činjenica i okolnosti slučaja, odnosno podataka za identifikaciju osoba koje su autori spornih tekstova. Utvrđeno je da se radi o zatvorenim grupama čiji je sadržaj moguće ukloniti samo uz šifru u vlasništvu web administratora koji boravi u Sjedinjenim Američkim državama. Sukladno američkom zakonodavstvu, razmjena ovakvih podataka nije moguća kroz međunarodnu policijsku suradnju, već isključivo putem instituta međunarodne pravne pomoći.

U dopunskom izvješću Ravnateljstvo policije izvijestilo je pravobraniteljicu da je obavljen obavijesni razgovor s M. M., članicom Udruženja Zagreb Pride, te da podaci o osobama koje su sporni sadržaj objavljivale na Facebooku nisu dostupni, budući da se Institut međunarodne pravne pomoći može angažirati isključivo u slučaju postojanja kaznenog djela koje se progoni po

službenoj dužnosti. Općinsko državno odvjetništvo u S. zauzelo je stav da ne postoje elementi kaznenog djela koje se progoni po službenoj dužnosti. Prema stavu ODO, iako je iz prijave i dostavljenih tekstova vidljivo da bi se moglo raditi o tekstovima kojima se poziva na mržnju, vrijeđanje i omalovažavanje, za njih je upitno bi li se u konkretnom slučaju radilo o tome da su osobe koje su napisale takve tekstove uspjele kod nekog drugog raspirati mržnju ili uvjeriti nekog u istinitost svojih navoda. Naime, prema njihovoj ocjeni, skup koji je bio najavljan u S. uopće nije organiziran ni održan, a prema navodima M. M., Udruženje Zagreb Pride u vremenu nakon objave članka u Slobodnoj Dalmaciji na području S. ili okolice nije zabilježilo niti jedan događaj u kojemu bi netko bio oštećen zbog svoje seksualne orijentacije. Također se zbog svega ranije navedenog ne bi moglo smatrati da je na mržnju bila pozvana šira javnost. Po naputku ODO obavljani su razgovori s osobama kojima se nedvojbeno mogu utvrditi identifikacijski podaci u cilju pribavljanja dodatnih informacija. O svim navedenim mjerama i radnjama dostavljeno je Posebno izvješće Općinskom državnom odvjetništvu u Splitu.

3.1.4. OPIS SLUČAJA (PRS 03-06/09-05): Pravni tim udruga Iskorak&Kontra uputio je pravobraniteljici 1. listopada 2009. molbu za postupanje vezano za zločin iz mržnje i diskriminaciju na temelju seksualne orijentacije, koji se dogodio 13. lipnja 2009. u 17,20 sati u Z. U molbi za postupanje navedeno je da su toga dana 27-godišnjem sudioniku „Zagreb Pridea 2009.“ Prišla trojica mladića koja su ga napala udarajući ga rukama po tijelu i glavi, te vrijeđajući ga zbog seksualne orijentacije. Kad je pao na pod, nastavili su ga udarati te potom pobjegli. Ozlijeđeni mladić je o događaju telefonom obavijestio policiju, te je kolima hitne medicinske pomoći prevezen u bolnicu, gdje su mu nanesene ozljede okvalificirane kao teške.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je zatražila izvješće Ravnateljstva policije. Iz izvješća je vidljivo da policijski službenici PU zagrebačke poduzimaju mjere i radnje s ciljem utvrđivanja svih činjenica i okolnosti slučaja. U izvješću stoji da su policijski službenici Ekipe za očevide izašli na očevid, da je oštećeni A. Š. nakon ukazane liječničke pomoći obrađen od strane policijskih službenika, o čemu su sastavljeni zapisnici, izvješća i službene zabilješke, da je zaprimljena bolnička prijava, da su policijski službenici izvršili obradu uže i šire zone mjesta događaja, pri čemu su izvršene provjere i obavljani razgovori sa stanarima jedinog stambenog objekta koji se nalazi u blizini, da su obavljani i obavijesni razgovori s vozačima taksija te pregled snimke i fotografija s prosvjeda, pri čemu oštećeni nikoga nije izdvojio kao mogućeg počinitelja.

U izvješću Ravnateljstva policije također je navedeno da je još 8. srpnja 2009. nadležna policijska postaja Općinskom državnom odvjetništvu u Z. uputila kaznenu prijavu protiv NN počinitelja kaznenog djela teške tjelesne ozljede u svezi zločina iz mržnje, opisanog u čl. 99 st. 1 u svezi čl. 89. st. 36 Kaznenog zakona, sa svim prikupljenim obavijestima, te da je 14. srpnja 2009. na zahtjev

Općinskog državnog odvjetništva od strane nadležne policijske postaje odvjetništvu dostavljeno Posebno izvješće o predmetnom događaju.

U izvješću Ravnateljstva policije se nadalje navodi da policijski službenici PU zagrebačke nastavljaju s provođenjem kriminalističkog istraživanja u cilju prikupljanja svih relevantnih saznanja o događaju i utvrđivanju identiteta počinitelja.

3.1.5. OPIS SLUČAJA (PRS 03-06/09-07): Udruga I. obratila se pravobraniteljici u ime anonimne studentice Sveučilišta u Z., s pritužbom u kojoj se navodi da na službenim internetskim stranicama znanstveno-obrazovne ustanove u Z. postoje diskriminacijski i homofobni sadržaji, koje je profesorica M. K. uvrstila na stranicu nakon što je spornu prezentaciju pred studentima ocijenila kao odličnu. Anonimna studentica u pritužbi navodi kako je profesorica M. K. podržala studente koji su pokazali netolerantnost i homofobiju, kako ga je ocijenila izuzetno kvalitetnim, te kako smatra da nije u redu da jedna doktorica znanosti potiče studente na razvoj nezdravih stavova o ljudskom društvu i spolnosti.

PODUZETE MJERE: Nakon što je proučila spornu prezentaciju na internetskim stranicama profesorice M. K., pravobraniteljica je zaključila da u njoj doista postoje diskriminacijski sadržaji koji se kose sa Zakonom o ravnopravnosti spolova. U dijelu prezentacije u kojem se govori o povijesti homoseksualnih brakova, iskazano je otvoreno zgražanje nad navedenim činjenicama, a homoseksualnost se komentira kao „bolesna“, uz navode da je „jedino pojam heteroseksualne zajednice moralno prihvaćen“. Navedeni sadržaji nisu u skladu s odredbom čl. 6 stavka 3. Zakona o ravnopravnosti spolova koji zabranjuje diskriminaciju na temelju spolne orijentacije i stoga nisu primjereni kao nastavni sadržaji, pogotovo ako su na internetskim stranicama dostupni svim korisnicima interneta. Sadržaji krše i čl. 11&2 Europske socijalne povelje, koju je RH, kao članica Vijeća Europe, potpisala. Pravobraniteljica je stoga Sveučilištu u Z. uputila upozorenje da se u spornoj prezentaciji nalaze sadržaji protivni ZORS-u, te preporuku da se o objavi tih sadržaja na internetskim stranicama izvijesti Stručno vijeće te druga nadležna sveučilišna tijela.

ISHOD: U ured pravobraniteljice stigla je obavijest Sveučilišta u Zadru da je sporni sadržaj uklonjen s internetske stranice Sveučilišta.

Mediji o seksualnim manjinama

Analiza Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova pokazala je da je tematika vezana uz seksualne i rodne manjine u ukupnom broju od 2239 analiziranih članaka u 2009. godini zastupljena sa 7%, što je povećanje od 2% u odnosu na analizu iz 2008. Članci uglavnom pokrivaju

aktivnosti nevladinih udruga koje se bave promicanjem i zaštitom prava seksualnih i rodni manjina, pojedinačnim slučajevima koji se odnose na kršenja prava pripadnika/ca seksualnih manjina ili informacija iz svijeta.

30. ožujka 2009. Europski odbor za socijalna prava (ECSR), tijelo Vijeća Europe, donio je Odluku na temelju pritužbe na Program spolnog obrazovanja⁵⁰ koju mu je 2007. podnijela međunarodna organizacija za zaštitu ljudskih prava INTERIGHTS sa sjedištem u Londonu (u suradnji s Centrom za edukaciju, savjetovanje i istraživanja iz Zagreba, te Centrom za reproduktivna prava iz New Yorka). Pritužba je podnesena zbog toga što, kako se u pritužbi i navodi: „hrvatske škole ne omogućavaju sveobuhvatnu i adekvatnu edukaciju o seksualnosti i reproduktivnom zdravlju“.⁵¹ Odbor smatra da pojedini elementi obrazovnog materijala opisuju i prikazuju osobe neheteroseksualne orijentacije na diskriminirajući i ponižavajući način, odnosno da neki navodi „stigmatiziraju homoseksualce i temelje se na negativnim, iskrivljenim, pokudnim i ponižavajućim stereotipima o seksualnom ponašanju svih homoseksualaca“⁵². Udžbenik na koji se odnosio ovaj dio odluke povučen je iz uporabe i prije nego je Odbor donio odluku.⁵³ Međutim, istovremeno, zbog „hipotetskih stavova“, „nedostatnosti dokaza podastrih Odboru“ te nepotkrijepljenošću „statističkim ili nekim drugim dokazima“⁵⁴, Odluka Europskog odbora nije našla spornim Program seksualnog odgoja u školama na onim temeljima na kojima je pritužba postavljena, što je u dijelu javnosti percipirano kao podrška obrazovnim sadržajima zapravo manjkavog Programa spolnog obrazovanja. Iako se Teenstar program iz ove pritužbe više ne provodi, tijekom 2008. provodio se izborni program Eksperimentalnog zdravstvenog odgoja i obrazovanja koji je uključivao i mnoge neprihvatljive stavove, o čemu se tijekom donošenja programa očitovala i pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i o čemu je izvijestila Hrvatski sabor u svojim Izvješćima o radu za 2007. i 2008. godinu.

Suradnja

Kao i u prethodnim razdobljima, i tijekom 2009. pravobraniteljica je surađivala s nevladinim udrugama koje se bave promicanjem i zaštitom prava seksualnih i rodni manjina.

Pravobraniteljica je sudjelovala i na seminarima o diskriminaciji na radnom mjestu temeljem seksualne orijentacije za sindikalne povjerenike/ce koje su 18. rujna 2009. i 16. listopada 2009. u

⁵⁰ U pritužbi je apostrofirani projekt Teenstar koji se više ne provodi.

⁵¹ *“Croatian schools do not provide comprehensive or adequate sexual and reproductive health education for children and young people” - Decision on the Merits, European Committee of Social Rights, Complaint no. 45/2007*

⁵² Article 60. *“stigmatize homosexuals and are based upon negative, distorted, reprehensible and degrading stereotypes about the sexual behaviour of all homosexuals” - Decision on the Merits, European Committee of Social Rights, Complaint no. 45/2007*

⁵³ Udžbenik za treći razred gimnazije pod nazivom Biologija 3: Životni procesi, autori Ivan Regula i Milan Sljepčević

⁵⁴ *Decision on the Merits, European Committee of Social Rights, Complaint no. 45/2007*

suradnji organizirale hrvatske sindikalne središnjice i Lezbijska grupa Kontra, Iskorak – centar za prava seksualnih i rodni manjina i Institut za mobilizaciju, intervenciju i akciju – M.I.A. u sklopu projekta „Zajedno protiv diskriminacije na radnom mjestu“, koji financira Europska komisija. U okviru projekta izdani su: Vodič za poslodavce o LGB pravima, Vodič za sindikate o LGB pravima i Vodič o pravima za LGB radnike.

Od 23. do 26. listopada 2009. pravobraniteljica je sudjelovala na međunarodnoj konferenciji u Podgorici posvećenoj ravnopravnosti spolova na temelju seksualne orijentacije pod nazivom: „**Justice in the Balkans: Equality for Sexual Minorities**“. Govorila je o zakonodavnom okviru u Republici Hrvatskoj koji regulira zaštitu od diskriminacije na temelju seksualne orijentacije. Osim brojnih pravnih stručnjaka i stručnjakinja za prava pripadnika/ca seksualnih manjina iz Švedske, Kanade, SAD-a, Njemačke, Velike Britanije, Poljske, Nizozemske, predstavnika/ca međunarodnih nevladinih organizacija za zaštitu prava homoseksualnih osoba, nevladinih organizacija i državnih institucija iz Crne Gore, Srbije i Hrvatske, na konferenciji u Podgorici sudjelovale su i gđa Madeleine Rees, čelnica jedinice za ženska prava i rod u Uredu Visoke povjerenice za ljudska prava Ujedinjenih naroda u Ženevi, Ulrike Lunacek, članica Europskog parlamenta, te Petra Jäppinen, savjetnica za LGBT pitanja u oružanim snagama Švedske. Konferencija je uključila teme diskriminacije na temelju seksualne orijentacije i rodnog identiteta/izražavanja u zemljama na Balkanu, zakonodavni, kulturološki i društveni kontekst ljudskih prava, zakonodavstvo i društveni razvoj na međunarodnoj i europskoj razini, homofobiju i transfobiju, iskustva drugih zemalja, zaštitu LGBT pripadnika/ca u policiji i vojsci, te prava seksualnih manjina u budućnosti.

4. DISKRIMINACIJA - OSTALO

4.1. PRITUŽBE UPUĆENE PRAVOBRANITELJICI

4.1.1. OPIS SLUČAJA (PRS-03-03/09-02): Centar za građanske inicijative Poreč podnio je pravobraniteljici pritužbu radi objavljivanja podataka i navođenja imena i prezimena novorođene djece te imena roditelja u dnevnom listu „Glas Istre“. Centar za građanske inicijative smatra da takvo objavljivanje podataka ima diskriminacijske elemente, jer se vrši javno objavljivanje privatnih podataka iz kojih se jasno vidi bračni status majki, a neovlašteno otkrivanje bračnog statusa osoba koje su rodile također ukazuje na povredu zaštite prava na privatnost tih osoba. Nadalje se u pritužbi navodi da takva praksa objavljivanja čini izravnu štetu ženama koje su odlučile roditi bez tradicionalnih veza i izvan bračne zajednice, pa se podnositeljima pritužbe već

obratiло nekoliko žena zbog javnog objavljivanja njihovih privatnih podataka u novinama bez njihovog dopuštenja.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je pribavila izvješće dnevnika „Glas Istre“, u kojemu se navodi da se kod objavljivanja imena rođene djece uvažava činjenica da neke majke ne žele da im se u novinama objavi ime djeteta i/ili njihovo, i upravo stoga u pulskom rodilištu (koje tom dnevnom listu faksom redovito dostavlja podatke o rođenoj djeci i imenima njihovih roditelja) najprije priupitaju svaku majku slaže li se s time da se njihovo ime i ime njihove djece objavi u dnevnom listu. Također se navodi da u rodilištu tvrde kako da oni uvijek dobiju usmeni pristanak majke da se ti podaci objave, te uvijek uvažavaju zahtjev majke koja ne želi da se ti podaci objave u dnevnom listu. Na njihovu desetljećima dugu praksu objavljivanja podataka o rođenima iz pulske Opće bolnice do sada se njima u redakciji nije nitko žalio. U očitovanju uredništva „Glas Istre“ naveden je i prijedlog da ubuduće pristanak svake pojedine majke bude u pisanom obliku, i to na obrascu na kojemu se daje pisani pristanak, a koji bi oni poslali u rodilište. U prilogu je pravobraniteljici dostavljen spomenuti obrazac, kako bi ona o njemu mogla dati svoje mišljenje. Nakon što je pravobraniteljica izvršila uvid u dostavljen obrazac, dnevniku „Glas Istre“ dala je preporuku da se traži pisani pristanak, i to na način da jedan ili oba roditelja na za to prilagođenom obrascu potpišu svoj pristanak i navedu one podatke za koje se slažu da ih dnevnik „Glas Istre“ objavi povodom rođenja djeteta.

4.1.2. OPIS SLUČAJA (PRS 06-05/09-122): 22. srpnja 2009. predsjednik Republike Hrvatske donio je *Pravilnik o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske* (NN 91/09.). Uvidom u Pravilnik pravobraniteljica je uočila uporabu rodno osjetljivog jezika koji se očituje u dvostrukom nazivlju činova (satnik-satnica, general-generalica, admiral-admiralica, komodor-komodorica), čime se značajno pridonosi promicanju ravnopravnosti spolova na zakonodavnoj razini. No, također je uočila nepravilnost u članku 8., st. 6. Pravilnika koji glasi: „*Majka s djetetom do tri godine starosti i samohrani roditelj s djetetom do šest godina starosti mogu se odrediti na dužnost unutarnje službe uz osobni pristanak.*“ Navedeni članak nije usklađen s odredbama koje se tiču prava zaposlenih roditelja i samozaposlenih roditelja na roditeljske i roditeljske potpore, a koje propisuje *Zakon o roditeljskim i roditeljskim potporama* (NN 85/08. i 110/08.) u članku 12., st. 5. i članku 13., st. 2. koji glasi: „*Pravo na roditeljski dopust osobno je pravo oba zaposlena roditelja ili samozaposlena roditelja i koriste ga, u pravilu, u jednakom dijelu (...).*“ Članak također nije u skladu s nizom međunarodnih dokumenata koji propisuju smjernice o pravima zaposlenih roditelja vezanima za roditeljski dopust. Pravobraniteljica smatra da bi se odredbu o vršenju dužnosti unutarnje službe uz osobni pristanak pripadnika i pripadnica Oružanih snaga Republike Hrvatske u

članku 8., st. 6. trebalo tretirati na jednak način kao i u *Zakonu o roditeljnim i roditeljskim potporama* koji kroz odredbe o roditeljskom dopustu daje istovjetna prava majkama i očevima.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je Glavnom stožeru Oružanih snaga Republike Hrvatske 28. rujna 2009. putem službenog dopisa uputila preporuku da se članak 8., st. 6. Pravilnika izmijeni i prilagodi sa svrhom davanja jednakih mogućnosti majkama i očevima pripadnicima Oružanih snaga Republike Hrvatske, te da se riječ *majka* zamijeni riječju *roditelj*.

Kabinet načelnika Glavnog stožera Oružanih snaga Republike Hrvatske 29. listopada 2009. je uputio odgovor u kojem navodi da su pokrenuli postupak izmjene navedene odredbe Pravilnika, na način da će tajništvu Ministarstva obrane dostaviti prijedlog za izmjenu riječi *majka* u riječ *roditelj* u članku 8., stavak 6. *Pravilnika o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske* kako bi se uskladio s navedenim nacionalnim i međunarodnim dokumentima.

Naknadno je dostavljena obavijest iz kabineta načelnika Glavnog stožera Oružanih snaga Republike Hrvatske u kojoj se navodi da je nakon dodatnog i temeljitog promišljanja o pravima, obvezama i vrijednostima koje se reguliraju i štite navedenim propisima, Glavni stožer „mišljenja da članak 8. st. 6 *Pravilnika o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske* ne narušava ravnopravnost spolova“. U obavijesti se Glavni stožer OSRH poziva na čl. 14. Zakona o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske, koji propisuje: „*O svim pitanjima koja nisu uređena ovim Zakonom ili propisima donijetima na temelju ovog Zakona primjenjuju se propisi o državnim službenicima i namještenicima, opći propisi o radu, odnosno kolektivni ugovor sklopljen u radu s njim.*“ U obavijesti se zaključno navodi: „Mišljenja smo da navedena odredba čl. 8., st. 6. Pravilnika o službi u Oružanim snagama RH ne predstavlja narušavanje civilnih propisa o ravnopravnosti, nego su kategoriji samohranih roditelja djece do šest godina i majkama djece do tri godine dana puno veća prava od prava propisanih civilnim propisima u okviru zakonskih ovlasti za autonomno uređivanje obavljanja unutarnje službe u oružanim snagama.“

Nastavno na obavijest iz kabineta načelnika, pravobraniteljica je ponovila preporuku za izmjenom članka 8., st. 6. Pravilnika pozivajući se na članak 7., st. 2. Zakona o ravnopravnosti spolova („*Neizravna diskriminacija postoji kada neutralna pravna norma, kriteriji ili praksa stavljaju osobe jednoga spola u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe suprotnog spola, osim ako je ta pravna norma, kriterij ili praksa objektivno opravdana legitimnim ciljem, a sredstva usmjerena postizanju tog cilja su primjerena i nužna.*“) uz obrazloženje da pravobraniteljica nema ništa protiv zaštite majke i djeteta, već je smisao dane preporuke da se roditeljima djece do tri godine pruže ista prava **temeljem roditeljstva** bez obzira na spol, pogotovo stoga što npr. majka djeteta od dvije godine nije roditeljica ni trudnica. Osim toga, prava djeteta na koja je kabinet načelnika ukazao,

vezivati samo uz majku predstavlja kršenje načela ravnopravnosti spolova. Pravobraniteljica smatra da je put do istinske ravnopravnosti spolova davanje istovjetnih prava ženama i muškarcima, tj. u ovom slučaju osiguravanje jednakih mogućnosti majkama i očevima pripadnicima Oružanih snaga Republike Hrvatske.

4.1.3. OPIS SLUČAJA (PRS 10-02/09-06): Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva izradilo je, u suradnji s drugim tijelima državne uprave, Prijedlog Strategije održivog razvitka Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Prijedlog). U uvodnom dijelu Prijedloga navodi se da Strategija održivog razvitka RH poštuje i načelo ravnopravnosti spolova. Međutim, u glavi III. Ključni izazovi ostvarenja održivog razvitka RH t. 4. Socijalna kohezija i pravda, kod Aktivnosti ili mjera za ostvarenje glavnog cilja s konkretnim ciljevima u t. 9. Prijedloga navodi se: „*Povećati i olakšati zapošljavanje žena i razvitak **dvohraniteljskih** domova unapređivanjem i dostupnijim sustavom skrbi o djeci povećanjem pokrivenosti jaslicama, vrtićima i školskim dnevnim boravcima.*“ (podebljanje od strane Ureda pravobraniteljice).

PODUZETE MJERE: S obzirom da čl. 6. st. 2. Zakona o ravnopravnosti spolova (NN 82/08.) **zabranjuje diskriminaciju na temelju bračnog i obiteljskog statusa**, Pravobraniteljica je 4. veljače 2009. uputila svoje mišljenje Odboru za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, koje je predstavila i na sjednici Odbora, da bi, sukladno ovoj odredbi ZORS-a, u gore navedenom tekstu trebalo **brisati riječ „dvohraniteljskih“** jer se unapređivanje i dostupnost sustava skrbi o djeci povećanjem pokrivenosti jaslicama, vrtićima i školskim dnevnim boravcima treba jednako odnositi na sve obitelji, znači i jednohraniteljske.

ISHOD: Prijedlog Pravobraniteljice nije prihvaćen u konačnoj verziji Strategije održivog razvitka Republike Hrvatske koju je Hrvatski sabor donio na sjednici 20. veljače 2009. (NN 30., 9. ožujka 2009.).

5. PODRUČJE OBRAZOVANJA

5.1. ANALIZA ZASTUPLJENOSTI ŽENA I MUŠKARACA U PODRUČJU OBRAZOVANJA

U *Nacionalnoj politici za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010.* (u daljnjem tekstu: Nacionalna politika) pojedine mjere odnose se na postizanje ravnoteže u zastupljenosti muškaraca i žena u području obrazovanja. Sa svrhom detaljnog uvida u trenutno stanje pojedinih segmenata obrazovanja u Republici Hrvatskoj s obzirom na spolnu zastupljenost, Ured pravobraniteljice izradio je tablice i proveo komparativnu analizu podataka za područje obrazovanja preuzetih iz publikacija Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske (*Žene i muškarci u Hrvatskoj 2006.; 2007.; 2008.; 2009.*)⁵⁵ na temelju mjere 3.2. iz Nacionalne politike koja se odnosi na postizanje spolne ravnoteže u odabiru područja obrazovanja u srednjim školama i visokoškolskim ustanovama.

REZULTATI ANALIZE

5.1.1. UČENICI/CE U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA 2004.-2007. (tablica A i B)

Učenici koji su završili osnovnu školu u neznatno su većem broju od učenica, dok je stanje u srednjim školama malo drukčije i kreće se u korist učenica. Značajnijih pomaka tijekom posljednjih godina u korist ijednog spola nema.

Srednje škole koje učenici u najvećem broju biraju i završavaju su industrijskog i obrtničkog tipa (preko 60%), a učenici također prevladavaju i u srednjim školama za mlade s teškoćama u razvoju. S druge strane, učenice većinu čine u umjetničkim školama (u šk. god. 2006./07. čak iznad 75%), te u gimnazijama. Najveća ravnoteža u spolnoj zastupljenosti učenica i učenika prisutna je u tehničkim i srodnim školama, gdje tek neznatnu većinu čine učenice (malo iznad 50%). Najveću tendenciju k promjeni brojčanog odnosa pokazuju umjetničke škole i škole za mlade s teškoćama u razvoju. U umjetničkim školama je u šk. god. 2006./07. maturiralo 4,80% više učenica nego što je to bilo slučaj šk. god. 2003./04., dok je u istom razdoblju u školama za mlade s teškoćama u razvoju maturiralo 5,30% više učenika.

⁵⁵ Pojedini podaci navedeni u publikaciji *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2006.* odnose se na prethodne godine za koje su u vrijeme tiskanja publikacije postojali konačni i cjeloviti podaci pa uključuju i 2003./2004. godinu.

5.1.2. STUDENTI/CE NA VISOKIM UČILIŠTIMA 2003./2004.-2007./2008. (tablica C i D)

Studentice su brojnije prema postotku upisa na visoka učilišta s tendencijom blagog rasta (ak. god. 2003./04.: 53,80%; 2007./08.: 54,60%), dok su još brojnije prema postotku završetka studija, no taj trend ima tendenciju blagog pada (ak. god. 2003./04.: 59,70%; 2007./08.: 58,10%). Znakovit je podatak da žene koje upišu studij, u prosjeku ga uspješno završe češće nego muškarci. Drugim riječima, veći je postotak žena koje diplomiraju od postotka onih koje se upišu na visoko učilište.

Najviše žena u analiziranom razdoblju diplomiralo je u okviru sljedećih područja:

1. obrazovanje odgajatelja i učitelja (konstantno iznad 90%)
2. usluge socijalne skrbi (iznad 90% izuzev 2007. godine)
3. humanističke znanosti (u prosjeku varira između 75% i 80%)
4. znanosti o obrazovanju (72%-86%),
5. biološke znanosti (oko 80%)
6. društvene znanosti (75%-83%)
7. zdravstvo (oko 75%)
8. matematika i statistika (iznad 70%)
9. novinarstvo i informacija (iznad 70%)
10. umjetnost (oko 70%)
11. pravo (oko 70%)
12. poslovanje i administracija (oko 65%)
13. prerađivačka industrija i obrada (52%-66%)
14. fizikalne znanosti (oko 60%).

Područja u okviru kojih je diplomiralo najviše muškaraca u analiziranom razdoblju su sljedeća:

1. inženjerstvo i inženjerski obrti (85%-90%)
2. računarstvo (oko 80%)
3. zaštita okoliša (oko 80% izuzev 2005. godine kad je udio muškaraca bio 60%)
4. usluge prijevoza (75%-83%)
5. usluge zaštite (75%-80%)
6. arhitektura i građevinarstvo (65%-70%).

Područja studija gdje je zabilježena najveća ravnoteža u broju studentica i studenata su poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, veterina i osobne usluge.

Tendenciju konstantnog rasta udjela žena u ukupnom broju diplomiranih studenata/ica možemo uočiti na područjima poljoprivrede, šumarstva i ribarstva.

Najveća promjena u razdoblju od četiri godine (2004.-2007.) vidljiva je na području usluga socijalne skrbi (za 9,60% više muškaraca u 2007. u odnosu na 2004. godinu), društvenih znanosti (7,60% više žena), poljoprivrede, šumarstva i ribarstva (6,50% više žena), usluga prijevoza (5% više muškaraca), te inženjerstva i inženjerskih obrta (4,90% više žena).

Dok značajan rast na područjima usluga socijalne skrbi, poljoprivrede, šumarstva i ribarstva te inženjerstva i inženjerskih obrta možemo označiti pozitivnim trendom s obzirom na deficitarnost broja žena na tim područjima, razlika koja se dogodila u četverogodišnjem razdoblju dodatno je produbila jaz na područjima društvenih znanosti te usluga prijevoza. Spomenutu razliku možemo okarakterizirati kao negativan trend s obzirom na to da se postotak ionako deficitarnog spola i dalje smanjuje, čime se produbljuje jaz u zastupljenosti oba spola na spomenutim područjima studija kako na visokim učilištima, tako i na području zapošljavanja.

5.1.3. NASTAVNICI/CE I SURADNICI/CE U NASTAVI NA VISOKIM UČILIŠTIMA iskazani ekvivalentom pune zaposlenosti prema zvanju* 2006./2007.-2008./2009. (tablica E)

Nastavnici/e i suradnici/e u nastavi na visokim učilištima pretežno su muškog spola. Najveća neravnoteža vidljiva je među redovitim profesorima/cama (u prosjeku između 75% i 79%). Ravnoteža je postignuta jedino među podjednako zastupljenim asistentima i asistenticama. Valja istaknuti i to kako nesrazmjer među svim zvanjima ima tendenciju blagog pada u protekle tri akademske godine.

5.1.4. MAGISTRI/CE ZNANOSTI, MAGISTRI/CE, SPECIJALISTI/CE I DOKTORI/CE ZNANOSTI PREMA PODRUČJU ZNANOSTI 2004.-2007. (tablica F i G)

Nakon stalnog povećavanja udjela žena u ukupnom broju magistrara/ica znanosti, magistara/ica i specijalista/ica, 2007. godine prvi put je broj žena koje su postigle taj stupanj obrazovanja bio veći od broja muškaraca (52% žena). Gledajući prema područjima znanosti, magistrice znanosti, magistrice i specijalistice većinu čine na područjima prirodnih znanosti (65%-70%), biomedicine i zdravstva (55%-70% izuzev 2004.) te humanističkih znanosti (oko 60% izuzev 2005.). Muškarci iste razine obrazovanja uvjerljivu većinu čine na području tehničkih znanosti (72%-83%), dok je isti slučaj u prve dvije godine analiziranog četverogodišnjeg razdoblja bio i sa biotehničkim

znanostima, no do 2007. godine postignuta je ravnoteža. Najveća ravnoteža postoji na području društvenih znanosti sa blago većim udjelom žena.

Na području biomedicine i zdravstva iz godine u godinu bilježi se stalan i značajan rast udjela ženskog spola; 25% tijekom četiri godine (2004.: 45%; 2007.: 70%). Time je postotak magistrica znanosti, magistrica i specijalistica sve bliži postotku diplomiranih studentica na području zdravstva (konstantno oko 75%).

Zanimljivo je uočiti kako je udio žena na područjima društvenih i humanističkih znanosti mnogo izraženiji među diplomiranim studentima/cama nego među onima koji su magistrirali/e. Na temelju toga možemo zaključiti kako se manji broj žena koje diplomiraju na spomenutim područjima odlučuje za daljnje obrazovanje u odnosu na njihove muške kolege.

Nakon stalnog povećavanja udjela žena u ukupnom broju doktora/ica znanosti, 2007. godine, prvi put je broj žena koje su doktorirale bio veći od broja muškaraca (52% žena). Gledajući prema područjima znanosti, doktorice znanosti većinu konstantno čine na područjima prirodnih znanosti (58%-73% izuzev 2004.), dok su doktori znanosti konstantno brojniji na područjima tehničkih znanosti (66%-80%). Na ostalim znanstvenim područjima (biomedicina i zdravstvo, biotehničke i društvene znanosti) postoci žena i muškaraca uravnoteženi su i sadrže tek manja odstupanja. Područje humanističkih znanosti također je karakterizirala relativna ravnoteža, no u 2007. bilježimo velik rast udjela žena (64,10%).

Zaključak: Srednje škole u kojima postoji najveći nesrazmjer u spolnoj strukturi su škole industrijskog i obrtničkog tipa koje u najvećem broju biraju učenici (60-65%), te umjetničke škole i gimnazije gdje veliku većinu čine učenice (70-75%, odnosno 60-65%). Tendencija koja zabrinjava je daljnje produbljivanje postojećeg nesrazmjera u umjetničkim školama koja se očituje u podatku da je u šk. god. 2006./07. maturiralo gotovo 5% više učenica nego što je to bilo slučaj četiri godine ranije.

Fakultet upisuje više žena nego muškaraca, a žene ga također i završe češće od muškaraca. Nakon dugogodišnjeg trenda smanjivanja nesrazmjera u spolnoj zastupljenosti među magistrima/cama i specijalistima/cama, 2007. godine prvi put je zabilježen veći udio žena koje su postigle taj stupanj obrazovanja, a do tada su muškarci konstantno činili većinu. Taj slučaj dogodio se iste godine i među doktorima/icama znanosti. Ako se isti trend nastavi na području visokog obrazovanja, udio žena će se iz godine u godinu i dalje povećavati.

Veliki nesrazmjer u spolnoj strukturi među studentima/cama na visokim učilištima postoji na područjima koja se općenito tiču obrazovanja za nastavničke pozive. Tako studentice sačinjavaju veliku većinu na područjima obrazovanja odgajatelja/ica i učitelja/ica, te na području znanosti o

obrazovanju. To ukazuje na mogućnost da u budućnosti u ionako već feminiziranom hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu dođe do još većeg nesrazmjera po spolnoj zastupljenosti.

Potrebno je još istaknuti i područje usluga socijalne skrbi, gdje velikom većinom studij upisuju žene (preko 90%), dok su s druge strane muškarci u znatno većem broju na području inženjerstva i inženjerskih obrta (oko 90%). Trend rasta spolnog nesrazmjera u analiziranom četverogodišnjem razdoblju bilježimo kod društvenih znanosti, gdje je iz godine u godinu sve dominantniji ženski spol, te usluga prijevoza, gdje sve dominantniji postaje muški spol.

Nesrazmjer koji postoji u broju nastavnika/ca i stručnih suradnika/ca na visokim učilištima iz godine u godinu polako se smanjuje. Iako je neravnoteža još uvijek velika i prisutna u svim zvanjima izuzev asistenata/ica, tendencija blagog pada ukazuje na sve više izjednačavanje spolova u budućnosti na ovom području.

Premda postoje trendovi rasta u zastupljenosti ženskog i muškog spola na pojedinim područjima, na mnogim područjima obrazovanja postoji opasnost od znatne podzastupljenosti jednog spola. Na temelju podataka iz analize pravobraniteljica smatra da je neophodno sustavno poticati interes podzastupljenog spola za pojedina područja obrazovanja. Na srednjoškolskoj razini to je područje umjetnosti, gdje je znatno podzastupljen muški spol, a na visokoškolskoj razini to su područja usluga socijalne skrbi, znanosti o obrazovanju, obrazovanja odgajatelja i učitelja, društvenih i humanističkih znanosti, bioloških znanosti, matematike i statistike i umjetnosti, gdje je znatno podzastupljen muški spol, te područja računarstva, inženjerstva i inženjerskih obrta, zaštite okoliša, usluga prijevoza i usluga zaštite gdje je znatno podzastupljen ženski spol.

5.1.5. PRILOG

TABLICA A: UČENICI/E U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA 2004.-2007.

Učenici/e koji su završili/e osnovnu školu		
	Ž	M
2004.	48,80%	51,20%
2005.	49,10%	50,90%
2006.	48,60%	51,40%
2007.	48,60%	51,40%

Učenici/e koji su završili/e srednju školu		
	Ž	M
2004.	50,90%	49,10%
2005.	50,70%	49,30%
2006.	50,90%	49,10%
2007.	51,10%	48,90%

TABLICA B: UČENICI/E KOJI SU ZAVRŠILI/E SREDNJU ŠKOLU PREMA VRSTI SREDNJE ŠKOLE
2003./2004.-2006./2007.

Gimnazije		
	Ž	M
2003./2004.	62,80%	37,20%
2004./2005.	63,40%	36,60%
2005./2006.	62,70%	37,30%
2006./2007.	63,60%	36,40%

Industrijske i obrtničke srednje škole		
	Ž	M
2003./2004.	38,40%	61,60%
2004./2005.	38,00%	62,00%
2005./2006.	37,50%	62,50%
2006./2007.	38,10%	61,90%

Tehničke i srodne srednje škole		
	Ž	M
2003./2004.	52,50%	47,50%
2004./2005.	51,70%	48,30%
2005./2006.	52,10%	47,90%
2006./2007.	51,10%	48,90%

Srednje škole za mlade s teškoćama u razvoju		
	Ž	M
2003./2004.	47,00%	53,00%
2004./2005.	45,00%	55,00%
2005./2006.	40,50%	59,50%
2006./2007.	41,70%	58,30%

Umjetničke srednje škole		
	Ž	M
2003./2004.	70,90%	29,10%
2004./2005.	72,90%	27,10%
2005./2006.	71,70%	28,30%
2006./2007.	75,70%	24,30%

TABLICA C: STUDENTI/CE NA VISOKIM UČILIŠTIMA 2003./2004.-2007./2008.

Upisani/e studenti/ce		
	Ž	M
2003./2004.	53,80%	46,20%
2005./2006.	54,10%	45,90%
2006./2007.	54,10%	45,90%
2007./2008.	54,60%	45,40%

Diplomirani/e studenti/ce		
	Ž	M
2004.	59,70%	40,30%
2005.	59,60%	40,40%
2006.	59,30%	40,70%
2007.	58,10%	41,90%

TABLICA D: DIPLOMIRANI/E STUDENTI/CE PREMA PODRUČJU STUDIJA 2004.-2007.

Obrazovanje odgajatelja/ica i učitelja/ica		
	Ž	M
2004.	93,20%	6,80%
2005.	94,60%	5,40%
2006.	94,40%	5,60%
2007.	95,20%	4,80%

Poslovanje i administracija		
	Ž	M
2004.	67,60%	32,40%
2005.	68,20%	31,80%
2006.	67,50%	32,50%
2007.	67,50%	32,50%

Znanost o obrazovanju		
	Ž	M
2004.	81,60%	18,40%
2005.	72,70%	27,30%
2006.	85,20%	14,80%
2007.	79,30%	20,70%

Pravo		
	Ž	M
2004.	70,00%	30,00%
2005.	69,20%	30,80%
2006.	69,80%	30,20%
2007.	66,10%	33,90%

Umjetnost		
	Ž	M
2004.	69,30%	30,70%
2005.	67,70%	32,30%
2006.	68,10%	31,90%
2007.	66,90%	33,10%

Biološke znanosti		
	Ž	M
2004.	80,80%	19,20%
2005.	81,80%	18,20%
2006.	82,30%	17,70%
2007.	75,90%	24,10%

Humanističke znanosti		
	Ž	M
2004.	77,00%	23,00%
2005.	76,30%	23,70%
2006.	78,60%	21,40%
2007.	75,20%	24,80%

Fizikalne znanosti		
	Ž	M
2004.	56,80%	43,20%
2005.	55,60%	44,40%
2006.	63,30%	36,30%
2007.	60,20%	39,80%

Društvene znanosti		
	Ž	M
2004.	82,70%	17,30%
2005.	76,00%	24,00%
2006.	76,90%	23,10%
2007.	75,10%	24,90%

Matematika i statistika		
	Ž	M
2004.	70,90%	29,10%
2005.	73,60%	26,40%
2006.	72,40%	27,60%
2007.	73,90%	26,10%

Novinarstvo i informacije		
	Ž	M
2004.	70,90%	29,10%
2005.	72,20%	27,80%
2006.	73,50%	26,50%
2007.	71,60%	28,40%

Računarstvo		
	Ž	M
2004.	20,40%	79,60%
2005.	18,60%	81,40%
2006.	20,90%	79,10%
2007.	17,60%	82,40%

Inženjerstvo i inženjerski obrti		
	Ž	M
2004.	9,80%	90,20%
2005.	14,50%	85,50%
2006.	13,30%	86,70%
2007.	14,70%	85,30%

Usluge socijalne skrbi		
	Ž	M
2004.	95,90%	4,10%
2005.	98,80%	1,20%
2006.	91,30%	8,80%
2007.	86,30%	13,80%

Prerađivačka industrija i obrada		
	Ž	M
2004.	65,50%	34,50%
2005.	51,90%	48,10%
2006.	59,40%	40,60%
2007.	62,30%	37,70%

Osobne usluge		
	Ž	M
2004.	51,00%	49,00%
2005.	46,10%	53,90%
2006.	44,30%	55,70%
2007.	49,80%	50,20%

Arhitektura i građevinarstvo		
	Ž	M
2004.	32,10%	67,90%
2005.	29,10%	70,90%
2006.	32,60%	67,40%
2007.	35,60%	64,40%

Usluge prijevoza		
	Ž	M
2004.	23,90%	76,10%
2005.	18,60%	81,40%
2006.	17,40%	82,60%
2007.	18,90%	81,10%

Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo		
	Ž	M
2004.	43,10%	56,90%
2005.	48,10%	51,90%
2006.	49,40%	50,60%
2007.	49,60%	50,40%

Zaštita okoliša		
	Ž	M
2004.	15,00%	85,00%
2005.	40,90%	59,10%
2006.	18,40%	81,60%
2007.	21,60%	78,40%

Veterina		
	Ž	M
2004.	49,00%	51,00%
2005.	52,70%	47,30%
2006.	47,30%	52,70%
2007.	47,80%	52,20%

Usluge zaštite		
	Ž	M
2004.	23,40%	76,60%
2005.	21,50%	78,50%
2006.	25,00%	75,00%
2007.	22,50%	77,50%

Zdravstvo		
	Ž	M
2004.	74,40%	25,60%
2005.	78,10%	21,90%
2006.	74,60%	25,40%
2007.	76,20%	23,80%

UKUPNO		
	Ž	M
2004.	59,70%	40,30%
2005.	59,60%	40,40%
2006.	59,30%	40,70%
2007.	58,10%	41,90%

TABLICA E: NASTAVNICI/E I SURADNICI/E U NASTAVI NA VISOKIM UČILIŠTIMA iskazani ekvivalentom pune zaposlenosti prema zvanju* 2006./2007.-2008./2009.

Redoviti/e profesori/ce		
	Ž	M
2006./2007.	21,70%	78,30%
2007./2008.	22,30%	77,70%
2008./2009.	24,30%	75,70%

Docenti/ce		
	Ž	M
2006./2007.	40,00%	60,00%
2007./2008.	41,90%	58,10%
2008./2009.	43,90%	56,10%

Izvanredni/e profesori/ce		
	Ž	M
2006./2007.	34,00%	66,00%
2007./2008.	36,50%	63,50%
2008./2009.	37,30%	62,70%

Asistenti/ce		
	Ž	M
2006./2007.	50,10%	49,90%
2007./2008.	51,30%	48,70%
2008./2009.	50,40%	49,60%

UKUPNO		
	Ž	M
2006./2007.	43,20%	56,80%
2007./2008.	42,80%	57,20%
2008./2009.	43,50%	56,50%

*NAPOMENA: S obzirom na to da nastavnici/e i suradnici/e u nastavi mogu predavati na dva i više visokih učilišta, broj prikazan ekvivalentom pune zaposlenosti/angažiranosti samo približno odgovara stvarnom broju fizičkih osoba.

TABLICA F: MAGISTRI/CE ZNANOSTI, MAGISTRI/CE I SPECIJALISTI/CE PREMA PODRUČJU ZNANOSTI 2004.-2007.

Prirodne znanosti		
	Ž	M
2004.	65,00%	35,00%
2005.	66,30%	33,70%
2006.	68,10%	31,90%
2007.	68,90%	31,10%

Biotehničke znanosti		
	Ž	M
2004.	36,20%	63,80%
2005.	34,60%	65,40%
2006.	58,30%	41,70%
2007.	50,00%	50,00%

Tehničke znanosti		
	Ž	M
2004.	27,90%	72,10%
2005.	22,40%	77,60%
2006.	17,00%	83,00%
2007.	22,10%	77,90%

Društvene znanosti		
	Ž	M
2004.	53,80%	46,20%
2005.	52,00%	48,00%
2006.	53,50%	46,50%
2007.	55,70%	44,30%

Biomedicina i zdravstvo		
	Ž	M
2004.	45,20%	54,80%
2005.	55,20%	44,80%
2006.	63,20%	36,80%
2007.	69,60%	30,40%

Humanističke znanosti		
	Ž	M
2004.	57,60%	42,40%
2005.	61,80%	38,20%
2006.	48,80%	51,20%
2007.	60,90%	39,10%

UKUPNO		
	Ž	M
2004.	47,00%	53,00%
2005.	48,60%	51,40%
2006.	47,50%	52,50%
2007.	51,70%	48,30%

TABLICA G: DOKTORI/CE ZNANOSTI PREMA PODRUČJU ZNANOSTI 2004.-2007.

Prirodne znanosti		
	Ž	M
2004.	46,80%	53,20%
2005.	72,30%	27,70%
2006.	58,50%	41,50%
2007.	62,90%	37,10%

Biotehničke znanosti		
	Ž	M
2004.	54,20%	45,80%
2005.	45,90%	54,10%
2006.	43,60%	56,40%
2007.	50,00%	50,00%

Tehničke znanosti		
	Ž	M
2004.	20,90%	79,10%
2005.	20,30%	79,70%
2006.	33,80%	66,20%
2007.	33,80%	66,20%

Društvene znanosti		
	Ž	M
2004.	48,60%	51,40%
2005.	45,80%	54,20%
2006.	54,40%	45,60%
2007.	51,30%	48,80%

Biomedicina i zdravstvo		
	Ž	M
2004.	48,90%	51,10%
2005.	40,90%	59,10%
2006.	46,20%	53,80%
2007.	49,50%	50,50%

Humanističke znanosti		
	Ž	M
2004.	51,00%	49,00%
2005.	43,60%	56,40%
2006.	50,00%	50,00%
2007.	64,10%	35,90%

UKUPNO		
	Ž	M
2004.	42,00%	58,00%
2005.	45,20%	54,80%
2006.	48,50%	51,50%
2007.	52,10%	47,90%

5.2. ANALIZA AKATA HRVATSKIH SVEUČILIŠTA VEZANO ZA ODREDBE O DISKRIMINACIJI I SPOLNOM UZNEMIRAVANJU

Povodom afere „Indeks 3“, u dnevnom listu *Slobodna Dalmacija* 23. rujna 2009. objavljen je članak pod naslovom „*Fuchs protiv seksualnog uznemiravanja na sveučilištima*“, u kojemu je i pravobraniteljica dala izjavu da pozdravlja inicijativu ministra znanosti, obrazovanja i športa, Radovana Fuchsa, te najavila kako će njezin ured do kraja godine istražiti koje akte sveučilišta imaju u vezi sa zaštitom od spolnog uznemiravanja. S tom svrhom Ured pravobraniteljice analizirao je etičke kodekse i statute sveučilišta u Republici Hrvatskoj te istražio koja sveučilišta imaju, a koja nemaju akte koji sadrže odredbe o diskriminaciji i spolnom uznemiravanju.

ANALIZA AKATA SVEUČILIŠTA (tablica H. u prilogu)

SVEUČILIŠTE J. J. STROSSMAYERA U OSIJEKU u *Kodeksu nastavničke etike Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku* (2001.) u članku 20. poglavlja 3. („Odnos prema studentima“) sadrži odredbu o diskriminaciji (*poštivanje dostojanstva studenata bez obzira na spol*), no ne i odredbu o spolnom uznemiravanju. Treba napomenuti kako je Senat Sveučilišta 27. travnja 2009. godine imenovao povjerenstvo za izradu novog Etičkog kodeksa. Do isteka 2009. godine novi Etički kodeks nije dovršen.

SVEUČILIŠTE U ZADRU odredbu o *nedopustivosti diskriminacije zbog spola* uvrstilo je u Statut Sveučilišta u Zadru, no ne i odredbu o spolnom uznemiravanju.

Etički kodeks nastavnika, suradnika, znanstvenika i istraživača Sveučilišta u Zadru (2003.) ne sadrži odredbe o diskriminaciji i spolnom uznemiravanju.

SVEUČILIŠTE U RIJECI u Etičkom kodeksu (2003.) u poglavlju 5., koje govori o *neprihvatljivim ponašanjima*, kroz točke 5.1. i 5.3. propisuje odredbe o *nedopustivosti diskriminacije i spolnog uznemiravanja*.

SVEUČILIŠTE U DUBROVNIKU u „*Etičkom kodeksu znanstvenika, nastavnika i suradnika Sveučilišta u Dubrovniku*“ (2006.) u člancima 20. i 22., u poglavlju 5. koje govori o *neprihvatljivim ponašanjima*, propisuje odredbe o *nedopustivosti diskriminacije i spolnog uznemiravanja*.

Etički kodeks (2007.) SVEUČILIŠTA U ZAGREBU odredbe o *neprihvatljivim ponašanjima* sadrži u članku 11. (*nedopustivost diskriminacije po spolu, spolnoj orijentaciji i obiteljskom i bračnom statusu*) i članku 12., stavak 3. (*zabrana spolnog uznemiravanja*). *Nedopustivošću diskriminacije zbog spola i spolne orijentacije* također se bavi Statut Sveučilišta u Zagrebu kroz stavak 3. članka 6.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI u Etički kodeks (2008.) uvrstilo je odredbe o *neprihvatljivim ponašanjima* u poglavlje 3., članak 8. (*neetičnost diskriminacije prema spolu, spolnoj orijentaciji, obiteljskom i bračnom statusu i trudnoći*) i članak 9. (*neetičnost uznemiravanja koje se temelji na spolu, spolnoj orijentaciji, obiteljskom i bračnom statusu i trudnoći*). Odredba o *nedopustivosti diskriminacije zbog spola* također je sadržana u članku 6. Statuta Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli.

SVEUČILIŠTE U SPLITU u poglavlju 3. („Opća etička načela i njihove povrede“) Etičkog kodeksa (2009.) propisalo je odredbe o *neprihvatljivosti diskriminacije na temelju spola, spolnog opredjeljenja i bračnog stanja* (čl. 5.) i *neprihvatljivosti spolnog uznemiravanja* (čl. 6., st. 3.).

Zaključak: Pored nekoliko iznimki, većina sveučilišta u Republici Hrvatskoj u svojim temeljnim aktima propisuju odredbe o diskriminaciji i spolnom uznemiravanju kao ***neprihvatljivim, nedopustivim, neetičnim ili zabranjenim oblicima ponašanja***, dok relevantni zakoni izrijekom **zabranjuju** diskriminaciju i spolno uznemiravanje.

Sveučilišta u Rijeci, Dubrovniku, Splitu, Zagrebu i Puli u svojim etičkim kodeksima imaju propisane odredbe o diskriminaciji i spolnom uznemiravanju, s tim da Sveučilišta u Zagrebu i Puli odredbe o diskriminaciji imaju uvrštene i u statute.

Sveučilište u Zadru odredbu o diskriminaciji ima propisanu u Statutu, no ne i u Etičkom kodeksu. Odredba o spolnom uznemiravanju nije uvrštena niti u etički kodeks niti u statut.

Sveučilište u Osijeku odredbu o diskriminaciji ima propisanu u Etičkom kodeksu. Odredba o spolnom uznemiravanju nije uvrštena niti u Etički kodeks niti u Statut.

Slijedom navedenoga, Sveučilištu u Zadru pravobraniteljica će u sljedećoj izvještajnoj godini uputiti preporuku o dopuni Etičkog kodeksa odredbama o diskriminaciji i spolnom uznemiravanju, dok će Sveučilištu J. J. Strossmayera u Osijeku također uputiti preporuku da se iste odredbe uvrste u novi Etički kodeks koji je u izradi.

Tablica H.: ODREDBE O DISKRIMINACIJI I UZNEMIRAVANJU U AKTIMA HRVATSKIH SVEUČILIŠTA 2009.

SVEUČILIŠTA U HRVATSKOJ	DATUM DONOŠENJA ETIČKOG KODEKSA	ODREDBE O ZABRANI DISKRIMINACIJE		ODREDBE O ZABRANI UZNEMIRAVANJA	
		ETIČKI KODEKS	STATUT	ETIČKI KODEKS	STATUT
SVEUČILIŠTE U OSIJEKU	17. travnja 2001.	+	-	-	-
SVEUČILIŠTE U ZADRU	23. travnja 2003.	-	+	-	-
SVEUČILIŠTE U RIJECI	19. prosinca 2003.	+	-	+	-
SVEUČILIŠTE U DUBROVNIKU	5. prosinca 2006.	+	-	+	-
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU	15. svibnja 2007.	+	+	+	-
SVEUČILIŠTE U PULI	19. studenoga 2008.	+	+	+	-
SVEUČILIŠTE U SPLITU	24. srpnja 2009.	+	-	+	-

5.3. ANALIZA PODATAKA O OBRAZOVANJU ROMSKE NACIONALNE MANJINE

Republika Hrvatska pristupila je projektu *Desetljeće za uključivanje Roma 2005.-2015.*, koji su pokrenuli Svjetska banka i Institut Otvoreno društvo, te je slijedom toga Vlada Republike Hrvatske 2005. godine donijela *Akcijski plan Desetljeća za uključivanje Roma 2005.-2015.* Uprava za nacionalne manjine Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa nadgleda provođenje i prikuplja podatke o provedbi dijela Akcijskog plana koji se odnosi na područje obrazovanja. Ured pravobraniteljice od Uprave za nacionalne manjine pribavio je najnovije statističke podatke o obrazovanju romske nacionalne manjine iskazane po spolu, te izradio komparativnu analizu uključujući i podatke iz *Izvešća o provođenju Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma za 2007. i 2008. godinu.*

5.3.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

CILJ: Veće uključivanje romske djece oba spola u predškolski odgoj i obrazovanje

Podaci o uključivanju romske djece u sustav predškolskog odgoja i obrazovanja⁵⁶:

- kraj pedagoške god. 2006./2007.: 518 djece⁵⁷
- kraj pedagoške god. 2007./2008.: 810 djece (409 M, 401 Ž)
- kraj pedagoške god. 2008./2009.: 692 djece (350 M, 342 Ž)
- početak pedagoške god. 2009./2010.: 550 djece (306 M, 244 Ž)⁵⁸

Na temelju usporedbe podataka vidljivo je kako se broj romske djece koja su uključena u sustav predškolskog odgoja i obrazovanja u posljednje tri pedagoške godine smanjuje. Razlika upisane djece po spolu u promatranom razdoblju kreće se neznatno u korist muškog spola, a nešto je izraženija na početku 2009./2010. nego što je to bila prethodne dvije pedagoške godine, a posebno je vidljiv pad ako usporedimo 2007./2008. i 2009./2010. pedagošku godinu.

5.3.2. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

CILJ: Povećanje obuhvata romske djece oba spola sustavom obveznog osnovnog obrazovanja

Podaci o uključivanju romske djece u sustav osnovnoškolskog obrazovanja⁵⁹:

- šk. god. 2006./2007.: 3010 učenika/ca

⁵⁶ Sustav predškolskog odgoja i obrazovanja uključuje predškolski odgoj i predškolu.

⁵⁷ U školskoj godini 2006./2007. podaci se nisu konzistentno vodili po spolu, te smo u analizu uvrstili tek nekoliko podataka iskazanih po spolu koji postoje za tu školsku godinu.

⁵⁸ Do 1. ožujka 2010. još 184 djece naknadno je počelo pohađati predškolu.

⁵⁹ Brojčani podaci odnose se na broj upisane djece na početku školske godine.

- šk. god. 2007./2008.: 3786 učenika/ca (1934 M, 1852 Ž)
- šk. god. 2008./2009.: 3940 učenika/ca, (2043 M, 1897 Ž)
 - 136 učenika/ca prekinulo školovanje (68 M, 68 Ž)⁶⁰
 - 523 učenika/ca ponavlja godinu (310 M, 213 Ž)⁶¹
- šk. god. 2009./2010.: 4186 učenika/ca (2176 M, 2010 Ž).

Na temelju usporedbe podataka vidljivo je kako se broj romske djece koja su uključena u sustav osnovnoškolskog obrazovanja iz godine u godinu povećava. Kao i u slučaju predškolskog odgoja i obrazovanja, u osnovnim školama nešto su brojniji učenici muškog spola. Od ukupno 3940 učenika/ca upisanih na početku šk. godine 2008./2009., 659 učenika/ca nije završilo upisani razred (136 učenika/ca prekinulo je školovanje; 523 ponavlja godinu), što čini 16,73%. Postotak prolaznosti učenica nešto je veći (84,83%) od postotka prolaznosti učenika (81,50%). Zanimljiv je podatak da je među učenicima/ama koji su prekinuli školovanje jednak broj djevojčica i dječaka (50%).

5.3.3. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

CILJ: Povećanje upisa romske djece oba spola u srednjoškolsko obrazovanje

Podaci o uključivanju romske mladeži u sustav srednjoškolskog obrazovanja:

- Ukupno učenika/ca u srednjoj školi:
 - šk. god. 2006./2007.: 172 učenika/ce
 - šk. god. 2007./2008.: 186 učenika/ca (117 M, 69 Ž)
 - šk. god. 2008./2009.: 227 učenika/ca (131 M, 96 Ž)
 - šk. god. 2009./2010.: 297 učenika/ca (168 M, 129 Ž).
- Broj romskih učenika/ca koji su prekinuli školovanje:
 - šk. god. 2007./2008.: 40 učenika/ca (19 M, 21 Ž)
 - šk. god. 2008./2009.: 52 učenika/ce (29 M, 23 Ž).
- Broj romskih učenika/ca upisanih u prve razrede trogodišnjih srednjih škola:
 - šk. god. 2006./2007.: 74 učenika/ce
 - šk. god. 2007./2008.: 58 učenika/ca (40 M, 18 Ž)
 - šk. god. 2008./2009.: 97 učenika/ca (60 M, 37 Ž).
- Broj romskih učenika/ca upisanih u prve razrede četverogodišnjih srednjih škola:
 - šk. god. 2006./2007.: 8 učenika/ca

⁶⁰ Podaci po nacionalnoj pripadnosti nedostupni su za prehodne godine.

⁶¹ Podaci po nacionalnoj pripadnosti nedostupni su za prehodne godine.

- šk. god. 2007./2008.: 36 učenika/ca (12 M, 24 Ž)
- šk. god. 2008./2009.: 23 učenika/ce (9 M, 14 Ž).
- Broj učenika/ca kojima je osigurana stipendija:
 - šk. god. 2006./2007.: 101 učenik/ca (57 M, 44 Ž)
 - šk. god. 2007./2008.: 162 učenika/ce (97 M, 65 Ž)
 - šk. god. 2008./2009.: 265 učenika/ca (150 M, 115 Ž).
- Broj romskih učenika/ca smještenih u učeničke domove:
 - šk. god. 2006./2007.: 47 učenika/ca
 - šk. god. 2007./2008.: 49 učenika/ca (35 M, 14 Ž)
 - šk. god. 2008./2009.: 73 učenika/ce (54 M, 19 Ž).
- Broj romskih učenika/ca koji nastavljaju školovanje nakon završetka srednje škole:
 - šk. god. 2007./2008.: 22 učenika/ce⁶²
 - šk. god. 2008./2009.: 32 učenika/ce.

Ukupan broj učenika/ca romske nacionalne manjine u srednjim školama, iako je znatno nizak⁶³, konstantno se blago povećava, a usporedno s ukupnim povećanjem linearno se povećava i broj učenika/ca po spolu. Muški spol među učenicima/ama još je zastupljeniji nego što je to slučaj u sustavu osnovnoškolskog obrazovanja. Broj učenika/ca koji prekidaju školovanje svake godine izrazito je velik (i 2007./2008. i 2008./2009. malo preko 20% ukupnog broja upisanih učenika). U šk. god. 2008./2009. mladići čine blagu većinu u ukupnom broju učenika/ca koji su prekinuli školovanje, dok su godinu dana ranije također blagu većinu činile djevojke.

Mladići romske nacionalne manjine češće se upisuju u trogodišnje srednje škole, dok se djevojke češće upisuju u četverogodišnje srednje škole (čak 50% više u šk. god. 2008./2009. u odnosu na mladiće). Broj dodijeljenih stipendija svake godine se značajno povećava, dok što se tiče razlike u dobivanju stipendija po spolu, brojčano ih više dobivaju mladići. Broj učenika/ca u učeničkim domovima također se iz godine u godinu povećava, s tim da brojčano prevladavaju mladići.

5.3.4. VISOKOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

CILJ: Povećanje obuhvata romskih studenata oba spola visokoškolskim obrazovanjem

Podaci o uključivanju osoba romske nacionalne manjine u sustav visokoškolskog obrazovanja:

- Broj romskih studenata/ica upisanih na visoko učilište:

⁶² Podaci nisu iskazani po spolu.

⁶³ Primjera radi, na početku školske godine 2008./2009. u Hrvatkoj je u srednje škole bilo upisano ukupno 181.878 učenika/ca (Izvor: Državni zavod za statistiku). Broj od 227 učenika/ce romske nacionalne manjine koji su iste školske godine upisali srednju školu čini 0,12% ukupnog broja srednjoškolaca u školskoj godini 2008./2009.

- 2007. god.: 11 studenata/ica (4 M, 7 Ž)
- 2008. god.: 12 studenata/ica (4 M, 8 Ž).
- Broj stipendija romskih studenata/ica:
 - 2007. god.: 10 stipendija (3 M, 7 Ž)
 - 2008. god.: 12 stipendija (4 M, 8 Ž).

Relativno mali broj Roma odlučuje se na visokoškolsko obrazovanje, no u pravilu svi koji se uspiju upisati na neko visoko učilište dobivaju pogodnost primanja stipendije. Uočljivo je i to da u obje godine za koju su navedeni podaci za visokoškolsko obrazovanje, ukupan broj romskih studenata/ica u dvostruko većem broju čine osobe ženskog spola.

5.3.5. OBRAZOVANJE ODRASLIH I NEFORMALNO OBRAZOVANJE

CILJ: Omogućavanje odraslim Romima oba spola završavanje osnovne škole i osposobljavanje za prvo zanimanje

Podaci o uključivanju osoba romske nacionalne manjine u sustav obrazovanja odraslih i neformalnog obrazovanja:

- Broj opismenjenih Roma/kinja:
 - 1.9.2007.-31.8.2008.: 280 polaznika/ca (215 M, 65 Ž)
 - 1.9.2008.-31.12.2008.: 235 polaznika/ca (153 M, 82 Ž)
 - Ukupno 1.9.2007.-31.12.2008.: 515 polaznika/ca (368 M, 147 Ž)
 - 1.9.2008.-31.8.2009.: 270 polaznika/ca (201 M i 69 Ž)
 - 1.9.2009.-31.12.2009.: 219 polaznika/ca (149 M i 70 Ž)
 - Ukupno 1.9.2008.-31.12.2009.: 489 polaznika/ca (350 M, 139 Ž).
- Broju polaznika/ca u osposobljavanju:
 - 1.9.2007.-31.8.2008.: 21 polaznik/ca (15 M, 6 Ž)
 - 1.9.2008.-31.12.2008.: 1 polaznik (1 M, 0 Ž).

Razlika među spolovima kod polaznika/ca programa iz područja obrazovanja odraslih očituje se u znatno većem broju polaznika osoba muškog spola.

Zaključak: Ukupan broj romske djece koja su uključena u sustav predškolskog odgoja i obrazovanja u posljednje tri pedagoške godine smanjuje se. Dječaci su nešto brojniji od djevojčica, a ta razlika je nešto izraženija na početku pedagoške godine 2009./2010.

Međutim, broj romske djece koja su uključena u sustav osnovnoškolskog obrazovanja iz godine u godinu se povećava. Gledajući po spolu, nešto su zastupljeniji učenici muškog spola. Od ukupnog broja upisanih učenika/ca na početku školske godine 2008./2009., 16,73% njih nije završilo upisani razred, s tim da je postotak prolaznosti učenica nešto veći (84,83%) od postotka prolaznosti učenika (81,50%). Zanimljiv je podatak da je među učenicima/ama koji su prekinuli školovanje jednak broj djevojčica i dječaka (50%).

Kao i u slučaju osnovnoškolskog obrazovanja, broj učenika/ca romske nacionalne manjine koji su uključeni u sustav srednjoškolskog obrazovanja konstantno se povećava, s tim da je muški spol nešto zastupljeniji nego u sustavu osnovnoškolskog obrazovanja. Broj učenika/ca koji prekidaju školovanje izrazito je velik (malo preko 20% ukupnog broja upisanih učenika/ca u obje promatrane šk. god.), dok razlike po spolu nisu značajne. Mladići romske nacionalne manjine češće se upisuju u trogodišnje srednje škole, a djevojke u četverogodišnje srednje škole. Učenici muškog spola češće dobivaju stipendije i mjesta u učeničkim domovima, ali taj broj je potpuno u skladu s ukupnim omjerom upisanih učenika i učenica koji se također kreće u korist muškog spola.

Broj osoba romske nacionalne manjine uključenih u sustav visokoškolskog obrazovanja relativno je nizak, no zanimljiv je podatak da osobe ženskog spola dvostruko češće upisuju neko visoko učilište.

U sustavu obrazovanja odraslih i neformalnog obrazovanja prisutna je neravnoteža u zastupljenosti spolova koja se značajno kreće u korist muškog spola.

5.4. PRITUŽBE UPUĆENE PRAVOBRANITELJICI

5.4.1. OPIS SLUČAJA (PRS-02-02/08-02): Građanska koalicija STOP RIZIČNOM SPOLNOM ODGOJU c/o CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje podnijela je pravobraniteljici pritužbu vezanu za formulaciju pobačaja u udžbeniku „Biologija 8” u izadnju nakladničke kuće P. I. d. o. o. Naime, primjedba se posebno odnosila na stav autorica udžbenika, iznesen u rečenici u nastavnoj jedinici „Čuvajmo zdravlje spolnih organa“ na stranici 41., koja glasi: „*Namjernim pobačajem prekida se život ljudskog bića i ugrožava se zdravlje žene.*“ Potpisnici pritužbe smatraju da je takav stav o pobačaju suprotan hrvatskom zakonodavstvu i međunarodnim standardima reproduktivnog zdravlja i prava, i to razloga što ograničava reproduktivna prava žena i promiče zabranu pobačaja.

PODUZETE MJERE i ISHOD: Pravobraniteljica je pribavila izvješće nadležnog ministarstva, u kojemu se navodi da je nakon primitka dopisa pravobraniteljice od nakladničke kuće P. I. d. o. o. zatraženo očitovanje o iznesenim primjedbama. U očitovanju nakladnika, odnosno urednice područja prirode i biologije pri predmetnom nakladniku, između ostalog navodi se i sljedeće: „*Nakon konzultacija s autoricama, odlučeno je da spornu rečenicu u nastavnoj jedinici 'Čuvajmo zdravlje spolnih organa' na stranici 41. koja glasi: 'Namjernim pobačajem prekida se život ljudskog bića i ugrožava se zdravlje žene.' ne uvrstimo u sljedeća izdanja udžbenika.*“

5.4.2. OPIS SLUČAJA (PRS 02-02/08-03): Pravobraniteljica je putem elektroničke pošte dobila pritužbu S. D. zbog načina na koji je u udžbeniku za vjeronauk za 7. razred osnovne škole definiran pobačaj: „*Pobačaj (abortus) izravno je ubojstvo nerođenog djeteta i najveća izdaja majčinstva. Majka, simbol sigurnosti i ljubavi, pobačajem se pretvara u ubojicu najnevinijeg bića.*“ Pritužiteljica je navela da je analizirala udžbenike iz vjeronauka od 1. do 8. razreda i da „*ovakvih i sličnih izjava ima u svakom slučaju previše.*“

PODUZETE MJERE: Nakon što je potvrdila navode iz pritužbe uvidom u udžbenik, pravobraniteljica je uputila dopis nadležnom ministarstvu kojim je zatražila mišljenje o citiranoj formulaciji pobačaja u odobrenom udžbeniku iz vjeronauka, a u kojem se o pobačaju govori kao o ubojstvu, o ženi koja izvrši pobačaj kao o ubojici, niječe zakonsko pravo na pobačaj u Republici Hrvatskoj (*Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece*, NN 18/78.), te isti naziva zločinom, iako pobačaj, prema zakonodavstvu Republike Hrvatske, nije kazneno djelo.

Pritom se pozvala i na sljedeće: prema Katalogu odobrenih udžbenika za školsku godinu 2008./2009. za osnovne škole, udžbenik za vjeronauk u 7. razredu odobren je od strane nadležnog ministarstva. Sukladno važećem *Zakonu o udžbenicima za osnovnu i srednju školu* (NN 36/06.)

propisano je, između ostalog, da se *neće odobriti uporaba udžbenika čiji je sadržaj protivan Ustavu Republike Hrvatske i koji je neprimjeren u pogledu ljudskih i manjinskih prava, temeljnih sloboda i odnosa među spolovima te odgoju za demokratsko društvo* (čl. 3. st. 3.), te da zahtjeve za odobrenje udžbenika nadležnom ministarstvu podnosi nakladnik koji ima licenciju (čl. 6., st. 1.), a udžbenik za uporabu odobrava ministar na prijedlog stručnog povjerenstva (čl. 10., st. 1.) kojeg također imenuje ministar (čl. 7., st. 1). Prema Pravilniku o sastavu, imenovanju i načinu rada Stručnog povjerenstva za prosudbu školskih udžbenika za osnovnu i srednju školu, u članku 1. stoji da je *„zadaca Povjerenstva utvrđivanje usklađenosti udžbenika s nastavnim planom i programom ili eksperimentalnim nastavnim planom i programom i udžbeničkim standardom te stručna prosudba ponuđenog udžbenika“*.

ISHOD: Nadležno ministarstvo dostavilo je pravobraniteljici svoje očitovanje, kao i kopiju očitovanja nakladnika udžbenika. U očitovanju ministarstva od 17. ožujka 2009. godine navodi se da je udžbenik *„pregledalo stručno povjerenstvo koje je predložilo njegovo odobravanje“*, no da je ministarstvo, nakon primitka pravobraniteljinog dopisa, ipak zatražilo od nakladnika udžbenika očitovanje o iznesenim primjedbama. U dostavljenoj kopiji očitovanja nakladnika stoji da je nakladnik spreman *„u novom izdanju dotičnog udžbenika u stanovitoj mjeri izmjenom ublažiti formulaciju tako da ona bude i na razini nauka crkve i na razini dostojanstva ženske osobe imajući u vidu ravnopravnost spolova“*.

5.4.3. OPIS SLUČAJA (PRS 02-06/09-01): Ukupno 27 nevladinih organizacija i I. R. potpisalo je i uputilo pravobraniteljici *„Otvoreno pismo javnosti povodom događaja u Domu za odgoj djece i mladeži u Osijeku“*, u kojem se pritužuje na nebrigu sustava koji bi trebao štititi ranjive skupine, a nije zaštitio mlade djevojke, štíćenice doma izložene seksualnom nasilju. U pismu se potpisnici pritužuju na diskriminatorско i neprihvatljivo postupanje u slučaju seksualnog nasilja protiv maloljetnica iz navedenog doma, koje su beskrupulozno izmanipulirane od strane odraslih, koji pri tome nisu kažnjeni niti procesuirani. Potpisnici/e pisma navode kako se cijeli slučaj zlonamjerno interpretira kao slučaj prostitucije, što odvlači pozornost i skida odgovornost s počinitelja i institucije u kojoj su maloljetnice bile na skrbi, smatrajući kako se medijska pozornost usmjerava samo na žrtve, što dovodi do sekundarne viktimizacije. Posebno se pritužuju na policijsko postupanje koje, prema njihovim navodima, *„potvrđuje potpuni nemar i neosvijestjenost o problemima seksualnog nasilja, te postaje opasan presedan koji dovodi u pitanje funkcioniranje državnih institucija u zaštiti građana/građanski od nasilja, u ovome slučaju posebno ranjive skupine djevojčica i djevojaka“*.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je od Ravnateljstva policije zatražila očitovanje o postupanju policije u spornom slučaju. Ravnateljstvo policije izvijestilo je pravobraniteljicu da su policijski službenici nadležne policijske uprave u suradnji s policijskim službenicima Ravnateljstva policije proveli kriminalističku obradu povodom dobivenih obavijesti o navodnom podvođenju maloljetnih štíćenica Doma. U izvješću nadalje stoji da su se policijski izvidi provodili obazrivo i u skladu sa Zakonom o sudovima za mladež, te da je kriminalističkom obradom utvrđeno da je D.P. izravno utjecao i manipulirao s nekoliko maloljetnih štíćenica doma nagovorivši ih da napišu pisma o navodnom spolnom podvođenju, a koja su kasnije objavljena u medijima. U izvješću Ravnateljstva policije također je navedeno da je po provedenoj kriminalističkoj obradi Općinskom državnom odvjetništvu protiv D.P. podnesena kaznena prijava zbog kaznenih djela „Lažno prijavljivanje kaznenog djela“ i „Širenje lažnih i uznemirujućih glasina“, te da je zbog postupanja suprotnog izrečenoj mu zaštitnoj mjeri iz Zakona o zaštiti nasilja u obitelji, „Zabrana uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju“ priveden na Prekršajni sud koji mu je odredio zadržavanje u trajanju od deset dana.

5.4.4. OPIS SLUČAJA (PRS 02-04/09-02): Pravobraniteljica je 4. rujna 2009. zaprimila pritužbu putem elektoničke pošte u kojoj se prof. J. K. s jednog zagrebačkom visokog učilišta pritužuje na isključenje nastavnih kolegija koje ona predaje iz područja rodnih studija. Isti tekst objavljen je 11. rujna 2009. u tjedniku Globus br. 979 pod naslovom „Kako me muška bratija izbacila sa Sveučilišta“. Globus je 25. rujna 2009. (broj 981) u rubrici „Pisma uredništvu“ objavio pismo R.M., pročelnika Odjela za sociologiju u okviru kojega se kolegiji izvode, u kojem autor izostavljanje kolegija objašnjava sustavom rotacije: „Kako bi svi postojeći izborni kolegiji bili ponuđeni studentima jednom u dvije akademske godine, svaki je od njih, a tako i njihovi nositelji, otprilike jedan semestar aktivan, a potom dva pauzira. (...) Budući da su kolegiji koji drži prof. K. bez pauze išli nekoliko godina zaredom, Vijeće odjela još je u ožujku ove godine predložilo izvedbeni plan u kojemu njezini kolegiji iduća dva semestra (dakle samo jednu akademsku godinu) nisu u ponudi, kako bi drugi koji su se manje izvodili došli na red.“

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je putem službenog dopisa 11. rujna 2009. od predmetnog visokog učilišta zatražila očitovanje o cijelom slučaju, te pozivajući se na mjeru broj 3.3.2. u *Nacionalnoj politici za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010.* („Uvođenje posebnih programa sa ženskostudijskim sadržajima u preddiplomske, diplomske, stručne studije i poslijediplomske studije“; nositelji mjere: Sveučilišta, visoka učilišta, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Nacionalno vijeće za visoko obrazovanje, Agencija za znanost i visoko obrazovanje, u suradnji s udrugama; rok provedbe: 2008.-2009. godine) dala preporuku da se kolegiji iz područja rodnih studija učine dijelom godišnjeg nastavnog plana visokog učilišta.

Odgovor zagrebačkog visokog učilišta zaprimljen je 15. listopada 2009. godine. Voditelj visokog učilišta demantirao je isključenje kolegija te pojasnio kako se radi o izbornim kolegijima koji ne moraju nužno biti dio nastavnog plana svake akademske godine, te kako se „razlog neuvršavanja tih izbornih kolegija, kao i nekih drugih kolegija, u nastavni plan nalazi u činjenici da se za te izborne kolegije u prethodnoj akademskoj godini prijavio veoma mali broj studenata, nedovoljan za njihovo održavanje“. Kolegiji Uvod u rodne studije i Feminističke teorije nisu bili predloženi od strane Vijeća Odjela za sociologiju, te ih shodno tome Znanstveno-nastavno vijeće visokog učilišta nije moglo uzeti u obzir pri sastavljanju nastavnog plana za akademsku godinu 2009./2010.

U dopisu je također naveden popis kolegija „koji u svom sadržaju obuhvaćaju tematiku rodni studija: *Ljudska prava (preddiplomski studij sociologije)*, *Sociologija braka i obitelji (preddiplomski studij sociologije)*, *Socijalna patologija (preddiplomski studij, svi smjerovi)*, *Predrasude i prevencija diskriminacije (diplomski studij sociologije)*, *Sociologija i nasilje u obitelji (diplomski studij sociologije)* i *Nasilje u obitelji (diplomski studij – nastavnički modul, svi smjerovi)*“.

5.4.5. OPIS SLUČAJA (PRS 10-02/09-24): 18. kolovoza 2009., u razgovoru za Hrvatsku televiziju, ministar znanosti, obrazovanja i športa Radovan Fuchs najavio je da se kreće s izradom novog Zakona o udžbenicima za osnovnu i srednju školu, a vijest su prenijeli mnogi tiskani mediji. **PODUZETE MJERE:** Slijedom medijskih najava o izradi i donošenju novog Zakona o udžbenicima za osnovnu i srednju školu, pravobraniteljica je 7. rujna 2009. Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa uputila zahtjev za dostavom Nacrta prijedloga Zakona sa svrhom njegovog usklađivanja sa Zakonom o ravnopravnosti spolova. Premda su odlukom Hrvatskog sabora iz 2006. godine (*Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010., mjera 7.1.6.*) tijela državne uprave obvezna dostaviti pravobraniteljici za ravnopravnost spolova informacije o postupku pripreme i predlaganja nacrta prijedloga zakona, propisa i drugih akata, koji se neposredno ili posredno odnose na ravnopravnost spolova, odgovor MZOŠ-a nije zaprimljen.

12. studenoga 2009., na 25. sjednici Vlade Republike Hrvatske, usvojen je *Nacrt prijedloga Zakona o udžbenicima za osnovnu i srednju školu*, ujedno i objavljen na stranicama Vlade Republike Hrvatske, te upućen u saborsku proceduru.

Uvidom u Prijedlog Zakona, pravobraniteljica je zaključila da je potrebno izmijeniti odredbe o *povlačenju udžbenika iz uporabe*. Naime, u članku 19. Prijedloga Zakona nije navedena odredba koja bi davala mogućnost povlačenja udžbenika iz uporabe u slučaju diskriminacijskog sadržaja.

U članku 4., st. 2 Prijedloga Zakona navodi se: „*Udžbenici, dopunska nastavna sredstva i pomoćna nastavna sredstva svojim sadržajem ne smiju biti protivni Ustavu Republike Hrvatske i proklamiranim načelima demokratskog poretka koja se posebice odnose na zaštitu ljudskih i*

manjinskih prava, temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova“, a u stavku 4 istog članka navodi se: „*ministar neće odobriti uporabu udžbenika i dopunskoga nastavnog sredstava u slučajevima kršenja odredbi stavka 1., 2. i 3. ovoga članka*“.

Međutim, u odredbama koje se odnose na povlačenje udžbenika (čl. 19.) nema predviđene mogućnosti da se udžbenik povuče iz istih razloga zbog kojih se ne smije odobriti (čl. 4., st. 2. i st. 4.).

Stoga je pravobraniteljica 13. studenoga 2009. Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, Odboru za ravnopravnost spolova i Odboru za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora uputila preporuku da se u *Prijedlogu Zakona o udžbenicima za osnovnu i srednju školu* članak 19. dopuni odredbom koja otvara mogućnost povlačenja udžbenika iz uporabe u slučaju diskriminacijskog sadržaja zabranjenog člankom 4., st. 2. Prijedloga Zakona.

Dana 4. prosinca 2009., na 15. sjednici Hrvatskog sabora, donesen je zaključak da se prihvaća Prijedlog Zakona, te da će se sve primjedbe, prijedlozi i mišljenja uputiti predlagatelju (MZOŠ-u) radi pripreme Konačnog prijedloga Zakona. Do kraja izvještajne godine Konačni prijedlog Zakona nije pripremljen, te se predmet prenosi u sljedeću izvještajnu godinu.

Pravobraniteljica će i u sljedećoj izvještajnoj godini pratiti donošenje ovoga zakona.

5.4.6. OPIS SLUČAJA (PRS 02-04/09-01): Pravobraniteljica je u svom Izvješću o radu za 2008. godinu Hrvatski sabor izvijestila o praćenju provedbe mjera 3.3.2. i 3.3.3. *Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010.* koje se odnose na uvođenje posebnih programa sa ženskostudijskim sadržajima i institucionaliziranje ženskih studija na preddiplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj razini obrazovanja. Ustvrdila je da je 10. rujna 2008. godine Nacionalno vijeće za visoko obrazovanje usvojilo *Preporuku o uvođenju kolegija ženskih studija na preddiplomske, diplomske i poslijediplomske studije*⁶⁴, ali Nacionalno vijeće za znanost, koje donosi odluku o utvrđivanju polja⁶⁵, prethodno nije prihvatilo prijedlog Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu⁶⁶ da se u *Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama*, koji je donesen 20. lipnja 2008.⁶⁷, u interdisciplinarna područja znanosti uvrste rodni studiji. Budući da je, prema Nacionalnoj politici, rok provedbe mjera 3.3.2. i 3.3.3. isticao krajem 2009. godine, pravobraniteljica je i u 2009. godini pratila provedbu navedenih mjera.

⁶⁴ 56. sjednica Nacionalnog vijeća za visoko obrazovanje, 10. rujna 2008.

⁶⁵ Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama (NN 78/08.), čl. 6. Interdisciplinarna područja znanosti

⁶⁶ Prijedlog dopune područja: Interdisciplinarno područje znanosti poljem: Rodni studiji, od 27. lipnja 2007.

⁶⁷ Pravilnikom o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama (NN 78/08.) utvrđuju se znanstvena područja, te znanstvena polja i znanstvene grane unutar znanstvenih područja s pripadajućim klasifikacijskim oznakama, umjetničko područje, te polja i grane unutar umjetničkog područja za sve vrste umjetnosti s pripadajućim klasifikacijskim oznakama, interdisciplinarna područja znanosti i umjetnosti, te pripadajuća polja.

PODUZETE MJERE: Mišljenje o potrebi uvođenja posebnih programa sa ženskostudijskim sadržajima i institucionalizacije ženskih studija koje je iznijela Hrvatskom saboru u svom Izvješću o radu za 2008. godinu, pravobraniteljica je 30. lipnja 2009. putem dopisa uputila Odboru za ravnopravnost spolova na čijoj redovnoj sjednici se tada nalazila i točka dnevnog reda vezana za Izvješće o radu za 2008. godinu Nacionalnog vijeća za znanost, te dala prijedlog da Odbor uputi preporuku Nacionalnom vijeću za znanost da do kraja 2009. donese nadopunu *Pravilnika o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama* kojom bi rodne studije uvrstio u interdisciplinarna područja znanosti, a čime bi se uskladio i s *Preporukom o uvođenju kolegija ženskih studija na preddiplomske, diplomske i poslijediplomske studije* Nacionalnog vijeća za visoko obrazovanje i s *Nacionalnom politikom za promicanje ravnopravnost spolova 2006.-2010.* Pravobraniteljica je o istome izvijestila Centar za ženske studije.

ISHOD: Nacionalno vijeće za znanost uvažilo je mišljenje pravobraniteljice i 22. rujna 2009. godine donijelo novi *Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama* (NN 118/09.) u kojem je u interdisciplinarna područja znanosti uvršteno polje rodni studija.

5.4.7. OPIS SLUČAJA (PRS 12-03/09-228): Centar za ljudska prava proveo je istraživanje o zastupljenosti sadržaja odgoja za demokratsko građanstvo i ljudska prava u udžbenicima osnovnih škola u Hrvatskoj te njegove rezultate prvi put javno predstavio 19. lipnja 2009. Dijelovi istraživanja odnose se na područje ravnopravnosti spolova, te treba istaknuti njihove sljedeće zaključke.

U analiziranim udžbenicima ne prikazuju se sve strukture obitelji, niti se u dovoljnoj mjeri prikazuju primjeri u kojima svi članovi obitelji dijele poslove, iako se kroz sadržaje naglašava odgovorno sudjelovanje u kućanskim obvezama i školi.

Pitanja roda i spola u istraživanju su analizirana s obzirom na prikaz osoba kroz sudjelovanje u različitim aktivnostima, imenovanje osoba, učestalost grupnog i pojedinačnog prikaza, te s obzirom na prikaz uspješnosti s obzirom na rod. U udžbenicima postoji tendencija ravnopravnog prikaza uspješnosti s obzirom na rod, te sudjelovanja u različitim aktivnostima i obavljanja različitih poslova za žene i muškarce. Ipak, uočljivo je da su žene najčešće prikazane kao "one koje njeguju i brinu", tj. domaćice, učiteljice, liječnice i frizerke, te da se kućanski poslovi dijele na ženske i muške. Također je uočljiva razlika između primjera poželjnih osobina za muškarce i žene, u kojima su muškarci hrabri, snažni, mudri i radišni, a žene mlade, lijepe, nježne, vrijedne, brižne, suosjećajne i solidarne. Primjetno je da su u svim udžbenicima u ulogama žrtava češće prikazane žene, djeca, siromašni i nemoćni. Analizom udžbenika također je utvrđeno da se kroz sadržaje uopće ne spominju ljudi različitih seksualnih orijentacija.

5.4.8. OPIS SLUČAJA (PRS 11-01/09-39): U *Nacionalnom programu zaštite i promicanja ljudskih prava od 2008. do 2011.* (NN 119/07.), u poglavlju V. „Obrazovanje za ljudska prava i ljudska prava u obrazovnom smislu“ utvrđen je cilj 123.: „Uvesti obrazovanje za ljudska prava na sve razine i sve oblike odgoja i obrazovanja“. Jedna od mjera kojom se planira ostvariti zadani cilj jest i mjera 123.2.: *Unaprijediti model obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo i njegovo provođenje za pojedine razine i oblike odgoja i obrazovanja.* Kao glavni nositelj imenovano je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, a za rok provedbe mjere označena je 2008. godina.

PODUZETE MJERE: U cilju praćenja provođenja mjera iz *Nacionalnog programa zaštite i promicanja ljudskih prava od 2008. do 2011.*, pravobraniteljica je 21. rujna 2009. uputila zahtjev za dostavom podataka o provedbi navedene mjere Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa. Uprava za zajedničke programe Ministarstva 9. listopada 2009. godine dostavila je izvješće o provedbi u kojem navodi da je mjera 123.2. provedena kroz sljedeće aktivnosti:

- 1) U *Nacionalnu strategiju za izradbu i razvoj Nacionalnog okvirnog kurikulumu za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi* kao jedna od ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje navedena je građanska kompetencija, te se preporuča uvođenje obrazovanja za građanski odgoj kao međupredmetne tematske cjeline u nacionalni kurikulum, „čime su pripremljeni uvjeti da se građanski odgoj koji se temelji na ljudskim pravima sustavno i kvalitetno uvede u odgojno-obrazovni sustav“.
- 2) U suradnji s Istraživačko-obrazovnim centrom za ljudska prava i demokratsko građanstvo Filozofskog fakulteta u Zagrebu izrađen je evaluacijski upitnik radi provedbe evaluacijskog istraživanja, a vezano za provedbu mjera iz Nacionalnog programa za ljudska prava i demokratsko građanstvo.
- 3) Tiskan je prijevod priručnika Vijeća Europe „Demokratsko upravljanje školama“.
- 4) U 2008. godini održana su dva seminara za županijske voditelje stručnih vijeća za demokratsko građanstvo. Voditelji/ce županijskih stručnih vijeća za demokratsko građanstvo (njih 32) održali/e su tijekom godine najmanje 64 županijska stručna skupa čija je svrha bila približiti Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo nastavnicima/ama.
- 5) Održana su dva okrugla stola s temama „Ljudska prava i inkluzivna odgojno-obrazovna politika u Republici Hrvatskoj“ i „Vrijednosni aspekt odgoja i obrazovanja u kontekstu obrazovanja za 21. stoljeće“.

- 6) Održane su županijske smotre i Državna smotra projekata iz Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo, te tiskana brošura s opisom projekta.
- 7) Održan je seminar s međunarodnim sudjelovanjem na temu „Od zakona u razredu prema kulturi vladavine prava i demokraciji“.
- 8) Održano je šest seminara „Mirenje i miritelji u školama“ s osposobljavanjem nastavnika/ca za nenasilno rješavanje sukoba.
- 9) Predstavnicu Republike Hrvatske redovito je sudjelovala na sastancima Klastera za ključne kompetencije Europske komisije koja je sudjelovala u razmjeni informacija o ugrađivanju ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje (među kojima i demokratskog građanstva) u odgojno-obrazovne sustave.
- 10) Nastavila se suradnja s međunarodnom udrugom CIVITAS sa sjedištem u SAD-u u području razmjene stručnjaka, stručnog usavršavanja nastavnika i razvoja naprednih modela učenja za demokratsko građanstvo.

Pravobraniteljica je zaključila da je kroz navedene aktivnosti mjera 123.2. *Nacionalnog programa zaštite i promicanja ljudskih prava od 2008. do 2011.* uspješno provedena u okviru predviđenog roka.

5.5. PROVOĐENJE MJERA NACIONALNE POLITIKE ZA PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA ZA RAZDOBLJE 2006.-2010. GODINE

U Nacionalnoj politici za promicanje ravnopravnosti spolova za razdoblje od 2006.-2010. godine (NN 114/06.) Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa nositelj je mjera 3.1.6., 3.3.3. i 7.4.2. s rokom provedbe 2008.-2009.

Na upit pravobraniteljice, MZOŠ je dostavilo izvješće o provedbi predmetnih mjera:

Mjera 3.1.6. *Sukladno načelima ravnopravnosti spolova, uvest će se jezični standardi za sadržaje svjedodžbi, certifikata, licencija i diploma navođenjem strukovne kvalifikacije, zvanja i zanimanja u muškom, odnosno ženskom rodu, ovisno o spolu primatelja/primateljice dokumenta provedena je za razdoblje 2008.-2009.*

Donesen je Zakon o akademskim i stručnim nazivima i akademskom stupnju (NN 107/07.) u kojem je uveden jezični standard za sadržaj svjedodžbe, diplome, navođenjem stručnih i akademskih naziva te akademskog stupnja u muškom, odnosno ženskom rodu, ovisno o spolu primatelja/primateljice dokumenta. Osobe koje su završile sveučilišni ili stručni studij prema propisima koji su bili na snazi prije stupanja na snagu Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (NN 123/03., 105/04., 174/04., 2/07. - Odluka USRH, 46/07. i 45/09.) imaju pravo koristiti odgovarajući akademski ili stručni naziv ili akademski stupanj utvrđen tim Zakonom, sukladno članku 120. stavku 2. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. Stručni naziv i akademski stupanj stečen prema propisima koji su bili na snazi prije stupanja na snagu Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (NN 123/03., 105/04., 174/04., 2/07. - Odluka USRH, 46/07. i 45/09.), u smislu prava koja iz toga proizlaze, izjednačen je s odgovarajućim akademskim ili stručnim nazivom ili akademskim stupnjem utvrđenim ovim Zakonom poštujući navođenje stručnih i akademskih naziva i akademskog stupnja u muškom/ženskom rodu.

Isti jezični standard vezano za navođenje zvanja u muškom/ženskom rodu poštivat će se prilikom popunjavanja dopunske isprave o studiju (*supplement diploma*).

Popis akademskih i stručnih naziva i akademskih stupnjeva te njihovih kratica Vijeće veleučilišta i visokih škola i Rektorski zbor utvrđuju zajedno te je isti tiskan u Narodnim novinama, broj 45/08. i 87/09. U popisima akademskih i stručnih naziva i akademskog stupnja u navođenje stečenog naziva i akademskog stupnja poštuje se spol primatelja/primateljice javne isprave na hrvatskom/latinskom jeziku ili eventualno engleskom jeziku.

Mjera 3.3.3. *Ženski će se studiji institucionalizirati na preddiplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj razini prema Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju nije provedena* u razdoblju 2008.-2009. budući da visoka učilišta sama, u skladu s autonomijom sveučilišta, ustrojavaju studijske programe na prvoj, drugoj i trećoj obrazovnoj razini.

Autonomija sveučilišta na svim sastavnicama obuhvaća utvrđivanje obrazovnih, nastavnih, umjetničkih i stručnih programa. Odredbom članka 78. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju propisano je da se studiji ustrojavaju prema studijskom programu koji donosi visoka učilišta.

Nacionalno vijeće za visoko obrazovanje Preporukom podržava uvođenje rodno osjetljivog obrazovanja na visokoobrazovanu razini te u skladu s tim preporuča i izradu novoga kolegija „ženskih studija“ na preddiplomske, diplomske i poslijediplomske studije onih visokih učilišta na kojima postoje mogućnosti i uvjeti za njihovo izvođenje. Nadalje Nacionalno vijeće za visoko obrazovanje potiče visoka učilišta na izradu prijedloga studijskog programa „ženskih studija“ i njihovo pokretanje na preddiplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj razini odgovarajućih visokih učilišta.

Mjera 7.4.2. *Osnovat će se odjel/centar pri institutu za društvena istraživanja radi provođenja analiza i istraživanja za potrebe Vlade Republike Hrvatske, tijela državne uprave i suradnju s Europskim institutom za ravnopravnost spolova.*

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa **nije izvijestilo** pravobraniteljicu o provođenju ove mjere. Uz MZOŠ, nositelj ove mjere s rokom provedbe 2008.–2009. bila je i Vlada Republike Hrvatske.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa izvijestilo je pravobraniteljicu i o provođenju drugih mjera iz Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006. – 2010. čiji su rok provođenja bila ranija izvještajna razdoblja, ili se provode kontinuirano:

Mjera 1.3.3. *Provest će se empirijsko istraživanje o položaju žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj nije provedena* u 2008. godini.

Nositelji mjere su Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa je sunositelj provedbe mjere i očekuje inicijativu navedenih ministarstava, budući da se sadržaj mjere u području djelovanja MZOŠ-a odnosi samo na podatke o položaju djevojčica, učenica i studentica s invaliditetom.

Mjera 1.4.6. *Povećat će se broj stipendija i subvencija za srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje Romkinja je provedena* za razdoblje od 2006. do 2009. godine.

U školskoj godini 2005./2006. dodijeljene su 43 srednjoškolske stipendije (22 Ž i 21 M) u ukupnom iznosu od 215.000,00 kuna (110.000,00 kn za srednjoškolske stipendije Romkinjama). Školarinama je bilo obuhvaćeno 52 učenika i učenica u ukupnom iznosu od 316.769,99 kn. U srednjoškolskom obrazovanju podijeljeno je 11 školarina (6 Ž i 5 M) u ukupnom iznosu od 39.777,00 kn (za učenice Romkinje izdvojeno je 21.696,00 kn). Dodijeljena je novčana pomoć jednoj Romkinji za pripremu za upis na fakultet (1.992,00 kn) te je podijeljeno 6 studentskih stipendija (2 Ž i 4 M) u ukupnom iznosu od 60.000,00 kn (za dvije studentice: 120.000,00 kn).

U školskoj/akademskoj godini 2006./2007. dodijeljeno je 20 školarina (9 Ž i 11 M), 99 srednjoškolskih stipendija i 2 stipendije za glazbu (44 Ž i 57 M) te 10 visokoškolskih stipendija (7 Ž i 3 M).

U školskoj godini 2007./2008. 115 učenica/studentica Romkinja dobilo je potpore u ukupnom iznosu od 575.000,00 kn.

Na početku školske godine 2008./2009. financijsku potporu je dobilo ukupno 265 učenika, od toga 115 učenica srednjih škola. Osim toga, potporu dobiva i 12 romskih studenata, od toga 8 studentica.

Za prva četiri mjeseca (9.-12./2008.) isplaćeno je 230.000,00 kn za srednjoškolsko obrazovanje te 32.000,00 za visokoškolsko obrazovanje mladih Roma i Romkinja.

Broj srednjoškolskih i visokoškolskih stipendija se sustavno povećava. Do kraja 2008. godine ukupno utrošeno sredstava za provedbu predmetne mjere su 1.596.268,00 kn.

U 2009. godini, za razdoblje od rujna do prosinca, dodijeljeno je 136 stipendija u ukupnom iznosu od 285.000,00 kuna. Od toga, 13 je visokoškolskih stipendija (5 Ž i 8 M) i 123 srednjoškolskih (63 Ž i 60 M). Za školsku/akademsku godinu ukupno je za školarine i stipendije dodijeljeno 1.396.400,00 kn.

Mjera 2.5.2. *Planirat će se otvaranje novih predškolskih programa i servisa za različite korisničke skupine radi usklađivanja materijalnih i kadrovskih uvjeta u zajednici s potrebom za predškolskim programima i javnim servisima različitih sadržaja provedena je* za razdoblje od 2006. do 2009. godine.

Od 2006. godine MZOŠ je pokrenulo projekt pod nazivom „I mi imamo pravo na dječji vrtić“ radi opremanja dječjih vrtića u onim sredinama gdje ima predškolske djece, ali te jedinice lokalne samouprave nisu u mogućnosti osigurati sredstva za njihov smještaj u programe predškolskog odgoja. Samo je ovo ministarstvo, u partnerstvu s jedinicama lokalne samouprave, u 2006. godini

opremilo 15 novih odgojnih skupina (po 25 djece) – dječjih vrtića uz potporu Svjetske banke, a u 2007. godini 29 novih odgojnih skupina (25 djece) dječjih vrtića.

U razdoblju od 2006. do 2007. godine otvoren je 51 novi dječji vrtić i 38 novih područnih objekata u postojećim dječjim vrtićima. U dvije godine je povećan broj uključene djece u dječje vrtiće za 5.000, pa je i obuhvat djece predškolske dobi porastao na 55,12%. Treba istaknuti da je i 18 udruga ustrojilo kraće programe za djecu predškolske dobi u onim sredinama gdje je za to postojala potreba.

U 2008. godini Ministarstvo je u partnerstvu s jedinicama lokalne samouprave opremilo 30 novih odgojnih skupina (po 25 djece) – dječjih vrtića u područjima od posebne državne skrbi uz potporu Svjetske banke, a do 1. rujna 2008. godine otvoreno je još 14 novih dječjih vrtića i 40 novih područnih objekata u postojećim dječjim vrtićima radi većeg obuhvata djece predškolske dobi, tako je obuhvat djece porastao na 56,64%.

U 2009. godini Ministarstvo je u suradnji s jedinicama lokalne samouprave opremilo 26 novih odgojno-obrazovnih skupina (po 25 djece), odnosno dječjih vrtića u područjima od posebne državne skrbi koja do sada nisu imali ustrojene programe predškolskog odgoja i obrazovanja uz financijsku potporu Svjetske banke. Ističe se da je u 2009. godini otvoreno 28 novih dječjih vrtića i 43 nova područna objekta u postojećim dječjim vrtićima radi većeg obuhvata djece predškolske dobi, tako da je obuhvat djece programima predškolskog odgoja porastao na 57,34% (a do 2010. godine cilj nam je obuhvat djece od 60,00%). Sredstva utrošena u 2009. godini: 2.400.000,00 kuna iz državnog proračuna i zajma Svjetske banke, a nemamo podatke o sredstvima koja su uložile jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.

U 2009. godini otvorene su i nove škole, a izgradnjom novih objekata npr. u Kotoribi, u kojoj je veći broj učenika romske nacionalne manjine, omogućen je kvalitetniji odgoj i obrazovanje.

Mjera 2.5.3. *Uskladit će se radno vrijeme službi koje skrbe o djeci kao i rad dječjih vrtića i drugih pravnih osoba u kojima se odgajaju i obrazuju djeca predškolske dobi s radnim vremenom njihovih roditelja je provedena* za razdoblje 2006.-2009.

Dječji vrtići u pravilu rade od 6.00 do 20.00 sati, odnosno do 22.00 sata, ako imaju ustrojen smjenski program. MZOŠ je pokrenulo inicijativu da se ne spajaju blagdani i da se osigura rad za djecu prema potrebama roditelja, ali ne duže od desetosatnog boravka djeteta u vrtiću.

Svi dječji vrtići imaju istaknuto radno vrijeme dječjeg vrtića prema potrebama roditelja, a uz suglasnost osnivača, i ono je u većini vrtića od 5,30 do 20,00 sati, osim smjenskog programa do 22,30 sati.

Mjera 2.5.4. *Poticat će se samozapošljavanje u području odgoja i obrazovanja djece stvaranjem pravnih, organizacijskih, prostornih i drugih pretpostavki za osnivanje jaslica i vrtića u privatnom vlasništvu je ostvarena* za razdoblje 2006.-2009.

Svaka fizička ili pravna osoba može otvoriti dječji vrtić pod uvjetom da ima osigurane prostorne, materijalne i kadrovske uvjete prema propisima koji uređuju predškolsku djelatnost.

Od 96 novih dječjih vrtića osnovanih od 2006. godine do 1. rujna 2008. godine, 68 su osnovale fizičke osobe (većinom žene), odgojiteljice, koje su ujedno i zaposlenice u svom dječjem vrtiću. To su mali dječji vrtići u obiteljskim kućama i u njima boravi do 80 djece (četiri odgojne skupine).

U 2009. godini od 28 novih dječjih vrtića 21 su osnovale fizičke osobe, a osnivačice su žene (18 odgojiteljica koje su ujedno i ravnateljice i zaposlenice svojih dječjih vrtića). I dalje su to mali dječji vrtići s tri do četiri odgojno-obrazovne skupine s 60 do 80 djece.

Mjera 2.5.5. *Pokrenut će se inicijativa za organizaciju odgoja i obrazovanja djece predškolske dobi u trgovačkim društvima i poslovnim organizacijama u javnom i privatnom vlasništvu radi odgoja i obrazovanja djece zaposlenih je ostvarena* za razdoblje 2006.-2009.

Od 2005. godine zaprimaju se zahtjevi za otvaranjem dječjih vrtića pri poduzećima i poslovnim organizacijama radi odgoja i obrazovanja djece predškolske dobi zaposlenih roditelja u tim poduzećima i društvima.

Dosadašnje pokušaje za osnivanjem dječjih vrtića neka poduzeća riješila su prema odredbama Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi (NN 10/97.): Vipnet, Ericsson–Nikola Tesla i Hypo banka. Pored toga, interes za osnivanje dječjeg vrtića za djecu svojih radnika iskazali Zagrebačka banka, Privredna banka, Siemens i Pliva, ali još nisu podnijeli zahtjeve ni dostavili akte o osnivanju i programe na verifikaciju. U 2009. godini ni jedno poduzeće ili ustanova nisu iskazali potrebu za otvaranjem dječjih vrtića za svoje zaposlenike, iako za to postoje i zakonske mogućnosti.

Mjera 3.1.1. *Izradit će se Udžbenički standard koji slijedi zahtjeve iz Zakona o ravnopravnosti spolova je provedena* za razdoblje 2006.-2009.

U veljači 2010. godine donesen je novi Zakon o udžbenicima za osnovnu i srednju školu, temeljem kojega će se u predviđenom zakonskom roku izraditi novi Udžbenički standard.

U još uvijek važećem Udžbeničkom standardu (NN 7/07.) točke 2.4. Etički zahtjevi i 2.6. Likovno–grafički zahtjevi i standardi izravno govore o ravnopravnosti spolova.

Mjera 3.1.2. *Sukladno Zakonu o udžbenicima za osnovnu i srednju školu, izradit će se dokument za primjenu Udžbeničkog standarda, a u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova nije provedena* jer takav dokument nije potrebno izraditi. Zakonom o udžbenicima i Udžbeničkim standardom moguće je riješiti sva provedbena pitanja.

Ministarstvo nije izradilo neke posebne dokumente za primjenu Udžbeničkog standarda u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova jer se procijenilo kako to nije nužno. Udžbenički standard je obvezujući i jasan u svojim postavkama. Postojećim smo instrumentima (Zakon o udžbenicima za osnovnu i srednju školu te Udžbeničkim standardom) osigurali postizanje zadanoga cilja – usklađivanje udžbenika s postulatima rodno osjetljivog obrazovanja. Osim toga, uz Zakon i Udžbenički standard, svakoj članici/članu povjerenstava za odabir udžbenika daju se i detaljne upute na što posebice treba obratiti pozornost kad se radi o ravnopravnosti spolova. Na taj je način još jasnije određeno koje sve uvjete mora udžbenik zadovoljiti kako bi mogao dobiti rješenje o odobrenju.

Mjera 3.1.3. *Osnovat će se stručna radna skupina radi izrade programa usavršavanja i osposobljavanja iz područja ravnopravnosti spolova za nositelje/ice odgojno-obrazovne djelatnosti je provedena* za razdoblje 2006.-2009.

Agencija za odgoj i obrazovanje osnovala je 2008. godine radnu skupinu za izradu programa usavršavanja i osposobljavanja iz područja ravnopravnosti spolova nositeljice/nositelje odgojno-obrazovne djelatnosti. Program je izrađen u lipnju 2008. godine. Budući da je istodobno donesena nova *Strategija za izradbu i razvoj Nacionalnoga kurikuluma za predškolski odgoj, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* te novi *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008.)*, te je u skladu s navedenim dokumentima započela izrada Nacionalnog okvirnog kurikuluma, Agencija za odgoj i obrazovanje je u skladu sa Zakonom utvrđenim djelokrugom rada pristupila izradi novog koncepta obveznog stručnog usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika.

Sukladno navedenim promjenama u odgojno-obrazovnom sustavu, Agencija za odgoj i obrazovanje pokrenula je izradu zasebnog *Modula odgoja i obrazovanja za ravnopravnost spolova (2009)*.

Modul obuhvaća kurikulum s utvrđenim kompetencijama, znanjima, vještinama i stavovima koje je potrebno razviti kod učenika, preporučenim metodama za nastavnike i preporučenim načinima vrednovanja i samovrednovanja ostvarenosti kompetencija kod učenika. Modul je opremljen i potrebnim nastavnim materijalima za nastavnice/nastavnike i izvorima učenja za djecu.

Time se stvaraju pretpostavke za sustavno provođenje odgoja i obrazovanja za ravnopravnost spolova kao sastavnog dijela građanskog odgoja i obrazovanja. Prve radionice za razvoj ovog modula održane su na seminaru za županijske voditelje stručnih vijeća za demokratsko građanstvo

u 23. i 24. veljače 2009. godine. Od tog termina kontinuirano se nastavilo raditi na razvoju modula. Rasprava o razvijenim elementima modula održana je na narednom stručnom skupu za voditelje županijskih stručnih vijeća za demokratsko građanstvo 31. kolovoza i 1. rujna 2009. godine.

Radna skupina nastavila je s radom 22. listopada 2009. u Agenciji za odgoj i obrazovanje. (Sudionici: mr. sc. Željka Jelavić iz Centra za ženske studije, voditelji/ce županijskih stručnih vijeća za demokratsko građanstvo: Snježana Romić, Renata Horvat, Dragana Rakonca, Snježana Kegel, Suzana Telar Ljubica Gorički, Ružica Kotarski, Ana Knežević-Hesky, Renata Čandrić, Zorislav Jelenčić i viši savjetnici iz Agencije za odgoj i obrazovanje Nevenka Lončarić-Jelačić i Tomislav Ogrinšak.) Pod kraj 2009. i početkom 2010. godine sudionice/sudionici izrade modula izvode njegovu probnu primjenu tijekom svoje redovite nastave.

Predviđeno vrijeme završetka izrade modula jest lipanj 2010.

Mjera 3.1.5. *Stručnjaci/stručnjakinje iz područja ravnopravnosti spolova aktivno će sudjelovati u stručnim povjerenstvima za izradu propisa i drugih akata iz nadležnosti MZOŠ-a je dijelom ostvarena* za razdoblje 2006.-2009.

Stručnjaci/stručnjakinje iz područja ravnopravnosti spolova uključuju se u rad pojedinih povjerenstava. U radu Povjerenstva za izradu Programa za stručno usavršavanje radnika/ica u odgojno-obrazovnim ustanovama u području ravnopravnosti spolova u Agenciji za odgoj i obrazovanje sudjelovala je stručnjakinja iz tog područja, savjetnica iz Ureda Vlade RH za ravnopravnost spolova.

Mjera 3.2.1. *Uskladit će se strukovno obrazovanje s rezultatima analize potreba na tržištu rada te sustavno poticati uravnoteženu zastupljenost obaju spolova pri upisima u srednje škole je provedena* za razdoblje 2007.-2008.

Srednjoškolski programi obrazovanja i sadržaji tih programa ne sadrže diskriminacijske elemente, a pri izboru programa obrazovanja oba spola imaju jednaka prava bez ograničenja.

U razvoju strukovnoga obrazovanja posebna se pozornost poklanja razvoju suradnje sa socijalnim partnerima i svim ostalim partnerima (Hrvatska gospodarska komora, Hrvatska obrtnička komora, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Državni zavod za statistiku, ministarstva, visoka učilišta, strukovna društva i komore, mala, srednja i velika poduzeća, jedinice lokalne i područne [regionalne] samouprave) kako bi se razvijalo u skladu s potrebama na tržištu rada.

Ciljevi u razvoju strukovnoga obrazovanja su: promjena strukovnog obrazovanja kako bi postalo manje specijalizirano i prilagodljivo potrebama polaznika i tržišta rada; te prilagodba profila i programa zanimanja prema tržištu rada, socijalnim i gospodarskim potrebama, moderniziranje

sadržaja i metoda strukovnog obrazovanja i osposobljavanja te osiguravanje mogućnosti nastavka obrazovanja nakon završene strukovne škole.

MZOŠ je korisnik i partner u programu IPA – IV. komponenta – Razvoj ljudskih potencijala u sklopu kojega se u 2008. godini pripremaju projekti namijenjeni učenicama i učenicima: Uključivanje učenika/ca s teškoćama u obrazovanje za zapošljavanje i Implementacija novih kurikuluma strukovnog obrazovanja.

Kao poticaj učenicama i učenicima za upis u srednju školu u 2007. godini, usvojen je *Nacionalni program mjera za uvođenje obveznoga srednjoškolskog obrazovanja* kojemu su glavni ciljevi (odnose se podjednako na oba spola):

- podići obrazovnu razinu stanovništva;
- omogućiti uspješnu socijalnu uključenost i kvalitetniju zapošljivost;
- povećanje stope upisa i završavanja redovitog srednjoškolskog obrazovanja;
- unaprjeđenjem obrazovnog sustava smanjivati stopu ranog napuštanja školovanja.

Kako bi se ostvarili ovi ciljevi, MZOŠ je pokrenuo poticajne mjere kojima su u 2007. godini svim učenicama i učenicima I. razreda srednjih škola dodijeljeni besplatni udžbenici, omogućen besplatan međumjesni prijevoz te smještaj u učeničkim domovima, a od rujna 2008. godine ove mjere su obuhvatile učenice i učenike I. i II. razreda srednjih škola.

Kao rezultat ovih aktivnosti, formirano je 14 novih obrazovnih strukovnih sektora, a broj zanimanja smanjen je s 1400 na 323. Agencija za strukovno obrazovanje u suradnji sa sektorskim vijećima izradila je 13 standarda zanimanja te 55 nastavnih planova i programa za stjecanje niže stručne spreme.

U šk. god. 2007./2008. u I. razredima srednjih škola upisano je 1.100 učenika i učenica više u odnosu na broj učenika i učenica upisanih bez poticajnih mjera Nacionalnoga programa (dobiveno usporedbama s upisima prošlih godina). Sustavnim profesionalnim informiranjem učenica i učenika te suradnjom s HZZ-om nastoje se zadovoljiti potrebe tržišta rada, a učenici i učenice se upisuju u srednjoškolske programe sukladno svojim interesima i sposobnostima.

Mjera 3.2.2. *Izradit će se poseban, rodno osjetljiv program profesionalnog usmjeravanja učenika i učenica nije provedena* za razdoblje 2007.-2008.

Program profesionalne orijentacije ne sadrži elemente diskriminacije te pruža jednake mogućnosti profesionalnoga usmjeravanja za oba spola, a provodi se u 22 područne službe i 92 ispostave HZZ-a, u Odsjecima za profesionalno usmjeravanje. Informiranje o mogućnostima i uvjetima obrazovanja te obilježjima zanimanja provodi se individualno i grupno, usmeno ili putem različitih letaka, priručnika i brošura.

Na internetskim stranicama HZZ-a nalazi se *Vodič kroz zanimanja – elektroničko izdanje*, koje sadrži opise 260 zanimanja i interaktivni upitnik koji pomaže učenicama i učenicima u odabiru najprimjerenijeg zanimanja.

MZOŠ sudjeluje s HZZ-om u primjeni programa „Moj izbor“ za koji plaća licencu za 36 osnovnih i srednjih škola, a osnivači škola su se dodatno uključili s povećanim brojem korisnika za koje će snositi troškove. Također, ovaj se program može koristiti u svim područnim službama HZZ-a, a sadrži opise 300 zanimanja koji uključuju aktualne informacije o mogućnostima obrazovanja za određeno zanimanje, detaljne opise uvjeta rada, poželjne vještine i osobine te drugo.

Poseban, rodno osjetljiv program profesionalnog usmjeravanja nije napravljen.

Mjera 3.2.3. *Posebice će se poticati uključivanje zainteresiranih učenica u izborne programe informatike/računarstva, odnosno biologije, fizike, kemije i/ili matematike, kao i učenika zainteresiranih za tradicionalno „ženska područja“, primjerice materinski i strane jezike, likovnu i glazbenu kulturu/umjetnost je provedena* za razdoblje 2008.-2009.

Interes za navedena područja je europski problem, pa tako ni RH nije iznimka. Poticanje mora imati pravu mjeru, što znači, otklanjati prepreke na razini stavova, ali uvažavajući osobne izbore pojedinaca. Podaci o MST studenticama i studentima prikupljaju se i obrađuju u Upravi za visoko obrazovanje (kao i u Državnom zavodu za statistiku) i posljednjih je godina primjetan određeni rast broja studentica. Prema EUROSTAT-ovim podacima (*Progress Towards the Lisbon Objectives in Education and Training, Report 2008*) udjel hrvatskih diplomandica na MST studijima u 2005. godini bio je 32,7, a u 2006. 35,3 (tablica 4.15. na 79. stranici Izvješća). Više je to od EU prosječnog udjela (u 2005.godini: 31,3, a u 2006. godini: 31,6). Prema podacima DZS, u 2006. godini u biološkim znanostima bilo je 82,3 % diplomandica, u fizikalnim znanostima: 63,3%, u matematici i statistici: 72,4% diplomiranih studentica. Osim toga, zamjetan je porast postotka završenih studenata na „tradicionalno ženskim studijima“ – u obrazovanju odgojitelja i učitelja: 5,6%, u znanosti o obrazovanju: 14,8%, u umjetnosti: 31,9%, u humanističkim znanostima: 21,4%.

Mjera 3.3.1. *Ustrojit će se baza podataka o postojećim kolegijima ženskih studija i studija roda na visokim učilištima nije provedena* u 2008. godini.

Sukladno članku 78. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju studiji se ustrojavaju prema studijskim programima koje donosi visoko učilište te postupka inicijalne akreditacije za izvođenje studijskih programa sukladno odredbama Zakona o osiguravanju kvalitete u znanosti i visokom obrazovanju (NN 45/09.) moći će se ustrojiti baza podataka.

Mjera 3.3.2. *Uvest će se posebni programi sa žensko studijskim sadržajima u preddiplomske, diplomske, sveučilišne, stručne studije i poslijediplomske specijalističke i sveučilišne studije nije provedena* u razdoblju 2008.-2009.

Sukladno članku 78. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju studiji se izvode na temelju studijskog programa koje donosi visoko učilište u skladu sa statutom visokog učilišta.

U 2009. godini stupio je na snagu Zakon o osiguravanju kvalitete u znanosti i visokom obrazovanju (NN 45/09.) čijim odredbama je propisana inicijalna akreditacija za izvođenje studijskog programa. Odredbom članka 20. Zakona zahtjev za izvođenje novoga studijskog programa podnose privatna visoka učilišta, javne visoke škole i veleučilišta Ministarstvu najmanje godinu dana prije početka akademske godine u kojoj će započeti izvođenje studijskog programa. Sveučilišni studijski programi osnivaju se i izvode odlukom senata sveučilišta. Svi postupci izdavanja dopusnica studijskih program koji su započeli postupak vrednovanja prije stupanja na snagu Zakona osiguravanju kvalitete u znanosti i visokom obrazovanju dovršit će se prema ZZDVO i propisa donesenih na temelju istog Zakona.

Mjera 3.3.5. *Prilikom financiranja znanstvenoistraživačkih projekata vodit će se računa o uključenosti rodne perspektive i uravnoteženom financiranju projekata s obzirom na učinke na području ravnopravnosti spolova nije provedena* u razdoblju 2007.-2009. kako je Nacionalnom politikom bilo predviđeno. U vrjednovanju znanstveno-istraživačkih projekata kriteriji su vezani za kvalitetu projekata, dakle nema diskriminirajućih odluka u tom smislu.

6. MEDIJI

Svaki medij uspostavlja komunikacijski kanal između pošiljatelja i primatelja poruke i/ili informacije⁶⁸. Odabirom poruka i sadržaja koje prenose te načinom na koji ih prezentiraju, mediji značajno utječu na stavove i o ravnopravnosti spolova. Stoga, u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova sustavno prati koliko i na koji način su žene i muškarci prisutni u medijima, na koji način su prikazani/e te koliko mediji provode zakonsku obvezu razvijanja svijesti o ravnopravnosti spolova.⁶⁹

Mediji su dužni poštivati nacionalne i međunarodne zakone i propise⁷⁰ koji reguliraju njihovu obvezu promicanja vrijednosti ravnopravnosti spolova i uklanjanja stereotipa, seksizma i uvredljivih i ponižavajućih načina prezentacije žena i muškaraca u medijskim sadržajima, bez obzira na društveni status osoba koje se prikazuju i/ili o kojima se govori i piše.⁷¹

U Izvješću o radu pravobraniteljice za 2008. obuhvaćeni su svi nacionalni zakoni i međunarodni propisi i dokumenti koji reguliraju poštivanje načela ravnopravnosti spolova u medijima. Ovdje navodimo samo neke od njih kao podsjetnik na odredbe i smjernice koje mediji još uvijek ne poštuju u dovoljnoj mjeri. Tako je, na primjer, Parlamentarna skupština Vijeća Europe pozvala zemlje članice da se bore protiv svih oblika seksizma u medijima u kojima su žene još uvijek žrtve seksizma, „*opisivane ili predstavljane kao slabe, ranjive, ovisne*“, da ojačaju ulogu medija u promociji ravnopravnosti spolova, te da **kroz medijske kodekse ponašanja zabrane seksističku praksu i predodžbe te promoviraju uređivačku politiku koja obuhvaća i rodnu dimenziju.**⁷²

U travnju 2002. godine Parlamentarna skupština Vijeća Europe usvojila je Preporuku o predstavljanju žena u medijima u kojoj je seksizam prepoznat kao štetan i diskriminirajući, te su vlade zemalja članica, među kojima je i Republika Hrvatska, pozvane da u zakonodavstvo uvedu koncept „seksizma“ te da ga osude jednako kao i rasizam.⁷³

⁶⁸ Mediji su: novine i drugi tisak, radijski i televizijski programi, programi novinskih agencija, elektroničke publikacije, teletekst i ostali oblici dnevnog ili periodičnog objavljivanja urednički oblikovanih programskih sadržaja prijenosom zapisa, glasa, zvuka ili slike. (Zakon o medijima, NN 59/04.).

⁶⁹ Čl. 16. st.1: „Mediji će kroz programske sadržaje, programske osnove, programska usmjerenja i samoregulacijske akte promicati razvoj svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca“ i st. 2 „Zabranjeno je javno prikazivanje i predstavljanje žena i muškaraca na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način, s obzirom na spol i spolnu orijentaciju“, Zakon o ravnopravnosti spolova.

⁷⁰ Republika Hrvatska potpisala je Pekinšku deklaraciju i Platformu za djelovanje u kojoj se kao strateški cilj poglavlja J. *Žene i mediji* navodi promocija uravnoteženog i nestereotipnog prikazivanja žena u medijima. Među akcijama koje bi u vezi tog cilja trebale poduzeti vlade zemalja potpisnica, između ostalog navodi se i poticanje medija da ne predstavljaju žene kao inferiorna bića i eksploatiraju ih kao seksualne objekte i robu, već kao kreativna ljudska bića, ključne čimbenike koji pridonose i imaju koristi od razvojnog procesa (J2, 243, d) te promocija stava da su seksistički stereotipi prikazani u medijima rodno diskriminacijski, degradirajući i uvredljivi (J2, 243, e).

⁷¹ Zakon o ravnopravnosti spolova, NN 82/08., čl. 16.; Zakon o medijima NN 59/04., čl. 3. st. 4; Putokazi ka ravnopravnosti žena i muškaraca 2006-2010, Europske komisije, preporuke (2003)3 i (2002)5 Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama itd.

⁷² - Na temelju Inicijative za donošenje rezolucije nazvane »Akcija protiv seksizma u medijima«, Doc. 11714, predstavljena od strane Mrs Doris Stump iz Švicarske <http://assembly.coe.int>.

⁷³ Preporuka 1555 (2002) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe

Ravnopravnost spolova je definirana Ustavom Republike Hrvatske kao jedna od najviših vrednota i temelj za tumačenje Ustava⁷⁴, a Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o elektroničkim medijima kao „sadržaj od osobito važnog javnog interesa“⁷⁵. Međutim, na okruglom stolu 20. veljače 2009. u organizaciji Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH, zamjenik glavne urednice informativnog programa HTV-a izjavio je, kako je citirano na jednom internetskom portalu⁷⁶, da „takve teme ne zanimaju njihove urednike“ pa bi koordinatorice i povjerenice za ravnopravnost spolova, aktivistice nevladinih udruga, političarke i novinarki „trebale više lobirati i pritiskati“⁷⁷. Pravobraniteljica smatra, što je istaknula i na ovom okruglom stolu, da je **promicanje svijesti o ravnopravnosti muškaraca i žena zakonska obveza medija** te da mediji, ukoliko ne provode tu obvezu, ne mogu prebacivati odgovornost na nedostatnost lobiranja i pritiska da se takvi sadržaji emitiraju.

Programsko vijeće Hrvatske radiotelevizije podnijelo je 26. svibnja 2009. Hrvatskom saboru **Izvešće o promicanju svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca u programima HR-a i HTV-a na HRT-u za razdoblje 2008.-2009.** O Izvešću su raspravljali i Odbor za ravnopravnost spolova, Odbor za informiranje, informatizaciju i medije, Odbor za rad i socijalno partnerstvo, Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina i Odbor za obitelj, mladež i sport⁷⁸, a očitovala se i Vlada RH⁷⁹.

Izvešće je ocijenjeno kao manjkavo od strane svih odbora. Općeniti dojam je da izvjestitelji/ce nisu zapravo razumjeli/e što promicanje svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca u programima zapravo podrazumijeva. Na sastanku Odbora za ravnopravnost spolova, 7. srpnja 2009., pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je upozorila da se **zabrana diskriminacije i zabrana cenzure na osnovi spola**, o kojima se govori u Izvešću HRT-a, **ne mogu poistovjetiti s promicanjem razvoja svijesti o ravnopravnosti spolova**. U Izvešću se navodi i da novinari/ke surađuju s Uredom za ravnopravnost spolova i zajedno predlažu sugovornike/ce i teme te najavljuju svoje aktivnosti, što je demantirala predstojnica Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH.

Pozitivan primjer iz Izvešća je emisija „Građanski glas“ 1. programa Hrvatskog radija, koja prati i izvještava o temama vezanima uz ravnopravnost spolova i o aktivnostima nevladinih organizacija, zakonodavnim promjenama, djelovanju institucionalnih mehanizama i sl. Međutim, budući da

⁷⁴ Ustav Republike Hrvatske, čl. 3

⁷⁵ Čl.23. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o elektroničkim medijima (NN 79/07.)

⁷⁶ Javno.hr, 20. veljače.2010.

⁷⁷ Dražen Majić na okruglom stolu u organizaciji Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH organiziranom 20. veljače.2009. pod nazivom „Što učiniti da se poveća politička zastupljenost na lokalnoj razini?“ na kojem je sudjelovala i pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, javno.hr, 20. veljače 2009.

⁷⁸ Izvešće je primljeno na znanje na 14. sjednici, 2. listopada.2009.

⁷⁹ U pisanom mišljenju Vlada RH navodi da „područje ravnopravnosti spolova nije primjereno zastupljeno na HR-u i HTV-u“ tj. da nema ciljanih emisija i priloga koji bi se redovito emitirali te da je potrebno voditi računa i o odabiru reklama.

emisija pokriva sva područja aktivnosti građanskih udruga, a ne samo tematiku vezanu uz ravnopravnost spolova, te da se emitira samo jednom mjesečno, jedna takva emisija nije dovoljna da bi se moglo govoriti o sustavnom promicanju ravnopravnosti spolova na Hrvatskom radiju.

Nerazumijevanje načela ravnopravnosti spolova i promicanja svijesti o ravnopravnosti spolova u programskim sadržajima, vidljivo je i iz očitovanja znanstvenog i obrazovnog programa koji, između ostalog, navodi da je „*osnovni kriterij odabira relevantnost teme i suradnika (a riječ je uglavnom o znanstvenicima i njihovim istraživanjima), koja jednostavno ne podnose bilo kakva druga promišljanja i izbore, pa bi bilo krajnje neprofesionalno i kontraproduktivno bazirati se na nekim drugim parametrima*“, a isti je stav ponovljen i u sklopu Programa za kulturu: „...*osnovni kriterij je stručnost pojedinca koji u njemu nastupa, a ne njegov/njezin spol*“. Promicanje ravnopravnosti spolova u medijskim sadržajima i programima **ne znači da spol mora biti jedini kriterij**, nego da se prilikom pozivanja, pa i kada se radi o stručnim osobama, vodi računa o ravnopravnoj zastupljenosti žena i muškaraca, odnosno stručnjaka i stručnjakinja. Stoga, stručnost kao kriterij za odabir gostiju nije u suprotnosti s načelom ravnopravnosti spolova, tim više što statistički podaci Državnog zavoda za statistiku⁸⁰ ukazuju da je udio žena u znanosti velik: npr. magistrica znanosti je 51,7%, a doktorica znanosti 52,1% (gledano po znanstvenim područjima: prirodne znanosti 62,9%, biomedicina i zdravstvo 49,5%, biotehničke znanosti 50%, društvene znanosti 51,3%, humanističke znanosti 64,1%, tehničke znanosti 33,8%). Ovi postoci zasigurno ukazuju na velik broj stručnjakinja na različitim područjima znanosti. Jednako tako u „*problematiku ili prigode koje se u velikoj mjeri tiču žena*“ treba uključiti i muškarce.

Ovo Izvješće je pokazalo da postoji **potreba za educiranjem** djelatnika/ca HRT-a vezano za promicanje ravnopravnosti spolova te da je u svrhu poštivanja odredbi Zakona o ravnopravnosti spolova neophodno povećati broj emisija i/ili priloga koji se bave problematikom ravnopravnosti spolova i obuhvatiti raznovrsnije teme s različitih područja javnog života, uravnotežiti broj žena i muškaraca, stručnjaka i stručnjakinja, koji/e sudjeluju u emisijama na svim programima i uklanjati spolne stereotipe iz medijskih sadržaja. Stoga je pozitivno što je zaključni prijedlog Vijeća HRT-a da se u sklopu novoosnovanog Edukacijskog centra HRT-a provede ciljana izobrazba urednika i urednica o integriranju problematike rodne ravnopravnosti u urednički i novinarski rad.

Slijedom tog prijedloga, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova održala je 9. studenoga 2009. **radionicu o ravnopravnosti spolova novinarima/novinaricama i urednicima/urednicama Hrvatske radiotelevizije** kojoj je prisustvovalo 27 polaznika/ca (14 iz Informativnog programa HTV-a, 5 s Hrvatskog radija, 2 iz Edukacijskog centra HRT-a, 1 iz Ureda glavnog ravnatelja, 2 iz Odsjeka za socijalnu skrb HRT-a te 3 iz Općih i zajedničkih poslova HRT-a). U dnevni red radionice bile su uvrštene teme o zastupljenosti žena i muškaraca na svim područjima privatnog i

⁸⁰ Državni zavod za statistiku: „Žene i muškarci u Hrvatskoj 2009.“, Zagreb 2009.

javnog života, o nadležnostima i djelokrugu rada pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, o odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova te primjeri iz prakse Ureda pravobraniteljice, a svim sudionicima/ama podijeljena je „Rodna analiza TV sadržaja“, koju je Ured pravobraniteljice tiskao u svrhu upoznavanja sa zakonima i propisima Republike Hrvatske kao i europskim inicijativama i dokumentima vezanim uz uklanjanje stereotipa i razvijanje svijesti o ravnopravnosti spolova u medijima te rezultatima analize TV sadržaja iz 2008.⁸¹

U medijima je seksizam još uvijek dio medijskih sadržaja, na što pravobraniteljica upozorava javnim priopćenjima kojima reagira na pojedinačne slučajeve ili upozorenjima koja izravno upućuje urednicima/ama.

Povodom Međunarodnog dana protiv nasilja nad ženama, 25. studenoga 2009., **pravobraniteljica je izdala priopćenje** u kojem je istaknula kako uvažava činjenicu da su mediji odigrali izuzetno važnu ulogu pri osvješćivanju javnosti o tome da je nasilje nad ženama moralno, etički i, naposljetku, zakonski nedopustivo, ali da smatra potrebnim ukazati na činjenicu da još mnogo toga nije učinjeno. Naime, upravo mediji su onaj javni prostor koji ima još uvijek neiskorištene mogućnosti prevencije nasilja putem načina prikazivanja žena jer se još uvijek nedovoljno prepoznaje da stereotipi o muškarcima i ženama, kao i seksizmi koji se svakodnevno pojavljuju u medijima, najvećim dijelom diskriminiraju žene.

Zbog velike moći i utjecaja medija u promoviranju društvenih vrijednosti i oblikovanju stavova, način na koji medijski sadržaji prikazuju žene i muškarce jedan je od mogućih ključnih čimbenika u promicanju i jačanju društvene svijesti o ravnopravnosti spolova te prevenciji i uklanjanju diskriminacije na osnovu spola, uključujući i nasilje nad ženama.

Mediji su dužni poštivati nacionalne i međunarodne zakone i propise koji reguliraju njihovu obvezu promicanja vrijednosti ravnopravnosti spolova i uklanjanja stereotipa, seksizma i uvredljivih i ponižavajućih načina prezentacije žena i muškaraca u medijskim sadržajima, bez obzira na njihov društveni status, dakle bilo da se radi o radnicama, ženama u ruralnim sredinama, ženama žrtvama nasilja, političarkama, kao i općenito javnim osobama. Stoga je pravobraniteljica i ovom prigodom pozvala sve djelatnike/ce u medijima, od vlasničke strukture, glavnih i inih urednika/ca do novinara/ki, na uklanjanje seksizama i stereotipa o ženama iz medijskih sadržaja, čime bi se uklonio i jedan od najutjecajnijih izvora diskriminacije žena kojoj, nažalost, svakodnevno svjedočimo.

⁸¹ „Rodna analiza TV sadržaja“, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova 2008., u cijelosti objavljena u Izvješću o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2008., dostupnom na internetskim stranicama Pravobraniteljice www.prs.hr

I u 2009. Uredu pravobraniteljice obratili/e su se gledatelji/ce i čitatelji/ce reagirajući na način na koji se uglavnom žene predstavlja u medijima, što ukazuje na činjenicu da je javnost osjetljiva na rodne stereotipe i seksizam te da od medija očekuje da vode računa o tome vrijeđaju li ih pojedini medijski sadržaji na temelju spola.

U korištenju stereotipa temeljenih na spolu stvari se i u medijima, ali i u drugim društvenim područjima, mijenjaju daleko sporije, što nije samo slučaj u našoj zemlji. Stoga i mnogi europski dokumenti i institucije naglašavaju važnost medija u suprotstavljanju rodnim stereotipima. Tako, na primjer, Europska komisija koja je 2006. donijela *Putokaze ka ravnopravnosti žena i muškaraca 2006.-2010.*, koje je na hrvatski preveo i izdao Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, u točki 5.3. pod naslovom *Uklanjanje rodnih stereotipa u medijima* navodi da “*mediji mogu pridonijeti predstavljanju realne slike vještina i sposobnosti žena i muškaraca u suvremenom društvu izbjegavanjem njihova portretiranja na degradirajući i uvredljiv način*“.

6.1. ANALIZE MEDIJSKIH SADRŽAJA

Pravobraniteljica redovito provodi analize medijskih sadržaja radi provjere poštivanja zakonskih odredbi o promicanju ravnopravnosti spolova koje prema definiciji Zakona o ravnopravnosti spolova, uključuje jednaku prisutnost u svim područjima javnog i privatnog života i jednaki status.⁸²

Ured pravobraniteljice samostalno prati, prikuplja, sortira i analizira članke objavljene u dnevnom i tjednom tisku⁸³ te u informativnim elektroničkim publikacijama na Internetu prema područjima u kojima Pravobraniteljica prati provedbu Zakona o ravnopravnosti spolova te drugih zakona i propisa vezanih uz ravnopravnost spolova. Osim toga, prikupljaju se i analiziraju i članci koje Ured pravobraniteljice svakodnevno prima preko agencije za praćenje medija⁸⁴.

Tijekom razdoblja **od 1. siječnja do 31. prosinca 2009.** Ured pravobraniteljice je prikupio i sortirao **ukupno 3727 članaka** objavljenih u dnevnom i tjednom, nacionalnom i regionalnom tisku te na internetskim portalima⁸⁵ primarno u područjima definiranim Zakonom o ravnopravnosti spolova i međunarodnim dokumentima koje je RH potpisala. Na temelju svih **3727** članaka, Ured pravobraniteljice proveo je nekoliko medijskih analiza iz aspekta ravnopravnosti spolova, i to:

⁸² Čl. 5. Zakona o ravnopravnosti spolova (NN 82/08.)

⁸³ Večernji list, Vjesnik, Jutarnji list, Nacional, Globus, Novi list, Slobodna Dalmacija, Glas Slavonije, Glas Istre

⁸⁴ Agencijska usluga pokriva nacionalni i regionalni dnevni tisak i nacionalne tjednike (Arena, Bjelovarac, Dnevnik, Dubrovački vjesnik, Dubrovački list, 24 sata, Banka, Cosmopolitan, Extra, Feral Tribune, Fokus, Glas Istre, Glas Slavonije, Glas Podravine i Prigorja, Elle, Globus, Gloria, Gloss, Grazia, Hrvatski narodni list, Jutarnji list, Karlovački list, Karlovački tjednik, Lisa, Medimurske novine, Metro Express, Moby, Nacional, Novi list, Novi sisački tjednik, Osječki dom, Posavska Hrvatska, Poslovni tjednik, Slobodna Dalmacija, Stars, Story, Šibenski list, Varaždinske vijesti, Večernji list, Virovitički list, Vita, Vjesnik, Vukovarske novine, Zadarski regional, Zadarski list, Zagreb News, Zaposlena, Zarez); Informativne emisije radija: HR1: Dnevne novosti, Dnevnik, Kronika dana; Radio 101: Aktualni 101; internetske portale (Biznis infoforum, Bankamagazine.hr, Bug online, Corner, Hina, Indeks online, Iskon, Izvješća Sabora, Moj htmet, Monitor, www.liderpress.hr, www.business.hr, croatiabiz.com, VIP online, www.h-alter.org, T-portal, Indeks online, www.net.hr)

⁸⁵ index.hr; javno.com, net.hr, monitor.hr, tportal.hr, zamirzine.net, libela.org, h-alter.org, danas.hr

- 6.1.1. redovitu godišnju analizu *press-clippinga*, s ukupno **2239** članaka prema gore navedenim područjima;
- 6.1.2. analizu **836** članaka objavljenih na sportskim stranicama⁸⁶;
- 6.1.3. analizu **381** intervju objavljenih u dva nacionalna politička tjednika⁸⁷;
- 6.1.4. analizu **60** naslovnica dva nacionalna dnevna lista⁸⁸;
- 6.1.5. analizu **271** članka objavljenog na tzv. zabavnim stranicama jednog nacionalnog dnevnog lista⁸⁹.

6.1.1. ANALIZA 2239 ČLANAKA IZ ASPEKTA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA NA 17 PODRUČJA ŽIVOTA⁹⁰

Od ukupnog broja svih prikupljenih i analiziranih članaka iz aspekta ravnopravnosti spolova, 64% se odnosilo na sljedeća četiri područja:

1. politička participacija – 486 članaka – 22%
2. zdravlje – 283 članka – 13%
3. obiteljsko nasilje – 238 članaka – 11%
4. tržište rada – 235 članaka – 10%.

Ako usporedimo rezultate iste analize u 2008. godini, tema obiteljskog nasilja pala je s prvog (s 31% u 2008.) na treće mjesto (s 11%), a tema zdravlja se digla sa 9. mjesta u 2008. (s 3%) na drugo mjesto u 2009. (s 13%).

U 2009. s manje od 10% učestalosti objavljivanja zastupljena su područja ravnopravnosti spolova u sportu i obrazovanju, prava seksualnih manjina, medija, obiteljska problematika, prostitucija i trafficking te razna istraživanja i izvješća o ravnopravnosti spolova.

Najslabije zastupljene teme, s manje od 1% od ukupno 2.239 članaka, jesu teme o položaju žena u ruralnim krajevima, o ravnopravnosti spolova u policiji, vojsci, zaštitarstvu, vatrogastvu, o položaju braniteljica te o položaju žena u zatvorima.

6.1.1.1. Usporedba s analizama iz 2006., 2007. i 2008.

⁸⁶ Večernji list

⁸⁷ Nacional i Globus

⁸⁸ Večernji list, Jutarnji list

⁸⁹ Večernji list

⁹⁰ područja: nasilje, politička participacija, tržište rada, obrazovanje, seksualne manjine, mediji, obitelj, zdravlje, sport, ravnopravnost spolova, prostitucija/trafficking, žene u ruralnim krajevima, žene u policiji/zaštitarstvu/gorskoj službi, žene u vojsci, braniteljice, ravnopravnost spolova u svijetu i ostalo.

Nakon što je tri godine zaredom nasilje nad ženama, uključujući obiteljsko nasilje, bilo najzastupljenija tema (2006. s 28%, 2007. s 21%, a 2008. s 31%), u 2009. godini ovo je područje palo na treće mjesto (s 11%), dok se na prvom mjestu našlo područje političke participacije. Razlog takvom povećanju članaka u području politike u odnosu na prethodne godine su izbori za članove i članice predstavničkih tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave, župane/ice, gradonačelnike/ce i načelnike/ce, provedeni u svibnju 2009., stupanje na dužnost prve premijerke RH u srpnju 2009., te početak izborne kampanja za predsjednika/cu Republike Hrvatske 19. prosinca 2009.

Područje zdravlja je u 2006. bilo zastupljeno s manje od 1% članaka, a u 2007. i 2008. godini s 3%, čime je ovo područje zauzelo tek 10. mjesto. U 2009., zbog rasprava oko donošenja Zakona o medicinski potpomognutoj oplodnji, područje reproduktivnog zdravlja našlo se na 2. mjestu zastupljenosti (s 13%).

6.1.1.2. Mediji o ravnopravnosti spolova u politici

U 2009. godini, najveći broj članaka koji su se odnosili na ravnopravnost spolova objavljen je u području politike. Izvještavajući o političarkama, bilo onima u Hrvatskoj, bilo onima u svijetu, mediji se i dalje ne odriču spolnih stereotipa i stereotipnih podjela prema kojima je neophodno da dobra političarka ima „muške osobine“: *„Pa žena da bi uspjela, mora poprimiti neke muške osobine, a Angela Merkel je spoj i muškog i ženskog u jednom svjetskom vođi.“*⁹¹ Naime, njemačka kancelarka *„ravnopravno sjedi s muškim vođama najjačih svjetskih zemalja“* zato što se čini da je *„napravljena od čelika“*⁹². Mediji podrazumijevaju da je „čeličnost“ samo muška osobina koju ima svaki političar samim time što je muškarac te ono što svaka političarka tek mora usvojiti želi li biti uspješna tj. ravnopravna muškarcima u politici. U skladu s takvim stavom je i pitanje: „Je li vas strah?“, koje su novinari/ke postavili premijerki nakon što je preuzela dužnost, a koje nikada nije postavljeno niti jednom muškarcu prilikom stupanja na neku od političkih funkcija.

Medijski tretman političara i političarki se razlikuje u komentarima pa su oni koji se odnose na političarke često seksistički i diskriminirajući temeljem spola, što je i osnovna razlika u odnosu na komentare vezane uz političare. Naime, pišući o javnom djelovanju političarki često se problematizira odabir haljine, korištenje metafora u govoru, frizura ili govor tijela. Odnos medija prema političarkama ne razlikuje se od generalnog odnosa medija prema ženama kao objektima prosudbe i kritike, isključivo ili prvenstveno na razini njihovog izgleda: *„Đurđa novom frizurom i*

⁹¹ Javno, 5. listopada 2009. „Tko bi sve htio biti baš kao Angela Merkel?“

⁹² Javno, 5. listopada 2009. „Tko bi sve htio biti baš kao Angela Merkel?“

*Sanadera ostavila bez daha*⁹³, a istovremeno je vidljiv i patronizirajući medijski odnos prema kojem se političarku naziva samo imenom.

Izjave mnogih javnih osoba dokazuju da je seksizam duboko ukorijenjen i dio svakodnevnog govora. Perpetuiraju ga i žene i muškarci, a često je zamaskiran u viceve, pošalice, doskočice: „*Teško konju koga selo hrani i državi koju suknja brani*“⁹⁴ koje seksizmu daju prividnu prihvatljivost i neškodljivost.

Od srpnja 2009., kad je stupila na dužnost premijerke, mediji su svakodnevno izvještavali o Jadranki Kosor⁹⁵. U tim je izvještavanjima, za razliku od izvještavanja o muškarcima u politici, svaki detalj dobio posebno značenje, od vrste i boje odjeće koju je premijerka odabrala u svakoj pojedinoj prilici⁹⁶, do vrste i oblika nakita, od osmijeha do navika na ljetovanju, od svjedočanstava najbližih prijateljica, dobronamjernih i manje dobronamjernih susjeda, do mimike lica ili govora tijela. Ono što je problematično jest to što se vrlo često susret sa stranim državicima/ama, kao i neki politički potezi premijerke, stavljaju u kontekst ženskog spola i komentiraju u odnosu na ono što se stereotipno smatra „manjkavostima“ žena pa se na taj način zapravo propituju njezine sposobnosti obavljanja političkih dužnosti i zaštite državnih interesa.

Kako bi potvrdili „znanstvenost“ analiza premijerkinog govora ili ponašanja, mediji konzultiraju stručnjake/stručnjakinje za neverbalnu komunikaciju koji/e do detalja raščlanjuju svaki pokret premijerke prilikom obavljanja njezinih državnih dužnosti. Otvoreno se koristeći seksizmom i spolnim stereotipima, stručnjaci/stručnjakinje za neverbalnu komunikaciju zapravo sugeriraju da premijerka razmišlja i postupa prvenstveno „kao žena“, podložna „klasičnim znakovima koketiranja“, „očaranosti“ zgodnim muškarcima, „dvosmislenim znakovima“⁹⁷.

Simptomatično je da su se stručnjaci i stručnjakinje za neverbalnu komunikaciju u analizama imidža muških političara, koja se uglavnom odnosila na pravi izbor košulje, odijela, kaputa ili sata, služili i stereotipima o ženama: „*S dvije torbe, jednom staromodnijom od druge, naš se potpredsjednik Vlade zasigurno neće dopasti ženskom biračkom tijelu.*“⁹⁸

Krajem srpnja 2009. pravobraniteljica za ravnopravnost spolova izdala je priopćenje za javnost zbog seksističke diskvalifikacije premijerke kad je čelnik školskog sindikata na konferenciji za novinare rekao da je „*premijerka Kosor 'mala od kužine' koja si je umislila da može voditi Vladu*“. Pravobraniteljica je seksističkim ocijenila kontekst u kojem je izjava dana te podsjetila na svoja

⁹³ Večernji list, 9. svibnja.2009.

⁹⁴ Jutarnji list, 5. rujna 2009. Tjedan u 10 pitanja – Krunoslav Kićo Slabinac.

⁹⁵ U člancima koje je Ured pravobraniteljice prikupljao za svoju medijsku analizu ne nalaze se svi objavljeni članci o radu premijerke, već samo oni u kojima se vezano za premijerkin rad i/ili izgled koriste spolni stereotipi i/ili seksizam ili ju se kao političarku diskriminira na osnovu spola.

⁹⁶ „Premijerka se mora odreći svojih šešira“, Jutarnji list, 3. srpnja.2009.; „Najvažniji premijerkin modni tjedan“, Jutarnji list 12. srpnja 2009.; „Bijeli komplet ne kaže 'imam moć'“, Večernji list, 13. srpnja 2009.; „Prvi put u boji – poruka: Izabrala crveni kostim da kaže: volim Sloveniju“, Jutarnji list, 1. kolovoza 2009.; „Ljubičasta frizura Jadranke Kosor zabavlja javnost u crna vremena“, Indeks, 15. rujna.2009.; „Opsesija biserima“, Večernji list, 9. kolovoza 2009.;

⁹⁷ Indeks, 29. studenoga 2009.

⁹⁸ Jutarnji list, 20. kolovoza 2009. – „Što aktovke otkrivaju o njima?“

brojna upozorenja da se u javnom govoru i medijskim izvještavanjima izbjegava seksizam i ne koriste spolni stereotipi.

Iz medijskih napisa može se zaključiti da se spolni stereotipi i seksizam, kao i ranije, više koriste što je pozicija moći i/ili utjecaja na kojoj se žene nalaze viša.

6.1.1.3. Lokalni izbori

Tijekom travnja i svibnja 2009. mediji su pratili predizbornu kampanju, izbore i rezultate izbora za članove i članice predstavničkih tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave, župane/ice, gradonačelnike/ce i načelnike/ce. Tiskani mediji su pisali o zastupljenosti žena na kandidacijskim listama, o odredbama članaka 12. i 15. Zakona o ravnopravnosti spolova⁹⁹ i kvotama, te predstavljali kandidatkinje u pojedinim izbornim jedinicama¹⁰⁰. Mediji su prenosili i stavove kandidatkinja o problemima s kojima se suočavaju žene u politici, od ignoriranja („*Prikupila sam 9770 potpisa, ali to nigdje nije spomenuto*“, „*Jedina sam žena na listi gradonačelnika/ca, no medije to previše ne zanima*“)¹⁰¹ do podcjenjivanja („*Kolegice, vi to kao žena ne možete razumjeti*“, „*Mlada kolegice, vi ne znate...*“)¹⁰². I u samoj predizornoj kampanji i u pojedinim medijskim napisima još uvijek je zastupljen seksistički i podcjenjivački rječnik: „*Tko je ta lutkica iz Trsta?*“¹⁰³.

Osim toga, muškarac koji *stoji iza žene* aktivne u politici, dobiva epitet „uspješan“, koji se ne pridaje ženama u sličnom kontekstu (*iza svakog uspješnog muškarca stoji žena*). Kućanski poslovi su i dalje granica preko koje podrška muškaraca ne prelazi. Stereotipna podjela ženskih i muških uloga još uvijek prevladava prilikom izvještavanja o ženama političarkama¹⁰⁴.

Pravobraniteljica je od Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora primila zaključak s 19. sjednice kojim Odbor traži da pravobraniteljica za ravnopravnost spolova ispita slučaj pojave, odnosno objavljivanja neprikladnih plakata kandidatkinje na izborima za gradonačelnika/cu D.,

⁹⁹ „Osjetna neuravnoteženost jednog spola...postoji ako je zastupljenost jednog spola u tijelima političkog i javnog odlučivanja niža od 40%. (čl. 12. st. 3. ZORS-a); „Prilikom utvrđivanja i predlaganja liste kandidata/kinja za izbor zastupnika u Hrvatski sabor, za izbor članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave kao i za izbor članova u Europski parlament političke stranke i drugi ovlašteni predlagatelji dužni su poštivati načelo ravnopravnosti spolova i voditi računa o uravnoteženoj zastupljenosti žena i muškaraca na izbornim listama sukladno članku 12. ovoga Zakon“; „U cilju provedbe stavka 1. ovoga članka političke stranke i drugi ovlašteni predlagatelji pri utvrđivanju izbornih lista dužni su uvoditi posebne mjere na način da zastupljenost muškaraca i žena na listama za izbor zastupnika u Hrvatski sabor, članova u predstavnička tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i članova u Europski parlament ne bude osjetno neuravnotežena, sukladno članku 12. st.2. ovoga Zakona.... Povećanje podzastupljenog spola mora se postići najkasnije prigodom provedbe trećih redovitih izbora od dana stupanja na snagu ovoga Zakona (čl. 15. ZORS-a).

¹⁰⁰ Ured pravobraniteljice prikupljao je i analizirao samo one članke u kojima se govorilo o ravnopravnosti spolova tijekom predizborne kampanje, a ne sve članke koji su se odnosili na lokalne izbore.

¹⁰¹ Vjesnik, 7. svibnja, 2009. – „Drže tri kuta u kući, zašto ne bi i jedan u politici?“

¹⁰² Vjesnik, 7. svibnja 2009. – „Drže tri kuta u kući, zašto ne bi i jedan u politici?“

¹⁰³ Dubrovački vjesnik, 16. svibnja 2009. – „Šarenilo, vulgarizmi i prljavo rublje u tjednu pred izbore“.

¹⁰⁴ „Sve su zaposlene majke...Očekuju podršku i od svojih muževa, a imale su je, na čemu su im zahvalne, i čitavo vrijeme bavljenja politikom.

Posebno u vrijeme predizborne kampanje kada je „grublji“ spol uskakao gdje god je i kada trebalo. Ipak, kažu one, u Karlobagu iza svake uspješne žene stoji i uspješan muškarac. Iako ne treba pitati tko će danas skuhati i opeglati“. Novi list, 14. lipnja.2009. – „Šest vladarica podvelebitskog krša ili matrijarhat po karlobaški“.

saborske zastupnice D. Š., s obzirom na to da izbori za gradonačelnika/cu nisu završeni već će se gradonačelnik/ca izabrati u drugom krugu. Prema mišljenju Odbora, navedenim plakatom izvršena je diskriminacija i omalovažavajuće prikazivanje žene kandidatkinje na lokalnim izborima.

Pravobraniteljica je uputila dopis komercijalnoj televiziji na kojoj su objavljeni plakati i tražila na uvid snimke njihove informativne emisije Dnevnik koji je emitiran tijekom izborne šutnje 16. i 17. svibnja 2009. kako bi ustanovila je li došlo do kršenja odredbe o izbornoj šutnji. Pregledom snimki koje je komercijalna televizija dostavila pravobraniteljici, ustanovljeno je da je prilog u kojem je u Dnevniku emitirana vijest da su se u D. pojavili plakati s obnaženom kandidatkinjom za gradonačelnicu emitiran 17. svibnja 2009. nakon 19:00 sati, što znači da emitiranjem priloga nije prekršena odredba o izbornoj šutnji. U vrlo kratkom prilogu Dnevnik je, uz prikazivanje spornih plakata, izvijestio da su se plakati takvog sadržaja pojavili u D. prethodnog dana, tijekom predizborne šutnje, ali da se **još ne zna radi li se o fotomontaži te tko ih je napravio.**

Osim toga, Pravobraniteljica je uputila i dopis Državnom izbornom povjerenstvu koje, na temelju članka 33. Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (NN 44/05., pročišćeni tekst) – u daljnjem tekstu Zakon, općinska i gradska izborna povjerenstva, između ostalog, nadziru pravilnost izborne promidžbe za općinske, odnosno gradske izbore u skladu s tim Zakonom. Pravobraniteljica je tražila pojašnjenje reagiraju li u vrijeme izborne promidžbe izborna povjerenstva na uočenu nedopuštenu i nekorektnu promidžbu koja prelazi granice uobičajenih i općeprihvaćenih etičkih normi i na vlastitu inicijativu ili isključivo na prigovor ovlaštenih osoba (čl. 56. Zakona navodi ovlaštene osobe za podnošenje prigovora nadležnom izbornom povjerenstvu). U odgovoru Državnog izbornog povjerenstva stoji „*da povjerenstva u vrijeme izborne promidžbe reagiraju na uočenu nepravilnost na temelju prigovora koji podnesu ovlaštene podnositelji*“, ali da će povjerenstva „*u svakom slučaju kada sama uoče nepravilnosti u izbornoj promidžbi reagirati i kad nije podnesen prigovor*“. Državnom izbornom povjerenstvu nije podnesen prigovor niti je isto samoinicijativno reagiralo na ovaj slučaj.

U ovom i sličnim primjerima, reakcije na ovakve negativne pojave, koje su opravdane i poželjne, istovremeno često uzrokuju i dodatnu štetu, budući da će mediji sporni materijal koristiti kao ilustracije svakog novog teksta, priopćenja, reakcije, kritike i/ili upozorenja.

Mediji različito tretiraju iste događaje ovisno o tome sudjeluju li u njima žene ili muškarci, što jasno upućuje na diskriminaciju po spolu. Najbolji primjer je način na koji su mediji okarakterizirali raspravu koja je uslijedila u Saboru nakon što je jedna od zastupnica postavila pitanje jednoj ministrici kritizirajući, po njezinom mišljenju, nevidljivost ministričinog rada i netransparentnost njezinih ovlasti i zaduženja. Na jednom internetskom portalu odmah je objavljen

naslov: „*Chick fight u Saboru*“ koji bi se mogao prevesti kao „*počupale se kokoši*“. Ovakav seksistički i uvredljiv način diskvalifikacije rasprave koju vode političarke, ne postoji kad se radi o muškarcima.

Vežano za uvođenje kvota na kandidacijske liste za podzastupljeni spol, često se i u medijima čuje argument da se žene ne bi trebale stavljati na liste samo zato što su žene, već da ih se treba uključiti na temelju njihove sposobnosti¹⁰⁵. Činjenica je da se sposobnost kao kriterij kandidiranja traži samo za žene, što ponovno ukazuje na različit tretman.

6.1.1.4. Predsjednička kampanja

Odmah nakon stranačkih objava kandidature za predsjednika/cu, i kasnije u službenoj predsjedničkoj predizbornoj kampanji, velika pozornost medija ponovno se, kao i povodom lokalnih izbora u svibnju, pridavala izgledu predsjedničkih kandidata i kandidatkinja, modnim detaljima, držanju, privatnom životu i navikama, obitelji¹⁰⁶, kao i biografijama koje su često popraćene fotografijama od najranijeg djetinjstva.¹⁰⁷

Vodeći se rezultatima istraživanja koja „*pokazuju da na vizualnu razinu u prenošenju poruka otpada čak 55 posto komunikacije*“¹⁰⁸, mediji su često analizirali izgled kandidata i kandidatkinja, vodili ih na modne revije, savjetovali kako se moraju odijevati, kako smiješiti, kako držati ruke i tijelo žele li pobijediti. Ono što se pojavljivalo i u ovakvim člancima su spolni stereotipi: „*Neka se češće smije, to mu je jako oružje u pridobivanju naklonosti publike. Može biti siguran u ženski dio publike*“, „*Ni kao žena, ni kao političarka ne smije si dopustiti greške poput izlaska iz kuće bez korektora za podočnjake i rumenila, što često čini*“¹⁰⁹. Zanimljivo je da je predsjednička kandidatkinja, koja je poslušala savjet stilista da se više smije, pohvaljena je što je „*korigirala svoj ozbiljan stil*“ pa je stoga postala „*vrckavija*“, a predsjednički kandidat koji je poslušao isti savjet postaje „*samo još šarmantniji*“¹¹⁰.

Kandidiranje dvije žene za predsjednicu države „*poremetilo*“ je i gramatiku pa je u kampanji korišten rodno neosjetljiv jezik. Jedna od kandidatkinja govorila je o sebi u muškom rodu: „*Ne želim biti fikus već operativni predsjednik*“¹¹¹, „*U ovoj priči oko predsjedničkih izbora uopće nisam*

¹⁰⁵ „Medijsko praćenje lokalnih izbora“, Javno.com, 26. veljače 2009.

¹⁰⁶ Večernji list, 29. studenoga 2009. – „Moje je tata bio...“

¹⁰⁷ Globus, 23. listopada 2009. – Od pelena do Pantovčaka

¹⁰⁸ Jutarnji list, 3. rujna 2009. – „Imidž lentu nosi“

¹⁰⁹ Jutarnji list, 3. rujna 2009. – „Imidž lentu nosi“

¹¹⁰ Jutarnji list, 3. rujna 2009. – „Imidž lentu nosi“

¹¹¹ Glas Slavonije, 15. rujna 2009.

solo igrač...“¹¹², a na svojoj predizbornoj internetskoj stranici ispod svog imena navela je „nezavisni kandidat“.

6.1.1.5. Žene u sportu

U odnosu na Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2008. godinu, ni u 2009. godini nema pomaka vezano za ravnopravan tretman sportašica u medijima. Prateći medijska izvještavanja o ženama u sportu tijekom cijele godine, utvrđeno je da je, osim izvještavanja o vrhunskim rezultatima nekolicine pojedinačnih sportašica (atletičarke, bacačice kladiva, plivačice i tima alpinistica) te praćenja kampanje podrške oporavku stradale stolnotenisačice, žensko tijelo ipak i dalje u centru interesa kad se radi o ženama u sportu: „Ana Kurnjikova dobila peticu za stražnjicu“¹¹³, ali i kad su dio scenografije vezane uz popratne sadržaje „muškog“ sporta, kao što je prvenstvo Hrvatske u driftu¹¹⁴. Usprkos sportskim rezultatima, žene su zanimljive prvenstveno zbog fizičkog izgleda i spremnosti da se fotografiraju s malo odjeće ili bez nje. Simptomatičan je tekst: „Iako iza sebe ima 16 godina igranja vrhunske odbojke i brojne rezultatske uspjehe, kako klupske i tako i reprezentativne, Piccinini je ipak poznatija po, primjerice, fotografiranju za kalendare i razne časopise u kojima više otkriva nego što pokriva... na utakmice dolaze i samo zbog njezinih golišavih fotografija, skladnog izgleda i tjelesnih atributa.“¹¹⁵

Seksizam je i dalje prisutan. U tekstu objavljenom u Jutarnjem listu 23. kolovoza 2009. neprimjerenim izrazima vrijeđa se i ponižava sportašice na temelju njihovog izgleda, a njihove sportske sposobnosti i rezultati podcjenjuju: „Prošlo je vrijeme u kojem su najbolje svjetske atletičarke bile mišićavi, dlakavi strojevi s brkovima razvijenog tinejdžera“, „U žiži atletskih zbivanja više se ne vrte muškobanjaste pojave kakve su, primjerice, vladale mračnih 50-ih i 60-ih godina. Tada je sve što je moglo na sebe navući dres i usku majicu bilo proglašavano ženom i slano u borbu na atletska borilišta.“

Pozitivni primjeri su veliki članak o prvim sutkinjama iz Hrvatske s licencom Međunarodne rukometne federacije¹¹⁶, o prvoj hrvatskoj ženskoj vaterpolo reprezentaciji¹¹⁷, o gimnastičarki po kojoj je nazvan element na ručama¹¹⁸ te članak o košarkaškoj reprezentativki koja je povodom svog proglašenja najljepšom sportašicom XVI. mediteranskih igara izjavila: „Ma ništa vam to meni ne znači. Presretna sam što sam s curama osvojila broncu u košarci, ali to što sam proglašena najljepšom, i nije mi neko veliko dostignuće....Lijepo je kada dobiješ takav

¹¹² Jutarnji list, 23. kolovoza 2009. – „Već imam financijere kampanje, a podržat će me i druge stranke“:

¹¹³ Večernji list, 18. kolovoza 2009.

¹¹⁴ Večernji list, 6. srpnja 2009.

¹¹⁵ Večernji list 5. prosinca 2009.

¹¹⁶ Jutarnji list, 23. prosinca 2009. „Nije nas strah velikih i jakih rukometaša“.

¹¹⁷ Jutarnji list, 10. prosinca 2009.

¹¹⁸ Večernji list, 22. listopada 2009., „Naša treća vježbačica u eliti 120 vrhunskih gimnastičara po kojima se izvode elementi“

*kompliment, ali od toga se ne živi. Ja sam sportašica i košarka je jedino što me zanima.*¹¹⁹ Za istaknuti su i dva velika članka o boksačicama¹²⁰, iz kojih se, nažalost, može iščitati da im za rad i razvoj nedostaju financijska sredstva.¹²¹

Analiza je pokazala da teme o ravnopravnosti spolova u ruralnim krajevima, položaju braniteljica i žena u opasnim zanimanjima (policiji, vojsci, zaštitarstvu, vatrogastvu) nisu zanimljive za medije (zastupljene s manje od 1% od ukupno 2.239 članaka). Utvrđeno je, međutim, da su članci koji su objavljeni na ove teme vrlo afirmativni¹²². Časopis za zaštitu i sigurnost osoba i imovine „Zaštita“ objavio je tematski broj i organizirao tematski okrugli stol 24. studenoga 2009. pod nazivom "Doprinos žena sigurnosti zajednice – žene u opasnim zanimanjima".

Tema za koju možemo reći da gotovo uopće nije zastupljena vezana je uz žene u domovinskom ratu. Dok se piše o braniteljima i posljedicama rata, primjerice o PTSP-ju koji je problem i za njih i za cijele njihove obitelji¹²³ o braniteljicama se ne piše niti ne govori, što je bila i tema okruglog stola „Zašto je izostalo priznanje ženama za doprinos u obrani i stvaranju RH“ koji je povodom Majčinog dana organizirala udruga Žena u Domovinskog ratu.

Kao i prijašnjih godina, mediji više pišu o ravnopravnosti spolova tijekom ožujka i studenog zbog obilježavanja međunarodnog dana žena (8. ožujka) i međunarodnog dana protiv nasilja nad ženama (25. studenoga).

U naslovima se vrlo često i dalje može uočiti rodno nesenzibiliziran jezik pa se za žene i dalje koriste imenice u muškom rodu.

6.1.2. ANALIZA FOTOGRAFIJA I ČLANAKA OBJAVLJENIH NA SPORTSKIM STRANICAMA OD 1. DO 30. RUJNA 2009.

Neupitan je utjecaj medija u promociji ravnopravnosti spolova i na području sporta, pogotovo stoga što je sport vrlo popularan medijski sadržaj s velikim auditorijem. Mediji stoga nose i veliku odgovornost jer, odabirom sadržaja i načina na koji prikazuju sportaše/ice ili promoviraju određeni

¹¹⁹ „Hvala na komplimentu, ali ja ne živim od ljepote“, Jutarnji list, 8. srpnja 2009.

¹²⁰ Jutarnji list, 9. ožujka 2009. i 18. kolovoza 2009.

¹²¹ „Ako hrvatski boksački savez uspije osigurati novac, moguće je da i naše cure odu na Olimpijadu“.

¹²² „Generali u suknji“, Vjesnik, 22. kolovoza 2009.; „Iznadprosječan udio žena u Oružanim snagama RH“, Novi list 8. lipnja 2009.; „Žene u MORH-u i vojsci mogu još više napredovati“, „Ona bi mogla istući i Cro Copa“, Jutarnji list, 18. srpnja 2009.; „Poput Bonda zaštitarke će savladati sve nasilnike“, 24sata, 5. travnja 2009., „Čista petica za 30 'ženskih' sklekova, Večernji list 12. veljače 2009.; „Ima straha, ali treba biti spreman na sve“, Jutarnji list, 23. svibnja 2009.; „Policajke Sandra i Vesna uzor su ZG policije“, Javno.hr, 18. ožujka 2009.; „Jedva čekam da sjednem na svoj policijski BMW“, Jutarnji list, 20. kolovoza 2009. „Hrvatska nebeska princeza“, Slobodna Dalmacija, 31. svibnja 2009.

¹²³ „Za njih rat još nije gotov: Žene veterana s PTSP-om; Spašavale smo muževe, a nama nije imao tko pomoći“, Večernji list, 24. rujna 2009.

sport, utječu na stavove javnosti o ulozi žena i muškaraca u sportu, i to i kao aktivnih sportaša i sportašica, trenera/ica i kao osoba na upravljačkim funkcijama.

Tijekom rujna 2009. prikupljeni su svi članci objavljeni na sportskim stranicama jednog dnevnog lista. Cilj analize fotografija i članaka bio je ustanoviti provodi li se odredba čl. 16. ZORS-a¹²⁴, odnosno jesu li sportašice jednako vidljive i prisutne u medijima kao i sportaši te na koji način ih se prikazuje.

Analizirano je ukupno 882 fotografija, veliki (udarni) i svi ostali, manji članci, isključivši jedino članke u kojima su objavljeni samo sportski rezultati i tablice natjecanja. Fotografije i članci koji prikazuju ili se odnose na pojedinog sportaša ili sportašicu objedinjeni su u postocima s onima koji se odnose na muške i ženske ekipe. Rezultati ove analize pokazali su sljedeće:

Analizirane	Ukupno	Žene	%	Muškarci	%	M/Ž	%
FOTOGRAFIJE	882	82	9%	795	90%	5	1%
VELIKI (udarni) ČLANCI	163	9	6%	154	94%		
MANJI ČLANCI	673	67	10%	604	90%	2	
UKUPNO ČLANAKA	836	76	9%	758	91%	2	

U dnevnom listu¹²⁵ čije su sportske stranice analizirane u navedenom razdoblju, svakodnevno se o sportu piše na 10 stranica. Pomnožimo li broj članaka objavljenih u analiziranom razdoblju od mjesec dana s 12 mjeseci, godišnje se objavljuje preko 10.000 članaka o sportu u samo jednim dnevnom novinama.

Vidljivost i prisutnost žena i muškaraca na sportskim stranicama nije uvijek u korelaciji s uspješnošću rezultata. Naime, daleko više se prati „muški“ sport, prvenstveno ekipni, i to u najvećoj mjeri nogomet. Ukoliko glavni članak govori o nekoj nogometnoj utakmici, još nekoliko manjih članaka pokriva istu temu. Kad su u pitanju sportašice, veću vidljivost imaju tek one koje su postigle ili postižu vrhunske rezultate na svjetskim natjecanjima (npr. Blanka Vlašić), a ostale sportašice, čak i kad se spominju, najčešće dobivaju vrlo malo prostora u sasvim kratkim člancima. Postoci pokazuju da su sportašice značajno podzastupljene; na svaki članak ili fotografiju sportašice, dolazi devet (9) fotografija ili članaka koji se odnose na sportaše ili muškarce vezane uz sport (trenere, izbornike, predsjednike ili članove izvršnih odbora klubova i sl.).

Na sportskim stranicama nalaze se i članci koji se ne odnose na aktivne sportašice, već, na primjer, na djevojke, zaručnice i/ili supruge nogometaša (od kojih je većina prikazana vrlo oskudno

¹²⁴ „Mediji će kroz programske sadržaje, programske osnove, programska usmjerenja i samoregulacijske akte promicati razvoj svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca“ (čl. 16.st.1. ZORS-a); „Zabranjeno je javno prikazivanje i predstavljanje žena i muškaraca na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način, s obzirom na spol i spolnu orijentaciju“ (čl. 16. st.2. ZORS-a).

¹²⁵ Večernji list

odjevena)¹²⁶. Dok je, na primjer, veliki članak, popraćen brojnim fotografijama te objavljen na cijeloj stranici, posvećen djevojkama (zaručnicama) ili suprugama hokejaša, njihovom navijanju ili provođenju slobodnog vremena dok im partneri treniraju¹²⁷, u sportskom prilogu objavljena je tek jedna kratka vijest o pobjedi rukometašica „Lokomotive“ (uz dodatak da je „pogotke postigla i Miss sporta“) i druga kratka vijest o pobjedi tenisačice Karoline Šprem na već trećem teniskom turniru ove godine, uz koju nije objavljena niti jedna fotografija.¹²⁸

Analiza je pokazala da se na fotografijama ženski sportski timovi pojavljuju na 12 (1%) od 882 fotografije, dok se muški timovi pojavljuju na 223 fotografije (25%). O ženskim timovima (klubovima, reprezentacijama) pisalo se u 19 članaka od ukupno 836 članaka (2%), a o muškima u 239 članaka (29%).

Osim što je velika razlika u postotku zastupljenosti takvih članaka po spolu, razlika je i u načinu prikazivanja. Na primjer, uz članak o porazu odbojkašica na Europskom prvenstvu objavljene su provokativne fotografije s tuluma ispod naslova: „*Odbojkašice snimile narodnjački spot*“¹²⁹, stranicu i pol dobile su odbojkašice u tekstu kojim se veliča njihova ljepota¹³⁰ ili atletičarka s kojom se razgovaralo o tome „*kakvom se vidi izvan sportskog svijeta, s kime se druži i kakve izlaske voli, čime muškarac može privući njezinu pažnju te kako je može osvojiti*“¹³¹. Istovremeno **na sportskim stranicama** nema niti jednog velikog članka u kojem se sportaši spominju u kontekstu koji nije vezan uz sport.

Velika pozornost na sportskim stranicama bila je posvećena i kršenju ljudskih prava južnoafričke atletičarke zbog sumnji u njezin ženski spol.¹³²

Teme kao što su, na primjer, ravnopravnost sportašica i sportaša u odnosu na njihovu prisutnost, status, mogućnosti i korist od sporta, zastupljenost žena u hrvatskim sportskim organizacijama, financiranje ženskog sporta te specifični problemi sportašica, teme su o kojima se na sportskim stranicama nije pisalo. Mediji nisu pokrili ni održavanje VIII. konferencije o športu Radne zajednice Alpe-Jadran koja je održana upravo na temu „Žene i šport“¹³³.

¹²⁶ Večernji list, 4. rujna 2009. „U loži će trajati navijački sraz ljepših polovica“.

¹²⁷ „Obožavamo Zagreb! Ljudi, kava i dobar šoping su idealni“. Ljepotice Ledene – Djevojke i supruge Medveščakovaca na tribinama“, Večernji list, 21. rujna 2009., str. 50.

¹²⁸ Večernji list, 21. rujna 2009. str. 52.

¹²⁹ Večernji list, 27. rujna 2009. str. 69.

¹³⁰ „Nismo modeli, ali smo jednako lijepe“, Večernji list, 24. rujna 2009., str. 46. i 47.

¹³¹ „Momci se manje plaše prići mi, ja sam normalna cura!“, Večernji list, 27. rujna 2009., str. 64. i 65.

¹³² Caster Semenya

¹³³ Opatija, 4.-6. lipnja 2009. – Vjesnik 8. lipnja.2009.

Niti jedan članak to ne problematizira pa se jedino indirektno iz pojedinih članaka mogu iščitati financijski problemi koji žene u sportu očito stavljaju u nepovoljniji položaj u odnosu na muškarce pa tako, na primjer, na prvenstvu za žene u hrvanju „*zbog financijskih problema nisu mogle doći djevojke iz kluba Zrin iz Mečićana, a i neki drugi klubovi su štedjeli na broju natjecateljica*“¹³⁴, rukometni klub je jedva nabavio novac za put na europsko natjecanje, jer da nisu, „*klub bi bio kažnjen neigranjem u eurokupovima*“, a sportska direktorica kluba, i bivša rukometašica kaže: „*iako smo najbolji ženski rukometni klub, grad nam malo pomaže. Mi ove godine slavimo 60 godina kluba. Žalostno je da to nikoga ne zanima.*“¹³⁵

Hrvatski boksački savez poslao je četiri (4) boksačice u Ukrajinu na Europsko prvenstvo ne sredivši im vize, zbog čega im je onemogućen ulazak u Ukrajinu te su propustile natjecanje. Nakon noći provedene na aerodromu vraćene su u Hrvatsku gdje ih nitko nije dočekao, a Hrvatski boksački savez im se nije ispričao, već je odgovornost za propust u organizaciji prebacio na same sportašice. Iako je za pohvalu što su mediji o ovome pisali, cijeli slučaj ukazuje na neravnopravan položaj žena u sportu, marginalizaciju i podcjenjivački odnos od strane, prvenstveno sportskih saveza, čak i kada se radi o natjecanjima na europskoj razini.¹³⁶

Zabrinjavajuće su i vijesti iz kojih proizlazi da, kao što se, na primjer, navodi u članku „*Maksimirski gazda nogometašicama daje 300.000 kuna godišnje*“¹³⁷, klub nogometašica ovisi o dobroj volji i financijskoj podršci čelnika muškog nogometnog kluba koji, prema citiranim riječima dopredsjednice kluba: „*Uz to sponzorira nam i komplete dresova i kupuje lopte. Igramo utakmice na jednom od terena NK Dinama, a ustupa nam i svlačionice.*“

Pozitivan primjer je članak koji govori o nogometnoj sutkinji¹³⁸, iako je na sportskim stranicama dobila daleko manje prostora od žena koje iz gledališta bodre muške sportaše.

I dalje postoji medijski trend da se žene u sportu prikazuju više u odnosu na svoj izgled (bilo pozitivno ili negativno) nego u odnosu na svoje sportske rezultate. O ženama na upravljačkim funkcijama u sportu ne piše se.

¹³⁴ „Dečki, pazite se opasnih djevojaka iz Klinča Sela“, Večernji list, 28. rujna 2009.

¹³⁵ „Da sam znala da neće biti novca, Lokomotiva prvi put u povijesti ne bi igrala u Europi“, Večernji list, 29. rujna 2009.

¹³⁶ „Sramota! Savez boksačice u Ukrajinu poslao bez viza, pa su propustile nastup na EP-u“, Večernji list, 16. rujna 2009. str. 45.; „Šivolija: Za propust s vizama netko će morati odgovarati!“, Večernji list, 17. rujna 2009. str. 50.; „Nakon sramote, u Hrvatskom boksačkom savezu – muk“, Večernji list, 17. rujna 2009.; „Tajnica Lochert: Naši su u Ukrajini trebali biti snalažljiviji?“, Večernji list, 18. rujna 2009., str. 50.

¹³⁷ Večernji list, 25. rujna 2009.

¹³⁸ „Profesorica zemljopisa i povijesti iz Velike Gorice sudila u finalu EP-a!“, Večernji list, 13. rujna 2009.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku¹³⁹, u 3543 sportske udruge koje su registrirane pri Hrvatskim sportskim savezima, 80% aktivnih članova su muškarci, koji čine i 87% djelatnika koji se bave stručnim radom u sportu.

6.1.2.1. OPIS SLUČAJA (PRS 03-04/09-05): 25. rujna 2009. u medijima su se pojavile vijesti o mogućem spolnom uznemiravanju nogometašice od strane člana Izvršnog odbora HNS-a, popraćene izjavom Z. S., glavnog tajnika Hrvatskog nogometnog saveza, da se *„ne može ništa dok mjerodavna tijela ne utvrde što se zbililo i ne donesu odluke“*.

PODUZETE MJERE: Budući da Hrvatski nogometni savez jest mjerodavno tijelo za donošenje odluka kad se radi o sumnji da je došlo do spolnog uznemiravanja maloljetne sportašice od strane jednog od čelnika Saveza, pravobraniteljica je izdala javno priopćenje kojim je iskazala zabrinutost zbog takvog stava jednog čelnika HNS-a. U tom priopćenju pozvala se i na Statut HNS-a, u kojemu, u članku 14., stoji: *„Diskriminacija bilo koje vrste prema državama, osobama ili skupinama osoba temeljena na njihovoj rasi, nacionalnosti, vjeri, spolu, jeziku ili bilo čemu drugome zabranjena je i predstavlja razlog za suspenziju ili isključenje iz Saveza.“* Prema odredbi članka 8. ZORS-a, spolno uznemiravanje predstavlja diskriminaciju, te je Hrvatski nogometni savez bio dužan postupati u skladu sa svojim Statutom. U priopćenju se također navodi da je vrlo indikativno da spomenutom slučaju nije dan ni status vijesti na internetskoj stranici HNS-a.

Na javno priopćenje pravobraniteljice HNS je reagirao dopisom u kojem se izražava čuđenje zbog sadržaja javnog priopćenja. Glavni tajnik Saveza Z. S. u dopisu navodi kako *„Na temelju isključivo medijskih vijesti nije moguće postupiti“*. Također navodi da se *„navodno spolno uznemiravanje“* dogodilo nekoliko dana prije nego je gospodin Š. Z., kojeg se tereti, trebao otputovati u inozemstvo s reprezentacijom na odigravanje utakmice, te da je stručni stožer ženske reprezentacije odlučio da ne otputuje, iako je trebao biti vođa puta. Savez nadalje navodi kako u tom trenutku nije bilo nikakvih pisanih tragova o bilo kakvoj prijavi, već samo usmena obavijest da je policija ispitala gospodina Š. Z. zbog navodnog spolnog uznemiravanja, te da nije bilo nikakve podloge za postupanje Saveza. Navodi se još i da su nadležna pravosudna tijela jedina koja mogu odlučiti o započinjanju kaznenog progona takve vrste.

ISHOD: Pozivajući se na ZORS, pravobraniteljica je HNS-u dostavila svoju preporuku u kojoj je istaknula da moguća diskriminacija po spolu može i mora biti predmet postupanja HNS-a. Također je pojasnila razliku između odgovornosti koja se utvrđuje kroz kazneni postupak i postupanja koje je Savez bio dužan provesti radi zaštite dostojanstva osobe. Stoga pravobraniteljica smatra da je Savez trebao poduzeti mjere zaštite dostojanstva u skladu s odredbama Zakona o ravnopravnosti

¹³⁹ „Žene i muškarci u Hrvatskoj 2009.“, Državni zavod za statistiku, Zagreb 2009.

spolova i Zakona o suzbijanju diskriminacije koji spolno uznemiravanje definiraju kao diskriminaciju na temelju spola.

U svojoj preporuci pravobraniteljica je također naglasila da je HNS, kao član FIFE i UEFA, preuzeo obvezu poštivanja standarda za koje se ova svjetska, odnosno europska nogometna organizacija, zalažu, a o čemu svjedoči i Etički kodeks FIFE, koji u svojim osnovnim pravilima navodi da će čelnici biti vođeni etičkim standardima pri obavljanju svojih dužnosti, da se obvezuju ponašati dostojanstveno te da ne smiju zloupotrebjavati svoj položaj ni na koji način, a osobito u svrhu osobne koristi. Pravobraniteljica također navodi da su zajednička kampanja FIFE i UNICEF-a iz 2007. za eliminaciju rodne diskriminacije i osnaživanje žena i djevojaka „Goals for Girls!“, kao i 32. kongres UEF-e, održan u Zagrebu, govorili o osnaživanju ženskog nogometa te dobrim primjerima drugih zemalja. Stoga je pravobraniteljica HNS-u uputila preporuku da, neovisno o kaznenom postupku, utvrdi je li došlo do spolnog uznemiravanja nogometašice od strane člana Izvršnog odbora HNS-a.

Do kraja izvještajnog razdoblja pravobraniteljica nije primila očitovanje HNS-a o postupanju prema preporuci.

6.1.2.2. OPIS SLUČAJA (PRS 05-01/09-07): Odbor za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora podnio je pravobraniteljici zahtjev za pokretanje postupka razmatranja slučaja sportske organizacije koja je u Propozicije natjecanja Hrvatskog nogometnog kupa za žene od 7. kolovoza 2008. unijela odredbu da samo suci, ne i sutkinje, mogu suditi finale Hrvatskog nogometnog kupa za žene s A i B liste sudaca Hrvatske nogometne lige.

Navedena odredba u svom prvom dijelu omogućuje da se za sve utakmice HNK za žene određuju suci/sutkinje s liste sudaca Prve HNLŽ, a u svom drugom dijelu, koji se odnosi na suđenje finalnih utakmica HNK za žene, odriče pravo ženama-sutkinjama da sude u finalima kroz formulaciju *"...mogu se odrediti samo suci s A i B liste Prve HNL."*

PODUZETE MJERE: Uvidom u pribavljenu dokumentaciju i predmetne Propozicije pravobraniteljica je zaključila da sporna odredba krši načelo ravnopravnosti spolova i diskriminira žene jer u Propozicije nije mogla biti unesena odredba koja ne bi osiguravala jednake mogućnosti ženama-sutkinjama i u finalnim utakmicama. Takvom stavu pravobraniteljice pridonijela je i činjenica da je predmetna sportska organizacija u svom izvješću navela da je spornu odredbu (čl. 15. st. 1.) Propozicija usvojila iz razloga što u to vrijeme na listi sudaca nije bilo žena-sutkinja: "Za sada na listi za suđenje Prve i Druge HNL nema sutkinja. Razlog tome je što priličan broj sutkinja odustane od daljnjeg suđenja prije nego što stekne potrebne uvjete za suđenje na višoj razini natjecanja (...). Konačno i prilično je mali broj sutkinja, a one koje sude protekle natjecateljske godine još nisu bile ispunile navedene uvjete za uvrštenje na listu Prve ili Druge HNL... Iz

navedenog proizlazi da utakmicu finala HNK za žene nisu mogle suditi sutkinje jer ih nije bilo na listi sudaca Prve i Druge HNL... S obzirom da je u trenutku donošenja Propozicija HNK za žene već bilo poznato da na listi sudaca Prve HNL nema sutkinja, u članku 15. napisano je da finale sudi sudac (a ne, "ili sutkinja", kako stoji za ostale utakmice). Tu je napravljena formalna pogreška, iako niti upisivanjem riječi "sutkinja" ne bi značilo da bi finale sudio netko tko nije na listi Prve HNL...".

Iz tog obrazloženja je razvidno da sporna odredba predstavlja povredu načela ravnopravnosti spolova i diskriminaciju na temelju spola, a ne formalnu pogrešku, kako je navedeno u izvješću. U konkretnom slučaju, HNS se prigodom donošenja Propozicija i propisivanja spornog članka 15. isključivo rukovodio činjenicom da u tom trenutku na listi sudaca Prve i Druge HNL nema žena-sutkinja koje bi bile sposobne suditi finale HNK za žene, kao i prosudbom da sutkinje koje su sudile protekle natjecateljske sezone još nisu bile ispunile uvjete za uvrštavanje na listu sudaca Prve i Druge HNL. Pri tome je HNS izgubio iz vida činjenicu da se propisivanje određene pravne norme ne može temeljiti na trenutačnom stanju društvenih odnosa, zanemarujući mogućnost budućeg eventualnog nastajanja promijenjenih okolnosti u kojima će na A i B listi sudaca HNL biti i žene-sutkinje. Odredba čl. 15. navedenih Propozicija koja propisuje tko može suditi finale HNK za žene treba biti takva da osigurava ravnopravnost žena i muškaraca, bez obzira postoje li trenutno ili ne postoje potrebni suci/sutkinje na listi sudaca, odnosno ona mora osiguravati jednake mogućnosti pripadnicima/ama oba spola.

Stoga je pravobraniteljica, temeljem svojih ovlasti iz čl. 23. st. 1. Zakona o ravnopravnosti spolova, predmetnoj sportskoj organizaciji dala upozorenje da je odredba čl. 15. st. 1. Propozicija suprotna načelu ravnopravnosti spolova te da ista diskriminira žene na temelju spola.

Osim toga, prema podacima iz medija proizlazi da Hrvatska ima 4 sutkinje sa znakom FIFA-e koje su već sudile međunarodne utakmice s desetak tisuća promatrača. Stoga je očito da bi Propozicije natjecanja Hrvatskog nogometnog kupa za žene u članku 15. trebale biti izmijenjene na način koji će omogućiti da kvalificirane sutkinje sude u hrvatskom nogometnom kupu za žene, a ne da to budu suci Prve HNL muške lige na kojima nema žena.

Sporni dio odredbe čl. 15. st. 1. Propozicija u suprotnosti je i s čl. 14. st. 2. Statuta HNS-a koji propisuje da je zabranjena diskriminacija bilo koje vrste, pa i diskriminacija na temelju spola.

Stoga je pravobraniteljica HNS-u uputila i preporuku da drugi dio odredbe čl. 15. st. 1. Propozicija, koji glasi: "Za utakmicu/e finala mogu se odrediti samo suci s A i B liste Prve HNL.", izmijeni na način da obavljanje suđenja na utakmicama finala HNK za žene mogu biti stvarno određeni i sutkinje i suci, te se da u skladu s čl. 11. st. 5. Zakona u Statut HNS-a, kao opći akt HNS-a, unesu antidiskriminacijske zakonske odredbe i mjere za uspostavljanje ravnopravnosti spolova.

16 prosinca 2009. pravobraniteljica je zaprimila obavijest HNS-a o tome da je Izvršni odbor HNS-a na sjednici održanoj 31. srpnja 2009. usvojio Propozicije natjecanja Hrvatskog nogometnog kupa za žene u natjecateljskoj godini 2009./10. te da je člankom 15. Propozicija utvrđeno da utakmice HNK za žene (uključujući i finalne utakmice) mogu suditi sutkinje i suci s lista Prve, Druge i Treće Hrvatske nogometne lige.

Pravobraniteljici je dostavljen i Izvadak iz Propozicija članka 15. st. 1., koji glasi:

„Za sve utakmice HNK za žene Povjerenik za suđenje Prve HNLŽ određuje suce i sutkinje s 'A' i 'B' liste sudaca Prve, Druge i Treće HNL.“

No, pravobraniteljica je utvrdila da se „B“ lista sudaca odnosi samo na pomoćno suđenje, i da se time situacija u odnosu na suce sa „A“ liste nije uopće promijenila, što znači da je i dalje prisutna neizravna diskriminacija. Stoga je temeljem svojih ovlasti iz čl. 23. st. 1. ZORS-a Hrvatskom nogometnom savezu uputila novo upozorenje da je odredba čl. 15. st. 1. Propozicija suprotna načelu ravnopravnosti spolova te da je ista diskriminacijska na temelju spola u odnosu na žene. Pravobraniteljica je ponovno preporučila HNS-u da propozicije izmijeni na način da finale utakmica HNK za žene stvarno mogu suditi i žene, uz napomenu HNS-u da su to dužni učiniti i ako pravilno interpretiraju propise FIFA-e i UEFA-e.

Zaključak: Ženski sport nije niti približno ravnopravno zastupljen na sportskim stranicama dnevnih novina. Iz rijetkih članaka posvećenih ženskom sportu (9%), očito je da su sportašice u drugom planu u odnosu na sportaše, što ukazuje da su nepovoljnijem položaju, manje vidljive i manje prisutne. Iz pojedinih članaka može se naslutiti da takav nejednak tretman proizlazi iz toga što sportašice uglavnom nemaju iste mogućnosti (nedostatak financijskih sredstava i potpore, perpetuiranje spolnih stereotipa, marginaliziranje u odnosu na muški sport i sl.). Stoga će pravobraniteljica, u narednom izvještajnom razdoblju, posebnu pažnju posvetiti općenitom položaju sportašica.

6.1.3. ANALIZA INTERVJUIRANIH OSOBA U UKUPNO 381 INTERVJU OBJAVLJENOM U DVA NAJTIRAŽNIJA NACIONALNA TJEDNIKA¹⁴⁰

Prateći provedbu načela ravnopravnosti spolova u medijima o jednakoj zastupljenosti i jednakom statusu žena i muškaraca, Pravobraniteljica je u 2009. prema spolu analizirala i **381 intervju i 103 naslovnice** dvaju najtiražnijih nacionalnih tjednika. Oba tjednika odabrana su zbog svoje velike naklade¹⁴¹ i zbog velikog medijskog prostora koji posvećuju intervjuima.

¹⁴⁰ Podaci o nakladi preuzeti iz Evidencije izdanih potvrda o upisu u upisnik Hrvatske gospodarske komore o izdavanju i distribuciji tiska sa danom 01.09.2009. (Zakon o medijima, NN 59/04.)

¹⁴¹ Prema podacima HGK i tjednom izlaženju, naklada oba tjednika zajedno iznosi 109.179 primjeraka, a izlaze četiri puta mjesečno.

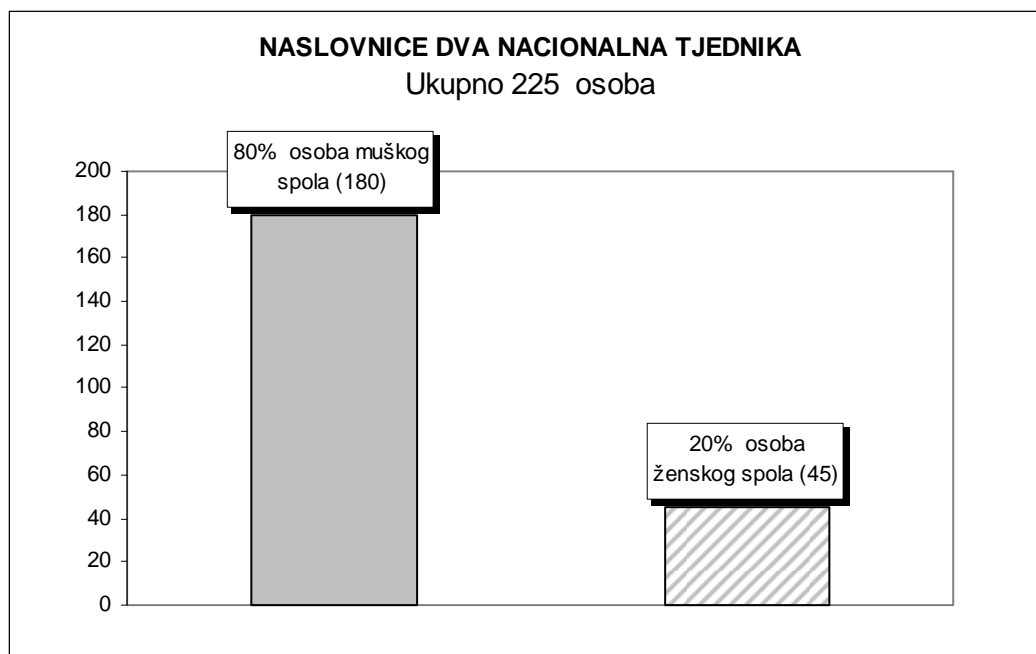
Odabir osoba za naslovnice i za intervjue ukazuje na važnost koju mediji pridaju pojedinim osobama i/ili temama. Cilj rodne analize bio je ustanoviti kakva je zastupljenost žena, a kakva muškaraca na naslovnicama i u intervjuima, postoje li razlike u zanimanjima intervjuiranih žena i muškaraca, je li ravnopravnost spolova, odnosno jesu li jednake mogućnosti, jednaki status, jednaka korist i jednaka prisutnost u javnom i privatnom životu, tema intervjua.

Iako su naslovnice i intervjui prikupljeni i analizirani zasebno za svaki tjednik, rezultati analize su prikazani za oba tjednika zajedno budući da među njima postoji vrlo mala razlika u odnosu na ciljeve analize.¹⁴²

U Grafikonu 4. prikazan je postotak zastupljenosti muških i ženskih osoba na naslovnicama tjednika. **Od ukupno 225 osobe čije su fotografije objavljene na naslovnicama, 80% osoba je muškog spola.** Istovremeno, na naslovnicama pripadajućih TV vodiča oba tjednika u 100% slučajeva nalaze se žene (glumice, pjevačice, voditeljice, manekenke). Na dvije naslovnice TV vodiča, ali ne kao glavna slika, već manja slika, pojavljuje se muško-ženski par.

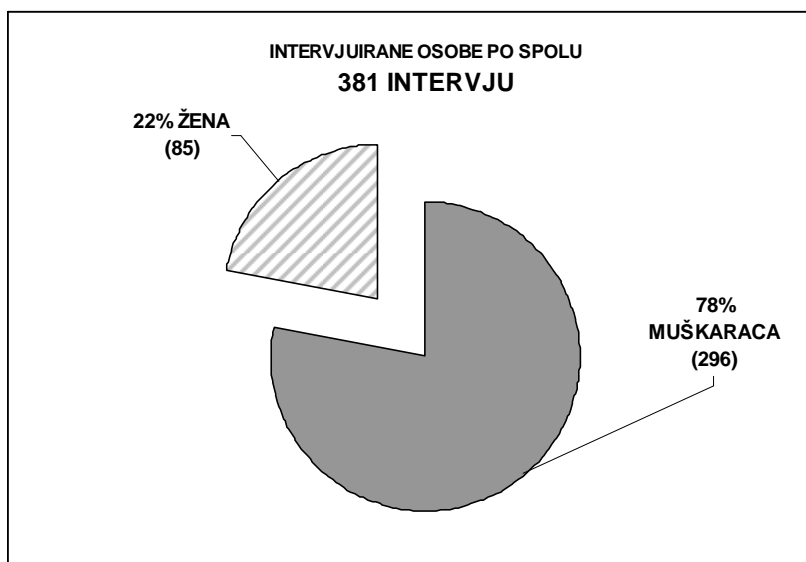
U Grafikonu 5. prikazan je postotak zastupljenosti muških i ženskih osoba u intervjuima. **Od ukupno 381 intervjuirane osobe, 78% su muškarci.**

Grafikon 4.

Grafikon 5.

¹⁴² Na primjer, u jednom tjedniku omjer intervjuiranih žena i muškaraca je 79% muškaraca i 21% žena, a u drugom 77% muškaraca i 23% žena.

6.1.3.1. Zanimanje intervjuiranih osoba po spolu¹⁴³

Osim što postoji velika razlika u zastupljenosti žena i muškaraca na naslovnica i u intervjui, razlike postoje i u zastupljenosti muškaraca i žena po područjima zanimanja, radnog mjesta ili djelatnosti kojom se bave. Podjelom intervjua po područjima i po spolu, dobivena je rang-lista najučestalijih područja za intervjuirane žene i intervjuirane muškarce. Područja su poredana po postotku u kojem su zastupljene žene, odnosno muškarci u ukupnom broju intervjua s tog područja.

Najzastupljenija područja zanimanja intervjuiranih <u>žena</u>	Ukupan broj intervjua	Broj intervjuiranih žena	%
1. književnost i publicistika ¹⁴⁴	22	8	36%
2. glazba ¹⁴⁵	29	10	34%
3. ostala zanimanja i struke ¹⁴⁶	58	13	24%
4. film, kazalište, umjetnost, karikatura ¹⁴⁷	76	22	29%
5. zakonodavna i izvršna vlast, na državnoj i lokalnoj razini ¹⁴⁸	90	17	19%

¹⁴³ Analizirani su samo intervjui u kojima su istaknuta i novinarska pitanja, a ne i članci u kojima je osoba o kojoj članak govori citirana neovisno o tome koliko je citiranih izjava objavljeno.

¹⁴⁴ autori/ce objavljenih knjiga, književnici/e

¹⁴⁵ pjevači/ce, glazbenici/e

¹⁴⁶ znanstvenici/e, liječnici/e, dizajneri/ce, kostimografi/kinje, fotografi/kinje, novinari/ke i urednici/e, profesori/ce na sveučilištu, seizmolog/inja

¹⁴⁷ redatelji/ce, glumci/ice, scenaristi/ce, baletani/balerine, animatori/ce crtanih filmova, dramatičari/ke,

¹⁴⁸ saborski zastupnici/ce, potpredsjednici Sabora, premijer/ka, gradonačelnik/ca, kandidati/kinje za predsjednika/cu, političari/ke i državnici/ce (hrvatski i strani), veleposlanici/ce,

Najzastupljenija područja zanimanja intervjuiranih <u>muškaraca</u>	Ukupan broj svih intervjua	Broj intervjuiranih muškaraca	%
1. gospodarstvo ¹⁴⁹	43	40	93%
2. zakonodavna i izvršna vlast na državnoj i lokalnoj razini	90	73	81%
3. ostala zanimanja i struke	58	45	76%
4. film, kazalište, umjetnost, karikatura	76	54	71%
5. glazba	29	19	66%

U obje tablice najzastupljenijih područja zanimanja intervjuiranih žena i muškaraca nalaze se četiri jednakih područja: glazba, ostala zanimanja i struke (znanstvenici/e, liječnici/e, dizajneri/ce, kostimografi/kinje, fotografi/kinje, novinari/ke i urednici/e, profesori/ce na sveučilištu, seizmolog/inja), film, kazalište i umjetnosti te zakonodavna i izvršna vlast na državnoj i lokalnoj razini. Međutim, postoji značajna razlika u postotku u kojem su intervjuirane žene u odnosu na muškarce na svakom od tih područja. Gledano pojedinačno, intervjuirane žene niti u jednom području nemaju niti približno 50% zastupljenosti.

U tablici najzastupljenijih područja zanimanja intervjuiranih žena na prvom mjestu nalazi se područje književnosti i publicistika (autorice). Iako su u području književnosti i publicistike žene brojčano imale najmanje intervjua (8), te iako broj tih intervjua nije većinski u ukupnom broju intervjua na tom području, žene su u tom području ipak postigle najveći postotak zastupljenosti (36%) od svih postotaka svoje zastupljenosti u svim analiziranim područjima. Najveći broj intervjua (22) žene su imale u području filma, kazališta i umjetnosti (uglavnom kao glumice), no i u tom području su bile zastupljene sa svega 29% u odnosu na 71% muškaraca.

Drugo područje u kojem je postotak zastupljenosti intervjuiranih žena najveći (34%) je glazba, iako su i ovom području žene imale gotovo dvostruko manje intervjua od muškaraca (66%).

U području gospodarstva, koje je na prvom mjestu zanimanja intervjuiranih muškaraca, intervjuirano je svega 7% žena.

Na trećem mjestu po zastupljenosti područja u obje tablice intervjuirani su muškarci i žene zbog svoje struke (npr. seizmolog, alergolog, liječnica, savjetnici u EU, kreatorica i sl.). Međutim postotak intervjuiranih muškaraca kao stručnjaka za neko područje je 76% u odnosu na 24% žena.

Zaključak o jednakoj vidljivosti: Neovisno o tome radi li se o vidljivosti žena na naslovnica, zastupljenosti u ukupnom broju intervjuiranih osoba ili o pojedinačnoj zastupljenosti po

¹⁴⁹ predsjednici/e i/ili članovi/ce upravnih odbora poduzeća, izvršnih odbora, direktori/ce, menadžeri/ce, poduzetnici/e

područjima zanimanja i/ili djelatnosti kojima se bave, žene su u značajno manjem postotku vidljive i prisutne, što je u suprotnosti sa zakonskom definicijom ravnopravnosti spolova i obvezom medija o promicanju ravnopravnosti spolova u svojim sadržajima.¹⁵⁰

6.1.3.2. Intervjui i ravnopravnost spolova

Ravnopravnost spolova nije tema o kojoj se razgovara s intervjuiranim osobama, niti se intervjuira osobe koje su vezane uz promicanje ravnopravnosti spolova na bilo kojem području. Iznimka u analiziranom razdoblju je stručnjakinja za ljudska prava, prava žena, sadašnja članica i bivša predsjednice UN-ova Odbora za uklanjanje diskriminacije žena i sadašnja predstavica Odbora za ljudska prava Vijeća Europe¹⁵¹. Donošenje novog Zakona o medicinskoj oplodnji¹⁵² bilo je povod i za druge članke o reproduktivnom zdravlju žena.¹⁵³

Od institucionalnih mehanizama koji se bave zaštitom od diskriminacije po bilo kojem osnovu, intervjuiran je Pučki pravobranitelj koji je govorio o uvođenju i provedbi novog Zakona o suzbijanju diskriminacije koji je stupio na snagu 1. siječnja 2009.¹⁵⁴ Pisalo se i o izradi Zakona o zabrani diskriminacije u BiH, uglavnom vezano za zaštitu prava homoseksualnih osoba.¹⁵⁵ Homoseksualne zajednice i prava pripadnika tih zajednica inače nisu tema članaka analiziranih tjednika. Iznimka je intervju s islandskim glumcem i kantautorom, naslovljen „Gay vođa islandske revolucije“¹⁵⁶. U članku se spominje i prva islandska premijerka i prva premijerka u svijetu koja je otvoreno deklarirala svoju homoseksualnu orijentaciju.

Kao pozitivne primjere, treba istaknuti članak u kojem su intervjuirani romski studenti i studentice¹⁵⁷ koji govore o specifičnim problemima na koje su nailazili tijekom obrazovanja te o diskriminaciji zbog koje se neki od njih ne žele deklarirati kao Romi/Romkinje te članak o obiteljskom nasilju odnosno trima ženama koje su ubijene od svojih supruga u samo dva mjeseca¹⁵⁸. U oba tjednika objavljeni su i članci o nastojanjima grupe očeva da izbore skrbništvo ili češće susrete s djecom nakon brakorazvodnih parnica¹⁵⁹. Veći prostor posvećen je tekstu o seksualnom zlostavljanju u modnoj industriji¹⁶⁰ (nažalost, ova važna tema popraćena je obiljem

¹⁵⁰ „Ravnopravnost spolova znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku ostvarenost od ostvarenih rezultata.“ (čl. 5. ZORS-a).

¹⁵¹ „Država ne smije ograničavati parove u roditeljstvu“, intervju s Dubravkom Šimonović, Nacional br. 721, 8. rujna 2009.

¹⁵² NN 88/09., NN 137/09.

¹⁵³ „Cjepivo protiv HPV-a“, Globus 947, 30. siječnja 2009.; „Nove metode u kontracepciji“, Nacional 723, 22. rujna 2009.; „Hrvatska beba iz španjolske epruvete“, Globus 972, 24. srpnja 2009.; „Je li to živo biće, da ili ne?“, Globus 982, 2. listopada 2009.; „Pobačaj se vraća u ilegalu“, Globus 984, 16. listopada 2009.; „Zakon protiv roditeljstva“, Nacional 713, 14. srpnja 2009.

¹⁵⁴ Globus, 10. travnja 2009.

¹⁵⁵ „Bojimo se braka“, Globus, 26. lipnja 2009.

¹⁵⁶ Globus, 6. veljače 2009.

¹⁵⁷ „Borci za budućnost Roma“, Nacional, 31. ožujka 2009.

¹⁵⁸ „Voli me ili ću te ubiti!“, Globus, 17. srpnja 2009.

¹⁵⁹ „Očevi kojima su oduzeli djecu“, Globus 944, 7. siječnja 2009.; „Plaćaj i šuti, muških prava nemaš“, Nacional 696, 17. ožujka 2009.

¹⁶⁰ Globus, 10. srpnja 2009.

razgolićenih fotografija), članak posvećen zaštitnoj opremi prilagođenoj za žene u opasnim zanimanjima¹⁶¹ te članak o danskom sustavu humanog kažnjavanja „Zatvor za majke i djecu“¹⁶².

Osim toga, objavljen je intervju s predsjednicom Republike Finske, Tarjom Halonen, koja je, za razliku od intervjuiranih hrvatskih političarki, komentirala i **ravnopravnost spolova te dala snažnu i nestereotipnu poruku:** „*Mislim da odrasli ljudi često načelno govore da se zalažu za nešto, na primjer za ravnopravnost spolova, a zapravo, kada to treba realizirati, ustuknu i promijene mišljenje... Zapravo, imam poruku za muškarce: želim da znaju kako iza uspješnih političarki vrlo često stoje uspješni očevi koji su ih odmalena naučili da nešto mogu postići ako to žele.*“¹⁶³

U usporedbi s vrlo malim postotkom intervjuiranih žena u bilo kojem području, praćenjem ostalih članaka objavljenih u dva tjednika utvrđeno je da se o ženama više piše ukoliko je njihovo djelovanje povezano ili upućuje na prostituciju, seksualnost, izgled, kontroverzno ponašanje. I sam izbor naslova je indikativan: „Biti sponzoruša na ruski način“¹⁶⁴ (... „*koja se u Parizu proslavila knjigama i TV emisijom o razmetnim ruskim bogatašima, odaje kako smotati ruskog milijardera, a da to ne saznaju ni tajne službe, ni njegova žena*“), „Htjela sam ubiti Carlu Bruni“¹⁶⁵ (... „*novi bestseller s pikanterijama iz privatnog života kontroverzne obitelji*“); „Putinova fatalna plavuša“¹⁶⁶ („*od bucaste, kratko očišane djevojčice vječno odjevene u široke majice postala je visoka i vitka djevojka, dugokosa plavuša za kojom su se na ulici počeli okretati. Glamurozna blondina od tada svoju publiku ne želi razočarati*“), „Ženska porno revolucija“¹⁶⁷.

I sama veličina teksta na stranici ukazuje na važnost koju urednici daju pojedinoj osobi ili temi. Kao veći članci (s oko 3 stranice teksta i fotografija) su tekstovi o manekenkama, te članci kojima se prezentiraju autorice knjiga ili kazališne i cirkuske predstave u kojima nastupaju žene. Veliki prostor dobili su članci vezani uz prostituciju, pornografiju ili striptiz (članak o „porno političarki“ i članak o prostituciji „Srpske cure za hrvatsku elitu“¹⁶⁸ objavljeni su na 7 stranica¹⁶⁹, a članak o „američkim majstorima muškog striptiza“ na 5¹⁷⁰).

Sportašice i sportaši nisu zastupljeni značajnijim brojem intervjua, iako i u tom području postoji razlika, 74% intervjuiranih osoba u području sporta su muškarci i 26% žene. Što se tiče drugih članaka posvećenih sportu u analiziranim tjednicima, utvrđeno je da se sportašice nastoji

¹⁶¹ Nacional 1. prosinca 2009.

¹⁶² Globus, 3. srpnja 2009.

¹⁶³ „Na putu u EU tek vas čeka najteže“, Globus, 979, 11. rujna 2009.

¹⁶⁴ Globus, 4. rujna 2009.

¹⁶⁵ Globus, 2. listopada 2009.

¹⁶⁶ Globus, 27. ožujka 2009.

¹⁶⁷ Globus 28. kolovoza 2009.

¹⁶⁸ Nacional, 7. travnja 2009.

¹⁶⁹ „Bankrot porno političarke“, Globus, 18. rujna 2009.

¹⁷⁰ Globus, 9. listopada 2009.

predstaviti kao „ženstvene i seksipilne“, uz brojne fotografije na kojima su našminkane i stavljene u poze fotomodela, popraćeno komentarima u kojima se naglašava da, osim što postižu vrhunske rezultate, sportašice „veliku pažnju posvećuju i vlastitom izgledu pa rado ističu svoju ženstvenost...tako se, u posljednje vrijeme, najbolje hrvatske sportašice sve rjeđe u javnosti pojavljuju u trenirkama i tenisicama, a puno češće izgledaju poput filmskih ili estradnih zvijezda“ što se smatra pozitivnim pomakom jer „potvrđuje da je prošlo vrijeme u kojem su najuspješnije svjetske sportašice izgledale kao muškarci“¹⁷¹. Dakle, promocija ženskog sporta nastoji se povezati s promocijom, uglavnom seksipilnog, izgleda sportašica¹⁷² koji privlači i zanimanje sponzora odnosno financiranje sportskih aktivnosti pojedinih sportašica ili ženskih timova: „Sponzori odabiru sportaše koji ih privlače rezultatima, karizmom, a nerijetko i osobinama koje ne moraju nužno biti povezane sa sportom“. Navodi se primjer ruske tenisačice koja je „oglašivače osvojila svojim izgledom koji joj je donio medijsku popularnost, a ne vrhunskim rezultatima“.¹⁷³ Ovakvom praksom, u kojoj ženski sport financijski ovisi o promociji izgleda sportašica, a skidanje pred fotoobjektivom i seksipilnost su uvjet interesa javnosti i sponzora za utakmice ili rezultate sportašica, zapravo ukazuje na neravnopravan položaj žena u sportu.

6.1.4. ANALIZA NASLOVNICA DVA NAJTIRAŽNIJA TISKANA DNEVNA LISTA¹⁷⁴

U svrhu analize jesu li žene jednako vidljive i prisutne kao i muškarci, Ured pravobraniteljice analizirao je ukupno 60 naslovnica dva nacionalna dnevna lista u razdoblju od mjesec dana (rujan 2009.) na kojima je objavljeno ukupno 222 fotografija s 247 osoba oba spola, 42 velika (udarna) te 287 manjih naslova koji su se odnosili na ukupno 207 osoba.¹⁷⁵

Analizirane	Ukupan broj osoba	Žene	%	Muškarci	%
FOTOGRAFIJE (222)	247 (osoba)	58	23%	189	77%
Veliki NASLOVI	42	9	21%	33	79%
Ostali NASLOVI	207	51	25%	156	75%
UKUPNO NASLOVA	249	60	24%	189	76%

¹⁷¹ „Glamur diva hrvatskog sporta“, Nacional, 9. srpnja 2009.

¹⁷² „Seksi cure u mreži novog izbornika“, Nacional, 1. rujna 2009.

¹⁷³ Nacional, 9. srpnja 2009.

¹⁷⁴ Jutarnji list, Večernji list – Podaci o nakladi preuzeti iz Evidencije izdanih potvrda o upisu u upisnik Hrvatske gospodarske komore o izdavanju i distribuciji tiska s danom 1. rujna 2009. (Zakon o medijima 59/04.).

¹⁷⁵ Kao i kod analize nacionalnih tjednika, i ovdje su rezultati analize izneseni zajedno za oba dnevna lista iz razloga što među njima gotovo i da ne postoje razlike u postocima vidljivosti i prisutnosti žena u odnosu na muškarce.

Vidljivost i zastupljenost žena na naslovnica ne prelazi 23% ukupno objavljenih fotografija, niti 24% ukupno objavljenih naslova. Na naslovnica, na kojima se isticanjem određenih tema i osoba zapravo sugerira što je (toga dana) važno, žene su slabije vidljive i prisutne. Osim toga, rjeđe ih se od muškaraca spominje u kontekstima vezanim uz područje politike (iznimka je predsjednica Vlade RH), gospodarstva, poduzetništva, sporta, a češće u kontekstu vezanom uz zabavu, ljubavne afere, stereotipne spolne uloge i sl.¹⁷⁶ Na naslovnica objavljena fotografija ženskog tijela u donjem rublju i dalje se koristi kao faktor privlačenja pozornosti iako nema nikakve veze sa samim člankom¹⁷⁷, a ne zaobilazi se ni tema ženskog izgleda.¹⁷⁸ Osim naše najbolje skakačice u vis, čiji je uspjeh bio udarna vijest 1. rujna 2009., sportašice na naslovnica dobivaju prostor u okviru kojeg su njihovi uspjesi usputni, a u prvom planu je njihov odnos prema muškarcima ili druge vijesti koje sobom nose neku kontroverzu i/ili prejudiciraju mogući skandal.¹⁷⁹

6.1.5. ANALIZA 271 ČLANKA OBJAVLJENOG NA TZV. ZABAVNIM STRANICAMA NACIONALNOG DNEVNOG LISTA

Analiza 271 članka objavljenog u rubrici „Scena“¹⁸⁰ u razdoblju od 1. do 30. rujna 2009. pokazala je veću zastupljenost žena na fotografijama i u člancima ovih tzv. zabavnih stranica s vijestima s estrade, šoubiznisa, filma, televizije, mode i sl.

Analizirane	Ukupno	Žene	%	Muškarci	%	M/Ž	%
FOTOGRAFIJE	363	182	50%	83	23%	98	27%
VELIKI (udarni) ČLANCI	78	36	46%	28	36%	14	18%
MANJI ČLANCI	193	114	59%	60	31%	19	10%
UKUPNO ČLANAKA	271	150	55%	88	33%	33	12%

Sve analize medijskih sadržaja koje je pravobraniteljica provela u 2009. godini ukazale su da su žene i dalje podzastupljene u medijskim sadržajima, da su manje prisutne na fotografijama, naslovnica, da ih se manje intervjuira te da je područje u kojem će jedino dobiti veći medijski prostor od muškaraca područje zabave. Ravnopravnost spolova također nije medijska tema, a spolni stereotipi i seksizam su i dalje prisutni u značajnoj mjeri.

¹⁷⁶ „Severina i zaručnik kupuju kuću“, Jutarnji list, 4. rujna 2009.; „Ronaldu mama bira cure, Cruise sa svojom skače, Neki slavni nikamo ne idu bez majki“, Večernji list, 6. rujna 2009.; „Lada Kajfež, Imućna udovica opet pred oltarom“, Jutarnji list, 13. rujna 2009.; „Ana Vilenica: Tražim ljubav za cijeli život“, Večernji list, 25. rujna 2009.; „Lijepe, bogate i slavne - Jessica Alba zaraduje i kao top-model, Večernji list, 20. rujna 2009.; „Majka i kći ili sestre? Mama baš si komad“, Večernji list, 16. rujna 2009.

¹⁷⁷ „Iva Mia Erak u tangu s Franom Lasićem“, Jutarnji list, 2. rujna 2010.;

¹⁷⁸ Hrvaticice su više, deblje, imaju sve veće grudi i tanji struk, Večernji list, 19. rujna 2009.

¹⁷⁹ „Afrička trkačica je i ona i on, Semenya je dvospolac“, Jutarnji list, 12. rujna 2009.; „Dečki mi sve više prilaze, normalna sam, ne moraju se bojati“ (B. Vlašić), Večernji list, 27. rujna 2009.

¹⁸⁰ rubrika Večernjeg lista

7. ŽENE I ZDRAVLJE

Pravobraniteljica prati provedbu Zakona o ravnopravnosti spolova i drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova među kojima su i nacionalne politike i zakoni, kao i međunarodni dokumenti¹⁸¹ koji se odnose na zaštitu reproduktivnih prava i reproduktivnog zdravlja.

8. lipnja 2009. na dnevnom redu 85. sjednice Vlade Republike Hrvatske razmatran je **Nacrt prijedloga zakona o medicinskoj oplodnji, s Nacrtom konačnog prijedloga Zakona**. Budući da su se u Nacrtu prijedloga našle i odredbe koje zadiru u pitanja ravnopravnosti spolova, u području reproduktivnog zdravlja i reproduktivnih prava žena i zabrane diskriminacije na temelju bračnog i obiteljskog statusa, pravobraniteljica je uputila svoje mišljenje predlagatelju, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi, i odborima Hrvatskog sabora.

U mišljenju pravobraniteljica navodi da su međunarodni dokumenti koje je Republika Hrvatska ratificirala i koji je pravno i politički obvezuju¹⁸² te nacionalni dokumenti koji se odnose na ravnopravnost spolova, više nego jasni kad je u pitanju zdravlje žena. Prema tim dokumentima država je dužna „promicati i osigurati prava žena na najviše standarde tjelesnog i duševnog zdravlja žena“, a istaknuta je i „važnost seksualnoga i reproduktivnoga zdravlja žena.“

Pravobraniteljica je također ukazala na to da:

- preporuka CM/Rec (2007) 17 Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama o standardima i mehanizmima ravnopravnosti spolova i Memorandum s objašnjenjima među elementima koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova na području zaštite zdravlja, seksualnih i reproduktivnih prava, u članku 44. navodi:

*„44. To nadalje implicira da zdravlje žena i muškaraca mora biti razmatrano kao jednako vrijedno i da i žene i muškarci moraju imati neprikosnoveno pravo da odluče o svom tijelu, uključujući i seksualna i **reproduktivna prava**. Takva potvrda mora se reflektirati u razvoju, provedbi, **pristupu**, nadzoru i evaluaciji **zdravstveno-socijalnih usluga** te u istraživačkim prioritetima“;*

- u svom izvješću o uočenoj pojavi neustavnosti u sustavu mirovinskog osiguranja, Ustavni sud Republike Hrvatske navodi: *“U odnosu na obitelj Ustav ne čini razlike između bračne i izvanbračne zajednice. Obje vrste zajednica Ustavom su priznate i obje vrste uređuju se zakonom... Ustavni sud izvješćuje Hrvatski sabor o potrebi dopune ZOMO-a radi uređenja*

¹⁸¹ UN Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, Pekinška platforma za djelovanje, Preporuka CM/Rec (2007) 17 Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama o standardima i mehanizmima ravnopravnosti spolova i Memorandum s objašnjenjima, Izdavač prijevoda: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova, 2008.,

¹⁸² UN Konvencija o ukinuću svih oblika diskriminacije žena, Pekinška platforma i Plan akcije – kao dokumenti doneseni na Svjetskoj konferenciji žena održanoj u Pekingu 1995.

*zakonskih pretpostavki za priznavanje prava na obiteljsku mirovinu i izvanbračnoj udovici odnosno udovcu osiguranika, kao članu njegove obitelji.*¹⁸³“

- prema Zakonu o ravnopravnosti spolova izrijeком se zabranjuje diskriminacija na temelju bračnog ili obiteljskog statusa¹⁸⁴.

Zbog svega navedenog, a polazeći od činjenice da je Zakon o ravnopravnosti spolova organski zakon, a pravobraniteljica za ravnopravnost spolova ovlaštena ocjenjivati usklađenost propisa s tim zakonom, te upozoravati i davati preporuke, pravobraniteljica je smatrala da su odredbe predloženog Nacrta prijedloga zakona o medicinskoj oplodnji s Nacrtom konačnog prijedloga Zakona, prema kojima samo muškarac i žena koji su u braku imaju pravo na medicinsku oplodnju, diskriminacijske prema izvanbračnim parovima, kao i osobama koje nisu ni u jednoj od tih zajednica.

Osim toga, budući da se Nacrt prijedloga zakona o medicinskoj oplodnji ticao i reproduktivnih prava i reproduktivnog zdravlja žena i muškaraca, pravobraniteljica je ukazala da odredbe navedenog zakona u izboru medicinskih metoda kod medicinske oplodnje moraju omogućavati ženama i muškarcima najviše standarde tjelesnog i duševnog zdravlja, jer oni imaju pravo na one koje su najmanje štetne po njihovo zdravlje.

Hrvatski sabor donio je Zakon o medicinskoj oplodnji 17. srpnja 2009.¹⁸⁵ u kojem stoji da *„odredbe ovoga Zakona koje se odnose na brak sklopljen prema propisima o obiteljskim odnosima obuhvaćaju na jednak način i izvanbračnu zajednicu“*, a status izvanbračne zajednice *„mora biti utvrđen u izvanparničnome sudskom postupku prije provedbe svih postupaka medicinske oplodnje.“*

Hrvatski sabor je 30. listopada 2009. donio Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o medicinskoj oplodnji¹⁸⁶ u kojem je promijenjen način dokazivanja izvanbračne zajednice koji glasi: *„Radi ostvarivanja prava na medicinsku oplodnju u skladu s odredbama ovoga Zakona status izvanbračne zajednice dokazuje se ovjerenom izjavom kod javnog bilježnika na obrascu koji pravilnikom propisuje ministar nadležan za zdravstvo.“*

¹⁸³ (U-X-1457/2007 od 18. travnja 2007., NN 43/07.)

¹⁸⁴ Čl. 6. ZORS-a

¹⁸⁵ Narodne novine 88/22. srpnja 2009.

¹⁸⁶ Narodne novine 137/13. studenoga 2009.

Od svega na što je pravobraniteljica ukazivala u svom mišljenju o Nacrtu prijedloga Zakona o medicinskoj oplodnji, u Zakon o medicinskoj oplodnji uključena je samo odredba da se odredbe Zakona odnose i na izvanbračnu zajednicu.

Zakon o medicinskoj oplodnji dobio je u medijima veliki publicitet zbog čega je, prema analizi medijskih članaka koju je Ured pravobraniteljice proveo u 2009., a rezultati koje su navedeni u poglavlju Mediji u ovom Izvješću, upravo zbog broja članaka u tiskanim medijima i na internetskim portalima o donošenju Zakona o medicinskoj oplodnji područje zdravlja u 2009. bilo drugo po učestalosti te skočilo na rang listi medijski najpokrivenijih područja vezanih uz ravnopravnost spolova (s 9. mjesta i 3% u 2008. na 2. mjesto i 13% u 2009).

Prema saznanjima pravobraniteljice, kojoj je Ženska mreža Hrvatske dostavila svoj Prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti Zakona o medicinskoj oplodnji od 20. srpnja 2009., Zakon o medicinskoj oplodnji nalazi se na ocjeni ustavnosti kod Ustavnog suda Republike Hrvatske.

Odbor za zdravstvo i socijalnu skrb Hrvatskog sabora podnio je Hrvatskom saboru Prijedlog **rezolucije o zloćudnim tumorima** koja je prihvaćena 2. listopada 2009. Rezolucija je u skladu s preporukama Svjetske zdravstvene organizacije i Europske unije o provođenju aktivnosti u borbi protiv zloćudnih bolesti kako bi se prvenstveno učinkovito radilo na prevenciji, smanjenju rizika od oboljenja i poboljšanju ranog otkrivanja raka.

U Republici Hrvatskoj se provodi **Program ranog otkrivanja raka** dojke u skladu s odrednicama Nacionalne strategije prevencije i ranog otkrivanja raka koje su sastavni dio cjelokupne Strategije razvoja zdravstva 2006. – 2011. godine. Dio tog programa su i mamografije.

7.1. PRITUŽBE UPUĆENE PRAVOBRANITELJICI

7.1.1. OPIS SLUČAJA (PRS 05-01/09-13): Tijekom prosinca 2009. u tisku su se pojavile informacije o navodnom štetnom utjecaju mamografije na žensko zdravlje.

PODUZETE MJERE: Na temelju objavljenih informacija, pravobraniteljica je, temeljem čl. 24. st. 3. Zakona o ravnopravnosti spolova, zatražila stručni stav Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi o zabrinjavajućim napisima o štetnom utjecaju mamografije na žensko zdravlje.

ISHOD: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi dostavilo je pravobraniteljici odgovor 22. prosinca 2009. nakon obavljenih stručnih konzultacija s predsjednikom Hrvatskog društva radiologa Hrvatskog liječničkog zbora, prof. dr. sc. Borisom Brkljačićem. U detaljnom odgovoru

Ministarstva, između ostaloga, stoji da „*nigdje nije objavljeno da je mamografija štetna za ženu*“, nego su to „*iskrivljene interpretacije koje su se pojavile u hrvatskom tisku, u tekstovima nepotpisanih autora u jednom listu*“, da su vođene „*brojne rasprave o izlaganju ionizirajućem zračenju i rizicima tzv. mamografski induciranog karcinoma dojke*“, ali da se „*smatra da je taj rizik minimalan i zanemariv*“ te da je „*posljednjih godina uvedeno sve više mamografskih uređaja koji su kompletno digitalizirani, koji značajno smanjuju ionako malu dozu zračenja kod konvencionalnih mamografskih uređaja*“.

U zaključku Ministarstvo navodi da „*mamografija nije idealna metoda i ne omogućuje otkrivanje svih karcinoma, ali je jedina dokazana metoda kojom se karcinom dojke može otkriti u ranom stadiju dovoljno pouzdano da se pravovremenim liječenjem značajno produži život ili žena izliječi od ove bolesti*“, te da su doze zračenja u mamografiji „*vrlo niske, a nema govora o tome da dijagnostička i screening mamografija izazivaju karcinom*“. Također se navodi da „*što je veći odaziv žena na mamografski probir, to će biti i veće smanjenje mortaliteta od raka dojke*“.

7.1.2. OPIS SLUČAJA (PRS 05-01/08-19) Na temelju navoda iz medijskih napisa¹⁸⁷ o navodnoj štetnosti kontracepcijskih tableta Yasmin, pravobraniteljica je 7. studenoga 2008. uputila Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi (u daljem tekstu: MZISS) dopis kojim je tražila očitovanje o eventualnim saznanjima vezanim uz štetne posljedice po zdravlje žena koje su uzimale Yasmin, kao i o tome prodaje li se Yasmin u ljekarnama bez recepta. Nadalje, tražila je i dostavu postupnika o propisivanju oralne kontracepcije za liječnike u primarnoj zaštiti¹⁸⁸, odnosno akta koji propisuje postupke testiranja prije izdavanja recepta za oralnu kontracepciju te praćenje zdravstvenog stanja za vrijeme njezinog uzimanja. Ministarstvo je dopis uputilo Agenciji za lijekove i medicinske proizvode koja je dostavila odgovor pravobraniteljici. Prema navodima iz dopisa, lijek Yasmin je odobren 1. lipnja 2005., odobrenje za stavljanje gotovog lijeka u promet dano je na rok od 5 godina, a način i mjesto izdavanja lijeka je: na liječnički recept i samo u ljekarnama. Na pitanje o postupniku o propisivanju oralne kontracepcije za liječnike u primarnoj zdravstvenoj zaštiti i akta koji propisuje testiranje prije izdavanja recepta te praćenje zdravstvenog stanja za vrijeme uzimanja, Agencija je izvijestila da takvi akti nisu u nadležnosti Agencije, niti su propisani u RH. Međutim, dostavili su Sažetak opisa svojstava lijeka, koji je namijenjen isključivo zdravstvenim djelatnicima i kojim se određuju i posebna upozorenja i posebne mjere opreza pri uporabi lijeka te liječnički pregledi i savjetovanja. U Sažetku su, između ostaloga, navedene kontraindikacije (4.3. popis simptoma i bolesti kad kontraceptiv treba odmah prestati uzimati), nuspojave (4.8), posebna upozorenja i posebne mjere opreza pri uporabi (4.4), te postupak pri pregledu i prepisivanju tableta

¹⁸⁷ (Večernji list 22.-25. rujna 2008.; Slobodna Dalmacija, 24. rujna 2008.; Glas Slavonije 25. rujna 2008.)

¹⁸⁸ (koji je spomenuo ministar u svojoj izjavi Večernjem listu od 23. rujna 2008.)

(4.4.2. liječnički pregled/savjetovanje) koji navodi da prije početka terapije valja ustanoviti potpunu povijest bolesti, obaviti tjelesni pregled imajući na umu kontraindikacije i posebna upozorenja, a pregled treba povremeno ponavljati.

12. veljače 2009. pravobraniteljica je uputila dopis Hrvatskoj ljekarničkoj komori koja je, prema napisima u Slobodnoj Dalmaciji od 24. rujna 2008., prijavila navodni prekršaj o izdavanju tih tableta u ljekarnama bez propisanog liječničkog recepta Povjerenstvu za etiku i deontologiju Komore i zatražila stručni nadzor, da joj dostave rezultate tog stručnog nadzora odnosno obavijeste o ishodu prijave Povjerenstvu. Hrvatska ljekarnička komora (HLJK) odgovorila je da je zatražila očitovanja ravnatelja ljekarni, tj. obavijest o postupku provođenja unutarnjeg nadzora te podatak o magistru farmacije koji je spornog dana radio u ljekarni. HLJK se obratila i autorici novinskog članka da se očituje o slijedu događaja u ljekarnama i priloži račune o izvršenoj kupovini navedenih tableta. HLJK je provela i izvanredni stručni nadzor s ciljem uvida u Knjigu kopije recepata i prometnu karticu iz koje se može očitati eventualna prodaja Yasmin kontracepcijskih tableta bez recepta određenog dana.

Ravnatelji navedenih ljekarničkih ustanova u svojim su očitovanjima prema Hrvatskoj ljekarničkoj komori izjavili da je u navedenim ljekarnama proveden unutarnji nadzor te da nije došlo do prodaje Yasmin kontracepcijskih tableta BEZ predočenja recepta, novinarka nije odgovorila na upit HLJK-a, a iz nalaza izvanrednog stručnog nadzora razvidno je da nije došlo do prodaje Yasmin kontracepcijskih tableta. Stoga HLJK nije pokrenula postupak pred disciplinskim tijelom Komore. U prilogu su dostavljene i kopije očitovanja prozvanih ljekarni, kopija dopisa Komore koji je uputila ljekarnama nakon zatraženih očitovanja i provedenog izvanrednog stručnog nadzora.

ISHOD: Iz prikupljene dokumentacije i očitovanja na upite pravobraniteljice proizlazi da su tablete Yasmin prošle provjeru u Agenciji za lijekove i medicinske proizvode, da su dobile odobrenje za prodaju, da je propisano mjesto i način izdavanja (ljekarna uz recept), te da ne postoji dokaz da se Yasmin kontracepcijske tablete prodaju u ljekarnama bez propisanog liječničkog recepta (nema dokaza za navode iz članka u Slobodnoj Dalmaciji, odnosno, rezultati dva odvojena nadzora pokazala su da su navodi netočni). Osim toga, u Sažetku opisa svojstava lijeka, koji je jedini akt propisan u RH u kojem se, između ostalog, navode se kontraindikacije, nuspojave, posebna upozorenja i posebne mjere opreza pri uporabi, te postupak pri pregledu i prepisivanju tableta, također se navodi da prije početka terapije valja ustanoviti potpunu povijest bolesti, obaviti tjelesni pregled imajući na umu kontraindikacije i posebna upozorenja, a pregled treba povremeno ponavljati što znači da je propisan postupak liječnika prilikom propisivanja tableta i praćenja pacijentica koja ga uzima, moguće štetne nuspojave te slučajevi kada ih nikako ne treba uzimati.

Yasmin je službeno odobren u RH, postoje propisi koji reguliraju način njihovog izdavanja i kontrole i nema dokaza da se prodaje bez liječničkog recepta.

Mjere iz Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010. u području Zdravlje žena

Mjera 5.2.14. Donijet će se standardizirani Protokol o postupanju liječničkog osoblja u slučajevima nasilja nad ženama, osobito onog seksualnog. Rok provedbe 2007.

– **Mjera nije provedena.**

Pravobraniteljica je i u Izvješću o radu za 2007. i 2008. izvijestila Hrvatski sabor da mjera nije provedena. Stoga je zatražila od Ministarstva očitovanje o provedbi ove mjere u 2009. Primila je sljedeći odgovor: *„Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi je pri izradi gore navedenog protokola ustanovilo da postoji potreba objedinjavanja postupaka u svezi protokola o postupanju liječničkog osoblja u okviru nekoliko područja (nasilje nad ženama, nasilje u obitelji i dr.) ovo ministarstvo je pripremlilo nacrt jedinstvenog obrasca koji ima za cilj ispunjavanje svih zadanih obveza. Uzimajući u obzir potrebu za stvaranjem jedinstvenog pravnog okvira za provedbu i izvješćivanje po gore navedenim postupcima, u tijeku je koordinacija za izradom odgovarajućih provedbenih propisa“.*

Pravobraniteljica se nada da će Protokol biti donesen do kraja 2010., što znači prije prestanka važenja Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010.

8. ISTRAŽIVANJE LOKALNIH IZBORA 2009. U ODNOSU NA PROMICANJE NAČELA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

U 2009. godini u Hrvatskoj su održani lokalni izbori za izbor članova/članica općinskih i gradskih vijeća te županijskih skupština i Gradske skupštine Grada Zagreba (predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave), te župana/županica, gradonačelnika/gradonačelnica i općinskih načelnika/načelnica (nositelja/nositeljica izvršnih ovlasti u jedinicama lokalne i područne /regionalne/ samouprave).

Svrha istraživanja: Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova proveo je istraživanje lokalnih izbora sa svrhom analize promicanja načela ravnopravnosti spolova kao temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, i to praćenjem provođenja Zakona o ravnopravnosti spolova¹⁸⁹, Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave¹⁹⁰ i Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010.¹⁹¹ Istraživanjem¹⁹² je ocijenjeno stanje na temelju kojeg je dana preporuka pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

Na ovim izborima za lokalnu samoupravu, župani/županice, gradonačelnici/gradonačelnice i općinski/e načelnici/načelnice birani su izravno te je i ovo istraživanje zbog toga opširnije od analize Lokalnih izbora 2005.¹⁹³, a ne sadrži podatke koliko mandata su verificirale žene, a koliko muškarci.

Izvori podataka: Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova u ovom se istraživanju koristila podacima Državnog izbornog povjerenstva, županijskih izbornih povjerenstava (20) i gradskog izbornog povjerenstva Grada Zagreba, gradskih izbornih povjerenstava (126), općinskih izbornika povjerenstava (429) i stručne službe županija, gradova i općina.

Izbori: Izbori za članove/članice predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te za načelnike/načelnice, gradonačelnike/gradonačelnice, župane/županice i gradonačelnika/gradonačelnicu Grada Zagreba i njihove zamjenike/zamjenice, održani su u

¹⁸⁹ Čl. 5. i čl. 15. Zakona o ravnopravnosti spolova (NN 82/08.)

¹⁹⁰ Čl. 15. Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, (NN 44/05. - pročišćen tekst)

¹⁹¹ Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010. (NN 114/06.), Poglavlje V. Strateški okvir za provedbu politike ravnopravnosti spolova i akcijski plan djelovanja, t. 4. Ravnopravnost u procesu odlučivanja

¹⁹² Vidi stranice pravobraniteljice za ravnopravnost spolova www.prs.hr Izbori 2009. (Prikazuju se pojedinačno svi podaci za županije, gradove i općine, faza kandidiranja i izborni rezultati za izbor članova/ica u predstavnička tijela i za nositelje/ice izvršne vlasti.

¹⁹³ Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova 2005. godine

nedjelju, 17. svibnja 2009. (prvi izborni krug). Drugi krug izbora održan je u nedjelju, 31. svibnja, a treći krug izbora u nedjelju, 14. lipnja 2009.

Državno izborno povjerenstvo (www.izbori.hr) je, zajedno s drugim tijelima za provedbu izbora, provelo izbore u 576 izbornih jedinica za izbor 8.477 članova/članica predstavničkih tijela i 576 nositelja/nositeljica izvršnih ovlasti u županijama, gradovima i općinama Republike Hrvatske, kako je prikazano u tablici 1.

Tablica 16: *Izborne jedinice*

Lokalna i područna (regionalna) samouprava		Broj izbornih jedinica
I	Županijske skupštine	20
II	Gradska vijeća	126
III	Općinska vijeća	429
IV	Gradska skupština Grada Zagreba	1
I-IV	UKUPNO	576

ANALIZA UKUPNE ZASTUPLJENOSTI ŽENA NA LOKALNIM IZBORIMA

Rezultati istraživanja pravobraniteljice u odnosu na zastupljenost žena na lokalnim izborima 2009. godine pokazuju da je za izbor članova/članica predstavničkih tijela bilo:

- 24,4% žena na kandidacijskim listama
- 22,0% žena među prvih deset osoba na listama
- 9,1% žena nositeljica lista
- 15,5% izabranih žena
- 8,3% izabranih lista sa ženom nositeljicom.

Na lokalnim izborima 2009. godine za izbor članova/članica izvršnih tijela bilo je:

- 9,6% žena kandidiranih za predsjednice
- 19,8% žena kandidiranih za zamjenice predsjednika/predsjednica
- 4,9% izabranih žena za predsjednice.

Analizom kandidacijskih lista i izbornih rezultata prema spolu kandidata/kandidatkinja pravobraniteljica je zaključila da je zastupljenost žena bila znatno niža od 40%. Predlagatelji kandidacijskih lista, prilikom sastavljanja istih, nisu vodili računa o načelu ravnopravnosti spolova odnosno o ravnomjernoj zastupljenosti žena i muškaraca na listama.

Podzastupljenost žena među izabranim članovima/članicama predstavničkih tijela i izabranim nositeljima/nositeljicama izvršne vlasti rezultat je naprijed navedene neravnopravne zastupljenosti žena na kandidacijskim listama.

Istraživanje pravobraniteljice nadalje pokazuje nejednaku zastupljenost žena ovisno o razini predstavničkog tijela za koje se kandidiraju. **Najbolju poziciju žena nalazimo na listama za gradska vijeća. Za gradska vijeća kandidiralo se 29,0% žena** (za županijske skupštine 26,6%, za općinska vijeća 20,7%), **među prvih deset osoba na listama je 27,0% žena** (za županijske skupštine 20,4%, za općinska vijeća 19,9%), **a u 11,7% slučajeva žene su nositeljice lista** (za županijske skupštine 7,3%, za općinska vijeća 8,1%). Osim toga, velike su razlike u zastupljenosti žena na listama po županijama. Na kandidacijskim listama u različitim županijama udio kandidiranih žena kreće se od 18,3% do 36,6%, udio žena među prvih deset osoba na listama od 16,8% do 29,4%, a udio nositeljica od 4,2% do 14,5%.

Iako se na svim kandidacijskim listama (za županijske skupštine, Gradsku skupštinu Grada Zagreba, gradska vijeća i općinska vijeća) vidi napredak u odnosu na 2005. godinu¹⁹⁴, svi navedeni podaci ukazuju da prilikom sastavljanja lista predlagatelji još uvijek nisu vodili dovoljno računa o ravnomjernoj zastupljenosti žena i muškaraca na listama.

Usporedbom dobivenih rezultata s rezultatima iz 2005. godine, pravobraniteljica je zaključila da se zastupljenost žena u predstavničkim tijelima povećala na svim razinama. Udio žena na kandidacijskim listama povećao se s 19,0% na 24,4%, udio žena među prvih deset osoba na listama sa 16,4% na 22,0% te udio nositeljica lista sa 6,8% na 9,1%. Udio izabranih žena povećao se s 10,7 na 15,5%, a udio izabranih lista sa ženama nositeljicama sa 6,1 na 8,3%. Usporedba rezultata izbora za izvršna tijela (posredno biranje 2005. i neposredno biranje 2009. godine) pokazala je da nije došlo do napretka u odnosu na 2005. godinu.

¹⁹⁴ Zastupljenost žena na listama po svim pokazateljima je značajno narasla (razlika je statistički značajna). Porastao je udio žena među svim kandidiranim (19,0% → 24,4%), među prvih deset osoba na listama (16,4% → 22,0%) i među nositeljima/nositeljicama lista (6,8% → 9,1%).

Zaključak:

Pravobraniteljica ukazuje na još uvijek mali broj izabranih žena na lokalnim izborima 2009. Iako je ukupan prosjek izabranih žena među svim kandidatima/kandidatkinjama za sva predstavnička tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave porastao s 10,7 % na 15,5 %, ni nakon ovih lokalnih izbora u odnosu na muškarce žene nisu jednako prisutne u javnom životu (prema popisu stanovništva ima ih 51,87%).

Kao i na lokalnim izborima 2005., tako i 2009. godine smanjuje se broj žena od županijskih skupština, preko gradskih do općinskih vijeća (najviše ih je u županijskim skupštinama 21,4 %, nešto manje u gradskim vijećima 20,7 % , a najmanje u općinskim vijećima 12,2 %).

U prilogu VII. nalazi se sažetak ovog istraživanja, a cijelo je dostupno na službenim stranicama pravobraniteljice (www.prs.hr).

9. STATISTIKA

9.1. PRITUŽBE UPUĆENE PRAVOBRANITELJICI

9.1.1. OPIS SLUČAJA (PRS 06-02/09-01): Sukladno svojim zakonskim ovlastima, pravobraniteljica je analizirala Prijedlog Godišnjeg provedbenog plana statističkih aktivnosti Republike Hrvatske 2009. godine te uputila prijedlog Odboru za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora za prikupljanje podataka prema spolu u točkama:

35-I-6, I. Statističko istraživanje/prikupljanje podataka, broj 6. *Statistika o radu i o utvrđenim bolestima, stanjima – medicina rada, hitna medicinska pomoć, transfuzija, patronaža i kućna njega* (N-01-18 do N-01-24, N-01-08 do N-01-10, 3-10-60, N-01-28 do N-01-30) i 35-I-7, I. Statističko istraživanje/prikupljanje podataka, broj 7. *Statistika o radu i o utvrđenim bolestima, stanjima u ordinacijama specijalističko-konzilijarne djelatnosti bez obzira na vrstu vlasništva i bez obzira na ugovor sa HZZO* (N-02-01 do N-02-03). Nakon donošenja Godišnjeg provedbenog plana statističkih aktivnosti Republike Hrvatske 2009. godine pravobraniteljica je izvršila uvid u predmetni Plan i zaključila da njezin prijedlog o prikupljanju podataka prema spolu nije proveden u svim točkama.

PODUZETE MJERE: Nakon što je izvršila analizu donesenog Godišnjeg provedbenog plana (NN 80/09.) i utvrdila da u točki u točki 35-I-6, I – *Statističko istraživanje/prikupljanje podataka, broj 6. Statistika o radu i o utvrđenim bolestima, stanjima – medicina rada, hitna medicinska pomoć, transfuzija, patronaža i kućna njega*, te u točki 35-I-7, I – *Statističko istraživanje/prikupljanje podataka, broj 7. Statistika o radu i o utvrđenim bolestima, stanjima u ordinacijama specijalističko-konzilijarne djelatnosti bez obzira na vrstu vlasništva i bez obzira na ugovor sa HZZO* nije uvršten njezin prijedlog o prikupljanju podataka prema spolu, što je u suprotnosti s odredbom čl. 17. st. 1. ZORS-a, koji glasi: „*Svi statistički podaci i informacije o osobama, koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju u tijelima državne vlasti, tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravnim i fizičkim osobama koje obavljaju djelatnost u skladu s propisima, moraju biti iskazani po spolu.*“, pravobraniteljica je Državnom zavodu za statistiku uputila preporuku da se navedene točke Godišnjeg provedbenog plana za 2010. godinu usklade s odredbom ZORS-a. Državni zavod za statistiku obavijestio je pravobraniteljicu da je tražio očitovanje Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ), koji prikuplja predmetnu statistiku, o preporuci pravobraniteljice te da je dobio odgovor da je „*HZJZ prikupljao podatke za navedena istraživanja pomoću izvještaja u papirnatom obliku u koja se do sada nije unosio podatak o spolu. U tijeku je informatizacija preostalog dijela sustava zdravstva Hrvatske te da stoga u ovom*

trenutku ne bi bilo racionalno mijenjati postojeće obrasce budući da ćemo po završetku procesa informatizacije imati i podatak o spolu.“ Međutim, u prilogu odgovora, Državni zavod za statistiku dostavio je i kopiju dopisa koji mu je HZJZ uputio, a u kojoj se navodi „*molimo da u 'Kratak opis sadržaja podataka' izostavite tekst 'Svi podaci o broju osoba iskazuju se i po spolu'*“.

Stoga je pravobraniteljica Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo uputila upozorenje da je njihov zahtjev za izostavljanjem podataka o broju osoba iskazanom po spolu u točkama 35-I-6 i 35-I-7 Godišnjeg provedbenog plana statističkih aktivnosti za 2010. u suprotnosti s odredbom čl. 17. st. 1. ZORS-a i preporučila da prikupljanje i iskazivanje podataka po spolu u ove dvije točke usklade sa ZORS-om.

9.1.2. OPIS SLUČAJA (PRS 10-02/09-25): Uprava za organizacijsko-kadrovske i inspeksijske poslove Ministarstva pravosuđa zatražila je od pravobraniteljice mišljenje o *Obrascima za statističko praćenje sudskih predmeta vezanih za diskriminaciju i osnove diskriminacije po kojima se ti postupci vode*. U *Izvešću o učincima primjene Zakona o suzbijanju diskriminacije* Vlade Republike Hrvatske koje je prihvaćeno na 14. sjednici Hrvatskog sabora 2. listopada 2009., u dijelu koji se odnosi na izvješće o poduzetim aktivnostima Ureda za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, navodi se da je Vladin Ured za ravnopravnost spolova dao mišljenje da način kategorizacije pojmova u obrascima „*ne omogućava vođenje statističke evidencije temeljem spolne diskriminacije te da bi navedeno trebalo razdvojiti u zasebne diskriminacijske osnove*“, te da pri razmatranju vršenja izmjene obrazaca treba uzeti u obzir i „*učestale upite pojedinih međunarodnih tijela o broju sudskih predmeta koji se u Republici Hrvatskoj vode po pojedinim osnovama diskriminacije, npr. spola*“.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je izvršila uvid u predmetne *Obrasce* i složila se s mišljenjem Ureda za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske. Nastavno na zatraženo tumačenje „*Osnova diskriminacije*“ u *Obrascima za statističko praćenje sudskih predmeta vezanih za diskriminaciju i osnove diskriminacije po kojima se ti postupci vode*, pravobraniteljica je Upravi za organizacijsko-kadrovske i inspeksijske poslove Ministarstva pravosuđa uputila preporuku o izmjeni obrazaca u kojima su pod istu statističku kategoriju podvedeni spol, izražavanje i spolna orijentacija.

U preporuci je navela kako smatra da *Obrasci* moraju biti usklađeni sa *Zakonom o suzbijanju diskriminacije* (NN, 85/08.) u kojem se, u članku 1. st.1., diskriminacija na osnovi spola, izražavanja ili spolne orijentacije navode svaka zasebno.

Slijedom navedenoga, pravobraniteljica je preporučila da se obrasci izmijene na način da se statističke kategorije spola, izražavanja i spolne orijentacije vode svaka zasebno i razdvoje u zasebne diskriminacijske osnove.

9.2. ANALIZA SPOLNE STRUKTURE TRAŽITELJA/ICA AZILA I AZILANATA/ICA U HRVATSKOJ 2007.-2009.

9.2.1. OPIS SLUČAJA (PRS 11-01/09-14): Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova tijekom 2009. godine prikupljao je podatke o tražiteljima/cama azila i azilantima/cama u Hrvatskoj na temelju popisa osoba dostavljenih od strane Ministarstva unutarnjih poslova, te prema dobivenim podacima (koji se odnose na razdoblje od 1. siječnja 2007. godine do 31. prosinca 2009.) izradio statistički tabelarni prikaz spolne strukture ukupnog broja tražitelja/ica azila i azilanata/ica (tražitelji/ce azila kojima je zahtjev za azilom odobren) budući da su samo pojedinačni podaci bili iskazani po spolu, no ne i njihov ukupni broj i postotak. U svezi s tim, pravobraniteljica će u sljedećoj izvještajnoj godini Ministarstvu unutarnjih poslova uputiti preporuku o vođenju zbirnih statističkih podataka po spolu za tražitelje/ice azila i azilante/ice u Republici Hrvatskoj.

Tražitelji/ce azila u hrvatskoj 2007.-2009.¹⁹⁵

Na temelju podataka objedinjenih u tablici vidljivo je da se u razdoblju od 2007. do 2009. godine ukupan broj tražitelja/ica azila smanjuje, dok se u isto vrijeme udio žena među njima povećava, a postotak muškaraca smanjuje.

TRAŽITELJI/CE AZILA U HRVATSKOJ 2007.-2009.

	UKUPNO	Ž		M	
		br.	%	br.	%
2009.	147	39	26,5	108	73,5
2008.	154	29	18,8	125	81,2
2007.	198	36	18,2	162	81,8

¹⁹⁵ Podaci o tražiteljima/cama azila za određenu godinu dobiveni su na temelju zbroja svih podnesenih zahtjeva za azilom u određenoj kalendarskoj godini, dok su podaci o azilantima/cama dobiveni na temelju zbroja svih prvostupanjskih odluka o odobrenju azila u određenoj kalendarskoj godini. Od podnesenja zahtjeva za azilom do eventualne prvostupanjske odluke o odobrenju azila potrebno je otprilike (ovisi od slučaja do slučaja) godinu dana.

Azilanti/ce u hrvatskoj 2008.-2009.

Primjetan je veliki skok ukupnog broja azilanata/ica 2009. godine unatoč značajnom smanjenju ukupnog broja tražitelja/ica azila u odnosu na 2007. i 2008. godinu. Također je visok udio osoba ženskog spola (50%) u ukupnom broju azilanata/ica u 2009. godini.

AZILANTI/CE U HRVATSKOJ 2008.-2009. (tražitelji/ce kojima je odobren zahtjev)

	UKUPNO	Ž	M
2009.	10	5	5
2008.	3	0	3

9.3. ANALIZA SPOLNE STRUKTURE DRŽAVNIH TAJNIKA/CA U TIJELIMA DRŽAVNE UPRAVE REPUBLIKE HRVATSKE

Slijedom upozorenja Odbora žena Sindikata državnih i lokalnih namještenika Republike Hrvatske od 23. rujna 2009. godine, da su dužnosnički položaji u državnoj upravi i dalje rezervirani za muškarce, Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova prikupio je podatke i proveo analizu podataka o spolnoj strukturi državnih tajnika/ca u središnjim tijelima državne uprave (ministarstva i središnji državni uredi) u Republici Hrvatskoj sa stanjem na dan 31. prosinca 2009. godine, polazeći od *Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010.* koja kroz mjeru 4.2. propisuje postizanje uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca pri imenovanju u državna tijela.

Rezultati analize: U okviru državne uprave u Hrvatskoj je ustrojeno ukupno 16 ministarstava i tri središnja državna ureda. U njima je, sa stanjem na dan 31. prosinca 2009. godine, radilo ukupno 60 državnih tajnika/ca, od čega je 13 ženskog spola (21,67%), a 47 muškoga (78,33%). Niti u jednom ministarstvu ne postoji slučaj da ima više državnih tajnica od tajnika, tek u 4 ministarstva broj je izjednačen (Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija, Ministarstvo pravosuđa i Ministarstvo kulture), dok u ostalih 12 većinu čine muškarci. Najveći nesrazmjer prisutan je u Ministarstvu regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva, gdje je svih pet državnih tajnika muškog spola. U Središnjim državnim uredima sve tri funkcije državnih tajnika obnašaju muškarci.

Zaključak: Sudeći prema dobivenim rezultatima analize spolne strukture državnih tajnika/ca u ministarstvima i središnjim državnim uredima Republike Hrvatske, uravnotežena zastupljenost muškaraca i žena na najvišim funkcijama u tijelima državne uprave nije postignuta. Shodno tome,

pravobraniteljica **upozorava** kako se mjera 4.2. *Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010.* ne ostvaruje na zadovoljavajući način i daje **preporuku** da se ubuduće prilikom imenovanja novih dužnosnika/ca u državna tijela vodi računa o provedbi *Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010.* radi postizanja stvarne ravnopravnosti muškaraca i žena.

Tablica 16. Prikaz spolne strukture državnih tajnika/ca u tijelima državne uprave RH

MINISTARSTVO/SREDIŠNJI DRŽAVNI URED	DRŽAVNI/E TAJNICI/E		
	Ž	M	Ukupno
M. obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti	1	1	2
M. gospodarstva, rada i poduzetništva	2	3	5
M. vanjskih poslova i europskih integracija	1	1	2
M. financija	1	4	5
M. obrane		3	3
M. unutarnjih poslova		3	3
M. pravosuđa	2	2	4
M. mora, prometa i infrastrukture		4	4
M. poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja	1	3	4
M. zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva	1	3	4
M. zdravstva i socijalne skrbi	1	2	3
M. znanosti, obrazovanja i športa	2	4	6
M. kulture	1	1	2
M. regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva		5	5
M. turizma		2	2
M. uprave		3	3
S.d.u. za upravljanje državnom imovinom		1	1
S.d.u. za e-Hrvatsku		1	1
S.d.u. za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova EU		1	1
UKUPNO	13	47	60
POSTOTAK	21,67%	78,33%	100%

Izvor: <http://www.vlada.hr/> i pojedinačne internetske stranice ministarstava

Napomena: stanje na dan 31. prosinca 2009.

9.4. ANALIZA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U PROCESU ODLUČIVANJA TEMELJEM MJERE 4.2.4. NACIONALNE POLITIKE ZA PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA 2006.-2010.

U cilju praćenja provedbe mjere 4.2.4. iz *Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova za razdoblje od 2006. do 2010. godine* vezane za ravnopravnost spolova u procesu odlučivanja, a budući da mjera nije provedena u predviđenom roku 2006./2007.godine, pravobraniteljica je u 2009. godini od poduzeća u većinskom državnom vlasništvu, utvrđenim *Odlukom o popisu trgovačkih društava od posebnog državnog interesa* (NN, broj 132/09.),

zatražila dostavu podataka o udjelu žena i muškaraca, članica/ova njihovih uprava/upravnih odbora i nadzornih odbora, ovisno o njihovoj upravljačkoj strukturi¹⁹⁶.

Do kraja izvještajne 2009. godine Ured pravobraniteljice prikupio je podatke od 56 poduzeća (od ukupno 66), te je na temelju prikupljenih podataka izradio analizu o udjelu žena i muškaraca u upravljačkim tijelima poduzeća u većinskom državnom vlasništvu.

ANALIZA PODATAKA

Od ukupno 56 poduzeća obuhvaćenih analizom, četiri imaju samo upravu, i to upravu koja se sastoji od jednog člana – direktora. U dva takva poduzeća direktori su žene, a u dva muškarci.

Od preostalih 52 poduzeća, u dva žene čine većinu u upravljačkim tijelima, u četiri poduzeća postoji ravnoteža u spolnoj zastupljenosti (50%; u sva četiri slučaja uprava broji jednog člana i jednu članicu), dok u svih ostalih 46 poduzeća u većinskom državnom vlasništvu, u upravljačkim tijelima većinu čine osobe muškog spola. Gledajući po postocima, muškarci većinu čine u 88,46% upravljačkih tijela, u 7,69% njih postoji ravnoteža, dok žene većinu čine u samo 3,85% upravljačkih tijela.

Gledajući ukupan zbroj članova/ica upravljačkih tijela, u 56 poduzeća u većinskom državnom vlasništvu obuhvaćenih analizom ima ukupno 348 članova/ica upravljačkih tijela, od čega žene čine 19,54% (68 članica), a muškarci 80,46% (280 članova).

Zaključak: Analiza o udjelu žena članica upravljačkih tijela u poduzećima u većinskom državnom vlasništvu pokazala je kako postoji velika neravnoteža u spolnoj zastupljenosti u upravljačkim tijelima poduzeća. Shodno tome, pravobraniteljica daje *preporuku* da se prilikom izbora članica/ova u upravljačka tijela poduzeća kao jedan od kriterija za izbor u obzir uzme i spolna podzastupljenost.

Tablica 1.: Pregled poduzeća u državnom vlasništvu i spolne strukture njihovih upravljačkih tijela

PODUZEĆE	UPRAVA/UPRAVNI ODBOR				NADZORNI ODBOR			
	Ž		M		Ž		M	
	br.	%	br.	%	br.	%	br.	%
ACI d.d.	0	0	1	100	-	-	-	-
Borovo d.d.	0	0	3	100	0	0	5	100
Croatia Airlines d.d.	-	-	-	-	4	31	9	69
Croatia osiguranje d.d.	1	33	2	67	-	-	-	-
Đuro Đaković holding d.d.	2	18	9	82	6	26	17	74
HPB d.d.	1	50	1	50	-	-	-	-
Jadroplov d.d.	0	0	2	100	2	40	3	60

¹⁹⁶ Upravljačka struktura razlikuje se od poduzeća do poduzeća, pa ćemo zato iz tog razloga za potrebe ovog izvješća koristiti izraz *upravljačko tijelo*.

Janaf d.d.	-	-	-	-	1	20	4	80
Končar-Elektroindustrija d.d.	1	17	5	83	2	22	7	78
Luka Ploče d.d.	-	-	-	-	3	60	2	40
Luka Rijeka d.d.	0	0	3	100	1	20	4	80
Petrokemija d.d.	1	25	3	75	1	11	8	89
Vjesnik d.d.	0	0	1	100	1	20	4	80
Vupik d.d.	-	-	-	-	2	40	3	60
Autocesta Rijeka-Zagreb d.d.	8	67	4	33	-	-	-	-
Brijuni Rivijera d.o.o.	-	-	-	-	1	20	4	80
Hrvatska Lutrija d.o.o.	1	100	0	0	1	20	4	80
Hrvatske autoceste d.o.o.	0	0	2	100	0	0	4	100
Kapitalni fond d.d.	1	50	1	50	-	-	-	-
Hrvatske ceste d.o.o.	0	0	4	100	-	-	-	-
Narodne novine d.d.	0	0	3	100	-	-	-	-
Odašiljači i veze d.o.o.	0	0	4	100	-	-	-	-
Plinacro d.o.o.	0	0	3	100	-	-	-	-
Plovput d.o.o.	0	0	1	100	-	-	-	-
Središnje klirinško depozitarno društvo d.d.	1	50	1	50	-	-	-	-
Hrvatska elektroprivreda d.d.	1	17	5	83	-	-	-	-
Hrvatska pošta d.d.	0	0	4	100	-	-	-	-
Hrvatske šume d.o.o.	0	0	5	100	2	22	7	78
Hrvatske željeznice d.o.o.	0	0	3	100	0	0	7	100
INA – industrija nafte d.d.	0	0	6	100	-	-	-	-
Jadrolinija	1	20	4	80	-	-	-	-
Brodarski institut d.o.o.	0	0	1	100	1	20	4	80
Brodograđevna industrija 3. maj d.d.	1	10	9	90	1	6	17	94
Brodogradilište Kraljevica d.d.	-	-	-	-	0	0	5	100
Brodogradilište Viktor Lenac d.d.	1	33	2	67	-	-	-	-
Brodosplit-brodogradilište d.d.	-	-	-	-	1	17	5	83
Brodotrogir d.d.	-	-	-	-	2	40	3	60
Uljanik d.d.	0	0	2	100	-	-	-	-
Bizovačke toplice d.d.	-	-	-	-	1	20	4	80
Hotel Medena d.d.	-	-	-	-	1	33	2	67
Hoteli Maestral d.d.	0	0	3	100	1	20	4	80
Hoteli Makarska d.d.	0	0	1	100	1	20	4	80
Hoteli Plat d.d.	0	0	1	100	0	0	3	100
Hoteli Podgora d.d.	0	0	1	100	2	40	3	60
Hoteli Živogošće d.d.	-	-	-	-	1	20	4	80
HTP Korčula d.d.	-	-	-	-	1	20	4	80
HTP Orebić d.d.	-	-	-	-	1	33	2	67
Imunološki zavod d.d.	-	-	-	-	1	25	3	75
Jadran d.d.	1	100	0	0	-	-	-	-
Liburnia Riviera hoteli d.d.	1	50	1	50	-	-	-	-
ZRC Lipik d.d.	1	100	0	0	1	20	4	80
Imperial d.d.	-	-	-	-	0	0	5	100
Vranjica Belvedere d.d.	1	100	0	0	-	-	-	-
Club Adriatic d.o.o.	0	0	1	100	0	0	3	100
Park Prevlaka d.o.o.	-	-	-	-	0	0	5	100
Croatia banka d.d.	0	0	2	100	-	-	-	-
	25		104		43		176	

10. ZAKONI – INICIJATIVE PRAVOBRANITELJICE

Pravobraniteljica prati rad i sudjeluje u radu Odbora za ravnopravnost spolova, Odbora za ljudska prava i drugih odbora Hrvatskog sabora, odnosno dostavlja svoja mišljenja predlagateljima donošenja pojedinih zakona i drugih propisa.

OPIS SLUČAJA (PRS 10-02/09-06): Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva izradilo je, u suradnji s drugim tijelima državne uprave, Prijedlog Strategije održivog razvitka Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Prijedlog). U uvodnom dijelu Prijedloga navodi se da Strategija održivog razvitka RH poštuje i načelo ravnopravnosti spolova. Međutim, u glavi III. Ključni izazovi ostvarenja održivog razvitka RH t. 4. Socijalna kohezija i pravda, kod Aktivnosti ili mjera za ostvarenje glavnog cilja s konkretnim ciljevima u t. 9. Prijedloga navodi se: *„Povećati i olakšati zapošljavanje žena i razvitak **dvohraniteljskih** domova unapređivanjem i dostupnijim sustavom skrbi o djeci povećanjem pokrivenosti jaslicama, vrtićima i školskim dnevnim boravcima.“* (podebljanje od strane Ureda pravobraniteljice).

PODUZETE MJERE: S obzirom da čl. 6. st. 2. Zakona o ravnopravnosti spolova (NN 82/08.) **zabranjuje diskriminaciju na temelju bračnog i obiteljskog statusa**, Pravobraniteljica je 4. veljače 2009. uputila svoje mišljenje Odboru za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, koje je predstavila i na sjednici Odbora, da bi, sukladno ovoj odredbi ZORS-a, u gore navedenom tekstu trebalo **brisati riječ „dvohraniteljskih“** jer se unapređivanje i dostupnost sustava skrbi o djeci povećanjem pokrivenosti jaslicama, vrtićima i školskim dnevnim boravcima treba jednako odnositi na sve obitelji, znači i jednohraniteljske.

ISHOD: Prijedlog Pravobraniteljice nije prihvaćen u konačnoj verziji Strategije održivog razvitka Republike Hrvatske koju je Hrvatski sabor donio na sjednici 20. veljače 2009. (NN 30., 9. ožujka 2009.).

OPIS SLUČAJA i PODUZETE MJERE (PRS-10-02/09-07): Prema ZORS-u, pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova prati provođenje ZORS-a i drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova, pa tako i Nacrt prijedloga Kaznenog zakona. U vezi izrade Nacrta prijedloga Kaznenog zakona, pravobraniteljica je Upravi za kazneno pravo Ministarstva pravosuđa dostavila prijedlog da se u Kazneni zakon uvede novo kazneno djelo pod nazivom „Uhođenje“, kojim bi se pružala zaštita bilo kojoj osobi. Budući da se pravobraniteljica posebno bavi obiteljskim nasiljem i sprječavanjem tog nasilja, u obrazloženju svog prijedloga pravobraniteljica je navela da bi se

uvođenjem kaznenog djela „Uhođenje (člana/članice obitelji)“ u XVI. glavi – Kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži – dodatna zaštita pružila članovima/članicama obitelji.

U obrazloženju prijedloga pravobraniteljica je navela kako u prilog uvođenju ovog kaznenog djela, kao posebnog kaznenog djela, idu brojna inozemna istraživanja o rasprostranjenosti i prirodi uhođenja, koja pokazuju da se u najvećem broju slučajeva uhode žene od strane svojih sadašnjih/bivših partnera. Također postoje podaci da su žene-žrtve u većem broju slučajeva prije ubojstva bile uhođene od strane svojih sadašnjih/bivših partnera.

U prijedlogu Upravi za kazneno pravo Ministarstva pravosuđa pravobraniteljica je navela i da se u dodatku Preporuke Rec (2002) 5 Odbora ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja, koju je prihvatio Odbor ministara 30. travnja 2002. na 79. sastanku pomoćnika ministara, predlažu Opće mjere protiv nasilja nad ženama. Sukladno tome, države članice trebaju uvesti, razviti i/ili poboljšati, gdje je to potrebno, nacionalnu politiku protiv nasilja temeljenu na: a. najvećoj mogućoj sigurnosti i zaštiti žrtava; b. osnaživanju žena žrtava optimalnom strukturom potpore i pomoći kako bi se izbjegla sekundarna viktimizacija; c. prilagodbi kaznenog i građanskog zakona, uključujući i sudski postupak; itd. Predložena promjena je također sukladna Nacionalnoj strategiji zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2008. do 2100. godine.

Pravobraniteljica u obrazloženju prijedloga nadalje navodi da je uhođenje u Republici Hrvatskoj još uvijek društveno nevidljiv i neistražen oblik kriminalnog ponašanja, te da ne postoje odgovarajuće mjere za suzbijanje uhođenja, kao ni mjere podrške žrtvama obiteljskog nasilja. Pod uhođenjem (*stalking*) se podrazumijevaju različiti sadržaji te ne postoji jedinstvena definicija ovog pojma. Pojam uhođenja također obuhvaća kontinuiranu, višestruku viktimizaciju, odnosno ponavljanje neželjenih radnji usmjerenih prema žrtvi obiteljskog nasilja. Iako je pojam uhođenja srodan s pojmovima nasilničkog ponašanja u obitelji ili obiteljskog nasilja, uhođenje kao samostalno kazneno djelo uvedeno je i u drugim europskim državama. Uhođenje i nasilje u obitelji su u vrlo bliskoj vezi. Nasilje u obitelji često sadrži elemente uhođenja. Vezano za obiteljske odnose, uhođenje se prepoznaje kao način za postizanjem i održavanjem kontrole nad žrtvom. Iako se uhođenje u većini slučajeva događa između osoba koje su članovi obitelji, ono ne mora uvijek biti vezano za nasilje u obitelji. Naime, postoji uhođenje u partnerskom ili bivšem partnerskom odnosu, uhođenje slavnih osoba (kod nas vrlo rijetko), uhođenje poznatih osoba ili potpuno nepoznatih osoba.

Mora se, također, imati na umu da se korištenjem interneta i modernih komunikacijskih tehnologija dolazi do promjene u načinu vršenja uhođenja. Naime, razvojem novih tehnologija omogućeno je praćenje žrtve u nekonvencionalnom prostoru, putem računala i interneta, a koji zbog svoje otvorenosti omogućava veliki protok informacija i, naravno, podleže velikoj zlouporabi.

U obrazloženju prijedloga pravobraniteljica nadalje navodi da se za uvođenje navedenog kaznenog djela, kao posebnog kaznenog djela, već duže vrijeme zalaže i stručna javnost, koja se posebno bavi problematikom sprječavanja nasilja u obitelji. U svojoj Analizi kaznenog i prekršajnog zakonodavstva s prijedlozima izmjena (objavljenoj na stranicama <http://www.mobms.hr/>), prof. dr. sc. Ksenija Turković također se zalaže za uvođenje navedenog kaznenog djela, te navodi, cit.: „U stranim kaznenim zakonima se uznemiravanje obično definira kao: uhođenje druge osobe, kretanje u blizini i nadgledanje prostora u kojem osoba živi, radi ili ga posjećuje, praćenje druge osobe, smetanje imovine u vlasništvu druge osobe, davanje i slanje uvredljivog materijala drugoj osobi ili ostavljanje takvog materijala na mjestima gdje će ih ta osoba vjerojatno pronaći ili će biti dani toj osobi, kontaktiranje osobe telefonom, e-mailom ili na drugi način te svako drugo smetanje mira i privatnosti druge osobe... Prema nekim istraživanjima osobe koje uznemiravaju druge osobe su u gotovo 50% slučajeva bivši intimni partneri i to pretežno muškarci.“

III. AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE NA PROMICANJU RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

1. OSTALE AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

U 2009. pravobraniteljica za ravnopravnost spolova obišla je 8 županija, sudjelovala na 7 domaćih i 7 međunarodnih konferencija (dvije su održane u RH) i 1 međunarodnoj radionici. Pravobraniteljica i/ili predstavnici/e Ureda pravobraniteljice sudjelovali/e su i/ili prisustvovali/e na 52 okrugla stola, seminara i javne rasprave.

1.1. OBILAZAK ŽUPANIJA

Kao i svake godine, i u 2009. Pravobraniteljica je obilazila županije gdje je sudjelovala na okruglim stolovima, javnim raspravama i radnim sastancima sa županima/cama, gradonačelnicima/ama i predsjednicima/ama i članovima/icama županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova.

1.1.1. Osječko-baranjska županija – 13. veljače 2009. – Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u suradnji s Mirovnom grupom Oaza Beli Manastir organizirao je okrugli stol u Belom Manastiru povodom „**Istraživanja o korištenju sufinanciranja zapošljavanja posebnih skupina nezaposlenih osoba (žena žrtava nasilja) u Baranji**“. Pravobraniteljica je o Istraživanju koje je provela u suradnji s Mirovnom grupom Oaza Beli Manastir detaljno izvijestila Hrvatski sabor u Izvješću o radu za 2008. Na okruglom stolu, osim pravobraniteljice, govorili su: Nada Šinko, voditeljica Hrvatskog zavoda za zapošljavanje Beli Manastir, Vlado Grujić, ravnatelj Centra za socijalnu skrb Beli Manastir te predstavnici/e poslodavaca.

1.1.2. Osječko-baranjska županija – 21. listopada 2009. – U Osijeku je održan radni sastanak na kojem su sudjelovali pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, župan Osječko-baranjske županije g. Vladimir Šišljagić, potpredsjednik Gradskog vijeća Grada Osijeka g. Ivica Završki i predsjednica gradskog i županijskog Povjerenstva za ravnopravnost spolova dr. sc. Jasmina

Lovrinčević. Nakon sastanka održana je zajednička sjednica povjerenstva za ravnopravnost spolova Županije i Grada na temu: „**Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova – provedba u praksi**“. Raspravljalo se o učinkovitosti lokalnih povjerenstava za ravnopravnost spolova, problematici besplatne pravne pomoći, o ravnopravnosti spolova prilikom zapošljavanja te o političkoj zastupljenosti žena.

1.1.3. Osječko-baranjska županija – 30. studenoga 2009. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova sudjelovala je u Osijeku na javnoj raspravi „**Pravni aspekti zaštite od nasilja u obitelji**“ koju je povodom obilježavanja svjetske kampanje "16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama" organizirala Ženska udruga "Izvor" iz Tenje u suradnji s Povjerenstvom za ravnopravnost spolova Osječko-baranjske županije i Povjerenstvom Grada Osijeka.

1.1.4. Koprivničko-križevačka županija – 2. ožujka 2009. – Pravobraniteljica je u Koprivnici gostovala kao panelistica na okruglom stolu pod nazivom „**Žene u politici na području Koprivničko-križevačke županije**“. Stol je organiziralo županijsko Povjerenstvo za ravnopravnost spolova kako bi se javno upozorilo na veliku podzastupljenost žena u politici, razgovaralo o problemima s kojima se susreću žene koje se aktivno bave politikom te raspravile mjere koje se moraju poduzeti kako bi se veći broj žena našao na predstojećim stranačkim listama na sljedećim lokalnim izborima u svibnju 2009. Osim pravobraniteljice, o političkoj participaciji žena govorile su i predsjednica Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, gđa Gordana Sobol, načelnica Općine Gornja Rijeka, gđa Štefica Tukša, zamjenica gradonačelnika Grada Koprivnice, gđa Vesna Želježnjak i zamjenica gradonačelnika Grada Đurđevca, gđa Marijana Markešić.

1.1.5. Požeško-slavonska županija - 02. travnja 2009. – Pravobraniteljica je sudjelovala na okruglom stolu koji su pod nazivom „**Zašto je ravnopravnost spolova uvjet demokratičnosti**“ u Požegi zajednički organizirali Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Požeško-slavonske županije i Centar za podršku i razvoj civilnog društva "Delfin". Jedna od panelistica na okruglom stolu bila je i saborska zastupnica za češku i slovačku nacionalnu manjinu, mr. sc. Zdenka Čuhnil. Pravobraniteljica je održala sastanak i sa županom Požeško-slavonske županije, mr. sc. Rastislavom Navratilom, i gradonačelnikom Grada Požege, g. Zdravkom Ronkom, nakon čega su zajedno prisustvovali tradicionalnom prijemu gradonačelnika Grada Požege za novorođene bebe i njihove roditelje.

1.1.6. Istarska županija – 25. rujna 2009. – Umag – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova sudjelovala je na tribini „**Nasilje u obitelji i nad ženama**“ koju je organizirala Zajednica žena

Bujštine. Tribina se bavila institucionalnom pomoći žrtvama nasilja i suradnji između institucija nadležnih za provođenja Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.

1.1.7. Istarska županija – 20.-21. studenoga 2009. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Gordana Lukač Koritnik i predstojnica Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH sudjelovale su u Puli na Konferenciji „**Žene predlažu politiku ravnopravnosti spolova u Istarskoj županiji**“ u organizaciji Centra za građanske inicijative Poreč u suradnji s Povjerenstvom za ravnopravnost spolova Istarske županije. Na Konferenciji se razmatrao prijedlog Politike ravnopravnosti spolova u Istarskoj županiji čiji je cilj obuhvatiti potrebe i probleme žena na lokalnoj razini uz planiranje mjera za njihovo rješavanje i unapređenje položaja žena u Istarskoj županiji.

1.1.8. Dubrovačko-neretvanska županija – 2. studenoga 2009. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova u Dubrovniku se susrela sa županom dubrovačko-neretvanske županije g. Nikolom Dobrosravićem. Na radnom sastanku, kojem su prisustvovali i v. d. pročelnika Upravnog odjela za međugeneracijsku solidarnost, obitelj i branitelje, g. Pero Pendo, te predsjednica Povjerenstva za ravnopravnost spolova županije, gđa Dušanka Šutalo, pravobraniteljica je govorila o Zakonu o ravnopravnosti spolova, načinima njegove primjene i ovlastima i djelokrugu rada pravobraniteljice za ravnopravnost spolova. Razgovaralo se i o programima za promociju ravnopravnosti spolova u županiji vezanim uz provedbu Zakona.

1.1.9. Primorsko-goranska županija – 16. studenoga 2009. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova u Rijeci je, nakon posjeta Centru za participaciju žena u društvenom životu, sudjelovala na okruglom stolu pod nazivom „**Zaštita žrtava obiteljskog nasilja - uloga i zadaci institucija, ustanova i civilnog društva**“ koji su zajednički organizirali Centar za participaciju žena u društvenom životu – Centar za pravnu pomoć ženama žrtvama obiteljskog nasilja, Primorsko-goranska županija i Obiteljski centar PGŽ-a. Pravobraniteljica je govorila o radu policije u borbi protiv nasilja na temelju saznanja iz svakodnevne prakse Ureda pravobraniteljice te o institutu besplatne pravne pomoći.

1.1.10. Brodsko-posavska županija – 18. studenoga 2009. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova sudjelovala je na 3. sjednici Povjerenstva za ravnopravnost spolova Brodsko-posavske županije u Slavonskom Brodu. Istoga dana, a povodom 25. studenoga – Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, pravobraniteljica je sudjelovala na tribini u Velikoj Kopanici na koju su bile pozvane saborske zastupnice, županijske vijećnice, načelnici/e općina, predsjednice povjerenstava za ravnopravnost spolova Slavenskog Broda, Nove Gradiške, forumi žena, ravnatelj i djelatnice OŠ Ivana Filipovića i predstavnice Centra za socijalnu skrb. Pravobraniteljica je

govorila o Zakonu o ravnopravnosti spolova, a predstavnice Savjetovališta za žrtve obiteljskog nasilja Slavonski Brod i Ženske grupe Brod o iskustvima i prevenciji u borbi protiv nasilja u obitelji.

1.1.11. Splitsko-dalmatinska županija – 4. prosinca 2009. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova sastala se u Splitu sa županom Splitsko-dalmatinske županije g. Antom Sanaderom i zamjenikom g. Viskom Haladićem. Istoga dana je, zajedno s predstojnicom Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH, mr. sc. Helenom Štimac Radin, sudjelovala na okruglom stolu pod nazivom „**Ravnopravnost spolova u praksi**“ u organizaciji Povjerenstva za ravnopravnost spolova Splitsko-dalmatinske županije, a povodom 25. studenoga – Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama. Sudionici/e okruglog stola bili su članovi/članice povjerenstava gradova Splitsko-dalmatinske županije i nevladinih organizacija. Okrugli stol bio je posvećen novom Zakonu o ravnopravnosti spolova i ulozi povjerenstava u njegovoj primjeni.

1.2. OSTALE AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA¹⁹⁷

Pravobraniteljica i/ili predstavnici/e Ureda pravobraniteljice tijekom 2009. godine redovito su sudjelovali/e i/ili prisustvovali/e sljedećim konferencijama, seminarima, okruglim stolovima, javnim raspravama, promocijama i prezentacijama u organizaciji državnih tijela i institucija, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i nevladinih organizacija:

1.2.1. KONFERENCIJE

1.2.1.1. 26. siječnja 2009. – konferencija u organizaciji Ureda pučkog pravobranitelja u suradnji s Uredom UN-ova Programa za razvoj (UNDP) pod nazivom „**Pučki pravobranitelj kao središnje tijelo za suzbijanje diskriminacije**“. Cilj Konferencije bio je obilježavanje početka primjene Zakona o suzbijanju diskriminacije koji je stupio na snagu 1. siječnja 2009. Konferenciju su otvorili potpredsjednica Vlade RH i ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, gđa Jadranka Kosor, šef Deleacije Europske komisije u RH, g. Vincent Degert, stalni predstavnik Ureda UNDP-a u RH, g. Yuri Afanasijev, izvršna direktorica EQUINET-a, gđa Anne Gaspard i pučki pravobranitelj RH, g. Jurica Malčić. Teme konferencije bile su: suzbijanje diskriminacije u

¹⁹⁷ Detaljan i redovito ažurirani opis svih aktivnosti pravobraniteljice za ravnopravnost spolova po mjesecima i godinama dostupan je na službenim internetskim stranicama www.prs.hr

pravu i praksi – europska perspektiva, suzbijanje diskriminacije u hrvatskom pravnom sustavu, tijela za suzbijanje diskriminacije u RH, socijalni dijalog i suradnja s organizacijama civilnog društva te planovi za budućnost. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova govorila je o ravnopravnosti spolova i Zakonu o suzbijanju diskriminacije.

1.2.1.2. 18. lipnja 2009. – konferencija pod nazivom: **Svjetski dan izbjeglica – Real People, Real Needs** – „Zaštita izbjeglica i humanitarni rad u Hrvatskoj u posljednjih 18 godina – Postignuća i izazovi“, u organizaciji Agencije za izbjeglice UN-a, Ministarstva unutarnjih poslova i Ministarstva regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva.

1.2.1.3. 16. lipnja 2009. – završna konferencija „**Tretman počinitelja kaznenih djela s elementima nasilja u hrvatskim zatvorima i kaznionicama**“ u organizaciji Ministarstva pravosuđa, Uprave za zatvorski sustav.

1.2.1.4. 27. listopada 2009. – konferencija „**Dobre prakse i politike seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava mladih**“ u organizaciji Centra za edukaciju, savjetovanje i istraživanje CESI i pod pokroviteljstvom Europske unije. Konferencija je dio projekta „Nek se mlade pita“ kojem je cilj upozoriti na važnost i potrebu rješavanja pitanja seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava uz aktivan angažman i sudjelovanje samih mladih.

1.2.1.5. 13. listopada 2009. – konferencija: „**Položaj žena u ruralnim područjima Republike Hrvatske**“, koju su u povodu Svjetskog dana ruralnih žena, 15. listopada 2009., organizirali Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja u suradnji s Vladinim Uredom za ravnopravnost spolova, a uz pomoć TAIX-a (Technical Assistance and Information Exchange). Cilj Konferencije bio je upoznavanje šire javnosti u ruralnim područjima s aktivnostima koje se provode u svrhu promicanja rodne ravnopravnosti te upoznavanje sa Zakonom o ravnopravnosti spolova, aktivnostima ministarstava koja utječu na položaj žena u ruralnim područjima (vezano uz gospodarski razvoj, socijalnu skrb, zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, očuvanje tradicije), iskustvima u zemljama Europske unije te zakonodavnim okvirom EU (acquis communautaire) u području rodne ravnopravnosti.

1.2.1.6. 20. studenoga 2009. – završna konferencija koju je Udruga Mobbing organizirala povodom završetka projekta „**Ojačajmo najslabije karike u svijetu rada**“. Na konferenciji su prezentirani rezultati i ishodi projekta, prezentacija pozitivne prakse ostvarene drugim projektima i inicijativama u Hrvatskoj i EU te prezentacija smjernica EU sa kojima se Hrvatska usklađuje.

1.2.1.7. 4. studenoga 2009. – konferencija za javnost koju je Institut za razvoj obrazovanja organizirao povodom predstavljanja novoosnovane Hrvatsko-američke zaklade za obrazovanje i izobrazbu s ciljem poticanja razmjene znanja i vještina između Hrvatske i SAD-a putem programa stipendiranja.

1.2.2. MEĐUNARODNE KONFERENCIJE

1.2.2.1. 27. travnja 2009. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je u Zagrebu sudjelovala na međunarodnoj konferenciji „**Antidiskriminacijsko zakonodavstvo i praksa**“ koja se održala u sklopu projekta „Izgradnja kapaciteta i podizanja svijesti sudaca i državnih odvjetnika o antidiskriminacijskom zakonodavstvu“ kojeg provode Međunarodna organizacija za migracije, Pravosudna akademija i Hrvatski pravni centar uz financijsku podršku Veleposlanstva Ujedinjene Kraljevine Velike Britanije i Sjeverne Irske. Konferenciju su otvorili potpredsjednica Vlade i ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Jadranka Kosor, ministar pravosuđa Ivan Šimonović i veleposlanik Ujedinjene Kraljevine Velike Britanije i Sjeverne Irske u RH, David Graeme Blunt. Na konferenciji su sudjelovali predstavnici državnih institucija, vjerskih zajednica, nacionalnih manjina i nevladinih udruga, a o zabrani diskriminacije u europskom i hrvatskom pravu govorili su vrsni stručnjaci i stručnjakinje.

1.2.2.2. 3.-5. travnja 2009. – Pravobraniteljica je sudjelovala na godišnjoj konferenciji „**Žene to mogu**“ (WCDI) u Sarajevu u organizaciji Norwegian People's Aid, South East Europe i udruge LARA iz Bosne i Hercegovine. Jedna od tema konferencije bila je suradnja ženskih nevladinih organizacija i nacionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova u zemljama regije, o čemu je govorila i pravobraniteljica.

1.2.2.3. 27. svibnja 2009. – U sklopu češkog predsjedanja Vijećem Europske unije, u Pragu je održana Međunarodna konferencija o novim načinima otklanjanja rodni stereotipa pod pokroviteljstvom ministra za ljudska prava i manjine Republike Češke. Hrvatsku delegaciju predvodila je predstojnica Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH, mr. sc. Helena Štimac Radin, a u sastavu nacionalne delegacije bila je i pravobraniteljica za ravnopravnost spolova.

Stajalište na razini EU jest da osnovne prepreke koje uskraćuju muškarcima i ženama slobodu izbora i slobodu odlučivanja o svojim životima nisu zakonski propisi već predrasude i stereotipi. Predrasude se ne mogu prevladati samo promjenama u zakonskim odredbama, već prvenstveno osvještavanjem javnosti, obrazovanjem i informativnim kampanjama. Cilj konferencije bio je

razmjena iskustava o inovativnim postupcima, instrumentima i načinima kojima se postižu pozitivne promjene u javnom mnijenju europskog prostora.

1.2.2.4. 23.-26. listopada 2009. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova sudjelovala je u Podgorici u Crnoj Gori na međunarodnoj konferenciji posvećenoj ravnopravnosti spolova na temelju seksualne orijentacije pod nazivom: „**Justice in the Balkans: Equality for Sexual Minorities**“. Osim brojnih pravnih stručnjaka i stručnjakinja za prava pripadnika/ca seksualnih manjina iz Švedske, Kanade, SAD-a, Njemačke, Velike Britanije, Poljske, Nizozemske, predstavnika/ca međunarodnih nevladinih organizacija za zaštitu prava homoseksualnih osoba, nevladinih organizacija i državnih institucija iz Crne Gore, Srbije i Hrvatske, na konferenciji su sudjelovale i gđa Madeleine Rees, čelnica jedinice za ženska prava i rod u Uredu Visoke povjerenice za ljudska prava Ujedinjenih naroda u Ženevi, Ulrike Lunacek, članica Europskog parlamenta, te Petra Jäppinen, savjetnica za LGBT pitanja u oružanim snagama Švedske. Konferencija je uključila teme diskriminacije na temelju seksualne orijentacije i rodnog identiteta/izražavanja u zemljama na Balkanu, zakonodavni, kulturološki i društveni kontekst ljudskih prava, zakonodavstvo i društveni razvoj na međunarodnoj i europskoj razini, homofobiju i transfobiju, iskustva drugih zemalja, zaštitu LGBT pripadnika/ca u policiji i vojsci, prava seksualnih manjina u budućnosti. Pravobraniteljica je govorila o zakonodavnom okviru u Republici Hrvatskoj koji regulira zaštitu od diskriminacije na temelju seksualne orijentacije. U Podgorici se pravobraniteljica susrela i s predsjednikom Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, Nadom Drobnjak, i s koordinatoricom Odjeljenja za rodnu ravnopravnost, Irenom Bošković.

1.2.2. 5. 5.-6. listopada 2009. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova u Skopju je sudjelovala na međunarodnoj konferenciji u organizaciji makedonske Ženske građanske inicijative ANTICO pod nazivom „**Mir i sigurnost**“. Na konferenciji su sudjelovale predstavnice iz 43 zemlje. Počasna gošća konferencije bila je Nawal El Saadawi, međunarodno priznata spisateljica i aktivistkinja iz Egipta. Pravobraniteljica je govorila na temu zastupljenosti žena u procesima donošenja odluka u svrhu promocije kulture nenasilja.

1.2.2.6. 24. - 26. studenoga 2009. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova sudjelovala je u Ženevi na trodnevnoj radionici pod nazivom „**NHRI Role and Cooperation with UN Human Rights Machinery: Universal Periodic Review, Treaty-based Reporting and Special Procedures**“ u organizaciji UNDP regionalnog centra u Bratislavi u suradnji s Uredom Visoke povjerenice za ljudska prava UN-a.

1.2.2.7. 25.-26. studenoga 2009. – međunarodna konferencija o zakonu o suzbijanju diskriminacije u organizaciji Ureda za ljudska prava RH, Ureda Pučkog pravobranitelja i Centra za mirovne studije, održana u Dubrovniku. Konferencija je organizirana u sklopu projekta „**Potporna provedbi Zakona o suzbijanju diskriminacije**“, a zamišljena je kao susret svih zainteresiranih sudionika/ca do sada provedenih edukacija i međunarodnih i domaćih stručnjaka/stručnjakinja aktivnih na području suzbijanja diskriminacije. Na Konferenciji su obuhvaćene teme poput: Europski pravni okvir na području zaštite od diskriminacije, Specifičnosti hrvatskog Zakona o suzbijanju diskriminacije, Primjena antidiskriminacijskog zakonodavstva: Rad nacionalnih tijela za suzbijanje diskriminacije u EU, Izazovi suzbijanja diskriminacije, Posebnosti zabrane diskriminacije temeljem određenih diskriminacijskih osnova te Primjena Zakona o suzbijanju diskriminacije. Na konferenciji je predstavljena i kampanja „Zaustavimo diskriminaciju“.

1.2.2.8. 17.-18. studenoga 2009. – Predstavnik Ureda pravobraniteljice, stručni suradnik za obrazovanje, sudjelovao je u Švedskoj na konferenciji „**Gender Differences in Educational Achievement**“, koja je u organizaciji švedskog predsjedništva Europske unije organizirana u Uppsali. Težište konferencije bilo je na analizi razlika između žena i muškaraca u obrazovnom sustavu. Istaknuto je kako u današnje vrijeme učenice i studentice postižu bolje rezultate nego učenici i studenti, no unatoč tome žene su na području obrazovanja i zapošljavanja još uvijek u neravnopravnom položaju u odnosu na muškarce. Zaključak konferencije je da premda postoje pomaci u pozitivnom smjeru u vidu ravnopravnosti spolova na području obrazovanja, promjena stvarnog stanja je proces koji traje i kojemu treba dati vremena, ali isto tako proces koji se treba ubrzati.

1.2.3. SUSRETI PRAVOBRANITELJICE S PREDSTAVNICIMA MEĐUNARODNIH INSTITUCIJA

1.2.3.1. 24. veljače 2009. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova sastala se s gđom Normom Goicoche Estenoz, veleposlanicom Republike Kube u Republici Hrvatskoj sa sjedištem u Beču.

1.2.3.2. 6. veljače 2009. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova primila je u svom uredu delegaciju iz Crne Gore u kojoj su bili g. Zoran Pažin, zastupnik Crne Gore pred sudom u Strassbourgu, gđa Marijana Laković, zamjenica pučkog pravobranitelja Crne Gore, g. Nikola Medenica, načelnik policije Bijelo Polje, g. Veljko Rutović, zamjenik javnog tužitelja Podgorice, gđa Olja Stojanović, koordinatorica SOS telefona u Beranama i gđa Biljana Zeković, direktorica SOS telefona za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica. Pravobraniteljica je upoznala delegaciju s nadležnostima Pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova, a razmijenjena su iskustva vezana uz zakonodavstvo i provedbu zakona o zaštiti od obiteljskog nasilja.

1.2.3.3. 23. travnja 2009. – Pravobraniteljica je u svom uredu primila predstavnike/ce institucija i nevladinih organizacija iz Srbije, nadležnih za suzbijanje nasilja u obitelji, čiji je studijski posjet organizirao Centar za žene žrtve rata – ROSA iz Zagreba u svrhu pružanja primjera dobre prakse nadležnih institucija i nevladinih organizacija u Republici Hrvatskoj. Područje interesa studijskog posjeta je suzbijanje nasilja protiv žena u obitelji kao oblik rodno utemeljenog nasilja te provedba svih relevantnih zakonskih propisa i strategija za suzbijanje obiteljskog nasilja.

1.2.3.4. 20. listopada 2009. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova razgovarala je u svom Uredu s konzultanticom UNDP-a, gđom Samarom Andrade. U sklopu projektnog prijedloga „**Institucionalna potpora, vidljivost i podrška u prevenciji i sprječavanju nasilja u obitelji**“ UNDP je započeo s preliminarnom evaluacijom postojećeg stanja u prevenciji i sprječavanju nasilja u obitelji i s pripremom Globalnog izvješća o dimenzijama nasilja uvjetovanog spolom u koje bi se uključili i primjeri iz prakse te iskustva u prevenciji i borbi protiv nasilja u Republici Hrvatskoj. Pravobraniteljica je upoznala gđu Andrade sa zakonodavnim okvirom vezanim uz zaštitu od obiteljskog nasilja, praktičnom primjenom zakona i politika, kao i aktivnostima Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u zaštiti od obiteljskog nasilja i nasilja općenito te ostalim aktivnostima vezanim uz rodnu dimenziju nasilja.

1.2.3.5. 2. prosinca 2009. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova primila je u svom uredu g. Richarda Carvera, voditelja stručnog tima UNDP-a za izradu studije o mogućnostima racionalizacije sustava zaštite ljudskih prava u RH a u svrhu veće djelotvornosti i koordiniranosti čitavog sustava zaštite ljudskih prava.

1.2.4. SEMINARI, OKRUGLI STOLOVI, PROMOCIJE, TRIBINE, PREDSTAVLJANJA

1.2.4.1. 21. siječnja 2009. – seminar o unapređenju primjene *Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji* za žene s invaliditetom;

1.2.4.2. 16. siječnja 2009. – svečani završetak izobrazbe za *psihosocijalni tretman počinitelja nasilja* u obitelji u organizaciji Društva za psihološku pomoć;

1.2.4.3. 25. veljače 2009. – okrugli stol pod nazivom „*Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći - pravno savjetovanje i zastupanje žena koje su preživjele partnersko nasilje*“, u organizaciji Autonomne ženske kuće Zagreb i Grada Zagreba;

1.2.4.4. 24. veljače 2009. – tematska sjednica Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora na temu „*Žene na lokalnim izborima 2009*“;

1.2.4.5. 20. veljače 2009. – okrugli stol „*Što učiniti da se poveća politička zastupljenosti žena na lokalnoj razini?*“ u organizaciji Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH;

1.2.4.6. 20. ožujka 2009. – okrugli stol o savjetovalištim za djecu, mlade i obitelj „Civilna karika“ u organizaciji Udruge Plavi telefon u suradnji sa udrugama i ustanovama: Modus - centar za djecu, mlade i obitelj, Psihološki Centar TESA, Hrabri telefon – telefon za zlostavljanu i zanemarenu djecu, Centar za edukaciju i savjetovanje Sunce te Centar za djecu, mlade i obitelj Velika Gorica;

1.2.4.7. 17. ožujka 2009. – okrugli stol pod nazivom „Dostupnost i pristupačnost informacija i usluga gluho-slijepim i gluhim osobama: može li Hrvatska kvalitetno slijediti europske/međunarodne smjernice?“ koji je organizirala Hrvatska udruga gluho-slijepih osoba „Dodir“ uz podršku Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi;

1.2.4.8. 8. ožujka 2009. – svečana dodjela nagrade „Zagrepčanka godine“ 2008. profesorici Mirjani Krizmanić;

1.2.4.9. 7. ožujka 2009. – okrugli stol na temu „Položaj žene u hrvatskom društvu“ u organizaciji Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. U sklopu okruglog stola održano je predavanje na temu „Fertilitet i zaposlenost žena“;

1.2.4.10. 6. ožujka 2009. – predavljanje priručnika za stručnjake/inje, roditelje i mlade o nasilju u adolescentskim vezama „Je li moguće da je to ljubav?“ u izdanju Grada Zagreba (Gradskog ureda za zdravstvo, rad, socijalnu zaštitu i branitelje) i Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba;

1.2.4.11. 23. travnja 2009. – svečano predavljanje projekta pod nazivom „Izgradnja kapaciteta za usklađeno reagiranje na obiteljsko nasilje u zajednici“ u organizaciji Društva za psihološku pomoć iz Zagreba. Projekt je svojim sadržajem usklađen s Nacionalnom strategijom za sprečavanje nasilja u obitelji Vlade RH, a cilj mu je poboljšanje međusektorske suradnje i unapređenje zajedničkog reagiranja u slučajevima obiteljskog nasilja te prevencija nasilja u mladenačkim vezama. Projekt predviđa izobrazbu za 600 djelatnika državnih službi (policije, socijalne skrbi, zdravstva, pravosuđa, obrazovanja) iz 12 županija, te 60 stručnjaka za provedbu psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji. U sklopu projekta 120 počinitelja nasilja u obitelji dobit će psihosocijalni tretman, a previđeno je da se opsežnim preventivnim programom suzbijanja nasilja obuhvati 12.000 učenika srednjih škola diljem Hrvatske;

1.2.4.12. 29. lipnja 2009. – 16. motovunska ljetna škola unapređenja zdravlja u organizaciji Škole narodnog zdravlja „Andrija Štampar“. 29. lipnja, u sklopu konferencije pod nazivom: „Koliko smo uspješni sa programima ranog otkrivanja raka dojke?“ prezentiran je i tijek i rezultati provedbe Nacionalnog programa ranog otkrivanja raka dojke MAMA;

1.2.4.13. 19. lipnja 2009. – predavljanje rezultata istraživanja „Ljudska prava u osnovnim školama - teorija i praksa“ koje je proveo Centar za ljudska prava u suradnji s Pučkim otvorenim učilištem "Korak po korak". Istraživanje je provedeno u 24 osnovne škole, a cilj je bio ustanoviti koliko su demokratsko građanstvo i ljudska prava doista prisutni u osnovnim školama te kolika im se važnost pridaje u osnovnoškolskom obrazovanju. Analizirani su obrazovni dokumenti i udžbenici hrvatskog jezika, prirode i društva, povijesti i vjeronauka te funkcioniranje osnovnoškolskog sustava sa stajališta vrijednosti demokracije i ljudskih prava;

1.2.4.14. 15. i 16. lipnja 2009. – seminar „Nasilje u obitelji“ u organizaciji Ravnateljstva policije i Francuskog veleposlanstva u Zagrebu na temelju Sporazuma o policijskoj suradnji koji je potpisan između RH i Republike Francuske. Na seminaru su stručnjakinje iz francuskog Ministarstva unutarnjih poslova te Ministarstva pravosuđa prezentirale teme vezane uz zakonsku regulativu, postupanje policije, zaštitne mjere, profil počinitelja, postupanja sa žrtvama i dr.;

1.2.4.15. 8. lipnja 2009. – okrugli stol „Ukidanje stereotipa i diskriminacije žena – seksualno nasilje u zakonskim procedurama u Hrvatskoj“ u organizaciji Vladinog Ureda za ravnopravnost spolova i udruge B.a.B.e.;

1.2.4.16. 25. rujna 2009. – tribina „Nasilje u obitelji i nad ženama“ koju je u Umagu organizirala Zajednica žena Bujštine;

1.2.4.17. 22. rujna 2009. – obilježavanje Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama u zgradi Općinskog suda u Zagrebu;

1.2.4.18. 18. rujna 2009. – prvi seminar o diskriminaciji na radnom mjestu temeljem seksualne orijentacije koji su, u sklopu projekta „Zajedno protiv diskriminacije na radnom mjestu“, koji financira Europska komisija, za sindikalne povjerenike/ce organizirale Lezbijska grupa Kontra, Iskorak-centar za prava seksualnih i rodni manjina i Institut za mobilizaciju, intervenciju i akciju – M.I.A. u suradnji s hrvatskim sindikalnim središnjicama. U okviru projekta izdani su: Vodič za poslodavce o LGB pravima, Vodič za sindikate o LGB pravima i Vodič o pravima za LGB radnike;

1.2.4.19. 16. rujna 2009. – fokus grupa koju je Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva organizirao u okviru izrade Strategije poticanja razvoja ženskog poduzetništva u Republici Hrvatskoj. Donošenje Strategije predviđeno je mjerom Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova za razdoblje od 2006.-2010. godine (2.3.1.), a nositelj joj je Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva;

1.2.4.20. 14. rujna 2009. – prezentacija Vodiča „Ne želim više živjeti u nasilju“ koji je nastao u cilju provedbe mjera Zagrebačke strategije jedinstvene politike za zaštitu od nasilja u obitelji za razdoblje od 2008.-2010 koju je donijela Gradska skupština Grada Zagreba 2008. Na promociji Vodiča za žrtve nasilja u obitelji predstavljeni su stručnjaci/stručnjakinje i prostor u kojem će se provoditi „Psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji“;

- 1.2.4.21. 19. listopada 2009.** – predavljanje knjige „Reforma Europske unije – Lisabonski ugovor“ skupine autora/ica Pravnog fakulteta u izdanju Narodnih novina;
- 1.2.4.22. 17. listopada 2009.** – obilježavanje Europskog dan suzbijanja trgovanja ljudima u organizaciji Ureda za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske;
- 1.2.4.23. 16. listopada 2009.** – drugi seminar o diskriminaciji na radnom mjestu temeljem seksualne orijentacije koji su, u sklopu projekta „Zajedno protiv diskriminacije na radnom mjestu“, koji financira Europska komisija, za sindikalne povjerenike/ce organizirale Lezbijska grupa Kontra, Iskorak-centar za prava seksualnih i rodni manjina i Institut za mobilizaciju, intervenciju i akciju – M.I.A. u suradnji s hrvatskim sindikalnim središnjicama;
- 1.2.4.24. 14. listopada 2009.** – okrugli stol na temu „Sprječimo nasilje među mladima“ u organizaciji Obiteljskog centra Grada Zagreba za djelatnike odgojno-obrazovnih ustanova i organizacija, centara za socijalnu skrb, roditelje i predstavnike/ce civilnog društva na području grada Zagreba;
- 1.2.4.25. 12. listopada 2009.** – okrugli stol na temu „Zakon o suzbijanju diskriminacije“ u organizaciji Ureda za ljudska prava Vlade RH i Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom;
- 1.2.4.26. 7. listopada 2009.** – radionica na temu „UPR mehanizam – novina u izvještavanju o stanju ljudskih prava“ koji je održan u zajedničkoj organizaciji Programa UN-a za razvoj, UN Tematske skupine za HIV/AIDS i Centra za ljudska prava;
- 1.2.4.27. 1. listopada 2009.** – predavljanje publikacije Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH „Primjeri dobre prakse u promicanju ravnopravnosti spolova“ koje je organizirano u okviru 1. europskog festivala kreativnosti poduzetnika i 6. europskog dana poduzetnika u Republici Hrvatskoj. Publikacija je rezultat sudjelovanja Ureda za ravnopravnost spolova u međunarodnom projektu kruga mediteranskih zemalja – Italije, Grčke i Portugala predvođenih Republikom Maltom pod nazivom „Uvođenje ravnopravnosti spolova u lokalne zajednice“ u okviru programa Zajednice Europske komisije. Kao primjeri dobre prakse u Hrvatskoj izdvojeni su projekti *Realizacija politike jednakih mogućnosti* i *Financijska potpora ženama u gospodarstvu: žensko poduzetništvo*;
- 1.2.4.28. 30. studenoga 2009.** – okrugli stol „Žene u politici: promjena paradigme“ u organizaciji Centra za ženske studije, a u okviru Dana Marije Jurić Zagorke. Na okruglom stolu sudjelovale su i dvije kandidatkinje za predsjednicu Republike Hrvatske na predstojećim izborima,

a u razgovoru su sudjelovale i predstavnice političkih stranaka i ženskih političkih organizacija, te novinarki i politologinje koje se zalažu za rodno osjetljivu politiku;

1.2.4.29. 25. studenoga 2009. – predavljanje zbornika Pravobraniteljice za djecu pod nazivom „Prava djece čiji su roditelji u zatvoru“;

1.2.4.30. 24. studenoga 2009. – okrugli stol organiziran povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama pod nazivom „Doprinos žena sigurnosti zajednice – žene u opasnim zanimanjima“ u organizaciji časopisa „Zaštita“. Cilj okruglog stola bio je istaknuti veliku ulogu koju u očuvanju sigurnosti RH imaju žene u tzv. opasnim, tradicionalno muškim zanimanjima kao što su policija, vojska, zaštitarstvo, tjelohraniteljstvo, vatrogastvo i gorsko spašavanje;

1.2.4.31. 24. studenoga 2009. – okrugli stol „Seksualno nasilje – potreba za standardizacijom prakse“ u organizaciji Ženske sobe i Povjerenstva za ravnopravnost spolova Gradske skupštine Grada Zagreba. Tema rasprave okruglog stola bila je izrada Nacrta Prijedloga protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja. Na okruglom stolu sudjelovali su predstavnici i predstavnice relevantnih državnih institucija i tijela, te organizacija civilnog društva. Definirana su glavna problemska područja vezana uz suzbijanje seksualnog nasilja i zaštitu žrtava i raspravljene metode pružanja pomoći i podrške žrtvama;

1.2.4.32. 23. studenoga 2009. – okrugli stol u Rijeci pod nazivom „Važnost prevencije u sprječavanju nasilja među mladima“;

1.2.4.33. 23. studenoga 2009. – okrugli stol na temu „Utjecaj na poboljšanja u pravnim i medijskim perspektivama koje se tiču trgovanja ženama i prostitucije“ u organizaciji Centra za žene žrtve rata . Na okruglom stolu prezentirani su rezultati istraživanja kojeg je financirala Europska komisija, a obuhvaćaju razdoblje 2004.-2008. i odnose se na sudsku praksu Prekršajnog suda, Kaznenog suda, Županijskog suda, Visokog prekršajnog suda, te na praksu Državnog odvjetništva u slučajevima trgovanja ženama i prostitucije;

1.2.4.34. 23. studenoga 2009. – okrugli stol „Žensko poduzetništvo – neiskorišten ekonomski potencijal“ u organizaciji Centra za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva;

1.2.4.35. 19. studenoga 2009. – predavljanje projekta „Program podrške sustavu suzbijanja trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj“ u organizaciji Ureda za ljudska prava Republike Hrvatske. U projektu sudjeluju i Ministarstvo vanjskih poslova Kraljevine Nizozemske i International Centre for Migration Policy Development;

1.2.4.36. 18. studenoga 2009. – javna rasprava o napretku u provedbi Nacionalnog programa zaštite i promicanja ljudskih prava 2008.-2011. godine u organizaciji Ureda za ljudska prava RH i Centra za ljudska prava;

1.2.4.37. 13. studenoga 2009. – svečano otvorenje prostora „Zagorka“ u stanu u kojem je živjela i radila Marija Jurić Zagorka, Dolac 8;

1.2.4.38. 3. studenoga 2009. – okrugli stol na temu „Samoregulacija medija u Hrvatskoj“ u Rektoratu Sveučilišta u Dubrovniku. U radu okruglog stola sudjelovali su međunarodni stručnjaci iz područja novinarstva te novinari/ke lokalnih medija i medijski stručnjaci/stručnjakinje, predstavnici/ce novinarskih udruženja, vlasnici medija i predstavnici/ce nevladinih organizacija;

1.2.4.39. 16. prosinca 2009. – predstavljanje rezultata istraživanja „Percepcija iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u RH“ u organizaciji Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH;

1.2.4.40. 16. prosinca 2009. – svečano otvorenje zgrade Centra „Slava Raškaj“;

1.2.4.41. 14. prosinca 2009. – tematska sjednica Gradske koordinacije za ljudska prava Gradske skupštine Grada Zagreba povodom obilježavanja Dana ljudskih prava na temu „Obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo“;

1.2.4.42. 11. prosinca 2009. – okrugli stol koji je Odbor za međuparlamentarnu suradnju Hrvatskog sabora organizirao povodom predstavljanja hrvatskog izdanja priručnika za parlamentarce na temu „Državljanstvo i apatridnost: Priručnik za parlamentarce“ u izdanju Ureda Visokog povjerenika UN-a za izbjeglice (UNHCR) i Interparlamentarne Unije.

1.2.4.43. 11. prosinca 2009. – promocija knjige „Women in Science and Technology“ u organizaciji Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH i Instituta za društvena istraživanja.

1.2.4.44. 11. prosinca 2009. – javna rasprava na temu: „Politička organizacija znanja“ koja je održana u sklopu sedmog po redu Festivala filmova o ljudskim pravima. Javnu raspravu organizirali su Multimedijalni institut i Udruženje za razvoj kulture u suradnji sa Centrom za ljudska prava i potporu Veleposlanstva Kraljevine Nizozemske.

1.2.5. PRAVOBRANITELJICA U MEDIJIMA

1.2.5.1. U 2009. pravobraniteljica je ukupno 49 puta gostovala na nacionalnoj javnoj i komercijalnoj televiziji (HTV 1, RTL, NOVA TV, Z1, OTV), lokalnim televizijama (Slavonsko-

brodska TV, Cenzura Split, TV Jadran Split), nacionalnim radiopostajama (Narodni radio, Radio 101, Radio Sljeme, Hrvatski radio 1. program) i lokalnim radiopostajama (Garešnički gradski radio, Dubrovački radio, Radio Trsat, Slavonski radio, Radio Split, Slobodna Europa, Radio Velika Gorica, Radio Našice, Radio Varaždin, Radio Naron Metković), što je za 63% više nego u 2008. godini, a teme o kojima je govorila prvenstveno su se odnosile na obiteljsko nasilje, seksualno uznemiravanje, Zakon o ravnopravnosti spolova i Zakon o suzbijanju diskriminacije, političku participaciju žena, položaj žena na tržištu rada, prava seksualnih manjina.

1.2.5.2. Pravobraniteljica je tijekom 2009. odgovarala na brojne upite novinara/ki raznih nacionalnih i lokalnih dnevnih novina i internetskih portala. U 2009. objavljen je ukupno 101 članak u kojem je izvještavano o radu pravobraniteljice, objavljen intervju, javno priopćenje ili izjava pravobraniteljice.

1.2.5.3. Opisi aktivnosti, rezultati analiza, inicijative za zakonodavne izmjene i dopune te javna priopćenja pravobraniteljice redovito se objavljuju na službenim web stranicama www.prs.hr. Tijekom 2009. internetska statistika zabilježila je ukupno 62.217 posjeta, što je u prosjeku 5.185 posjeta mjesečno.

IV. FINANCIJSKO POSLOVANJE

Sredstva za rad pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u cijelosti su bila osigurana iz Državnog proračun Republike Hrvatske za 2009. godinu.

Za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2009. od planiranih 2.854.054,00 kuna, ostvareni su rashodi i izdaci u iznosu od 2.487.220,53 kuna (87,15 %).

Rashodi se odnose na:

- primanja zaposlenih – u iznosu od 1.606.402,50 kuna
- materijalne rashode – u iznosu od 785.469,69 kuna
- financijske troškove rashode – u iznosu od 555,07 kuna
- naknade građanima i kućanstvima u novcu – u iznosu od 15.000,00 kuna
- nabavu nefinancijske imovine – u iznosu od 79.793,27 kuna.

Na teret materijalnih rashoda utrošeno je:

- 30.403,54 kuna za obilazak po županijama (pozivi predstavnika/ca jedinica lokalne i područne /regionalne/ samouprave, njihovih odbora/povjerenstava za ravnopravnost spolova i drugih institucija);
- 84.384,80 kuna za izdatke za neovisna istraživanja pravobraniteljice o diskriminaciji na području zapošljavanja i rada i o političkoj participaciji žena i muškaraca;
- 12.428,20 kuna za stručno usavršavanje zaposlenika.

U Uredu pravobraniteljice u 2009. godini bilo je popunjeno 10 radnih mjesta, a status 2 djelatnice, koje su prekinule rad 29. srpnja 2006. godine i vode sudski spor, nije se promijenio tijekom 2009. godine.

V. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Izvješće pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2009. godinu, kao i sva dosadašnja izvješća, polazi od odredbe članka 5. ZORS-a, prema kojoj ravnopravnost spolova znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata, i temelji se na radu po pritužbama, analizama i istraživanjima Ureda pravobraniteljice, statistikama, rezultatima provedbe antidiskriminacijskih zakonskih odredbi i politika.

U odnosu na obiteljsko nasilje treba istaknuti da je pojačan zakonodavni okvir donošenjem novog Zakona o zaštiti od obiteljskog nasilja, ali da mjere predviđene Strategijom o zaštiti od obiteljskog nasilja, koje su se trebale provesti u 2009. godini, nisu do kraja provedene, a prevencija očito nije dala željene rezultate jer je broj prijavljenog nasilja veći nego u 2008. godini, kao i broj ubijenih žena žrtava obiteljskog nasilja. Stoga je izuzetno važno do kraja provesti mjeru iz Strategije o provođenju istraživanja stopa prevalencije, uzroka, oblika i recidivizma obiteljskog nasilja radi boljeg razumijevanja fenomena obiteljskog nasilja te razvoja što djelotvornije preventivne politike i mjera kontrole. Naime, sadržaj pritužbi, ali i zabrinjavajuće statistike, pokazuju da je potrebno djelovati i na pojačanoj prevenciji nasilja u obitelji.

Međutim, sustav zaštite od trenutka počinjenja kaznenih ili prekršajnih djela funkcionira počevši od postupanja policije i ostalih za to zaduženih državnih tijela, uključujući i nevladine udruge koje vode sigurne kuće.

Položaj žena na tržištu rada nije se bitno promijenio. Visok udio žena među nezaposlenima, jasna horizontalna i vertikalna segregacija između muškaraca i žena na tržištu rada, rad žena u potplaćenim sektorima, razlika u plaćama po spolu, veći broj žena zaposlenih na određeno vrijeme – i dalje ukazuju na postojanje neravnopravnosti spolova.

Ugovori na određeno vrijeme po svom broju ukazuju ne samo na nesigurnost zaposlenja nego su, prema mišljenju pravobraniteljice, ključni činitelj koji priječi one koji se osjećaju diskriminiranima temeljem spola da traže zaštitu svojih prava – bilo da se radi o pritužbama pravobraniteljici, Državnom inspektoratu ili sudovima.

Zakonodavni okvir i institucije, uključujući i sudove, mogli bi pružiti zaštitu samo onima koji je traže, a u izboru između egzistencije i zaštite povrijeđenih prava očito je da je u ovo vrijeme krize

– egzistencija prva na listi prioriteta. Stoga je izmjenjena zakonodavstva i prakse u području rada vezano za ugovore na određeno vrijeme, po mišljenju pravobraniteljice, jedan od preduvjeta za implementaciju antidiskriminacijskog zakonodavstva. Sigurno je da bi i stvaranje značajnije sudske prakse na području zaštite od diskriminacije poticajno djelovalo na traženje zaštite od diskriminacije, uključujući i diskriminaciju na radu. Posebno je težak položaj trudnica koje rade na ugovore na određeno vrijeme i tu je diskriminacijski učinak tih ugovora najvidljiviji.

Analize Ureda pravobraniteljice pokazuju da se odredba članka 13. st. 2. ZORS-a o oglašavanju radnih mjesta, čiji je cilj ukidanje diskriminacije kod zapošljavanja, i ove godine bolje primjenjuje u praksi nego proteklih godina, i implementaciju ove odredbe treba vrlo pozitivno ocijeniti. Međutim, njezino kršenje u najvećem postotku upravo od strane odgojno-obrazovnih ustanova, imajući na umu njihovu odgojno-obrazovnu funkciju, ukazuje se posebno zabrinjavajućim.

Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova je tijekom 2009. godine posvetio posebnu pozornost provedbi nove zakonske obveze socijalnih partnera da pri kolektivnom pregovaranju i u kolektivnim ugovorima na svim razinama poštuju odredbe ZORS-a i mjere za uspostavljanje ravnopravnosti spolova i činit će to i u narednom izvještajnom razdoblju. Kolektivni ugovor se u tom području osobito ističe kao mehanizam koji može pridonijeti ostvarivanju pune ravnopravnosti, osobito vezano za uravnoteženje privatnog i poslovnog života.

Iako su rodno osjetljivi proračuni obvezni prema međunarodnim dokumentima koje je Republika Hrvatska potpisala (kao na primjer Pekinška platforma za djelovanje 1995.), rodno budžetiranje još uvijek nije postalo praksa prilikom odlučivanja o načinima prikupljanja i raspodjele sredstava. Proračun se pogrešno smatra spolno neutralnim jer proračunska sredstva doznačena za pojedine stavke proračuna imaju različit učinak na muškarce i žene. Stoga je, u svrhu postizanja stvarne ravnopravnosti spolova, prilikom donošenja državnog i lokalnih proračuna neophodno voditi računa o rodnom aspektu, što znači analizirati svaki oblik javne potrošnje iz perspektive spola te planirati, doznačiti sredstva, provoditi i pratiti provedbu proračuna s obzirom na učinak koji stavke proračuna imaju na muškarce i žene.

Ukupan prosjek izabраниh žena među svim kandidatima/kandidatkinjama za sva predstavnička tijela porastao je s 10,7% na izborima 2005. na 15,5% na izborima 2009., što ukazuje na određen napredak u političkoj participaciji žena na lokalnoj razini. Međutim, postignuti prosjek još je vrlo daleko od željenog postotka od 40%, predviđenog Zakonom o ravnopravnosti spolova.

Što se tiče područja obrazovanja, valja istaknuti trend povećanja žena u znanosti, ali i ukazati na nadalje prisutnu spolnu neravnotežu u odabiru područja obrazovanja u srednjim školama i visokoškolskim ustanovama, zbog čega je neophodno sustavno poticati interes podzastupljenog spola za pojedina područja obrazovanja sukladno Nacionalnoj politici za promicanje ravnopravnosti spolova.

Područje statistike svakako je područje u kojem se prati stalan napredak, što je pravobraniteljici i omogućilo komparativne analize vezano za određena područja u kojima prati provedbu ZORS-a i drugih zakona i propisa.

Kako je ZORS-om uvedena obveza pravobraniteljice da provodi neovisna istraživanja o diskriminaciji i razmjenjuje raspoložive informacije s odgovarajućim europskim tijelima, i u ovo izvješće uključeno je nekoliko istraživanja na različitim područjima u kojima se pratila provedba ZORS-a, ali i relevantnog europskog pravnog okvira.

U odnosu na sve navedeno, pravobraniteljica smatra da je neophodno kreiranje učinkovitih mjera nacionalnih politika vezanih za položaj žena, osobito na području tržišta rada, zatim učinkovitija prevencija obiteljskog nasilja, uključujući psihosocijalni tretman počinitelja obiteljskog nasilja, i sustavno obrazovanje za ljudska prava i nenasilnu komunikaciju, kao i jačanje pozicija koordinatora/ica u tijelima državne uprave i na razini lokalne i područne (regionalne) samouprave radi učinkovitije i sustavne provedbe zakonskih odredbi vezanih za promicanje ravnopravnosti spolova.

PRAVOBRANITELJICA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Gordana Lukač-Koritnik

VI. PRILOZI - TABLICE

Tablica 3. Poticaji obrtnicima i trgovačkim društvima - izvođačima praktične nastave (mjera 3.3.2.1..)

Županija	Poticaji obrtnicima i trgovačkim društvima - izvođačima praktične nastave (mjera 3.3.2.1.)															
	Zaprimljeni zahtjevi									Prijedlog Povjerenstva						
	Broj zaprimljenih zahtjeva					Iznos traženih sredstava				Broj odobrenih zahtjeva					Iznos odobrenih zahtjeva	
	Muškarci	%	Žene	%	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	%	Žene	%	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno
Zagrebačka	16	61,5	10	38,5	26	0	0	0	12	54,5	10	45,5	22	131.000	90.000	221.000
Krapinsko-zagorska	16	88,9	2	11,1	18	0	0	0	14	93,3	1	6,7	15	164.000	9.000	173.000
Sisačko-moslavačka	7	77,8	2	22,2	9	0	0	0	6	75,0	2	25,0	8	68.000	16.000	84.000
Karlovačka	22	84,6	4	15,4	26	0	0	0	20	83,3	4	16,7	24	273.000	40.000	313.000
Varaždinska	5	83,3	1	16,7	6	0	0	0	4	80,0	1	20,0	5	47.000	9.000	56.000
Koprivničko-križevačka	15	68,2	7	31,8	22	0	0	0	14	70,0	6	30,0	20	169.000	58.000	227.000
Bjelovarsko-bilogorska	9	52,9	8	47,1	17	0	0	0	8	50,0	8	50,0	16	90.000	73.000	163.000
Primorsko-goranska	1	100,0	0	0,0	1	0	0	0	1	100,0	0	0,0	1	11.000	0	11.000
Ličko-senjska	0	0,0	1	100,0	1	0	0	0	0	0,0	1	100,0	1	0	16.000	16.000
Virovitičko-podravska	1	25,0	3	75,0	4	0	0	0	1	25,0	3	75,0	4	8.000	23.000	31.000
Požeško-slavonska	4	66,7	2	33,3	6	0	0	0	4	66,7	2	33,3	6	36.000	18.000	54.000
Brodsko-posavska	12	66,7	6	33,3	18	0	0	0	3	42,9	4	57,1	7	54.000	35.000	89.000
Zadarska	1	50,0	1	50,0	2	0	0	0	1	100,0	0	0,0	1	8.000	0	8.000
Osječko-baranjska	7	63,6	4	36,4	11	0	0	0	5	62,5	3	37,5	8	64.000	37.000	101.000
Šibensko-kninska	0	0,0	0	0,0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0	0	0
Vukovarsko-srijemska	6	66,7	3	33,3	9	0	0	0	5	71,4	2	28,6	7	58.000	23.000	81.000
Splitsko-dalmatinska	1	50,0	1	50,0	2	0	0	0	0	0,0	1	100,0	1	0	11.000	11.000
Istarska	9	64,3	5	35,7	14	0	0	0	4	80,0	1	20,0	5	32.000	18.000	50.000
Dubrovačko-neretvanska	0	0,0	0	0,0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0	0	0
Međimurska	7	70,0	3	30,0	10	0	0	0	6	66,7	3	33,3	9	64.000	38.000	102.000
Grad Zagreb	38	52,1	35	47,9	73	0	0	0	33	53,2	29	46,8	62	428.000	287.000	715.000
UKUPNO	177	64,4	98	35,6	275	0	0	0	141	63,5	81	36,5	222	1.705.000	801.000	2.506.000

Tablica 4. Provedeni projekti u 2009. godini po županijama, broju zaprimljenih i odobrenih zahtjeva, a sve temeljem spola (mjera 3.5.1.10.)

Županija	Dokvalifikacije i prekvalifikacije u obrtništvu (mjera 3.5.1.10.)															
	Zaprimljeni zahtjevi									Prijedlog Povjerenstva						
	Broj zaprimljenih zahtjeva					Iznos traženih sredstava				Broj odobrenih zahtjeva					Iznos odobrenih zahtjeva	
	Muškarci	%	Žene	%	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	%	Žene	%	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno
Zagrebačka	41	57,7	30	42,3	71	231.100	108.900	340.000	37	60,7	24	39,3	61	147.980	62.083	210.063
Krapinsko-zagorska	21	72,4	8	27,6	29	71.254	26.200	97.454	20	71,4	8	28,6	28	42.469	18.340	60.809
Sisačko-moslavačka	37	78,7	10	21,3	47	193.690	23.900	217.590	30	76,9	9	23,1	39	51.618	15.680	67.298
Karlovačka	20	54,1	17	45,9	37	82.900	43.100	126.000	17	58,6	12	41,4	29	34.783	24.710	59.493
Varaždinska	94	88,7	12	11,3	106	220.100	49.390	269.490	89	89,0	11	11,0	100	141.701	33.733	175.434
Koprivničko-križevačka	35	64,8	19	35,2	54	179.937	92.053	271.990	33	63,5	19	36,5	52	101.347	64.437	165.784
Bjelovarsko-bilogorska	41	77,4	12	22,6	53	177.743	36.231	213.974	38	76,0	12	24,0	50	113.351	25.362	138.713
Primorsko-goranska	30	50,8	29	49,2	59	138.925	92.252	231.177	27	50,0	27	50,0	54	58.184	52.347	110.531
Ličko-senjska	3	50,0	3	50,0	6	9.700	7.515	17.215	3	50,0	3	50,0	6	6.790	5.260	12.050
Virovitičko-podravska	31	58,5	22	41,5	53	165.711	116.500	282.211	28	56,0	22	44,0	50	104.308	81.550	185.858
Požeško-slavonska	39	68,4	18	31,6	57	99.936	75.670	175.606	36	69,2	16	30,8	52	58.335	49.329	107.664
Brodsko-posavska	74	85,1	13	14,9	87	161.400	39.980	201.380	66	88,0	9	12,0	75	82.530	12.866	95.396
Zadarska	21	60,0	14	40,0	35	41.900	38.500	80.400	16	53,3	14	46,7	30	24.080	26.950	51.030
Osječko-baranjska	54	59,3	37	40,7	91	446.709	101.630	548.339	42	57,5	31	42,5	73	87.766	58.793	146.559
Šibensko-kninska	11	78,6	3	21,4	14	16.500	7.800	24.300	10	76,9	3	23,1	13	10.500	5.460	15.960
Vukovarsko-srijemska	46	59,0	32	41,0	78	132.780	89.300	222.080	36	60,0	24	40,0	60	73.941	46.459	120.400
Splitsko-dalmatinska	20	42,6	27	57,4	47	65.370	85.210	150.580	17	39,5	26	60,5	43	34.769	57.827	92.596
Istarska	50	66,7	25	33,3	75	125.030	63.200	188.230	44	67,7	21	32,3	65	74.634	38.920	113.554
Dubrovačko-neretvanska	7	53,8	6	46,2	13	27.200	15.700	42.900	7	58,3	5	41,7	12	19.040	7.350	26.390
Međimurska	26	61,9	16	38,1	42	149.643	42.800	192.443	18	54,5	15	45,5	33	86.625	28.910	115.535
Grad Zagreb	73	48,0	79	52,0	152	370.023	392.200	762.223	63	45,7	75	54,3	138	216.973	262.780	479.753
UKUPNO	774	64,2	432	35,8	1206	3.107.551	1.548.031	4.655.582	677	63,7	386	36,3	1.063	1.571.724	979.146	2.550.870

Tablica 5. Stipendiranje učenika u deficitarnim zanimanjima (mjera 3.5.5.1.)

Županija	Stipendiranje učenika u deficitarnim zanimanjima (mjera 3.5.5.1.)															
	Zaprimljeni zahtjevi						Prijedlog Povjerenstva									
	Broj zaprimljenih zahtjeva					Iznos traženih sredstava			Broj odobrenih zahtjeva					Iznos odobrenih zahtjeva		
	Muškarci	%	Žene	%	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	%	Žene	%	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno
Zagrebačka	1	100,0	0	0,0	1	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0	0	0
Krapinsko-zagorska	1	100,0	0	0,0	1	129.600	0	129.600	1	100,0	0	0,0	1	61.200	0	61.200
Sisačko-moslavačka	2	100,0	0	0,0	2	375.000	0	375.000	1	100,0	0	0,0	1	78.000	0	78.000
Karlovačka	2	100,0	0	0,0	2	136.800	0	136.800	1	100,0	0	0,0	1	30.000	0	30.000
Varaždinska	2	66,7	1	33,3	3	252.000	36.000	288.000	1	50,0	1	50,0	2	111.000	18.000	129.000
Koprivničko-križevačka	1	100,0	0	0,0	1	546.000	0	546.000	1	100,0	0	0,0	1	218.400	0	218.400
Bjelovarsko-bilogorska	1	100,0	0	0,0	1	96.000	0	96.000	1	100,0	0	0,0	1	48.000	0	48.000
Primorsko-goranska	2	100,0	0	0,0	2	444.000	0	444.000	2	100,0	0	0,0	2	198.000	0	198.000
Ličko-senjska	0	0,0	1	100,0	1	0	28.800	28.800	0	0,0	1	100,0	1	0	14.400	14.400
Virovitičko-podravska	1	100,0	0	0,0	1	240.000	0	240.000	1	100,0	0	0,0	1	96.000	0	96.000
Požeško-slavonska	1	100,0	0	0,0	1	240.000	0	240.000	1	100,0	0	0,0	1	96.000	0	96.000
Brodsko-posavska	2	100,0	0	0,0	2	54.000	0	54.000	2	100,0	0	0,0	2	27.000	0	27.000
Zadarska	2	100,0	0	0,0	2	240.000	0	240.000	1	100,0	0	0,0	1	90.000	0	90.000
Osječko-baranjska	1	100,0	0	0,0	1	60.000	0	60.000	1	100,0	0	0,0	1	24.000	0	24.000
Šibensko-kninska	0	0,0	0	0,0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0	0	0
Vukovarsko-srijemska	0	0,0	0	0,0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0	0	0
Splitsko-dalmatinska	0	0,0	0	0,0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0	0	0
Istarska	1	100,0	0	0,0	1	120.000	0	120.000	1	100,0	0	0,0	1	60.000	0	60.000
Dubrovačko-neretvanska	1	100,0	0	0,0	1	120.000	0	120.000	1	0,0	0	0,0	1	36.000	0	36.000
Međimurska	1	100,0	0	0,0	1	216.000	0	216.000	1	100,0	0	0,0	1	90.000	0	90.000
Grad Zagreb	0	0,0	1	100,0	1	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0	0	0
UKUPNO	22	88,0	3	12,0	25	3.269.400	64.800	3.334.200	17	89,5	2	10,5	19	1.263.600	32.400	1.296.000

Tablica 6. Nezaposlene osobe po dobi i spolu krajem prosinca 2009. - Izvor: HZZ, Mjesečni statistički bilten broj 12/2009.

Red. br.	Županija	Ukupno		15 - 19		20 - 24		25 - 29		30 - 34		35 - 39		40 - 44		45 - 49		50 - 54		55 - 59		60 i više	
		Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene
1.	Zagrebačka	13.492	7.439	793	363	1.643	888	1.595	937	1.339	812	1.138	727	1.285	793	1.334	807	2.162	1.448	1.718	636	485	28
2.	Krapinsko-zagorska	6.036	3.225	420	179	825	467	622	378	451	253	435	266	548	333	684	395	1.076	701	777	242	198	11
3.	Sisačko-moslavačka	17.922	10.176	1.068	478	2.225	1.159	2.049	1.247	1.819	1.180	1.772	1.213	1.998	1.301	2.054	1.290	2.318	1.364	2.022	839	597	105
4.	Karlovačka	12.076	7.024	484	223	1.246	681	1.239	755	1.085	691	1.100	723	1.317	902	1.619	1.047	2.106	1.369	1.529	620	351	13
5.	Varaždinska	9.021	4.575	523	219	1.183	578	1.118	609	784	422	696	408	839	431	977	524	1.534	996	1.066	380	301	8
6.	Koprivničko-križevačka	7.079	3.671	463	189	1.106	571	939	505	739	431	626	377	638	372	693	391	1.042	652	689	179	144	4
7.	Bjelovarsko-bilogorska	12.160	6.244	911	419	1.747	888	1.594	960	1.284	731	1.221	719	1.181	679	1.201	646	1.491	777	1.116	390	414	35
8.	Primorsko-goranska	17.681	10.485	695	300	2.089	1.071	2.585	1.601	1.956	1.241	1.616	1.005	1.551	1.004	1.786	1.180	2.689	1.916	2.179	1.082	535	85
9.	Ličko-senjska	3.322	1.796	189	73	435	197	387	214	360	234	317	207	365	230	417	241	463	273	283	113	106	14
10.	Virovitičko-podravska	8.704	4.844	565	275	1.279	678	1.251	742	995	618	824	550	908	551	915	535	982	574	772	286	213	35
11.	Požeško-slavonska	5.720	3.206	408	183	954	540	920	557	627	380	515	333	517	322	493	271	712	457	465	159	109	4
12.	Brodsko-posavska	15.499	9.201	1.091	499	2.270	1.282	1.951	1.264	1.769	1.196	1.621	1.127	1.662	1.097	1.680	1.036	1.729	1.064	1.287	586	439	50
13.	Zadarska	11.196	6.693	433	182	1.160	591	1.432	896	1.268	826	1.126	786	1.337	923	1.289	810	1.505	977	1.237	644	409	58
14.	Osječko-baranjska	31.430	18.093	1.862	848	4.680	2.462	4.451	2.727	3.458	2.259	2.908	2.021	3.215	2.179	3.228	2.044	3.715	2.223	3.003	1.233	910	97
15.	Šibensko-kninska	8.027	4.464	382	157	994	494	1.120	658	870	514	847	542	967	624	958	580	1.052	617	682	268	155	10
16.	Vukovarsko-srijemska	18.189	10.036	1.107	473	2.822	1.410	2.468	1.401	2.139	1.321	2.009	1.315	2.032	1.271	1.861	1.056	1.904	1.142	1.391	604	456	43
17.	Splitsko-dalmatinska	36.760	22.262	1.628	737	4.718	2.381	5.112	3.072	4.425	2.834	4.204	2.892	4.217	2.974	4.017	2.714	4.358	2.919	3.138	1.554	943	185
18.	Istarska	8.740	5.070	316	126	1.133	590	1.247	748	964	597	745	440	889	563	962	639	1.393	1.011	944	339	147	17
19.	Dubrovačko-neretvanska	7.900	4.684	349	136	1.008	511	1.200	694	1.000	606	786	536	762	544	804	532	1.050	760	728	340	213	25
20.	Međimurska	6.479	3.629	471	241	1.050	597	947	542	706	414	554	318	480	284	548	316	1.004	698	552	210	167	9
21.	Grad Zagreb	34.112	18.421	1.506	757	4.066	2.141	4.895	2.830	3.462	1.979	2.952	1.686	2.991	1.725	3.262	1.853	5.070	3.309	4.420	1.897	1.488	244
	Ukupno	291.545	165.238	15.664	7.057	38.633	20.177	39.122	23.337	31.500	19.539	28.012	18.191	29.699	19.102	30.782	18.907	39.355	25.247	29.998	12.601	8.780	1.080
3.1.	Područna služba Kutina	4.756	2.726	346	167	700	373	675	398	576	379	455	316	510	320	414	280	527	334	447	147	106	12
16.1.	Područna služba Vinkovci	12.704	7.173	861	381	2.044	1.059	1.728	1.028	1.519	1.003	1.474	1.003	1.503	953	1.292	721	1.195	666	824	343	264	16

Tablica 8. Nezaposlenost i zapošljavanje od 1989. do 2009. godine - Nezaposlenost i zapošljavanje od 1989. do 2009. godine

Godina	Novoprijavljeni		Zaposleni s evidencije		Brisani iz evidencije iz drugih razloga osim zaposlenja		Nezaposlene osobe (prosjek)						Traženi radnici/e
							Nezaposlene osobe		Prvi put traže zaposlenje		Korisnici novčane naknade		
	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	
1989.	116.654	63.126	46.038	27.862	70.848	35.134	139.878	83.384	64.264	39.830	12.144	7.783	149.999
1990.	183.430	93.143	46.660	28.072	86.114	45.008	160.617	91.376	67.443	40.049	21.154	11.739	128.417
1991.	218.333	100.141	52.185	23.852	78.302	37.096	253.669	133.060	77.711	44.247	75.260	36.786	79.159
1992.	178.378	90.023	79.981	39.927	120.655	54.937	266.568	141.320	79.401	45.462	58.964	28.523	134.462
1993.	160.765	81.004	73.074	39.815	105.645	47.603	250.779	138.375	80.243	48.686	25.363	13.148	136.667
1994.	187.793	88.063	82.527	44.347	100.807	49.061	243.324	130.482	83.244	48.078	30.324	9.173	155.438
1995.	177.069	84.631	75.851	40.979	99.703	47.391	240.601	124.232	84.355	45.119	36.183	10.269	127.765
1996.	203.405	94.984	93.200	46.916	90.012	38.897	261.022	129.556	87.604	44.044	52.912	14.756	124.086
1997.	219.180	102.953	101.903	51.585	99.420	40.570	277.691	137.284	89.313	44.485	55.171	18.562	125.665
1998.	221.436	109.362	109.237	55.737	96.588	40.481	287.762	149.309	90.456	47.047	44.779	21.493	131.498
1999.	249.029	120.002	105.692	53.675	104.338	45.118	321.866	169.140	94.647	50.108	54.257	28.932	134.655
2000.	261.906	128.172	118.032	61.367	107.060	46.282	357.872	188.502	100.762	53.562	63.396	35.075	148.186
2001.	280.998	137.342	147.460	72.962	116.941	50.316	380.195	203.405	104.157	55.404	70.369	40.595	202.983
2002.	259.073	127.965	165.566	83.630	122.486	52.946	389.741	212.987	101.127	54.707	80.795	43.985	174.150
2003.	231.860	121.781	145.211	76.813	134.127	64.804	329.799	189.721	81.446	46.548	67.977	40.204	130.453
2004.	245.409	127.267	138.580	76.543	107.936	51.945	309.875	180.847	74.152	43.425	70.467	42.385	116.744
2005.	232.064	121.972	140.890	77.203	100.900	47.563	308.738	180.796	71.591	42.566	72.802	43.035	110.569
2006.	233.163	126.876	149.460	84.016	98.401	47.641	291.616	175.097	65.982	40.220	66.407	40.894	130.517
2007.	206.460	114.965	146.689	85.558	98.440	50.354	264.448	161.966	56.245	34.913	59.603	37.916	141.487
2008.	200.093	113.389	128.228	75.684	85.894	44.439	236.741	147.201	46.918	29.698	57.258	37.024	141.794
2009.	270.557	139.228	118.286	69.558	101.181	54.421	263.174	156.059	46.394	28.443	68.967	39.832	102.427

Tab. 9. Zaposlene osobe s evidencije Hrvatskog zavoda za zapošljavanje po županijama, vrsti zaposlenja i spolu u 2008. i 2009. godini

Županija	2008.						2009.						Indeks 2009/2008.					
	Ukupno zaposleni		Zaposleni na neodređeno		Zaposleni na određeno		Ukupno zaposleni		Zaposleni na neodređeno		Zaposleni na određeno		Ukupno zaposleni		Zaposleni na neodređeno		Zaposleni na određeno	
	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene
ZAGREBAČKA	5.258	3.394	1.582	962	3.676	2.432	5.073	3.021	1.449	800	3.624	2.221	96,5	89,0	91,6	83,2	98,6	91,3
KRAPINSKO-ZAGORSKA	2.458	1.572	593	330	1.865	1.242	2.588	1.651	385	228	2.203	1.423	105,3	105,0	64,9	69,1	118,1	114,6
SISAČKO-MOSLAVAČKA	6.782	3.761	1.113	580	5.669	3.181	5.932	3.392	576	292	5.356	3.100	87,5	90,2	51,8	50,3	94,5	97,5
KARLOVAČKA	4.383	2.581	558	295	3.825	2.286	3.744	2.103	415	239	3.329	1.864	85,4	81,5	74,4	81,0	87,0	81,5
VARAŽDINSKA	4.564	2.466	986	522	3.578	1.944	4.648	2.409	679	390	3.969	2.019	101,8	97,7	68,9	74,7	110,9	103,9
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	3.191	1.743	602	320	2.589	1.423	2.833	1.486	403	235	2.430	1.251	88,8	85,3	66,9	73,4	93,9	87,9
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	5.784	3.230	883	469	4.901	2.761	4.998	2.741	536	246	4.462	2.495	86,4	84,9	60,7	52,5	91,0	90,4
PRIMORSKO-GORANSKA	8.175	5.239	1.141	647	7.034	4.592	7.634	4.774	757	431	6.877	4.343	93,4	91,1	66,3	66,6	97,8	94,6
LIČKO-SENJSKA	1.581	863	316	184	1.265	679	1.382	751	198	104	1.184	647	87,4	87,0	62,7	56,5	93,6	95,3
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	4.568	2.421	568	290	4.000	2.131	4.014	2.313	259	154	3.755	2.159	87,9	95,5	45,6	53,1	93,9	101,3
POŽEŠKO-SLAVONSKA	2.987	1.555	706	343	2.281	1.212	2.872	1.569	474	269	2.398	1.300	96,1	100,9	67,1	78,4	105,1	107,3
BRODSKO-POSAVSKA	5.560	3.187	1.746	974	3.814	2.213	4.849	2.642	1.391	681	3.458	1.961	87,2	82,9	79,7	69,9	90,7	88,6
ZADARSKA	4.909	3.348	944	615	3.965	2.733	4.966	3.310	595	340	4.371	2.970	101,2	98,9	63,0	55,3	110,2	108,7
OSJEČKO-BARANJSKA	13.655	7.457	2.319	1.172	11.336	6.285	11.071	5.949	1.672	899	9.399	5.050	81,1	79,8	72,1	76,7	82,9	80,4
ŠIBENSKO-KNINSKA	4.282	2.610	540	272	3.742	2.338	4.068	2.587	383	221	3.685	2.366	95,0	99,1	70,9	81,3	98,5	101,2
SPLITSKO-DALMATINSKA	16.258	10.190	2.385	1.283	13.873	8.907	14.852	9.415	1.575	960	13.277	8.455	91,4	92,4	66,0	74,8	95,7	94,9
ISTARSKA	5.341	3.641	382	204	4.959	3.437	5.910	3.857	241	146	5.669	3.711	110,7	105,9	63,1	71,6	114,3	108,0
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	4.168	2.614	377	232	3.791	2.382	3.980	2.428	306	176	3.674	2.252	95,5	92,9	81,2	75,9	96,9	94,5
MEĐIMURSKA	3.108	1.840	996	505	2.112	1.335	3.093	1.773	759	354	2.334	1.419	99,5	96,4	76,2	70,1	110,5	106,3
GRAD ZAGREB	12.550	7.672	3.626	2.037	8.924	5.635	11.840	7.125	2.847	1.546	8.993	5.579	94,3	92,9	78,5	75,9	100,8	99,0
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	8.666	4.300	1.578	827	7.088	3.473	7.939	4.262	1.286	807	6.653	3.455	91,6	99,1	81,5	97,6	93,9	99,5
Sveukupan zbroj	128.228	75.684	23.941	13.063	104.287	62.621	118.286	69.558	17.186	9.518	101.100	60.040	92,2	91,9	71,8	72,9	96,9	95,9

Tablica 13 - podaci o zabilježenim prekršajima iz članka 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji

2009. godina	BROJ ZAPRIMLJENIH ZAHTEJEVA I PRUŽENIH INTERVENCIJA	BROJ PRIJAVLJENIH OSOBA	BROJ POČINITELJA RAZVRSTANIH PREMA SPOLU TEMELJEM PODATAKA O PARTNERSKOM I RODITELJSKOM ODNOSU					BROJ OŠTEĆENIH OSOBA PO DOBNOJ SKUPINI I SPOLU														
			POČINITELJI MUŠKOG SPOLA	%	POČINITELJICE ŽENSKOG SPOLA	%	UKUPNO	DIJETE ŽENSKO	%	DIJETE MUŠKO	%	UKUPNO	MALOLJETNA ŽENSKA OSOBA	%	MALOLJETNA MUŠKA OSOBA	%	UKUPNO	ODRASLA ŽENSKA OSOBA	%	ODRASLA MUŠKA OSOBA	%	UKUPNO
Ličko-senjska	222	264	224	91,80	20	8,20	244	15	46,88	17	53,13	32	15	78,95	4	21,05	19	186	64,36	103	35,64	289
Požeško-slavonska	560	294	370	89,16	45	10,84	415	51	53,13	45	46,88	96	17	48,57	18	51,43	35	232	67,25	113	32,75	345
Varaždinska	1053	869	1106	80,55	267	19,45	1373	151	51,89	140	48,11	291	57	53,27	50	46,73	107	797	64,48	439	35,52	1236
Zadarska	591	585	587	93,17	43	6,83	630	23	52,27	21	47,73	44	27	49,09	28	50,91	55	447	75,00	149	25,00	596
Primorsko-goranska	930	879	669	87,00	100	13,00	769	23	33,82	45	66,18	68	25	52,08	23	47,92	48	563	68,33	261	31,67	824
Međimurska	456	517	525	88,68	67	11,32	592	95	59,01	66	40,99	161	22	38,60	35	61,40	57	337	56,93	255	43,07	592
Dubrovačko-neretvanska	289	233	193	93,24	14	6,76	207	21	40,38	31	59,62	52	7	58,33	5	41,67	12	125	65,79	65	34,21	190
Virovitičko-podravska	443	572	495	85,20	86	14,80	581	45	52,33	41	47,67	86	35	60,34	23	39,66	58	372	63,81	211	36,19	583
Šibensko-kninska	345	421	324	82,44	69	17,56	393	23	46,00	27	54,00	50	23	50,00	23	50,00	46	279	66,91	138	33,09	417
Krapinsko-zagorska	872	897	688	81,71	154	18,29	842	110	63,22	64	36,78	174	46	52,87	41	47,13	87	544	64,15	304	35,85	848
Bjelovarsko-bilogorska	641	764	658	84,36	122	15,64	780	13	39,39	20	60,61	33	30	57,69	22	42,31	52	565	65,47	298	34,53	863
Koprivničko-križevačka	627	594	570	90,48	60	9,52	630	79	46,47	91	53,53	170	23	39,66	35	60,34	58	384	76,04	121	23,96	505
Sisačko-moslavačka	1449	1507	1276	82,16	277	17,84	1553	111	49,12	115	50,88	226	58	48,33	62	51,67	120	919	65,88	476	34,12	1395
Zagrebačka	5489	2595	3327	81,50	755	18,50	4082	430	49,60	437	50,40	867	319	51,95	295	48,05	614	2396	77,27	705	22,73	3101
Splitsko-dalmatinska	1343	1510	1072	83,36	214	16,64	1286	78	48,45	83	51,55	161	51	47,66	56	52,34	107	903	60,40	592	39,60	1495
Osječko-baranjska	1394	1198	1069	81,79	238	18,21	1307	110	49,33	113	50,67	223	42	50,60	41	49,40	83	909	73,60	326	26,40	1235
Istarska	529	917	577	76,32	179	23,68	756	25	41,67	35	58,33	60	14	56,00	11	44,00	25	529	63,58	303	36,42	832
Brodsko-posavska	464	502	472	87,57	67	12,43	539	26	42,62	35	57,38	61	19	55,88	15	44,12	34	377	70,20	160	29,80	537
Karlovačka	530	615	509	87,16	75	12,84	584	35	39,33	54	60,67	89	20	54,05	17	45,95	37	408	69,74	177	30,26	585
Vukovarsko-srijemska	724	763	680	78,34	188	21,66	868	44	41,51	62	58,49	106	68	69,39	30	30,61	98	580	66,67	290	33,33	870
UKUPNO	18951	16496	15391	83,51	3040	16,49	18431	1508	49,44	1542	50,56	3050	918	52,40	834	47,60	1752	11852	68,36	5486	31,64	17338

Tablica 14 - podaci o zabilježenim kaznenim djelima iz članka 215a. Kaznenog zakona

2009. godina	BROJ KAZNENIH DJELA	BROJ PRIJAVLJENIH OSOBA	BROJ POČINITELJA RAZVRSTANIH PREMA SPOLU				BROJ OŠTEĆENIH OSOBA PREMA SPOLU					BROJ OŠTEĆENIH OSOBA PO DOBNOJ SKUPINI		
			POČINITELJI MUŠKOG SPOLA	%	POČINITELJICE ŽENSKOG SPOLA	%	OŠTEĆENICI MUŠKOG SPOLA	%	OŠTEĆENICE ŽENSKOG SPOLA	%	UKUPNO	DJECA (do 14 godina)	MALOLJETNICI (od 14 do 18 godina)	OSTALI OŠTEĆENICI/E (starije od 18 godina)
POLICIJSKA UPRAVA														
Ličko-senjska	49	18	16	88,89	2	11,11	13	22,81	44	77,19	57	4	3	50
Požeško-slavonska	16	7	7	100,00	0	0,00	5	31,25	11	68,75	16	2	0	14
Varaždinska	79	6	6	100,00	0	0,00	20	25,32	59	74,68	79	3	0	76
Zadarska	92	33	33	100,00	0	0,00	36	37,11	61	62,89	97	16	3	78
Primorsko-goranska	100	35	32	91,43	3	8,57	23	21,50	84	78,50	107	6	3	98
Međimurska	28	13	12	92,31	1	7,69	5	17,86	23	82,14	28	0	0	28
Dubrovačko-neretvanska	33	16	15	93,75	1	6,25	16	30,19	37	69,81	53	10	4	39
Virovitičko-podravska	54	32	30	93,75	2	6,25	10	18,18	45	81,82	55	0	1	54
Šibensko-kninska	62	19	19	100,00	0	0,00	11	17,46	52	82,54	63	0	1	62
Krapinsko-zagorska	41	12	12	100,00	0	0,00	8	19,05	34	80,95	42	1	0	41
Bjelovarsko-bilogorska	15	6	5	83,33	1	16,67	3	17,65	14	82,35	17	0	1	16
Koprivničko-križevačka	23	17	15	88,24	2	11,76	2	8,70	21	91,30	23	0	0	23
Sisačko-moslavačka	32	13	10	76,92	3	23,08	4	11,76	30	88,24	34	0	1	33
Zagrebačka	219	78	75	96,15	3	3,85	45	17,72	209	82,28	254	4	2	248
Splitsko-dalmatinska	142	44	43	97,73	1	2,27	36	25,00	108	75,00	144	5	3	136
Osječko-baranjska	147	44	43	97,73	1	2,27	33	22,30	115	77,70	148	10	6	132
Istarska	82	23	20	86,96	3	13,04	11	13,41	71	86,59	82	1	0	81
Brodsko-posavska	47	13	13	100,00	0	0,00	13	27,66	34	72,34	47	2	0	45
Karlovačka	69	20	19	95,00	1	5,00	18	25,35	53	74,65	71	3	1	67
Vukovarsko-srijemska	70	33	31	93,94	2	6,06	12	17,65	56	82,35	68	2	1	65
UKUPNO	1400	482	456	94,61	26	5,39	324	21,82	1161	78,18	1485	69	30	1386

VII. PRILOG - LOKALNI IZBORI 2009.

SADRŽAJ:

VII. PRILOG - LOKALNI IZBORI 2009.....	1
UVOD	2
ANALIZA UKUPNE ZASTUPLJENOSTI ŽENA NA LOKALNIM IZBORIMA.....	4
PREDSTAVNIČKA TIJELA.....	6
IZVRŠNA TIJELA	26

Istraživanje lokalnih izbora 2009. u odnosu na promicanje načela ravnopravnosti spolova

UVOD

U 2009. godini u Hrvatskoj su održani lokalni izbori za izbor članova/članica općinskih i gradskih vijeća te županijskih skupština i Gradske skupštine Grada Zagreba (predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave), te župana/županica, gradonačelnika/gradonačelnica i općinskih načelnika/načelnica (nositelja/nositeljica izvršnih ovlasti u jedinicama lokalne i područne /regionalne/ samouprave).

Svrha istraživanja

Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova proveo je istraživanje lokalnih izbora sa svrhom analize promicanja načela ravnopravnosti spolova kao temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, i to praćenjem provođenja Zakona o ravnopravnosti spolova¹⁹⁸, Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave¹⁹⁹ i Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010.²⁰⁰ Istraživanjem²⁰¹ je ocijenjeno stanje na temelju kojeg je dana preporuka pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

Na ovim izborima za lokalnu samoupravu, župani/županice, gradonačelnici/gradonačelnice i općinski/e načelnici/načelnice birani su izravno te je i ovo istraživanje zbog toga opširnije od analize Lokalnih izbora 2005.²⁰², a ne sadrži podatke koliko mandata su verificirale žene, a koliko muškarci.

Izvori podataka

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova u ovom se istraživanju koristila podacima Državnog izbornog povjerenstva, županijskih izbornih povjerenstava (20) i gradskog izbornog povjerenstva Grada Zagreba, gradskih izbornih povjerenstava (126), općinskih izbornika povjerenstava (429) i stručne službe županija, gradova i općina.

¹⁹⁸ Čl. 5. i čl. 15. Zakona o ravnopravnosti spolova (NN 82/08.)

¹⁹⁹ Čl. 15. Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, (NN 44/05. - pročišćen tekst)

²⁰⁰ Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010. (NN 114/06.), Poglavlje V. Strateški okvir za provedbu politike ravnopravnosti spolova i akcijski plan djelovanja, t. 4. Ravnopravnost u procesu odlučivanja

²⁰¹ Vidi stranice pravobraniteljice za ravnopravnost spolova www.prs.hr Izbori 2009. (Prikazuju se pojedinačno svi podaci za županije, gradove i općine, faza kandidiranja i izborni rezultati za izbor članova/ica u predstavnička tijela i za nositelje/ice izvršne vlasti.

²⁰² Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova 2005. godine
PRAVOBRANITELJICA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA – IZVJEŠĆE O RADU ZA 2009. GODINU
VII. PRILOG - LOKALNI IZBORI 2009.

Izbori

Izbori za članove/članice predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te za načelnike/načelnice, gradonačelnike/gradonačelnice, župane/županice i gradonačelnika/gradonačelnicu Grada Zagreba i njihove zamjenike/zamjenice, održani su u nedjelju, 17. svibnja 2009. (prvi izborni krug). Drugi krug izbora održan je u nedjelju, 31. svibnja, a treći krug izbora u nedjelju, 14. lipnja 2009.

Državno izborno povjerenstvo (www.izbori.hr) je, zajedno s drugim tijelima za provedbu izbora, provelo izbore u 576 izbornih jedinica za izbor 8.477 članova/članica predstavničkih tijela i 576 nositelja/nositeljica izvršnih ovlasti u županijama, gradovima i općinama Republike Hrvatske, kako je prikazano u tablici 1.

Tablica 1: *Izborne jedinice*

Lokalna i područna (regionalna) samouprava		Broj izbornih jedinica
I	Županijske skupštine	20
II	Gradska vijeća	126
III	Općinska vijeća	429
IV	Gradska skupština Grada Zagreba	1
I-IV	UKUPNO	576

ANALIZA UKUPNE ZASTUPLJENOSTI ŽENA NA LOKALNIM IZBORIMA

Rezultati istraživanja pravobraniteljice u odnosu na zastupljenost žena na lokalnim izborima 2009. godine pokazuju da je za izbor članova/članica predstavničkih tijela bilo:

- 24,4% žena na kandidacijskim listama
- 22,0% žena među prvih deset osoba na listama
- 9,1% žena nositeljica lista
- 15,5% izabranih žena
- 8,3% izabranih lista sa ženom nositeljicom.

Na lokalnim izborima 2009. godine za izbor članova/članica izvršnih tijela bilo je:

- 9,6% žena kandidiranih za predsjednice
- 19,8% žena kandidiranih za zamjenice predsjednika/predsjednica
- 4,9% izabranih žena za predsjednice.

Analizom kandidacijskih lista i izbornih rezultata prema spolu kandidata/kandidatkinja pravobraniteljica je zaključila da je zastupljenost žena bila znatno niža od 40%. Predlagatelji kandidacijskih lista, prilikom sastavljanja istih, nisu vodili računa o načelu ravnopravnosti spolova odnosno o ravnomjernoj zastupljenosti žena i muškaraca na listama.

Podzastupljenost žena među izabranim članovima/članicama predstavničkih tijela i izabranim nositeljima/nositeljicama izvršne vlasti rezultat je naprijed navedene neravnopravne zastupljenosti žena na kandidacijskim listama.

Istraživanje pravobraniteljice nadalje pokazuje nejednaku zastupljenost žena ovisno o razini predstavničkog tijela za koje se kandidiraju. **Najbolju poziciju žena nalazimo na listama za gradska vijeća. Za gradska vijeća kandidiralo se 29,0% žena** (za županijske skupštine 26,6%, za općinska vijeća 20,7%), **među prvih deset osoba na listama je 27,0% žena** (za županijske skupštine 20,4%, za općinska vijeća 19,9%), **a u 11,7% slučajeva žene su nositeljice lista** (za županijske skupštine 7,3%, za općinska vijeća 8,1%). Osim toga, velike su razlike u zastupljenosti žena na listama po županijama. Na kandidacijskim listama u različitim županijama udio kandidiranih žena kreće se od 18,3% do 36,6%, udio žena među prvih deset osoba na listama od 16,8% do 29,4%, a udio nositeljica od 4,2% do 14,5%.

Iako se na svim kandidacijskim listama (za županijske skupštine, Gradsku skupštinu Grada Zagreba, gradska vijeća i općinska vijeća) vidi napredak u odnosu na 2005. godinu²⁰³, svi navedeni podaci ukazuju da prilikom sastavljanja lista predlagatelji još uvijek nisu vodili dovoljno računa o ravnomjernoj zastupljenosti žena i muškaraca na listama.

Usporedbom dobivenih rezultata s rezultatima iz 2005. godine, pravobraniteljica je zaključila da se zastupljenost žena u predstavničkim tijelima povećala na svim razinama. Udio žena na kandidacijskim listama povećao se s 19,0% na 24,4%, udio žena među prvih deset osoba na listama sa 16,4% na 22,0% te udio nositeljica lista sa 6,8% na 9,1%. Udio izabраниh žena povećao se s 10,7 na 15,5%, a udio izabраниh lista sa ženama nositeljicama sa 6,1 na 8,3%. Usporedba rezultata izbora za izvršna tijela (posredno biranje 2005. i neposredno biranje 2009. godine) pokazala je da nije došlo do napretka u odnosu na 2005. godinu.

Pravobraniteljica ukazuje na još uvijek mali broj izabраниh žena na lokalnim izborima 2009. Iako je ukupan prosjek izabраниh žena među svim kandidatima/kandidatkinjama porastao s 10,7 % na 15,5 %, ni nakon ovih lokalnih izbora u odnosu na muškarce žene nisu jednako prisutne u javnom životu (prema popisu stanovništva ima ih 51,87%).

Kao i na lokalnim izborima 2005., tako i 2009. godine smanjuje se broj žena od županijskih skupština, preko gradskih do općinskih vijeća (najviše ih je u županijskim skupštinama 21,4 %, nešto manje u gradskim vijećima 20,7 % , a najmanje u općinskim vijećima 12,2 %).

²⁰³ Zastupljenost žena na listama po svim pokazateljima je značajno narasla (razlika je statistički značajna). Porastao je udio žena među svim kandidiranima (19,0% → 24,4%), među prvih deset osoba na listama (16,4% → 22,0%) i među nositeljima/nositeljicama lista (6,8% → 9,1%).

PREDSTAVNIČKA TIJELA

3.1. ANALIZA KANDIDACIJSKIH LISTA PREMA SPOLU

Kako bi prikupila sve pravovaljane predložene kandidacijske liste za izbor članova/članica predstavničkih tijela, pravobraniteljica se pojedinačno obratila svakom izbornom povjerenstvu i zatražila liste. Riječ je o 20 županijskih izbornih povjerenstava, 126 gradskih izbornih povjerenstava, 429 općinskih izbornih povjerenstava i gradskom izbornom povjerenstvu Grada Zagreba.

Zaprimljeno je 3.027 pravovaljanih kandidacijskih lista za izbor članova/članica predstavničkih tijela s imenima 47.503 kandidata odnosno kandidatkinja. Ovo je značajan pad i broja lista (-21%) i broja kandidata/kandidatkinja (-22%) u odnosu na lokalne izbore održane 2005. godine, kad je zaprimljeno 3.831 lista i bilo je sveukupno 60.949 kandidata/kandidatkinja.

Tablica 2: Broj kandidacijskih lista i kandidata/kandidatkinja

Predstavnička tijela		Broj kandidacijskih lista	Broj kandidata/kandidatkinja
I	Županijske skupštine	124	5.368
II	Gradska vijeća	819	14.727
III	Općinska vijeća	2.056	25.980
IV	Gradska skupština Grada Zagreba	28	1.428
I-IV	UKUPNO	3.027	47.503

3.1.1. SVI KANDIDATI/KANDIDATKINJE

Prikupljene podatke o broju kandidacijskih listi pravobraniteljica je analizirala prema spolu kandidata odnosno kandidatkinja.

Tablica 3: Podaci o udjelu žena i muškaraca na kandidacijskim listama

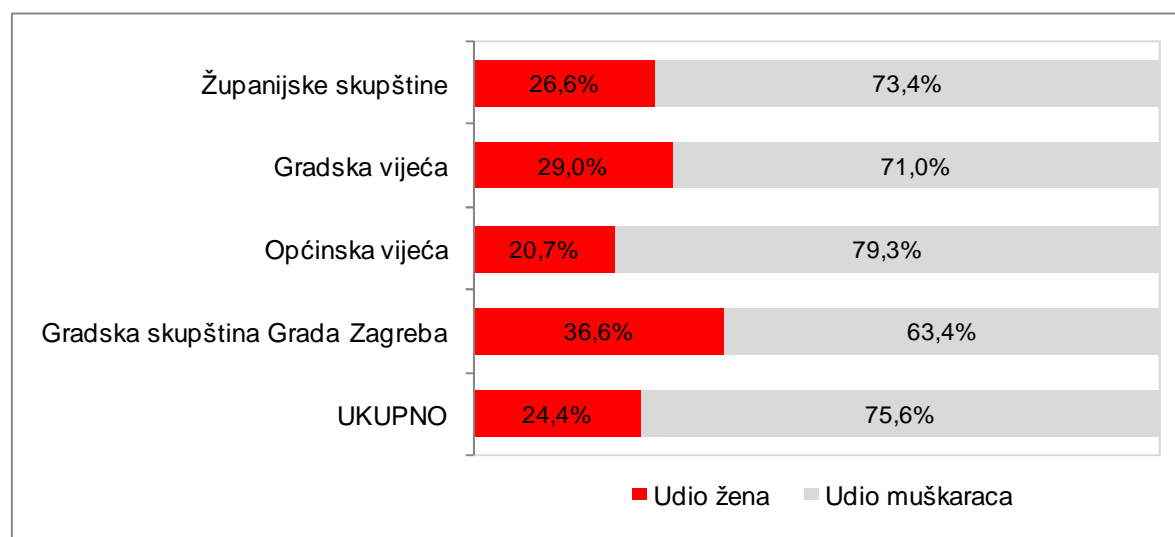
KANDIDACIJSKE LISTE				
Predstavnička tijela		Broj žena	Broj muškaraca	Udio žena
I	Županijske skupštine	1.428	3.940	26,6%
II	Gradska vijeća	4.267	10.460	29,0%
III	Općinska vijeća	5.375	20.605	20,7%
IV	Gradska skupština Grada Zagreba	523	905	36,6%
I-IV	UKUPNO	11.593	35.910	24,4%

Kandidata/kandidatkinja na listama bilo je ukupno 47.503, od toga 11.593 žena (24,4%) i 35.910 muškaraca (75,6%).

Prema ovim podacima, četvrtinu svih kandidata/kandidatkinja na listama čine žene. Zastupljenost žena najveća je na listama za Gradsku skupštinu Grada Zagreba (36,6%), a najmanja na listama za općinska vijeća (20,7%).

Od sveukupno 3.027 lista, na 249 lista (8,2%) nema niti jedne ženske kandidatkinje, dok na samo 3 liste (0,1%) nema niti jednog muškog kandidata.

Grafikon 1: Udio žena i muškaraca na kandidacijskim listama za predstavnička tijela

3.1.2. POZICIJA KANDIDATA/KANDIDATKINJA NA LISTAMA

Pravobraniteljica je analizirala i udio žena i muškaraca među prvih deset kandidata na kandidacijskim listama, a rezultati su predočeni u tablici 4.

Tablica 4: *Prikaz udjela žena i muškaraca među prvih 10 kandidata na listama*

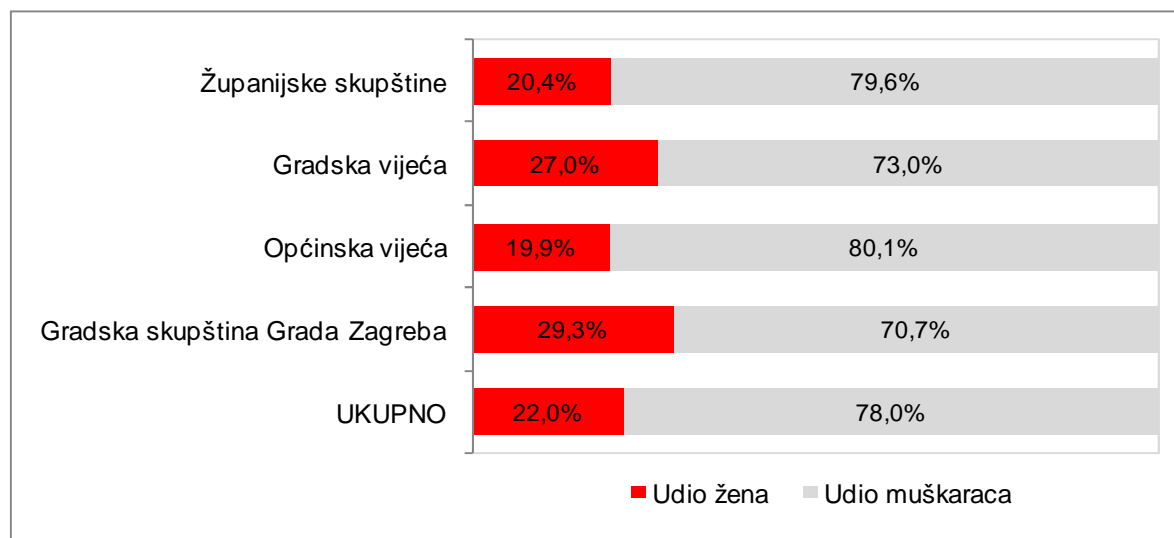
PRVIH 10 KANDIDATA/KANDIDATKINJA NA LISTAMA				
Predstavnička tijela		Broj žena	Broj muškaraca	Udio žena
I	Županijske skupštine	253	987	20,4%
II	Gradska vijeća	2.210	5.980	27,0%
III	Općinska vijeća	4.053	16.287	19,9%
IV	Gradska skupština Grada Zagreba	82	198	29,3%
I-IV	UKUPNO	6.598	23.452	22,0%

Među prvih deset osoba na listama bilo je ukupno 30.050 kandidata/kandidatkinja, od toga 6.598 žena (22,0%) i 23.452 muškaraca (78,0%).

Uspoređujući postotke žena na listama kad se uzmu u obzir sve pozicije i samo prvih deset pozicija, pravobraniteljica je uočila da su postoci nešto manji u drugom slučaju. Prema ovim podacima, žene su znatno manje zastupljene na kandidacijskim listama u odnosu na muškarce, a osim toga imaju i nešto lošije pozicije na samim listama.

Zastupljenost žena među prvih deset osoba veća je na listama za Gradsku skupštinu Grada Zagreba (29,3%) i gradska vijeća (27,0%), a manja na listama za županijske skupštine (20,4%) i općinska vijeća (19,9%). Rezultati usporedbe predočeni su u grafikonu 2.

Grafikon 2: Udio žena i muškaraca među prvih deset osoba na kandidacijskim listama za predstavnička tijela

Uz analizu prvih deset osoba na kandidacijskim listama prema spolu, pravobraniteljica je napravila i složeniju analiza pozicije muških i ženskih kandidata. Analizirana je pozicija svih kandidata/kandidatkinja na listama prema spolu, te je kao rezultat dobiven indeks kvalitete pozicije koji se kreće od 0 do 100²⁰⁴. Indeks 100 za žene značio bi da su svi kandidati/kandidatkinje na listama žene, a indeks 0 da nema niti jedne žene. Osim udjela, indeks uzima u obzir i poziciju kandidata odnosno kandidatkinja na listama. Veći indeks znači višu poziciju određenog spola na listi. Ovaj indeks izračunat je za svaku listu pojedinačno. U tablici su prikazani prosjeci svih lista za određenu razinu predstavničkog tijela.

Tablica 5: Kvaliteta pozicija na listama

KVALITETA POZICIJA NA LISTAMA			
Predstavnička tijela		Žene	Muškarci
I	Županijske skupštine	20,47	79,53
II	Gradska vijeća	21,70	78,30
III	Općinska vijeća	13,71	86,29
IV	Gradska skupština Grada Zagreba	28,29	71,71
I-IV	UKUPNO	21,04	78,96

I ovo istraživanje ukazuje na nižu zastupljenost i lošiju poziciju žena u odnosu na muškarce na kandidacijskim listama. Najbolju poziciju žena nalazimo na listama za Gradsku skupštinu Grada Zagreba (28,29), a najlošiju na listama za općinska vijeća (13,71).

²⁰⁴ Budući da vjerojatnost izbora s liste ne opada linearno s padom pozicije, nisu dobiveni realni pokazatelji korištenjem jednostavnog, linearnog utežavanja. Tako npr. ako smo listi koja broji 11 mjesta 1. mjestu dali težinu 11, a posljednjem težinu 1, kao rezultat smo mogli dobiti da su 5. i 7. mjesto na listi ekvivalentni kombinaciji 1. i 11. To u stvarnosti, naravno, nije slučaj, budući da snaga pozicije nositelja/ice nadmašuje dvije pozicije iz sredine liste. Primjenom težinske funkcije s polinomom petog stupnja, visoke pozicije su znatno jače vrednovane od nižih, čime model postaje realan.
PRAVOBRANITELJICA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA – IZVJEŠĆE O RADU ZA 2009. GODINU
VII. PRILOG - LOKALNI IZBORI 2009.

3.1.3. NOSITELJI/NOSITELJICE LISTA

Pravobraniteljica je analizirala i udio žena i muškaraca među nositeljima lista, a rezultati su iskazani u tablici 6.

Tablica 6: *Udio žena i muškaraca među nositeljima lista*

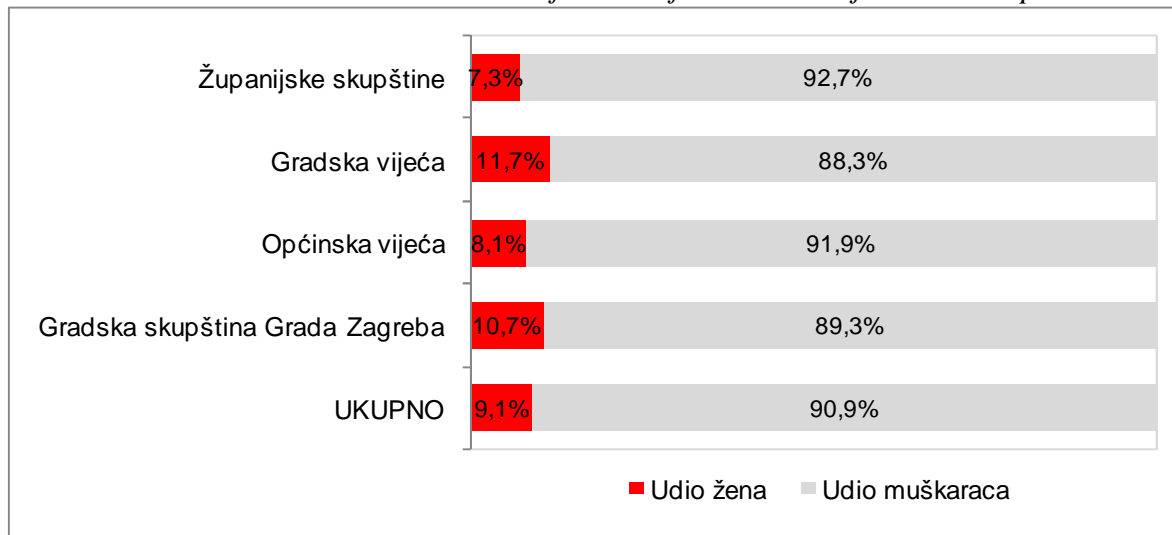
NOSITELJI/NOSITELJICE LISTA				
Predstavnička tijela		Broj žena	Broj muškaraca	Udio žena
I	Županijske skupštine	9	115	7,3%
II	Gradska vijeća	96	723	11,7%
III	Općinska vijeća	167	1.889	8,1%
IV	Gradska skupština Grada Zagreba	3	25	10,7%
I-IV	UKUPNO	275	2.752	9,1%

Bilo je ukupno 3.027 lista, odnosno isto toliko kandidata/kandidatkinja u funkciji nositelja/nositeljica. Liste je nosilo ukupno 275 žena (9,1%) i 2.752 muškaraca (90,9%).

Prema ovim podacima, žene su znatno manje birane za nositeljice liste u odnosu na muškarce. Osim što općenito na listama ima znatno manje žena, njihov udio još više opada kad se uzmu u obzir samo važnije funkcije kao što je nositelj/nositeljica liste.

Rezultati istraživanja broja nositelja i nositeljica lista, prikazani u grafikonu 3, pokazuju da je zastupljenost žena nositeljica veća na listama za gradska vijeća (11,7%) i Gradsku skupštinu Grada Zagreba (10,7%), a manja na listama za općinska vijeća (8,1%) i županijske skupštine (7,3%).

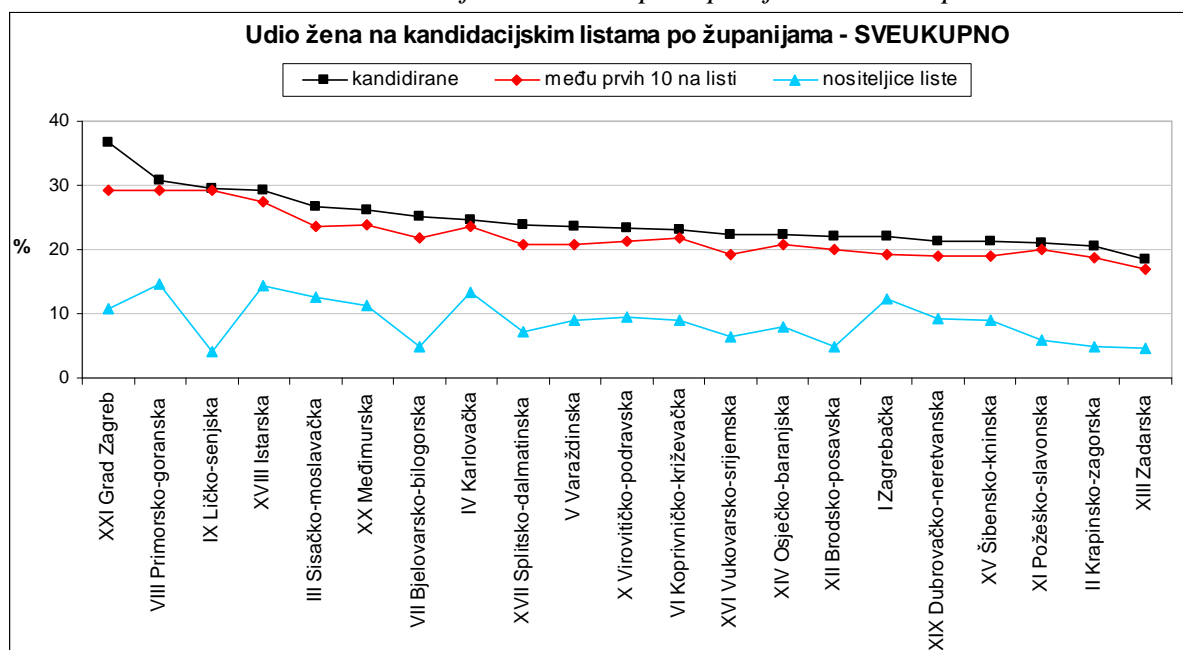
Grafikon 3: Udio žena i muškaraca nositelja/nositeljica kandidacijskih lista za predstavnička tijela

3.1.4. PREGLED KANDIDACIJSKIH LISTA PO ŽUPANIJAMA

Pravobraniteljica je analizirala i ukupnu zastupljenost žena na kandidacijskim listama (grafikon 4), te zastupljenost žena na kandidacijskim listama po županijama – u županijskim skupštinama i Gradskoj skupštini Grada Zagreba (grafikon 5).

Grafikon 4: Udio žena na kandidacijskim listama po županijama - sveukupno

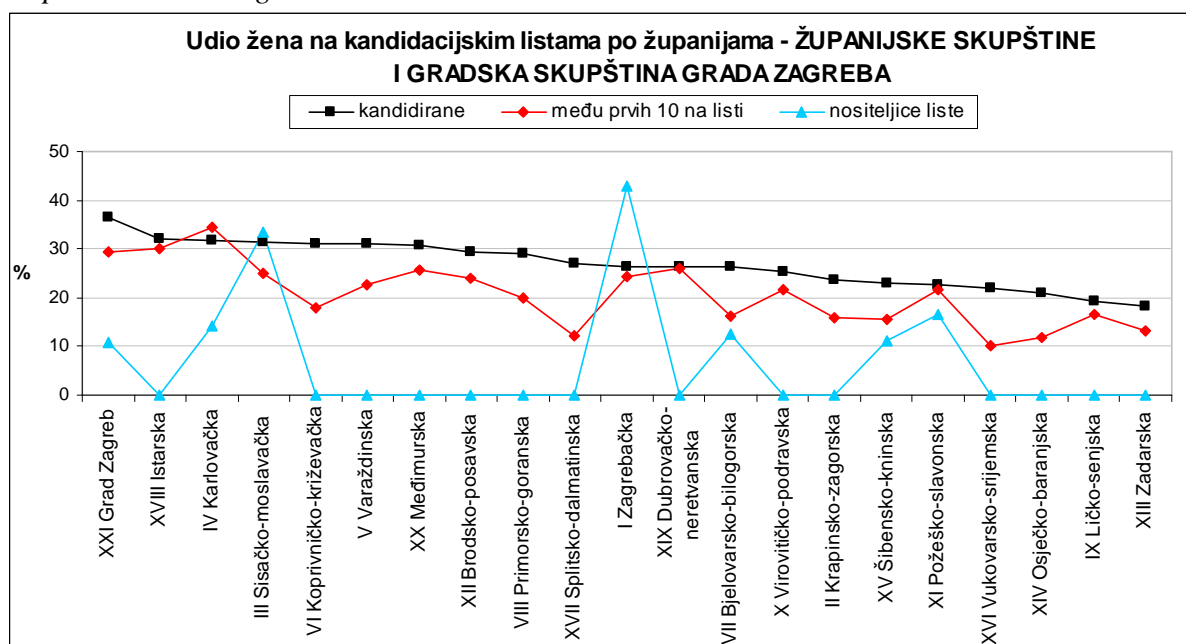
Promatrajući sve kandidacijske liste (za županijske skupštine, Gradsku skupštinu Grada Zagreba, gradska vijeća i općinska vijeća) zajedno, najbolju poziciju žena nalazimo u Gradu Zagrebu, a najlošiju u Zadarskoj županiji.

Najviše žena kandidiralo se u Gradu Zagrebu (36,6%), a najmanje u Zadarskoj županiji (18,3%). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 24,4%.

Najviše žena među prvih deset osoba na kandidacijskim listama ima Primorsko-goranska županija (29,4%), a najmanje Zadarska županija (16,8%). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 22,0%.

Najviše žena nositeljica lista nalazimo u Primorsko-goranskoj i Istarskoj županiji (14,5%), a najmanje u Ličko-senjskoj županiji (4,2%). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 9,1%.

Grafikon 5: Udio žena na kandidacijskim listama po županijama – županijske skupštine i Gradska skupština Grada Zagreba

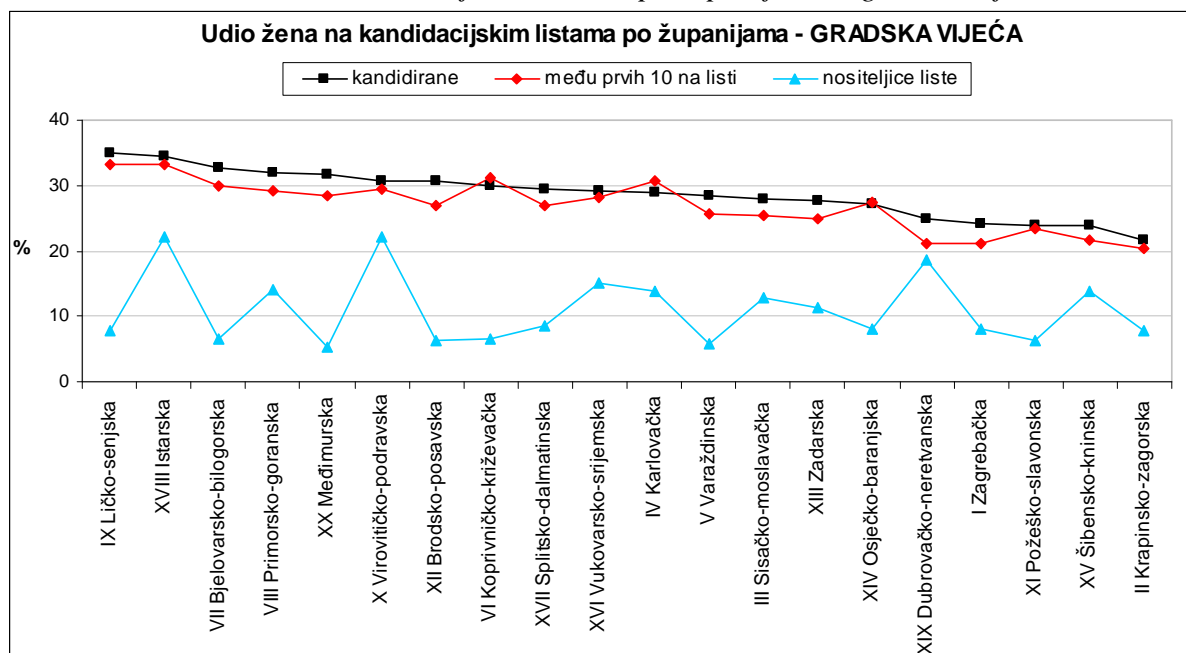
Analizom zastupljenosti žena na kandidacijskim listama za županijske skupštine i Gradska skupštinu Grada Zagreba, pravobraniteljica je zaključila da se najviše žena kandidiralo za Gradska skupštinu Grada Zagreba (36,6%), a najmanje za Županijsku skupštinu Zadarske županije (18,3%). Prosjek za cijelu Hrvatsku na 20 županija iznosi 26,6%.

Najviše žena među prvih deset osoba na kandidacijskim listama ima Karlovačka županija (34,3%), a najmanje Vukovarsko-srijemska županija (10%). Prosjek za cijelu Hrvatsku na 20 županija iznosi 20,4%.

Najviše žena nositeljica lista nalazimo u Zagrebačkoj županiji (42,9%). U čak 14 županija niti jedna žena nije nositeljica liste (Istarska, Koprivničko-križevačka, Varaždinska, Međimurska, Brodsko-posavska, Primorsko-goranska, Splitsko-dalmatinska, Dubrovačko-neretvanska, Virovitičko-podravska, Krapinsko-zagorska, Vukovarsko-srijemska, Osječko-baranjska, Ličko-senjska, Zadarska županija). Prosjek za cijelu Hrvatsku na 20 županija iznosi 7,3%.

Pravobraniteljica je analizirala i zastupljenost žena na kandidacijskim listama po županijama – u gradskim vijećima (grafikon 6), te u općinskim vijećima (grafikon 7).

Grafikon 6: Udio žena na kandidacijskim listama po županijama – gradska vijeća

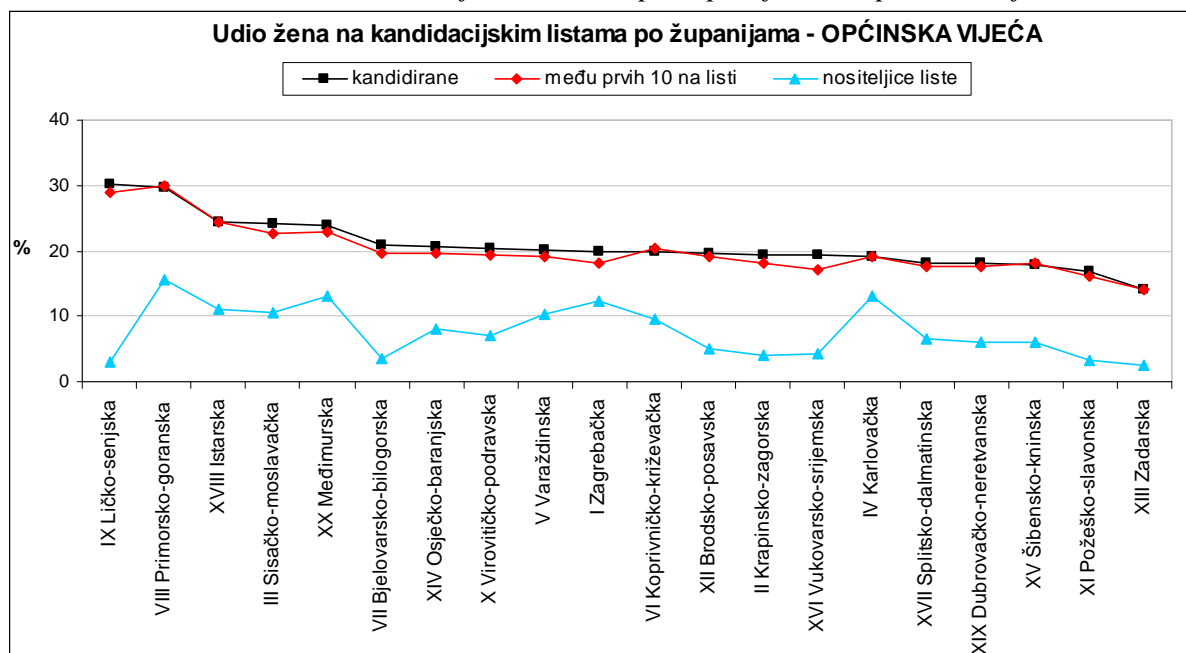
Na kandidacijskim listama za gradska vijeća najbolju poziciju žena nalazimo u Istarskoj županiji, a najlošiju u Krapinsko-zagorskoj županiji.

Najviše žena kandidiralo se u Ličko-senjskoj županiji (34,9%), a najmanje u Krapinsko-zagorskoj županiji (21,6%). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 29,0%.

Najviše žena među prvih deset osoba na kandidacijskim listama ima Istarska županija (33,2%), a najmanje Krapinsko-zagorska županija (20,5%). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 27,0%.

Najviše žena nositeljica lista nalazimo u Istarskoj i Virovitičko-podravskoj županiji (22,2%), a najmanje u Međimurskoj županiji (5,3%). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 11,7%.

Grafikon 7: Udio žena na kandidacijskim listama po županijama – općinska vijeća

Na kandidacijskim listama za općinska vijeća najbolju poziciju žena nalazimo u Primorsko-goranskoj županiji, a najlošiju u Zadarskoj županiji.

Najviše žena kandidiralo se u Ličko-senjskoj županiji (30,2%), a najmanje u Zadarskoj županiji (14,0%). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 20,7%.

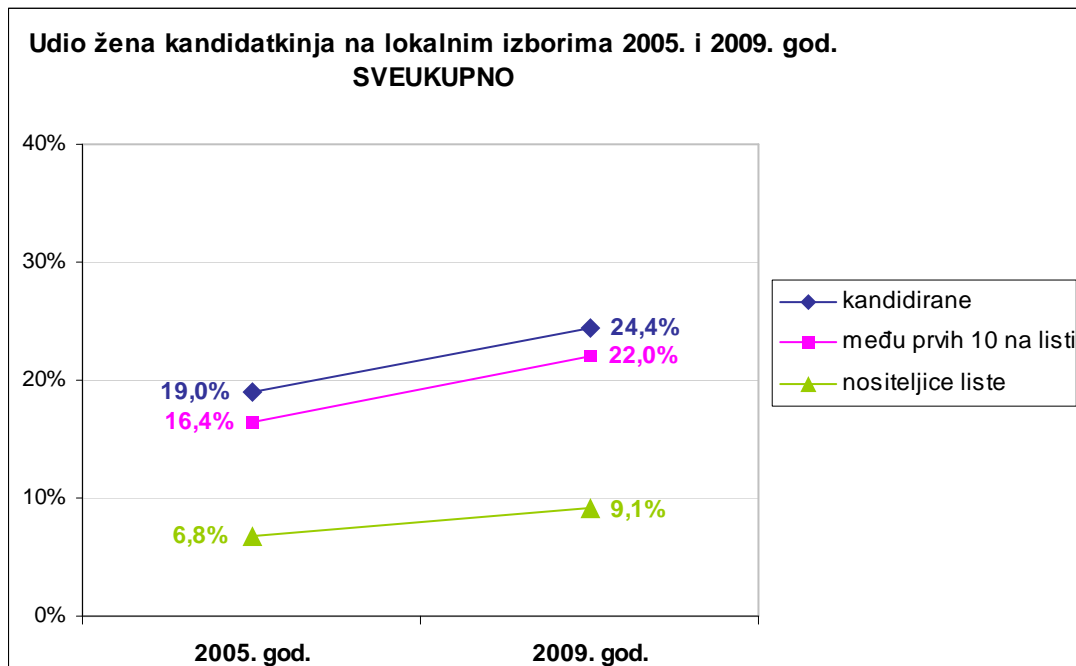
Najviše žena među prvih deset osoba na kandidacijskim listama ima Primorsko-goranska županija (29,9%), a najmanji Zadarska županija (14,1%). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 19,9%.

Najviše žena nositeljica lista nalazimo u Primorsko-goranskoj županiji (15,7%), a najmanje u Zadarskoj županiji (2,4%). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 8,1%.

3.1.6. USPOREDBA KANDIDACIJSKIH LISTA LOKALNIH IZBORA 2005./2009.

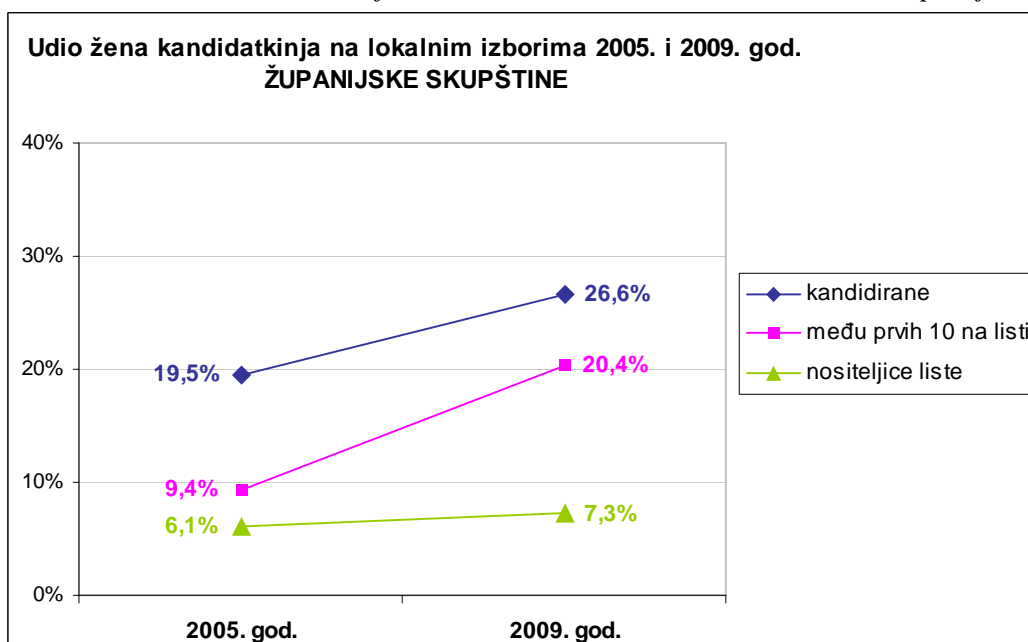
Zahvaljujući analizi kandidacijskih lista koju je Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova proveo i nakon lokalnih izbora 2005. godine, bilo je moguće načiniti usporednu analizu i uočiti promjene u zastupljenosti žena na kandidacijskim listama 2009. u odnosu na 2005. godinu. Rezultati komparativne usporedbe sveukupno i u različitim jedinicama lokalne samouprave predloženi su u grafikonima 8, 9, 10, 11 i 12.

Grafikon 8: Udio kandidatkinja lokalnim izborima 2005. i 2009. - sveukupno

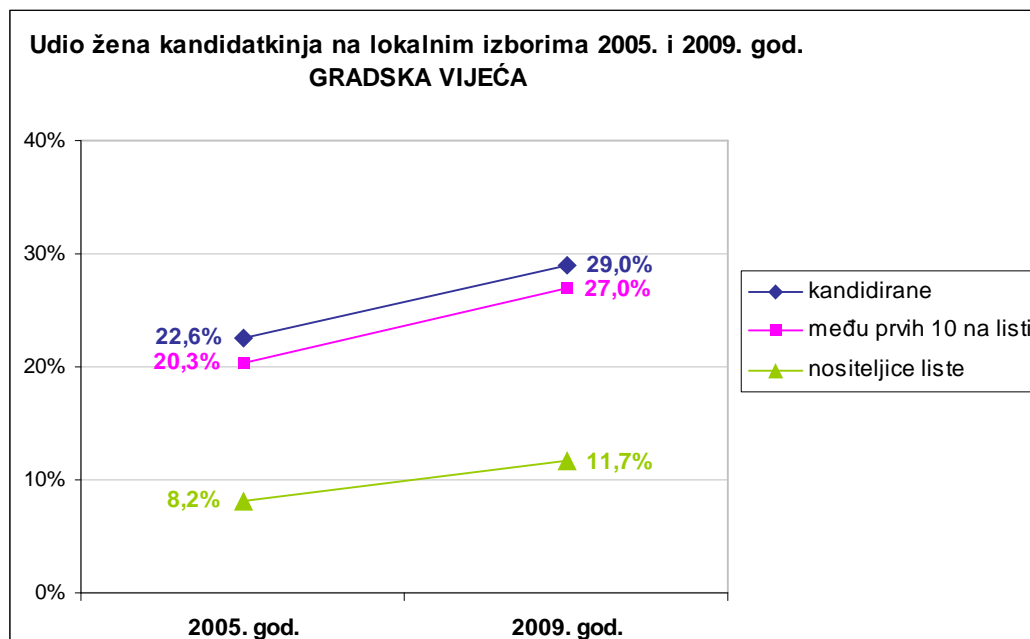
Kad se uzmu u obzir sve kandidacijske liste (za županijske skupštine, Gradsku skupštinu Grada Zagreba, gradska vijeća i općinska vijeća) zajedno, vidljiv je napredak u odnosu na 2005. godinu. Zastupljenost žena na listama po svim pokazateljima je značajno narasla (razlika je statistički značajna). Povećao se udio žena među svim kandidiranim (19,0% → 24,4%), među prvih deset osoba na listama (16,4% → 22,0%) i među nositeljima/nositeljicama lista (6,8% → 9,1%).

Grafikon 9: Udio kandidatkinja na lokalnim izborima 2005. i 2009. – županijske skupštine

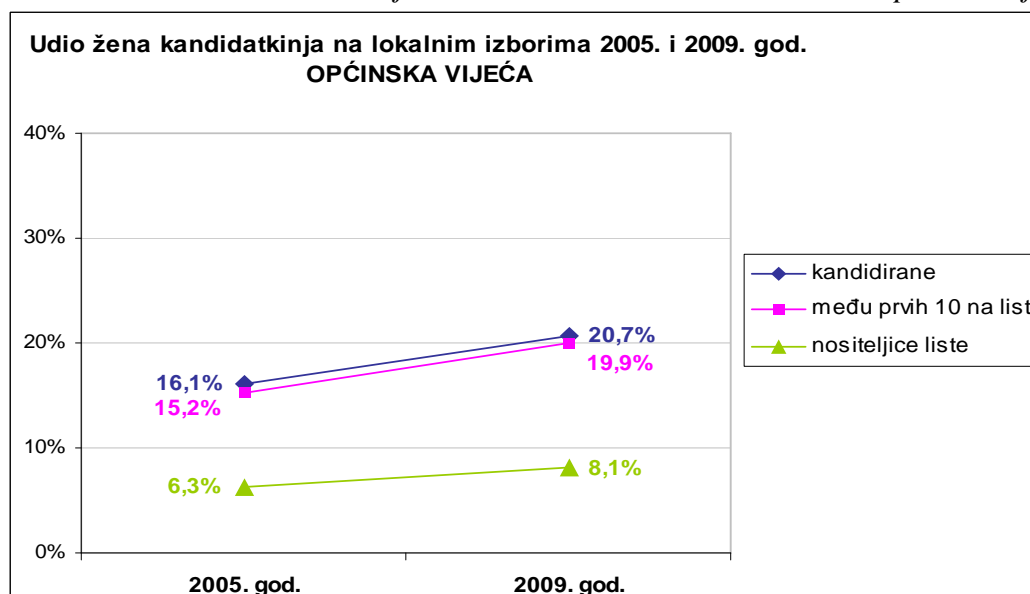
Napredak u odnosu na 2005. godinu vidljiv je i na kandidacijskim listama za županijske skupštine. Porastao je udio žena među svim kandidiranim (19,5% → 26,6%) i među prvih deset osoba na listama (9,4% → 20,4%) (razlika je statistički značajna). Premda se udio žena kandidatkinja značajno povećao, udio žena nositeljica lista nije se promijenio (razlika nije statistički značajna).

Grafikon 10: Udio kandidatkinja lokalnim izborima 2005. i 2009. – gradska vijeća

Napredak u odnosu na 2005. godinu pravobraniteljica je uočila i na kandidacijskim listama za gradska vijeća. Zastupljenost žena na listama po svim pokazateljima je značajno narasla (razlika je statistički značajna). Povećao se udio žena među svim kandidiranim (22,6% → 29,0%), među prvih deset osoba na listama (20,3% → 27,0%) i među nositeljima/nositeljicama lista (8,2% → 11,7%).

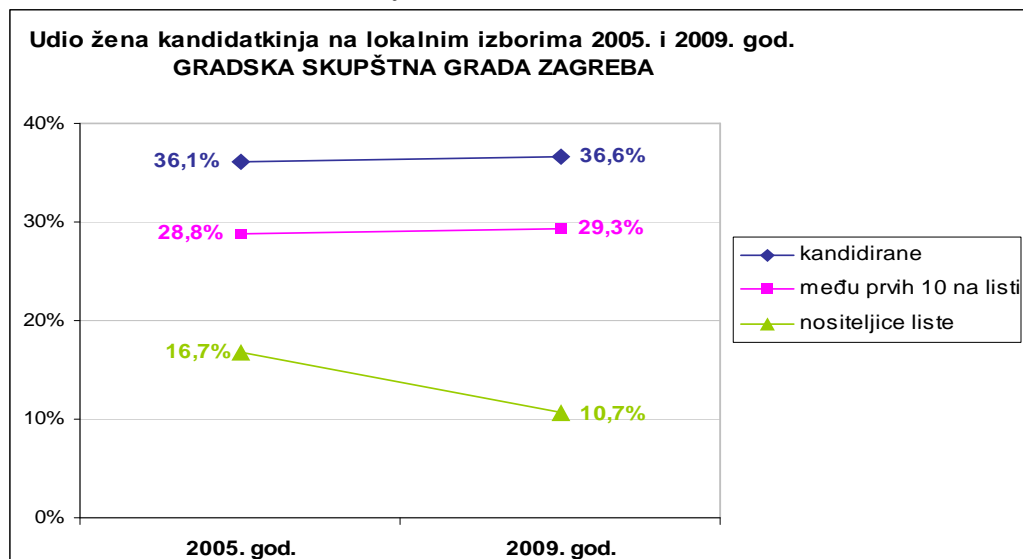
Grafikon 11: Udio kandidatkinja lokalnim izborima 2005. i 2009. – općinska vijeća

Napredak u odnosu na 2005. godinu vidljiv je i na kandidacijskim listama za općinska vijeća. Zastupljenost žena na listama po svim pokazateljima je značajno narasla (razlika je statistički značajna). Povećao se udio

žena među svim kandidiranima (16,1% → 20,7%), među prvih deset osoba na listama (15,2% → 19,9%) i među nositeljima/nositeljicama lista (6,3% → 8,1%).

Grafikon 12: Udio kandidatkinja na lokalnim izborima 2005. i 2009. – Gradska skupština Grada Zagreba

Na listama za Gradsku skupštinu Grada Zagreba nema značajnog napretka u odnosu na 2005. godinu. Zastupljenost žena na kandidacijskim listama, među prvih deset osoba na listama i među nositeljima/nositeljicama lista nije se promijenila (razlike nisu statistički značajne).

3.2. ANALIZA IZBORNIH REZULTATA PREMA SPOLU

Kako bi prikupila izborne rezultate za članove/članice predstavničkih tijela, pravobraniteljica se pojedinačno obratila svakom izbornom povjerenstvu. Riječ je o 20 županijskih izbornih povjerenstava, 126 gradskih izbornih povjerenstava, 429 općinskih izbornih povjerenstava i gradskom izbornom povjerenstvu Grada Zagreba.

Izabrano je 8.477 kandidata/kandidatkinja za članove/članice predstavničkih tijela, a broj kandidacijskih lista i kandidata/kandidatkinja predložen je u tablici 7.

Tablica 7: Broj izabranih lista i kandidatkinja

Predstavnička tijela		Broj kandidacijskih lista	Broj kandidata/kandidatkinja
I	Županijske skupštine	81	866
II	Gradska vijeća	548	2.205
III	Općinska vijeća	1.661	5.355
IV	Gradska skupština Grada Zagreba	5	51
I-IV	UKUPNO	2.295	8.477

Prikupljeni podaci analizirani su prema spolu kandidata odnosno kandidatkinja (tablica 8).

3.2.1. IZABRANI KANDIDATI/KANDIDATKINJE

Tablica 8: Izabrani kandidati/kandidatkinje

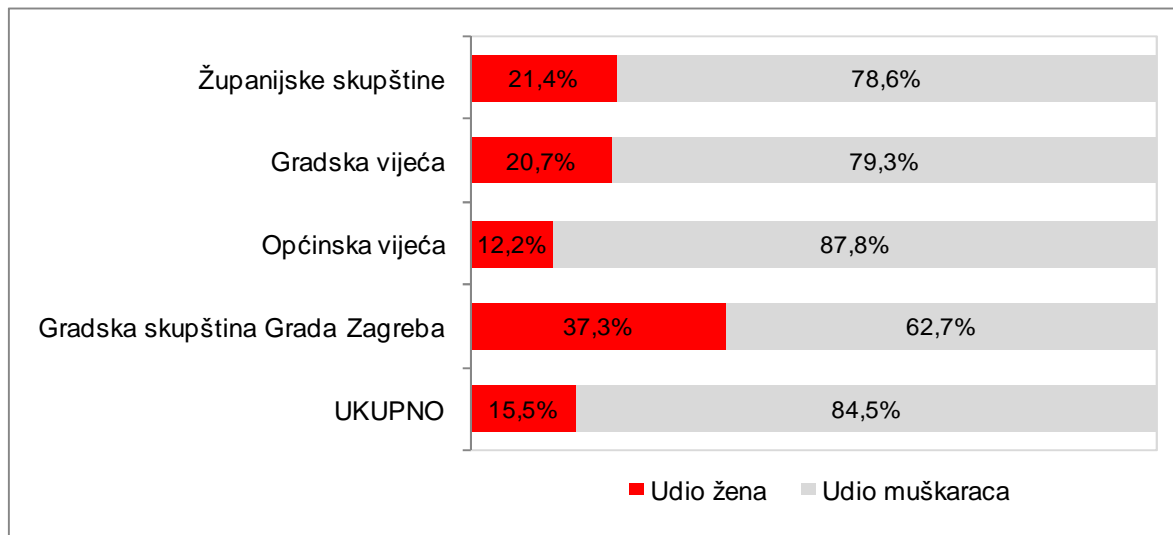
IZABRANI KANDIDATI/KANDIDATKINJE				
Predstavnička tijela		Broj žena	Broj muškaraca	Udio žena
I	Županijske skupštine	185	681	21,4%
II	Gradska vijeća	457	1.748	20,7%
III	Općinska vijeća	651	4.704	12,2%
IV	Gradska skupština Grada Zagreba	19	32	37,3%
I-IV	UKUPNO	1.312	7.165	15,5%

Izborni prag prešlo je 8.477 kandidata/kandidatkinja, od toga 1.312 žena (15,5%) i 7.165 muškaraca (84,5%).

Kako je među svim kandidiranima bilo 24,4% žena, a izabrano je 15,5% žena, pravobraniteljica je zaključila da su se žene u manjoj mjeri birale za članove predstavničkih tijela.

Zastupljenost žena najveća je među izabranim članovima/članicama Gradske skupštine Grada Zagreba (37,3%), a najmanja među izabranim članovima/članicama općinskih vijeća (12,2%), što je vidljivo u grafikonu 13. Ovakav trend rezultat je veće zastupljenosti žena na listama za Gradsku skupštinu Grada Zagreba odnosno manje zastupljenosti žena na listama za općinska vijeća već u startu (analiza kandidacijskih lista).

Grafikon 13: Udio žena i muškaraca među izabranim članovima/članicama predstavničkih tijela

3.2.2. NOSITELJI/NOSITELJICE IZABRANIH LISTA

Na lokalnim izborima 2009. Izabrano je ukupno 2.295 kandidacijskih lista. 190 žena (8,3%) i 2.105 muškaraca (91,7%) bili su nositelji/nositeljice izabranih lista. Pravobraniteljica je i broj izabranih nositelja/nositeljica analizirala po spolu, a rezultati su predočeni u tablici 9.

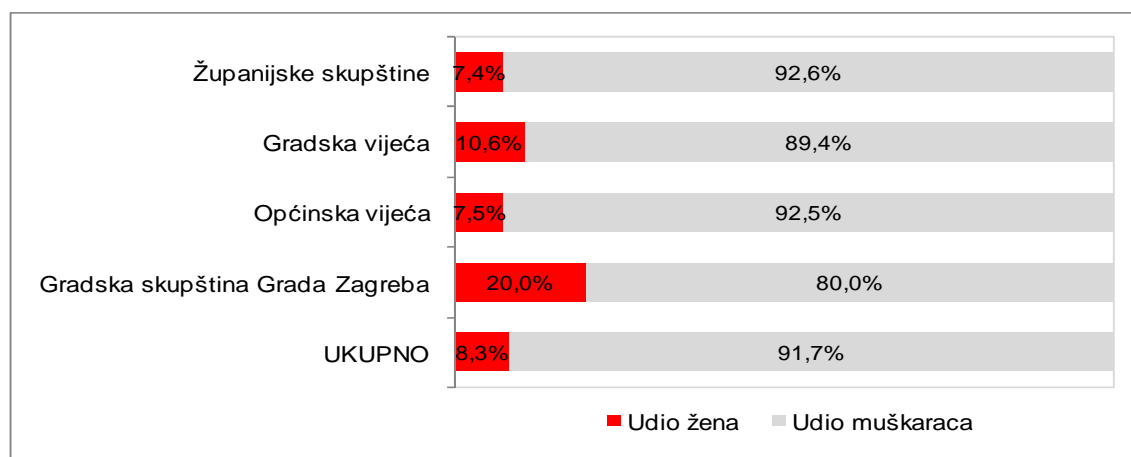
Tablica 9: *Izabrani nositelji/nositeljice*

IZABRANI NOSITELJI/NOSITELJICE				
Predstavnička tijela		Broj žena	Broj muškaraca	Udio žena
I	Županijske skupštine	6	75	7,4%
II	Gradska vijeća	58	490	10,6%
III	Općinska vijeća	125	1.536	7,5%
IV	Gradska skupština Grada Zagreba	1	4	20,0%
I-IV	UKUPNO	190	2.105	8,3%

Ovi podaci podudaraju se s podacima o udjelu žena nositeljica na svim kandidacijskim listama. Ovako mali postoci izabranih lista sa ženama na čelu, u funkciji nositeljica, posljedica su općenito malog broja lista sa ženama nositeljicama²⁰⁵. Može se zaključiti da su se liste podjednako birale s obzirom na spol nositelja/nositeljice.

Najveći udio izabranih lista sa ženama nositeljicama pravobraniteljica je uočila za Gradsku skupštinu Grada Zagreba (20%), no radi se tek o jednoj listi (od pet). Nešto veći udio izabranih lista sa ženama na čelu nalazimo za gradska vijeća (10,6%), a manji za općinska vijeća (7,5%) i županijske skupštine (7,4%) – grafikon 14. Ovakav trend rezultat je veće zastupljenosti žena nositeljica na listama za gradska vijeća odnosno manje zastupljenosti žena nositeljica na listama za općinska vijeća i županijske skupštine već u startu (analiza kandidacijskih lista).

Grafikon 14: *Udio žena i muškaraca nositelja/nositeljica izabranih lista za predstavnička tijela*

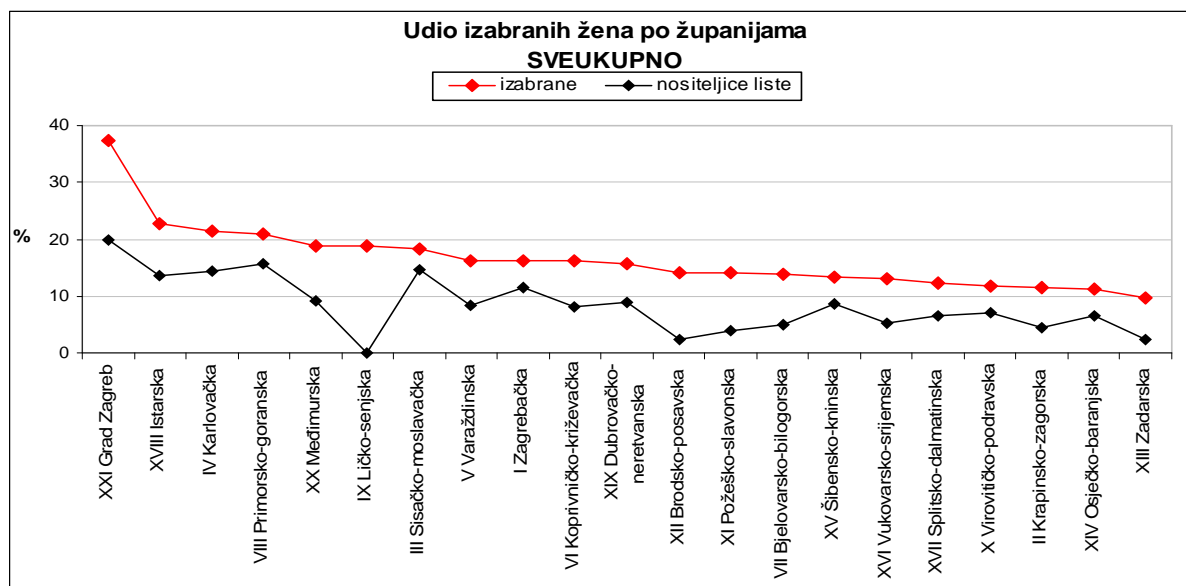

3.2.3. PREGLED IZABRANIH LISTA PO ŽUPANIJAMA

Pravobraniteljica je analizirala i ukupnu zastupljenost žena među izabranim kandidatima/kandidatkinjama po županijama sveukupno, te u različitim jedinicama lokalne samouprave. Rezultati te analize predloženi su u grafikonima 15, 16, 17 i 18.

²⁰⁵ Vidi str. 8; prilikom kandidiranja bilo je ukupno 3.027 nositelja/ica lista, od toga 275 žena (9,1 %) i 2.752 muškaraca (90,9%).
PRAVOBRANITELJICA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA – IZVJEŠĆE O RADU ZA 2009. GODINU
VII. PRILOG - LOKALNI IZBORI 2009.

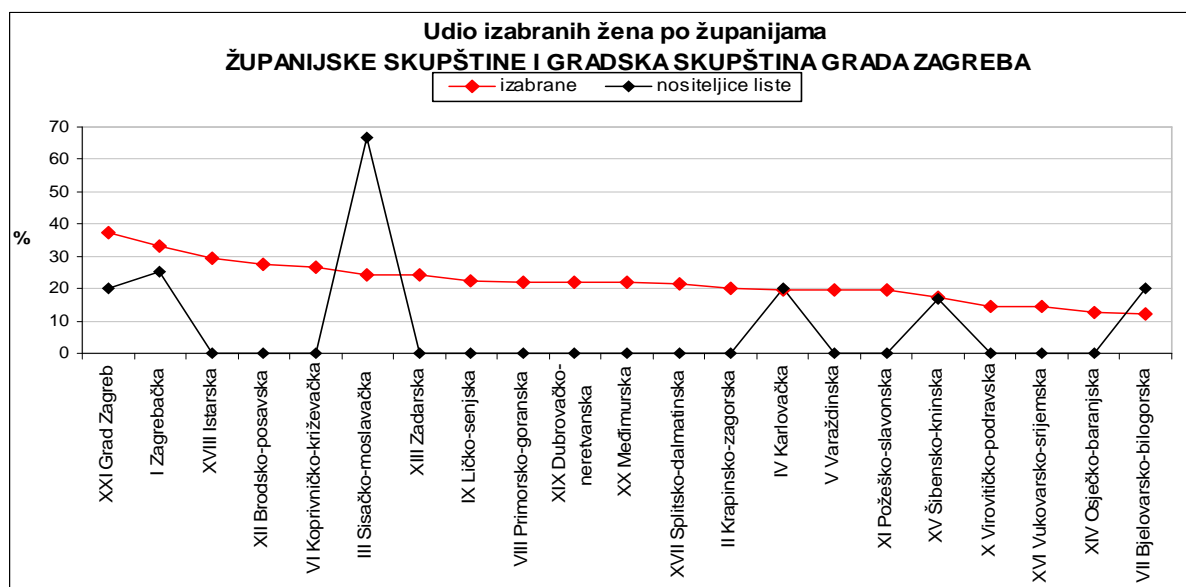
Grafikon 15: Udio izabranih žena po županijama - sveukupno

Najviše žena ukupno (za sve vrste predstavničkih tijela zajedno) izabrano je u Gradu Zagrebu (37,3%), a najmanje u Zadarskoj županiji (9,7%). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 15,5%.

Najviše lista sa ženama na čelu, u funkciji nositeljica, izabrano je u Gradu Zagrebu (20,0%), a najmanje u Ličko-senjskoj županiji gdje nije izabrana niti jedna lista sa ženom nositeljicom. Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 8,3%.

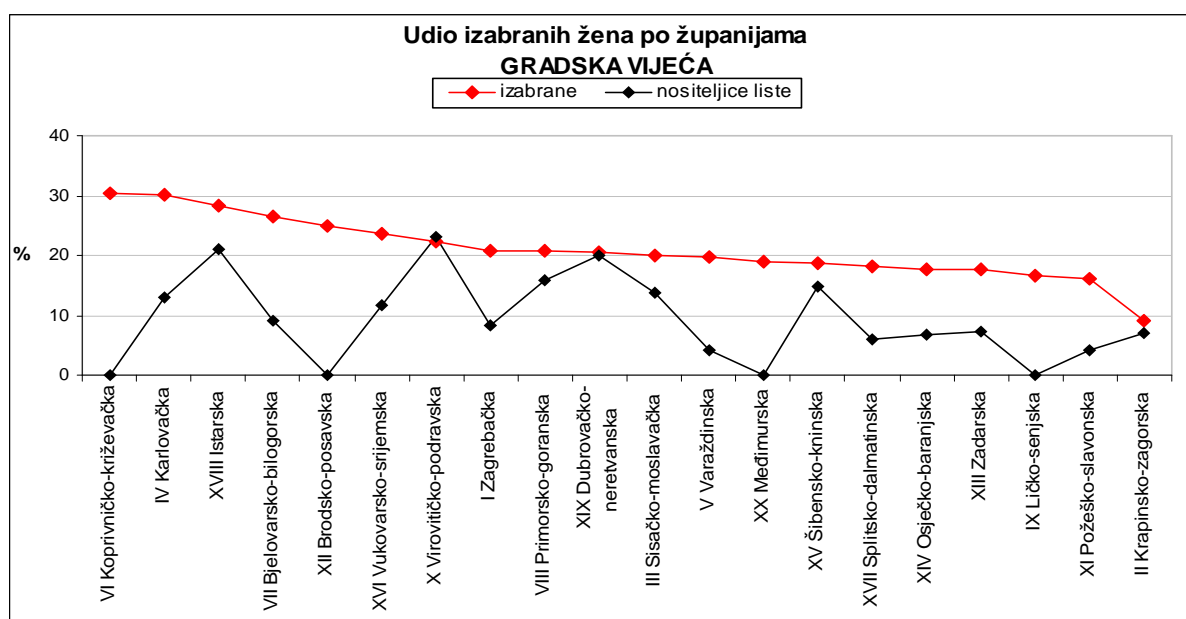
Grafikon 16: Udio izabranih žena po županijama – županijske skupštine i Gradska skupština Grada Zagreba

Najviše žena za članice županijskih skupština i Gradske skupštine Grada Zagreba izabrano je u Gradu Zagrebu (37,3%), a najmanje u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji (12,2%). Prosjek za cijelu Hrvatsku na 20 županija iznosi 21,4%.

Najviše lista sa ženama nositeljicama izabrano je za Županijsku skupštinu Sisačko-moslavačke županije (66,7%). U čak 15 županija (Istarska, Brodsko-posavska, Koprivničko-križevačka, Zadarska, Ličko-senjska, Primorsko-goranska, Dubrovačko-neretvanska, Međimurska, Splitsko-dalmatinska, Krapinsko-zagorska, Varaždinska, Požeško-slavonska, Virovitičko-podravsko, Vukovarsko-srijemska, Osječko-baranjska) niti jedna lista sa ženom na čelu nije izabrana. Prosjek za cijelu Hrvatsku na 20 županija iznosi 7,4%.

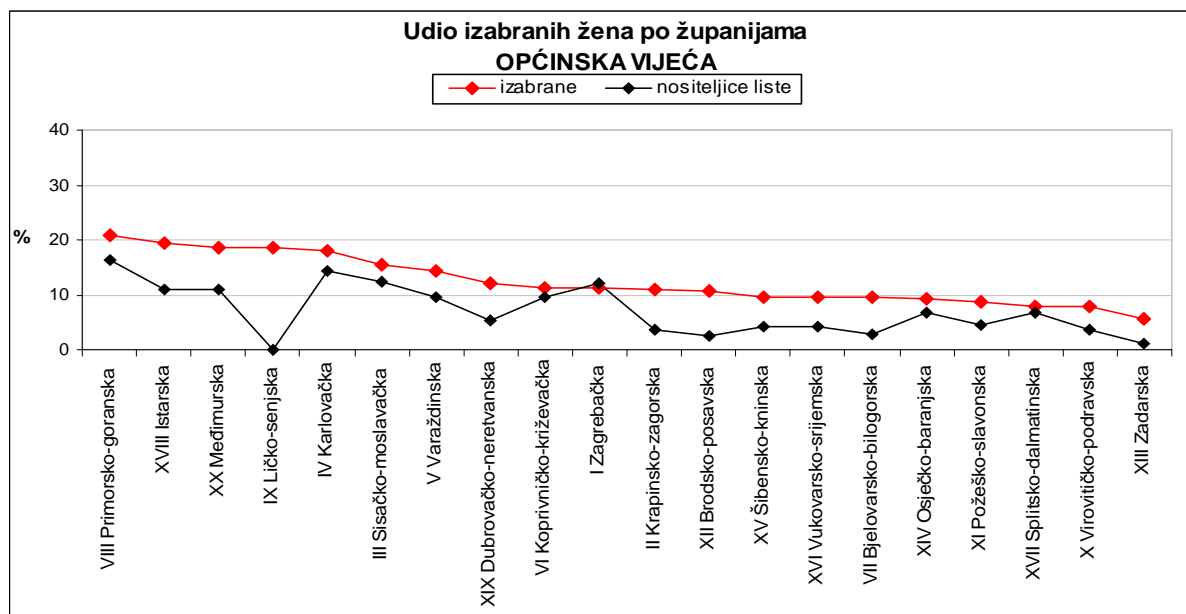
Grafikon 17: Udio izabranih žena po županijama – gradska vijeća

Najviše žena za članice gradskih vijeća izabrano je u Koprivničko-križevačkoj županiji (30,5%), a najmanje u Krapinsko-zagorskoj županiji (9,2%). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 20,7%.

Najviše lista sa ženama nositeljicama izabrano je u Virovitičko-podravskoj županiji (23,1%), a u 4 županije (Koprivničko-križevačka, Brodsko-posavska, Međimurska, Ličko-senjska županija) niti jedna lista sa ženom na čelu nije izabrana. Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 10,6%.

Grafikon 18: Udio izabranih žena po županijama – općinska vijeća

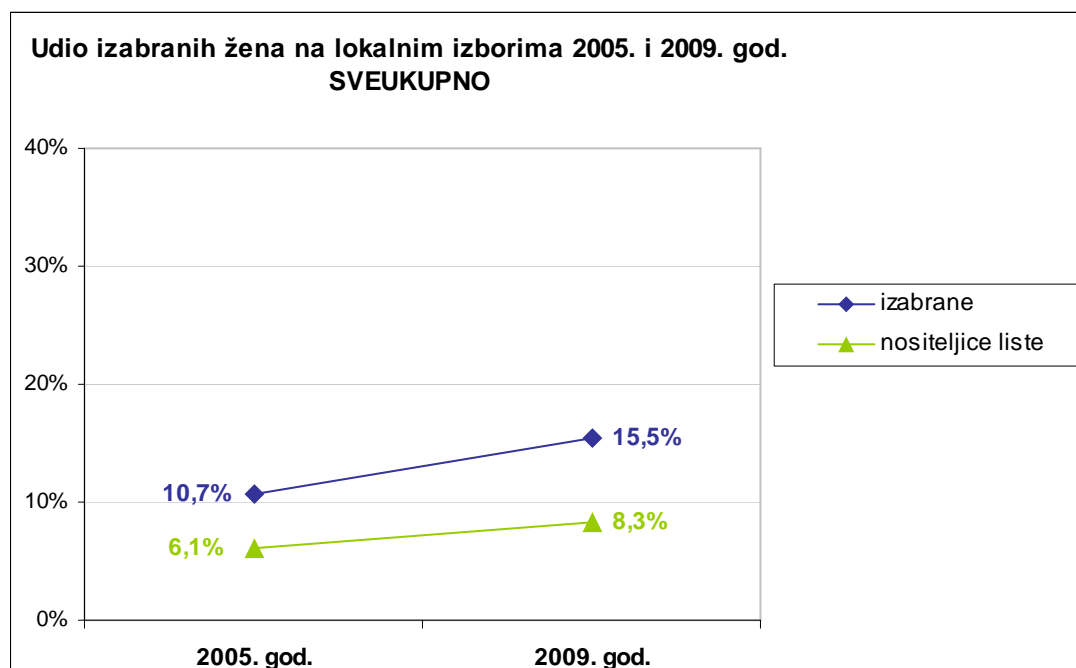
Najviše žena za članice općinskih vijeća izabrano je u Primorsko-goranskoj županiji (20,8%), a najmanje u Zadarskoj županiji (5,6%). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 12,2%.

Najviše lista sa ženama nositeljicama izabrano je u Primorsko-goranskoj županiji (16,3%), a u Ličko-senjskoj županiji niti jedna lista sa ženom na čelu nije izabrana. Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 7,5%.

3.2.4. USPOREDBA IZABRANIH LISTA LOKALNIH IZBORA 2005./2009.

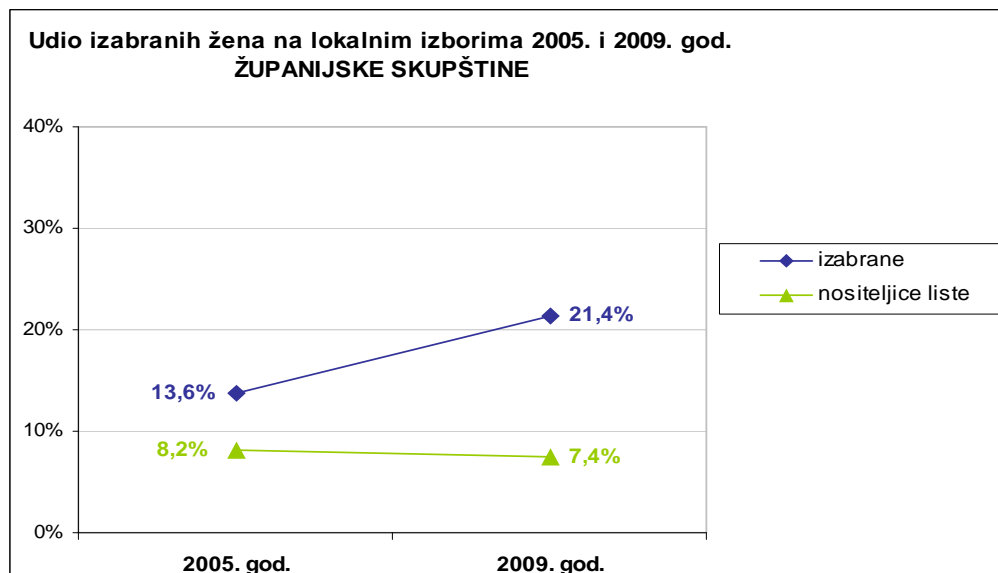
Zahvaljujući analizi izabranih lista koju je Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova proveo i nakon lokalnih izbora 2005. godine, bilo je moguće načiniti usporednu analizu i uočiti promjene u zastupljenosti žena na izabranim listama 2009. u odnosu na 2005. godinu. Rezultati analize predočeni su u grafikonima 19, 20, 21, 22 i 23.

Grafikon 19: Udio izabranih žena na lokalnim izborima 2005. i 2009. godine - sveukupno

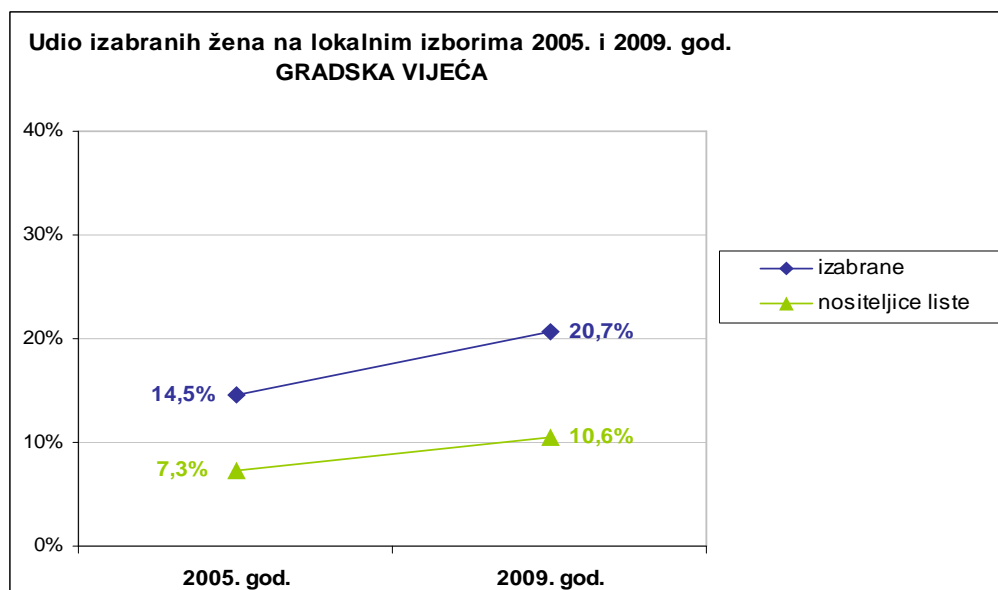
Analizom izbornih rezultata za sve vrste predstavničkih tijela zajedno (za županijske skupštine, Gradsku skupštinu Grada Zagreba, gradska vijeća i općinska vijeća), pravobraniteljica je uočila napredak u odnosu na 2005. godinu. Zastupljenost žena među izabranim članovima/članicama predstavničkih tijela po svim pokazateljima je značajno narasla (razlika je statistički značajna). Povećao se udio žena među svim izabranima (10,7% → 15,5%) i među nositeljima/nositeljicama izabranih lista (6,1% → 8,3%).

Grafikon 20: Udio izabranih žena na lokalnim izborima 2005. i 2009. godine – županijske skupštine

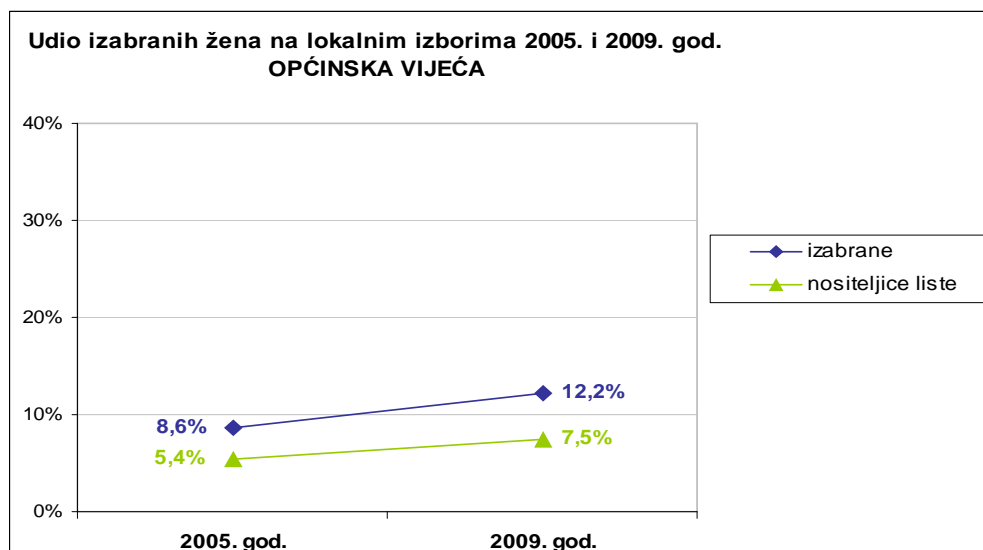
Napredak u odnosu na 2005. godinu vidljiv je i na izbornim rezultatima za županijske skupštine. Povećao se udio žena među svim izabranima (13,6% → 21,4%) (razlika je statistički značajna). Premda se udio izabranih žena značajno povećao, udio izabranih lista sa ženama nositeljicama nije se promijenio (razlika nije statistički značajna).

Grafikon 21: Udio izabranih žena na lokalnim izborima 2005. i 2009. godine – gradska vijeća

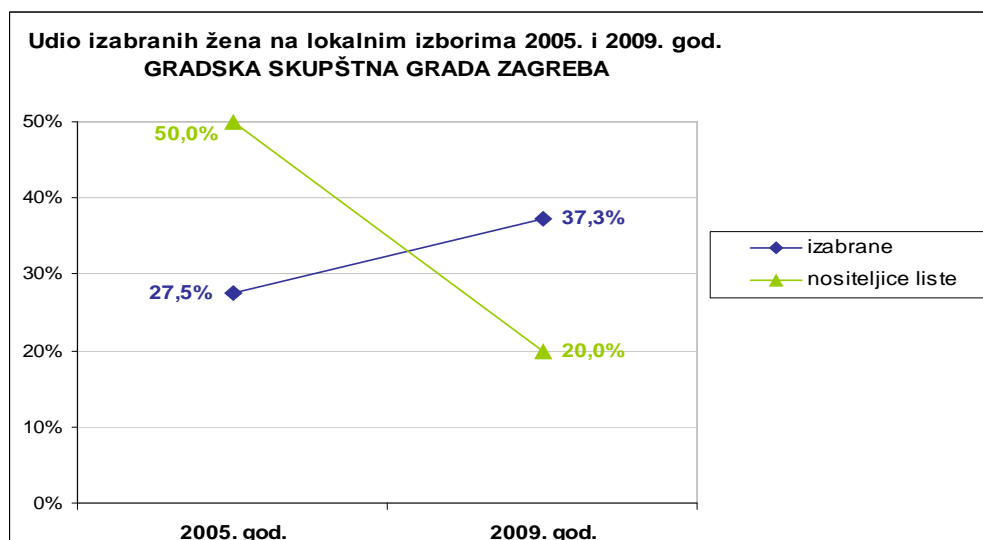
Napredak u odnosu na 2005. godinu vidljiv je i na izabranim listama za gradska vijeća. Zastupljenost žena među izabranim članovima/članicama po svim pokazateljima je značajno narasla (razlika je statistički značajna). Porastao je udio žena među svim izabranima (14,5% → 20,7%) i među nositeljima/nositeljicama izabranih lista (7,3% → 10,6%).

Grafikon 22: Udio izabranih žena na lokalnim izborima 2005. i 2009. godine – općinska vijeća

Napredak u odnosu na 2005. godinu vidljiv je i na izabranim listama za općinska vijeća. Zastupljenost žena među izabranim članovima/članicama po svim pokazateljima je značajno narasla (razlika je statistički značajna). Povećao se udio žena među svim izabranima (8,6% → 12,2%) i među nositeljima/nositeljicama izabranih lista (5,4% → 7,5%).

Grafikon 23: Udio izabranih žena na lokalnim izborima 2005. i 2009. godine – Gradska skupština Grada Zagreba

Na listama za Gradsku skupštinu Grada Zagreba nema značajnog napretka u odnosu na 2005. godinu. Zastupljenost žena među svim izabranim članovima/članicama i među nositeljima/nositeljicama izabranih lista nije se promijenila (razlike nisu statistički značajne).

IZVRŠNA TIJELA

4.1. ANALIZA KANDIDATURA PREMA SPOLU

Od ovih izbora za lokalnu samoupravu, župani/županice, gradonačelnici/gradonačelnice i općinski/e načelnici/načelnice biraju se izravno. U postupku kandidiranja ističu se kandidati/kandidatkinje za nositelje/nositeljice izvršnih ovlasti u jedinicama lokane i područne (regionalne) samouprave (u daljnjem tekstu: JLP(R)S) i njihovi/e zamjenici/e. Za mjesta župana/županica i gradonačelnika/gradonačelnica gradova iznad 10 tisuća stanovnika ističu se dva/dvije zamjenika/zamjenice.

Kako bi prikupila sve pravovaljane predložene kandidacijske liste za izbor članova/članica izvršnih tijela, pravobraniteljica se pojedinačno obratila svakom izbornom povjerenstvu i zatražila liste. Riječ je o 20 županijskih izbornih povjerenstava, 126 gradskih izbornih povjerenstava, 429 općinskih izbornih povjerenstava i gradskom izbornom povjerenstvu Grada Zagreba.

Zaprimljeno je 1.993 pravovaljanih kandidacijskih lista za izbor članova/članica izvršnih tijela s imenima 1.993 glavnih kandidata/kandidatkinja i 2.350 prvih i drugih zamjenika/zamjenica. U tablici 10 prikazan je broj kandidata/kandidatkinja za čelne pozicije i njihove zamjenike/zamjenice:

Tablica 10: *Broj kandidata/kandidatkinja na čelnim pozicijama i njihovih zamjenika/zamjenica*

Izvršna tijela		Broj kandidata/ kandidatkinja	Broj zamjenika/ zamjenica
I	Župani/županice	63	124
II	Gradonačelnici/gradonačelnice	481	754
III	Općinski/e načelnici/načelnice	1.441	1.456
IV	Gradonačelnik/gradonačelnica Grada Zagreba	8	16
I-IV	UKUPNO	1.993	2.350

Prikupljeni podaci analizirani su prema spolu kandidata odnosno kandidatkinja, što je predočeno u tablici 11.

4.1.1. KANDIDATI/KANDIDATKINJE ZA NOSITELJE/NOSITELJICE IZVRŠNIH OVLAŠTI U JLP(R)S

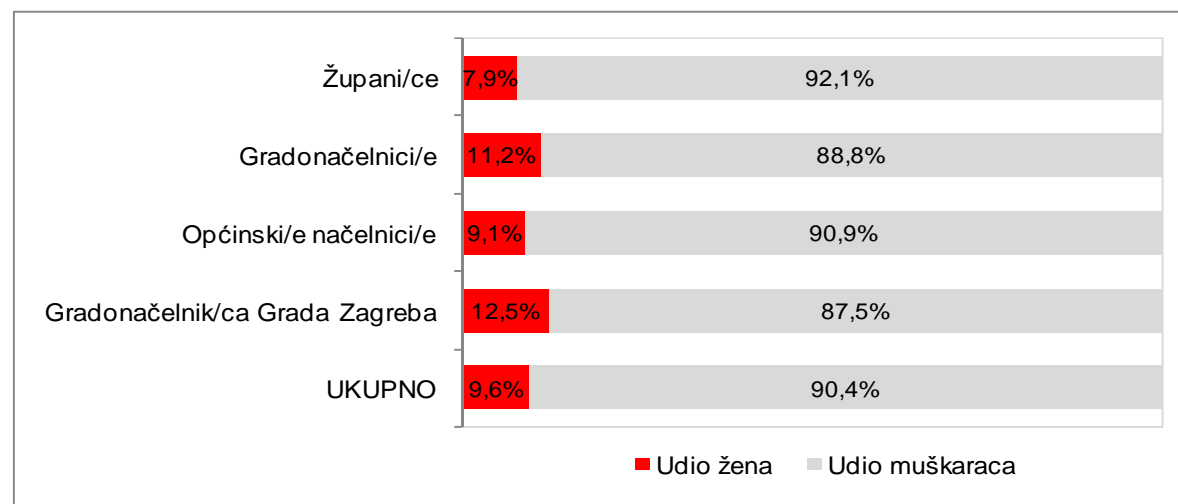
Tablica 11: *Nositelji izvršnih ovlasti*

KANDIDATI/KANDIDATKINJE				
Izvršna tijela		Broj žena	Broj muškaraca	Udio žena
I	Župani/županice	5	58	7,9%
II	Gradonačelnici/gradonačelnice	54	427	11,2%
III	Općinski/e načelnici/načelnice	131	1.310	9,1%
IV	Gradonačelnik/gradonačelnica Grada Zagreba	1	7	12,5%
I-IV	UKUPNO	191	1.802	9,6%

Kandidata/kandidatkinja za čelne pozicije bilo je ukupno 1.993, od toga 191 žena (9,6%) i 1.802 muškaraca (90,4%).

Prema ovim podacima (grafikon 24), pravobraniteljica je zaključila da je situacija s kandidatkinjama lošija nego što je slučaj u kandidaturama za predstavnička tijela. Tek oko 10% kandidata/kandidatkinja za nositelje/nositeljice izvršnih ovlasti u JLP(R)S čine žene. Nešto više žena kandidiralo se za gradonačelnice (11,2%) i gradonačelnicu Grada Zagreba (12,5%), a nešto manje za općinske načelnice (9,1%) i županice (7,9%).

Grafikon 24: *Udio žena i muškaraca među glavnim kandidatima/kandidatkinjama za izvršna tijela*

4.1.2. ZAMJENICI/ZAMJENICE

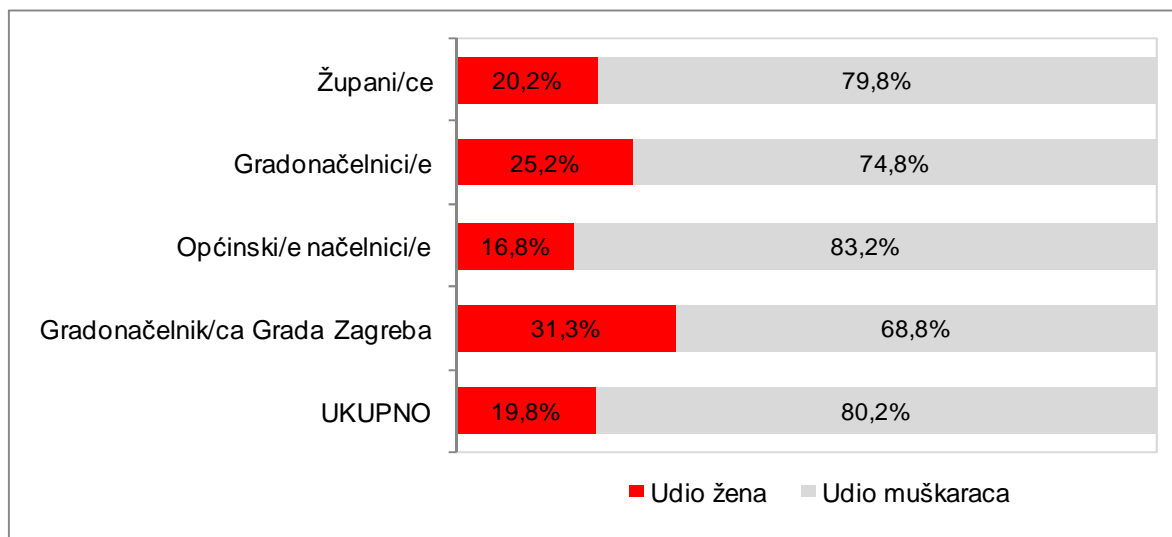
Za zamjenike/zamjenice župana/županica, gradonačelnika/gradonačelnica i općinskih načelnika/načelnica kandidiralo se ukupno 2.350 kandidata/kandidatkinja, od toga 465 žena (19,8%) i 1.885 muškaraca (80,2%). Podaci su predočeni u tablici 12.

Tablica 12: Broj zamjenika/zamjenica

ZAMJENICI/ZAMJENICE				
Predstavnička tijela		Broj žena	Broj muškaraca	Udio žena
I	Župani/županice	25	99	20,2%
II	Gradonačelnici/gradonačelnice	190	564	25,2%
III	Općinski/e načelnici/načelnice	245	1.211	16,8%
IV	Gradonačelnik/gradonačelnica Grada Zagreba	5	11	31,3%
I-IV	UKUPNO	465	1.885	19,8%

Prema ovim podacima, predočenim u grafikonu 25, pravobraniteljica je zaključila da su se žene češće kandidirale za zamjenice nego za čelne pozicije. Najviše žena kandidiralo se za zamjenice gradonačelnika/gradonačelnice Grada Zagreba (31,3%), a najmanje za zamjenice općinskog/e načelnika/načelnice (16,8%).

Grafikon 25: Udio žena i muškaraca među zamjenicima/ama za nositelje/nositeljice izvršnih ovlasti

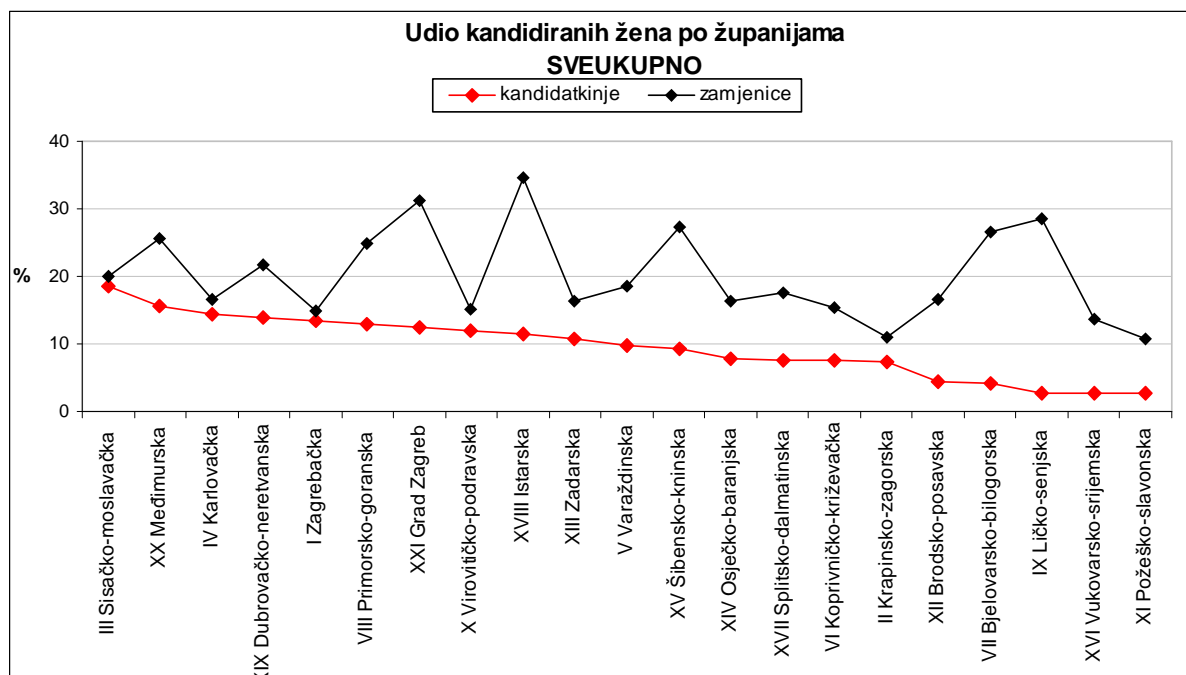
4.1.3. PREGLED KANDIDACIJSKIH LISTA PO ŽUPANIJAMA

Za nositeljice izvršne vlasti (županice, gradonačelnice, općinske načelnice) najviše žena kandidiralo se u Sisačko-moslavačkoj županiji (18,4%), a najmanje u Vukovarsko-srijemskoj i Požeško-slavonskoj županiji (2,6%). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 9,6%.

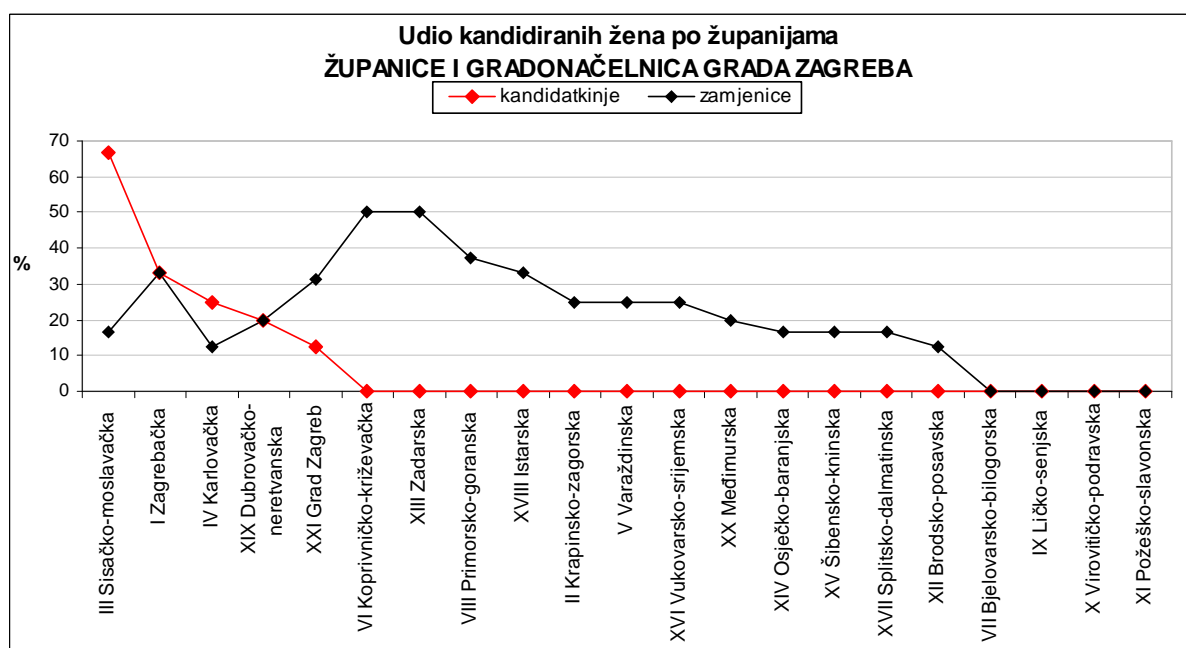
Najviše žena za zamjenice kandidiralo se u Istarskoj županiji (34,6%), a najmanje u Požeško-slavonskoj županiji (10,6%). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 19,8%.

Pravobraniteljica je analizirala zastupljenost kandidiranih žena po županijama sveukupno (grafikon 26), te po različitim jedinicama lokalne samouprave (grafikoni 27, 28, 29).

Grafikon 26: Udio kandidiranih žena po županijama

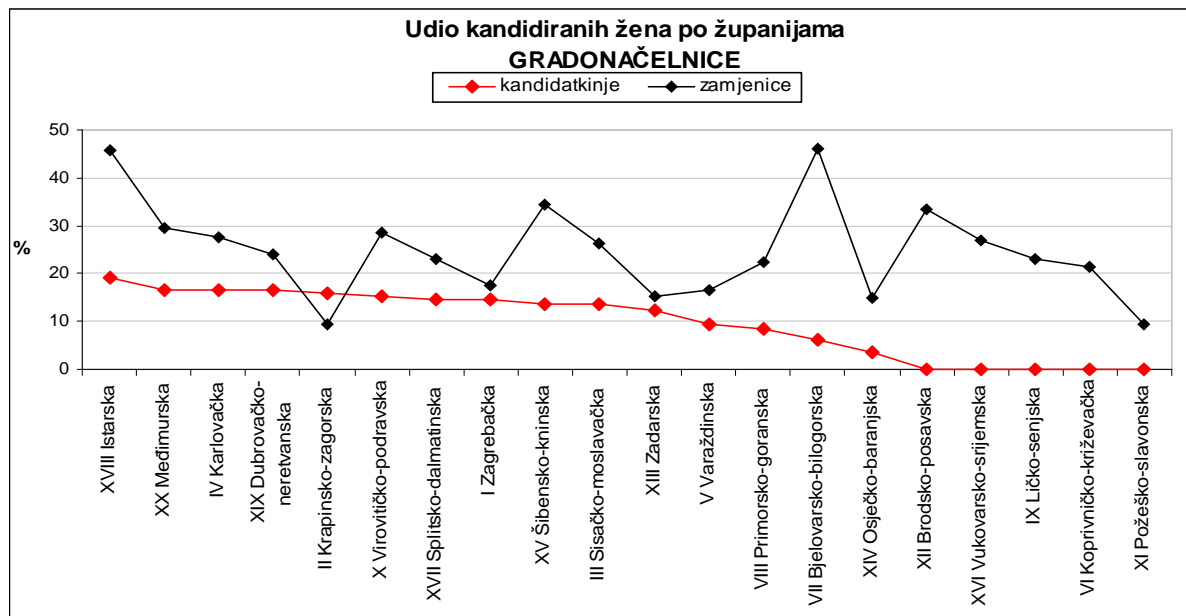
Grafikon 27: Udio kandidiranih žena po županijama – županice i gradonačelnica Grada Zagreba

Za županice i gradonačelnicu Grada Zagreba najviše žena kandidiralo se u Sisačko-moslavačkoj županiji (66,7%). U čak 16 županija niti jedna žena nije se kandidirala za županicu (Koprivničko-križevačka, Zadarska, Primorsko-goranska, Istarska, Krapinsko-zagorska, Varaždinska, Vukovarsko-srijemska, Međimurska, Osječko-baranjska, Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska, Brodsko-posavska, Bjelovarsko-bilogorska, Ličko-senjska, Virovitičko-podravska, Požeško-slavonska županija). Prosjek za cijelu Hrvatsku za 20 županija iznosi 7,9%.

Za zamjenice župana/županica i gradonačelnika/gradonačelnicu Grada Zagreba najviše žena kandidiralo se u Koprivničko-križevačkoj i Zadarskoj županiji (50,0%), a u 4 županije niti jedna žena nije se kandidirala za zamjenicu (Bjelovarsko-bilogorska, Ličko-senjska, Virovitičko-podravska, Požeško-slavonska županija). Prosjek za cijelu Hrvatsku za 20 županija iznosi 20,2%.

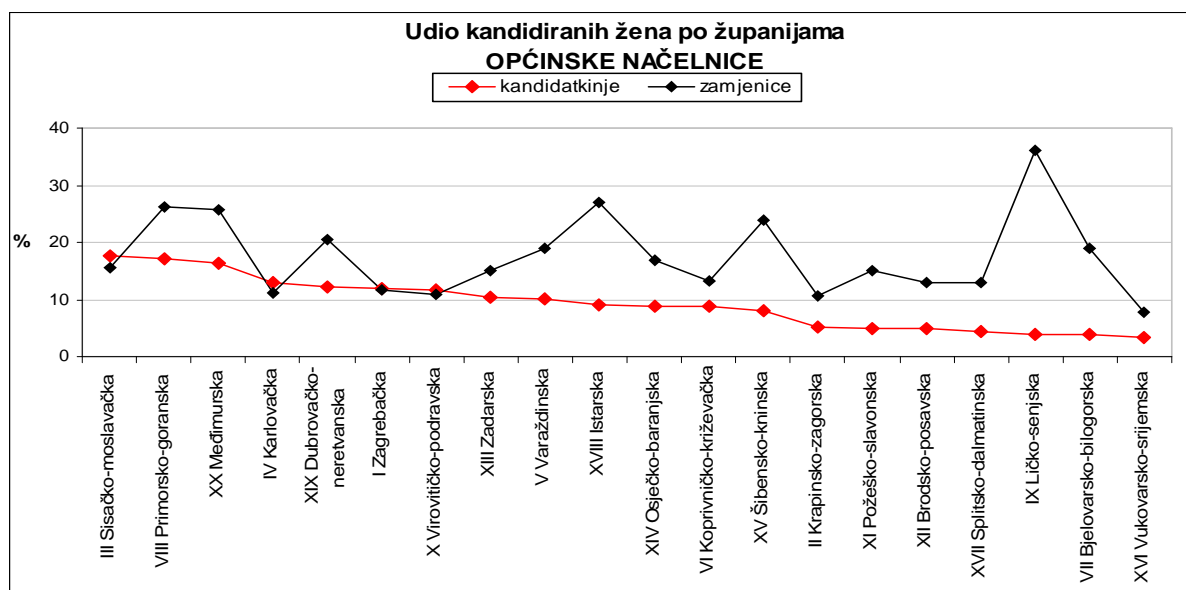
Grafikon 28: Udio kandidiranih žena po županijama - gradonačelnice

Najviše žena za gradonačelnice kandidiralo se u Istarskoj županiji (19,7%), a u 5 županija niti jedna žena nije se kandidirala za gradonačelnicu (Brodsko-posavska, Vukovarsko-srijemska, Ličko-senjska, Koprivničko-križevačka, Požeško-slavonska županija). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 11,2%.

Najviše žena za zamjenice gradonačelnika/gradonačelnice kandidiralo se u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji (46,2%), a najmanje u Krapinsko-zagorskoj i Požeško-slavonskoj županiji (9,5%). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 25,2%.

Grafikon 29: Udio kandidiranih žena po županijama – općinske načelnice

Za općinske načelnice kandidiralo se najviše žena u Sisačko-moslavačkoj županiji (17,6%), a najmanje u Vukovarsko-srijemskoj županiji (3,3%). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 9,1%.

Za zamjenice općinskih/e načelnika/načelnica najviše žena kandidiralo se u Ličko-senjskoj županiji (36,0%), a najmanje u Vukovarsko-srijemskoj županiji (7,7%). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 16,8%.

4.2. ANALIZA IZBORNIH REZULTATA PREMA SPOLU

Kako bi prikupila izborne rezultate za nositelje/nositeljice izvršne vlasti, pravobraniteljica se pojedinačno obratila svakom izbornom povjerenstvu. Riječ je o 20 županijskih izbornih povjerenstava, 126 gradskih izbornih povjerenstava, 429 općinskih izbornih povjerenstava i gradskom izbornom povjerenstvu Grada Zagreba.

Izabrano je 576 predsjednika/predsjednica izvršnih tijela. U tablici 13 prikazan je broj izabranih nositelja/nositeljica izvršnih ovlasti u JLP(R)S.

Tablica 13: Izvršna tijela

Izvršna tijela		Broj kandidata/kandidatkinja
I	Župani/županice	20
II	Gradonačelnici/gradonačelnice	126
III	Općinski/e načelnici/načelnice	429
IV	Gradonačelnik/gradonačelnica Grada Zagreba	1
I-IV	UKUPNO	576

Prikupljene podatke pravobraniteljica je analizirala prema spolu kandidata odnosno kandidatkinja (tablica 14).

4.2.1. IZABRANI KANDIDATI/KANDIDATKINJE

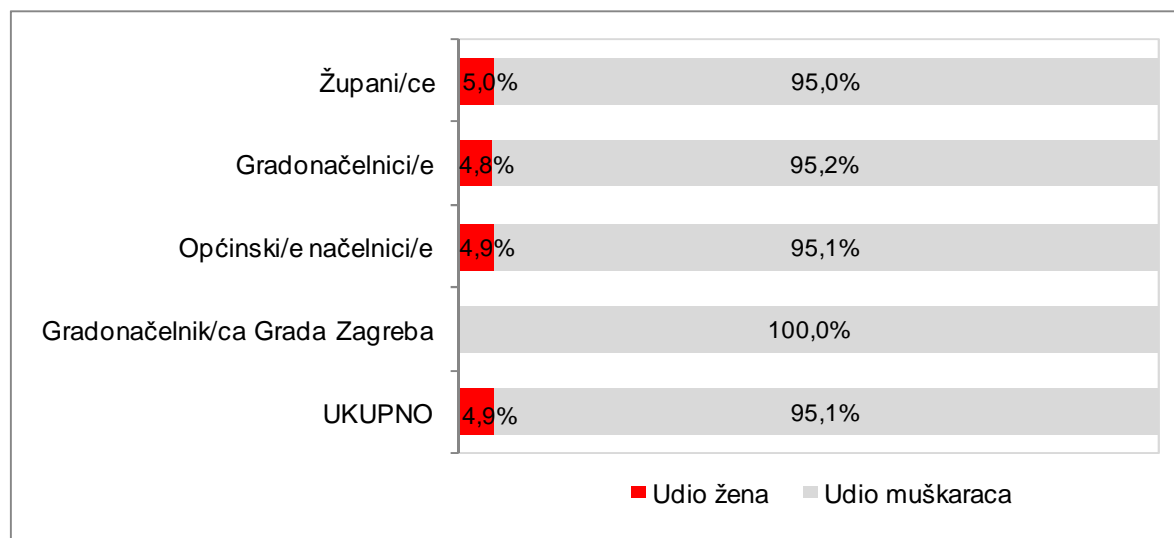
Tablica 14: Izabrani kandidati/kandidatkinje

IZABRANI KANDIDATI/KANDIDATKINJE				
Izvršna tijela		Broj žena	Broj muškaraca	Udio žena
I	Župani/županice	1	19	5,0%
II	Gradonačelnici/gradonačelnice	6	120	4,8%
III	Općinski/e načelnici/načelnice	21	408	4,9%
IV	Gradonačelnik/gradonačelnica Grada Zagreba	0	1	0,0%
I-IV	UKUPNO	28	548	4,9%

Pravobraniteljica je analizirala i broj izabranih nositelja/nositeljica izvršnih ovlasti u JLP(R)S (bez njihovih zamjenika/zamjenica). Rezultati pokazuju da od 576 izabranih nositelja/nositeljica izvršnih ovlasti u JLP(R)S ima 28 žena (4,9%) i 548 muškaraca (95,1%).

Ovi podaci pokazuju da se žene još manje biraju na čelne pozicije, za županice, gradonačelnice i općinske načelnice. Za nositeljice izvršne vlasti kandidiralo se 9,6% žena, a izabrano ih je tek 4,9%. Kako je za gradonačelnika/gradonačelnicu Grada Zagreba izabran muškarac, postotak izabranih žena iznosi 0% (grafikon 30).

Grafikon 30: Udio žena i muškaraca izabranih za predsjednike/predsjednice izvršnih tijela

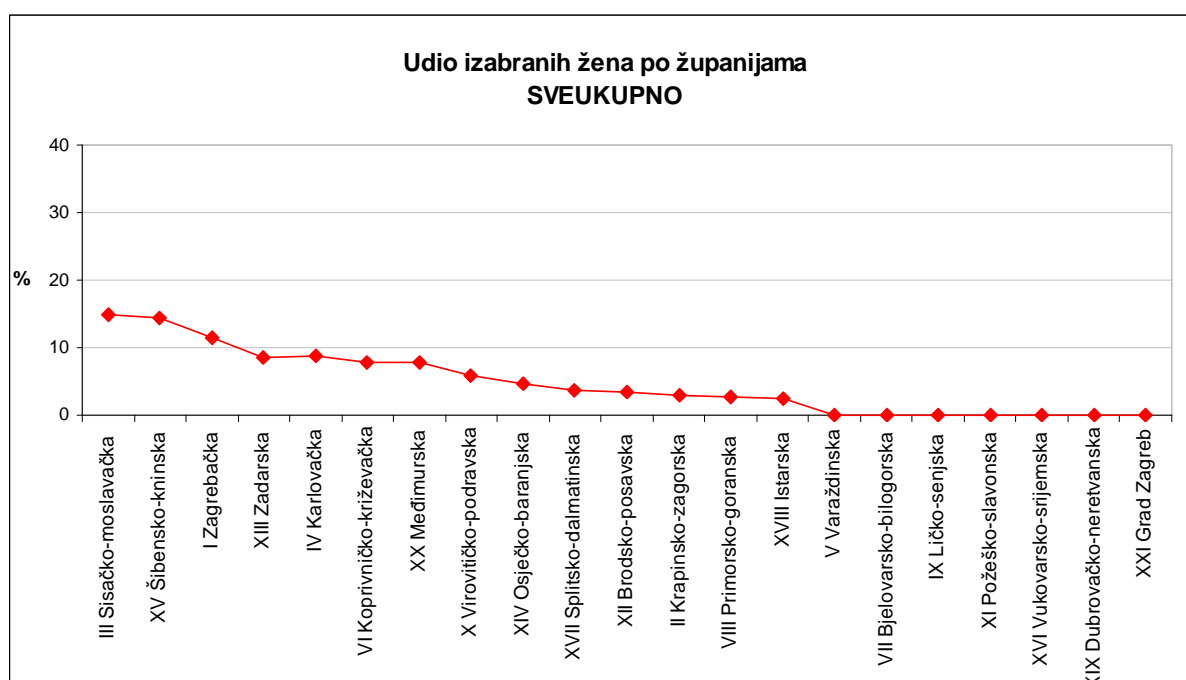

4.2.2. PREGLED IZABRANIH KANDIDATA/KANDIDATKINJA PO ŽUPANIJAMA

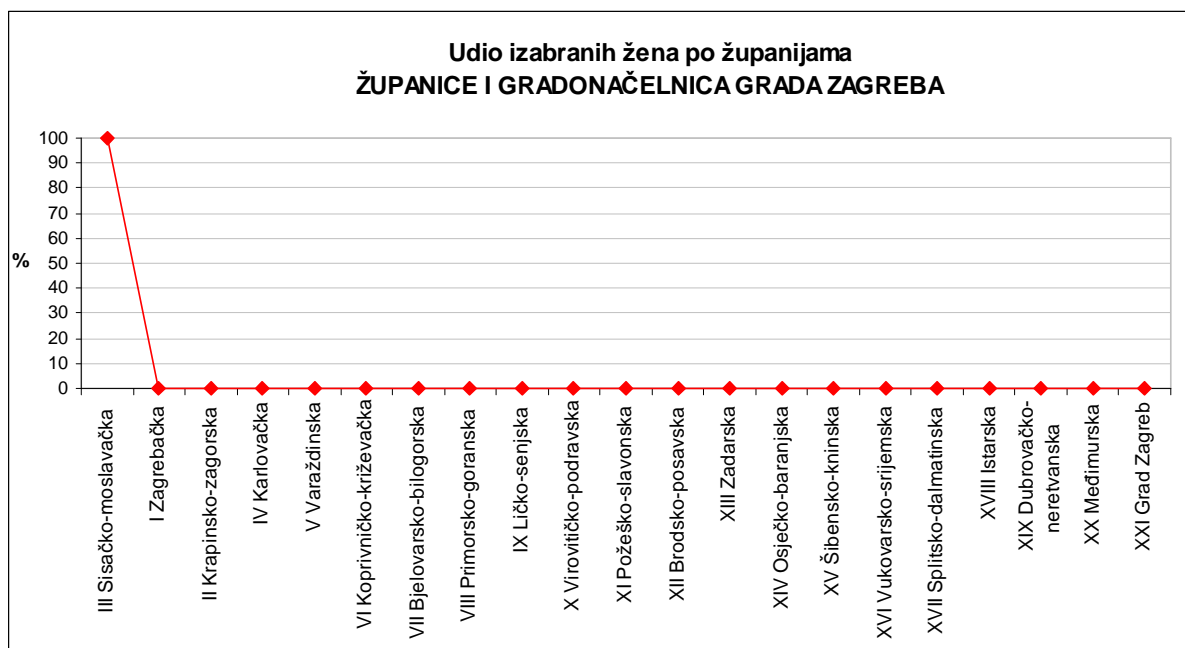
Prema udjelu izabranih žena za čelne pozicije (županice, gradonačelnice, općinske načelnice), najviše žena izabrano je u Sisačko-moslavačkoj županiji (15,0%). U čak 7 županija niti jedna žena nije izabrana na ove pozicije (Varaždinska, Bjelovarsko-bilogorska, Ličko-senjska, Požeško-slavonska, Vukovarsko-srijemska, Dubrovačko-neretvanska županija, Grad Zagreb). Prosjek za cijelu Hrvatsku na 20 županija iznosi 4,9%.

Rezultati analize izabranih kandidata/kandidatkinja na čelnim pozicijama po županijama prikazani su u grafikonima 31, 32, 33 i 34.

Grafikon 31: Udio izabranih žena po županijama - sveukupno

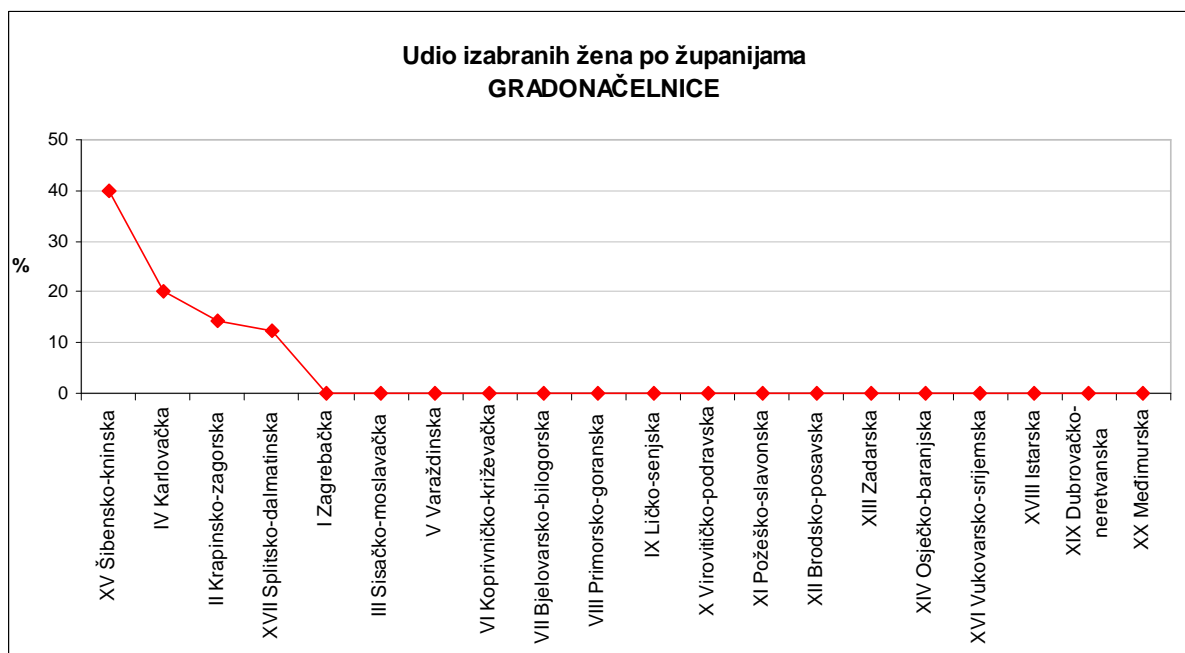

Grafikon 32: Udio izabranih žena po županijama - županice i gradonačelnica Grada Zagreba

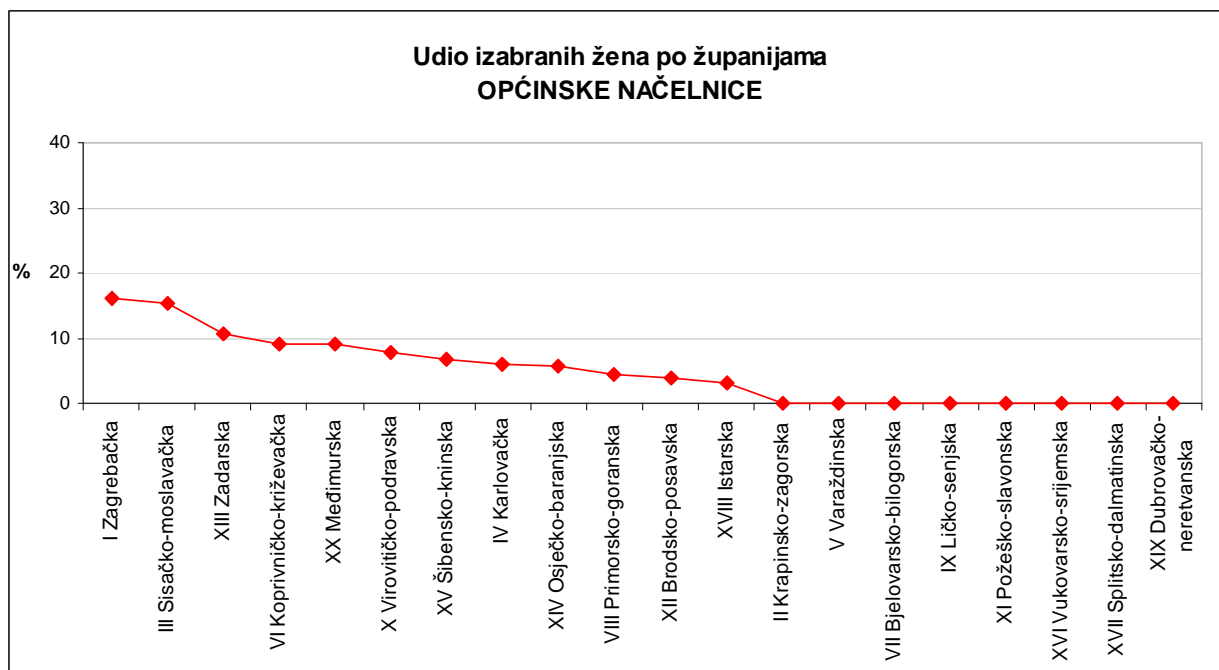
Žena županica izabrana je u samo jednoj županiji, Sisačko-moslavačkoj. U svim ostalim županijama izabran je župan. Za gradonačelnika/gradonačelnicu Grada Zagreba izabran je također muškarac.

Grafikon 33: Udio izabranih žena po županijama - gradonačelnice

Najviše izabranih gradonačelnica nalazimo u Šibensko-kninskoj županiji (40,0%). U čak 16 županija niti jedna žena nije izabrana za gradonačelnicu (Zagrebačka, Sisačko-moslavačka, Varaždinska, Koprivničko-križevačka, Bjelovarsko-bilogorska, Primorsko-goranska, Ličko-senjska, Virovitičko-podravska, Požeško-slavonska, Brodsko-posavska, Zadarska, Osječko-baranjska, Vukovarsko-srijemska, Istarska, Dubrovačko-neretvanska, Međimurska županija). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 4,8%.

Grafikon 34: Udio izabranih žena po županijama – općinske načelnice

Najviše žena općinskih načelnica izabrano je u Zagrebačkoj županiji (16,0%), a u 7 županija niti jedna žena nije izbrana za načelnicu (Krapinsko-zagorska, Varaždinska, Bjelovarsko-bilogorska, Ličko-senjska, Požeško-slavonska, Vukovarsko-srijemska, Splitsko-dalmatinska, Dubrovačko-neretvanska županija). Prosjek za cijelu Hrvatsku iznosi 4,9%.

4.2.3. USPOREDBA IZABRANIH KANDIDATA/KANDIDATKINJA LOKALNIH IZBORA 2005./2009.

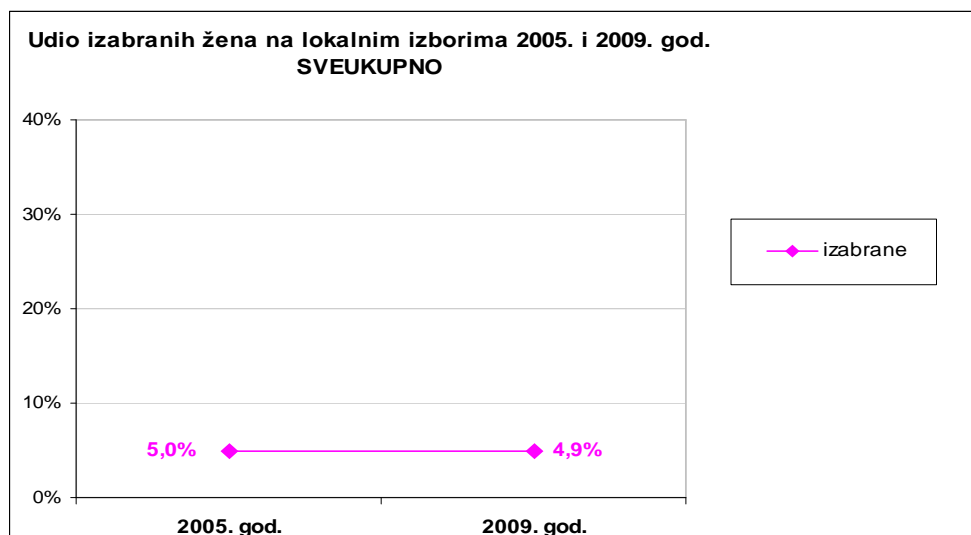
Prikupljanje i analizu izabranih nositelja/nositeljica izvršne vlasti pravobraniteljica je provela i za lokalne izbore 2005. godine. Međutim, na lokalnim izborima 2005. godine nije bilo izravnih kandidatura i izravnih biranja župana/županica, gradonačelnika/gradonačelnica i općinskih načelnika/načelnica od strane biračkog tijela. Na ovim izborima birači su izravno birali i čelne ljude izvršnih tijela. Stoga je pravobraniteljica ispitala je li došlo do značajnih promjena u zastupljenosti žena na čelnim pozicijama u izvršnim tijelima izabranih neposredno 2009. i posredno 2005. godine²⁰⁶.

Sve ispitane razlike u postocima nisu statistički značajne. Stoga se može zaključiti da izmijenjeni način biranja župana/županica, gradonačelnika/gradonačelnica i načelnika/načelnica nije na kraju bitno utjecao na zastupljenost žena na ovim pozicijama.

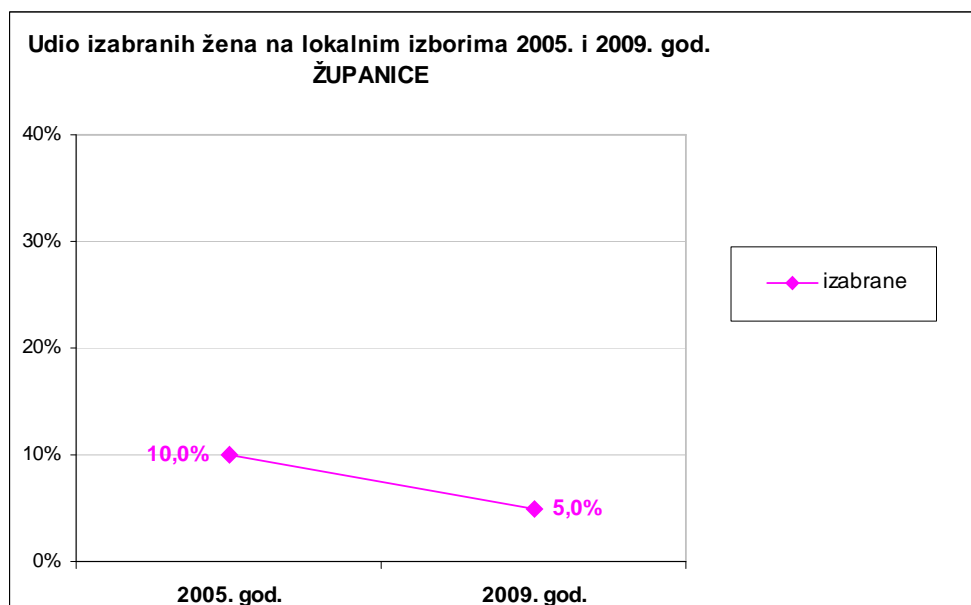
U nastavku donosimo grafičke prikaze s rezultatima iz 2005. i 2009. godine (grafikoni 35, 36, 37, 38 i 39.)

²⁰⁶ Vidi www.prs.hr, Izvješća Hrvatskom saboru, Izvješće o radu za 2005. godinu, str.96.-97., 132.-152. PRAVOBRANITELJICA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA – IZVJEŠĆE O RADU ZA 2009. GODINU VII. PRILOG - LOKALNI IZBORI 2009.

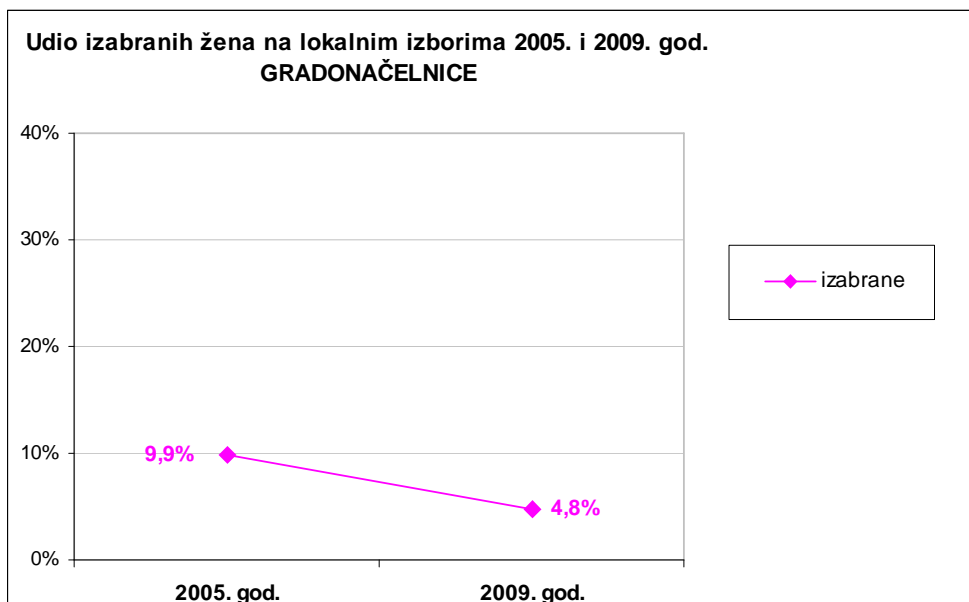
Grafikon 35: Udio izabranih žena na lokalnim izborima 2005. i 2009. - sveukupno

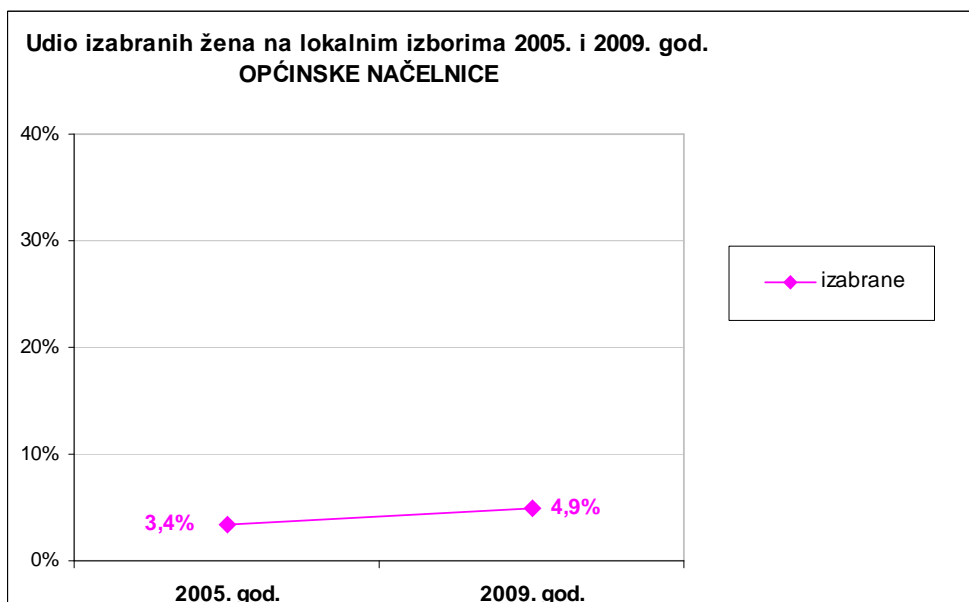
Grafikon 36: Udio izabranih žena na lokalnim izborima 2005. i 2009. - županice

Grafikon 37: Udio izabranih žena na lokalnim izborima 2005. i 2009. - gradonačelnice

Grafikon 38: Udio izabranih žena na lokalnim izborima 2005. i 2009. – općinske načelnice

Grafikon 39: Udio izabranih žena na lokalnim izborima 2005. i 2009. – gradonačelnica Grada Zagreba

